

کاروان

کوالٹری تہ عینداریتی کشتی روشنبیری و لاوانہ

تابی 1984 سالی دووہم

23

chalakmuhammad@gmail.com

کاروان

گوفاریکی روشنبیری ی منگانهیه

نه مینداریتی ی گشتی ی روشنبیری و لاوان

به زمانی کوردی و عربی دهری دیکا

23

سانی دووم

تابی 1984

لهم زلمه بهدا

- 2 فره بیدون عالی نه مین ، گوشاد
حه سعید ، ئومید کاکه رهش ..
 - 16 د . نه وره حممانی حاجی مارف ،
ره ئووقی نه حمه د ئالانی ..
 - 36 یاسین قادر به رزنجی ، نصرالدین
مجید شریف ..
 - 45 کاروان ، شیرکوبینکس ، بی بهش ،
کاکه زیاد لادی بی ، د . بدرخان
سندی ، جه لال مه دحت خوشنار ،
محمد که ساس ، حه مه نه مین پینجویین ،
غازی ئاکره بی ..
 - 53 حه سه ن جاف ، محمد سلیم سواری ،
طه احمد رسول جاف ، احمد محمد اسماعیل
صالح محمد امین
 - 69 برهان ابراهیم یعقوب ..
 - 73 ئاراس عزیزه بدوللا ، د . کریم خوشنار ..
 - 81 سه رفراز علی نقشبندی ..
 - 90 جلال حمد امین ، مظفر حبیب ،
مه هاباد قه ره داغی ، کامه ران غالب ،
ابراهیم علی رسول ژاژله بی ،
نه وره حمدان عالی ..
 - 94 شه فیق محمه د ..
 - 110 شوان ، ئاسوس ، مه تین ..
 - 120 ئاماده کردنی : سوران حه ریری ..
- ره خنه و لیکولینه وه :
 - زمانه وانی :
 - شانۆ :
 - دیوانی کاروان :
 - جیهانی چیروک :
 - زانیاری :
 - ته ندروستی :
 - ئافرهت :
 - به ره مه ی لاوان :
 - شانۆگه ری ی ژماره :
 - کاروانی روشنبیری له
کوردستاندا :
 - بوسته ی کاروان :

سه رنووسه ر
محمد امین محمد احمد

●
جیگری سه رنووسه ر
حسین عارف

●
سکر تیری نووسین
سه ردار حمید میران

●
ده سته ی نووسه ران
حسین ره شوانی
دکتور شکر به رسول
زبیر بلال اسماعیل
جلال مدحت خوشنار
ناصر یوسف
فیصل مصطفی

●
ده ره مینانی هونه ری
محمد زاده

●
سه ره رشتی چاپ
جعفر به رزنجی

« ده بکه وخت و وشه لای مندالان » هه عه یه و روانینه سی به ره هه می کوردی بو مندال لهم کلا وروژ نه یه وه

بنووسیت سه رنه که ویت و رو بچیت ، چونکه بو مندال نووسین رینی هات و نه هاته ، ملی ریگاگرتنیکه که یان نه تگه بینیته مه لبه ندی تاوات یان به ناخی ژیرکه و تندا ده تباته خواره وه . مندالیک که له دایک ده بیت ، سه یر ده که ین دوا ی چه ند مانگیک موورویه ک یان شتیکی له و بابه ته ی ، به په تکیکه وه ، به ده سترازه ی بیشکه که ی یان سه ری جولانه دارینکه یه وه بو هه لده واسن دوا ی نه وه به ماوه یه ک شه قشه قه یه کی نه دهنه ده ست ، که که و ته گاگولکی و داره داره شتیکی تر ، تا نه که ر کور بو بو خوی چه ز له نو تو مو بیلینکی مندالان ده کات یان نه که ر کچ بو ده ست ده بات بو بوو کیکی مندالان و نه یگریت به باوه شی یه وه ، مه سه له ی بو مندال نووسینیش شتیکیه وا ، مندالان هه موویان له ته مه نیکدا نین ، هه ر ته مه نه ده سه که وت و زه خیره خستنی و وشه ی خوی هه یه که نه مه ناوه پروکی باسه که مانه و به دریزی لی نه دوین .

که بو مندال ده نووسیت ، ده بیت جیهانینکی سه یر بینیته پینش چاو ، مندالانی پۆلی یه که می سه ره تایلی تا هه شت سالان ، نه وه نده خه یالیان فراوان و به ربلاوه که هه ر مه پرسه ی ده ویت ، مندالیک سواری قامیشیک یان لقه دارینک ده بیت و قامچییه که به ده سه ته وه ده گریت ، قامیشه تا و نه دات و خوشی هه تا گوپی تیندایه راده کات و ئاره قه ی ره ش و شپین ده کاته وه ، که چی وا نه زانیت نه سه پی راستی یه و چوارناله ده کات . یان سواری سنووقیک ده بیت و ده ست به سوکانه وه ده گریت و بی ده نیت به به نزیندا و گیرده گوریت و به ده م دنیا پرده کات له « دیددیدو پاپ پاپ » ، به خه یالی خوی له نو تو مو بیلینکی راستیدایه و له سه ر سه ت ده ناژوی ، به ده م

هه موو جاریک له دلی خومدا نه لیم : خوزکه مندالانیش له ناو خویاندا شاعیر و چیروک نووس و ره خنه گرو نه دیبی خویانینان نه بووو به ره هه می خویانینان هه لده سه نگان و بریاری خویانینان نه داو نیمه و مانانیشیان له م نه که رزگار ده کرد ! به لام که نه مه وا نه بیت ، دیاره نه م نه که ش هه ر به ره ورووی که و ره ده بیته وه و یه خه ده گریت . بو یه ده لیم که بو مندال نووسین هه روا کارینکی ئاسان نییه ، چونکه جگه له به هره یه کی خوایی و سه لیه یه کی ته واو ناسک ، شاره زایی به ره و ده و نه شو نهای مندالیشی که ره که .

وانه بیت من لیره دا بیوانه یه کی تاییه تی یان نموونه یه کی ستاندارد « standard » م هینابیت و بلیم نه بیت به ره هه می مندال ئاوه ابیت و ئیتر نه که ر جو رینکی تر بیت نابیت و به که لکی هیچ نایه ت ، به لام نه وه نده نه لیم که نووسه ر هه ر به سه لیه ی خوی نه توانیت بزانتیت که کاری بو مندال نووسینی له باردایه یان نا ؟ نه توانیت به زرنگی خوی له وه بگات که ئایا تو ماری بیره وه ریی و کامیرای چاوی دیمه نی ژینانی مندالینان به هه موو گفتوگوو جو ری وشه به کارهینانی نه وسایه وه گرتوو ه یان نا ؟ ئایا سه رنجی ووردی زانیارانیه له مندالانی ئیستا و دیمه نی ژیان و جو ری گفتوگوو وشه کانیا ن و هه لس و که وت و یاری و قسه ی خوش و ته نانه ت شه رکردن و شه ره جنیوه کانیا ن دا وه یان نیا ؟ ئایا تا چ راده یه که له که ل سایکولو جیای مندالدا ناشنایه تی هه یه ، نه م ناشنایه تییه خولیا یه تی و ته لی دلی هه میشه بوی لیده دات یان نا ؟

نه و نه دیبه ی له ناو خوینده وه ره که و ره کاندایا بالوو به ناوبانگه هیچ مه رج نییه له مه یداننی نووسین بو مندالاندا نه و که و ره و بالایه بیت . به لکو به پینچه وانه وه له وانیه که بو مندال

رویشتنیشه وه دهست بهرز دهکاته وه بو هاوریکانی و به ده میانه وه پی ده که نیت . وه کوله دلی خویدا بلیت : نه ها من ئوتوموبیلیم هه یه و نیوه نیتانه !! خو له ته له فزیوندا که بابه تی « میکی ماوس » و « کیمبا » و « کاسپهر » و « سوپرمان » و « گرانددایزهر » و « لیدی ئوسکار » و « توم سویر » و « ساسوکی » و گه لیکه تر له م جورانه ده بینیت ، زوری لاخوشه و له خوشیدا ناگای له دنیا نامینیت ، بی نه وه ی له دلی خویدا بلیت نه م جوله و بازدان و فرینه کاری کرده نین و له راستی یه وه دوورن !!! ، له « راستی یه وه دوورن » نه وه هر به خه یالی گه وره دا دیت ، به لام له جیهانی مندالانی نه و ته مه نه دا ته و اوله گه ل خه یاله به رزو به ربلاوه کانیا ندا جووتن . مندال خوی که باسی توپین بو هاوریکانی دهکات نه لیت : « شه قیکم له توپه که هه لدا چووه ئاسمان و نه گه رایسه وه !! » باشه ئیتر بو خه یال فراوانی مندال هیج پیویست به نمونه ی دی دهکات ؟! نه ی ناگاتان لی نییه که مندال له گه ل بوو که شووشه کانیدا قسه دهکات ، به خه یاله فراوانه که ی خوی هه روا نه زانیت که نه مانه گیانله به رن و هاورپی وره فیقی نه من . نووسه ریک که بو مندالی نه و ته مه نه ده نووسیت که باسکرا ، ده توانیت سوود له و خه یاله فراوانه وه ربگریت ، بی نه وه ی حسابه که به پیی خه یال و هوشی خوی بکات و بلیت : « که ی نه مه وایه !! » چونکه که وای ووت و دهستی گیرایه وه ئیتر نه وه بییه ویت و نه یه ویت بو گه وره ده نووسیت نه ک بو مندال . هه ر له بهر نه م خه یال فراوانییه شه که مندالان گوی قولاغی حیکایه ت ده بن ، له گه ل سه رکه و تنی پاله وانه که دا دلخوش ده بن و چه پله لی نه دن ، به ئازار و نه شکه نجه و ژیرکه و تنیشی رووگرژو خه فه تبار ده بن ، چونکه به خه یالی خویان و نه زانن خویان نه و پاله وانه ن ، و نه زانن له خه ویکی خوشدان ، هه ر ناخوشی و گیروگرفتیکه وه ختیان که هه بیت هه موویان له بیرده چیته وه ده که ونه دوخیکه ئاساییه وه ، که نه مه خوی له خویدا چاره سه رکردنیکه سایکولوجیانه ی نایابه ، دیاره نه مه ش به مەرجیک وایه که مه بهستی سه ره کیی حیکایه ته که دیاربیت و نه بیته مایه ی سه رلی شیواندن و بیرئالوزاندنی نه و مندالانه ، نه م قسه یه ی دوایمان نه ک هه ر بو حیکایه ت به لکو بو جوره به ره مه کانی تریش تا راده یه کی زور راسته .

دیسان نه بی نووسه ر نه وه بزانیته نه و مندالانه ی که خه ریکن هه شت سال به ریده که ن تا نه وانه ی که دو انزه سالن ، حه ز به و جوره حیکایه تانه ده که ن که نازایه تی و پاله وانیتی و سه رکه شی و مل پیوه نانی تیدا یه .

نه م یه ک دوو نمونه یه م هه ر بویه هینایه وه بو نه وه ی بلیم : بیرروشنکردن و خو خه ریککردن و موتالاکردن نه گه ر بو هه موو نووسه رو نه دپییک پیویست بیت بو نه وانه ی بو مندالان ده نووسن پیویستره . چونکه هه رچی قوناخی مندالییه ، نه ک هه ر له رووی دلوده رونه وه زوو زوو نه گورریت به لکو له رووی نه شونمای « بایولوجی » و « نه قیل » و « زمان » و « کومه لایه تی » و « ئینفعال اوسوز Emotion » یسه وه هه میشه له گورراندایه ، ده نا باسیکی و هه ر بو خوی پیوستی به لیدوانیکه دوورودریژه که ئیره شوینی نییه و پشت به خوا له داهاتوودا نه گه ر بوم کرا شتیکی له سه ر نه نووسم .

ئیسنا دیمه سه ر باسی ده سه که وت و زه خیره خستنی و وشه لای مندال . ده توانین له ریکای نه شونمای زمانی منداله وه ، نه شونمای نه قلی بیپوین چونکه زمان نامرازی بیرکردنه وه یه ، مندالیک ده سه که وتی و وشه ی به پیی ته مه نی زور بیت نه وه نیشانه یه که بو ووریایی و توانای نه قلی ، چونکه دیاره باشتر نه توانیت مه بهستی خوی ده ربیریت و باشتریش له قسه ی ماموستایان و گه وره کانی خوی دهکات . ئیسنا زورکه س له مه يدانی سایکولوجی مندالدا بایه خ به م لایه نه ده دن ، له سه رده میکی پیش نیستاشه وه بایه خی بی دراوه ، بو شه مه ته مه نی مندالیان کردووه به چه ند قوناخیکه وه ، له هه ر قوناخیکدا له قسه کردنی مندال کولیونه ته وه و توانیویانه نه وه بزانتن که هه ر منداله له هه ر قوناخیکه ته مه نیدا چه ند و وشه فیرده بیت ، دیاره لیره دا گه لیک شتی لاوه کی کارده کاته سه ر نه وه ی که مندالیک له گه ل مندالیکه تر دا جیاوازی هه بیت ، وه کوله یه که نه چوونی له ش و هیزو دروستی مندالیک له گه ل مندالیکه تر دا ، وه کوله وه ی له ماوه یه کی ژیا نی مندالیان کچ له کور زورتر توانای فیربوونی زمانی هه یه ، وه کو جیاوازی مندالانی میلیه تیک له گه ل مندالانی میلیه تیکه تر دا له رووی دارایی و باری ژیا ن و گوزهران و ئاستی پیشکه و تن و شارستانیتی یه وه . وه کو ووتمان نه م هویانه لاوه کین و کاریان

له م مه پدانه دا کاریگر نییه ، بویه نه گه ر لیکولینه وه کان زانیارانه بن و ههروه ها نه و نامرازانه ی له تا قی کردنه وه کاندا به کار ده هیئرین نه وانیش هه ر زانیارانه بن ده بینین که نه نجامه کان له یه کتر نریک نه بنه وه .

نه و « ننگا » یه ی بویه که م جار وه کو ده نگیک له منداله وه هه لده سیت و دلی باوکی چاوه پروان و بی نارامی پشت ده رگای ژووری « له دایک بوون » هکه نه گه شینیته وه ، به یه که م دهنگی مندال داده نریت ، نه گه ر چی زانا با یولوجی یه کان نه وه به دهنگ دانانین ، به لکوبه هه ناسه دانه وه یان وه لام دانه وه ی نه و وژه ی هه وایه ی ده زانن که ده چیته سییه کانه وه ، واته کاریکه له ده ست منداله که خویدا نییه ، دوا ی نه وه به ماوه یه کی که م دهنگه که ده که ویته ژیر رکیفی منداله که خویه وه وه هه ر جاره به ره نگیک بو مه رامی خوی به کاری ده هیئت تا ده گاته « گغه و بغه » ننجا « گروگال » مندال که به ده م گروگاله وه ده لیت : « با ، دا ، به ، ده ، نه » ، خوی گویی له دهنگی خوی ده بیت و به و گویی لی بوونه ش زور دلخوش ده بیت بویه چه زده کات هه ر یه که یان دووباره بکاته وه و بلیت : « با ... با » « دا ... دا » « به ... به » « ده ... ده » « نه ... نه » . ننجا دایکی وورده وورده هانی ده دات و نه و ده نکانه دووباره ده کاته وه ، منداله که ش دیسان له دوا یه وه ده یانلیته وه¹³ ، به مه خوشی یه که ی زورتر ده بیت چونکه سه یرده کات دایکیشی هاوکاریتی و هاو به شی خوشییه تی ، کار ده گاته راده یه ک دایک ده ست بو بووکه شووشه یه ک راده کیشیت و ده لیت : « به به » منداله ش ده پلینته وه ، نیت وورده وورده که منداله که وای لی هات به بینینی بووکه شووشه که ووتی : به به¹⁴ ، نه وه مانای نه وه یه که یه که م ووشه ی جیهانی نه و منداله له دایک بوو .

تا قی کردنه وه سایکولوجییه کان ساغیان کردوته وه که « توانای¹⁵ زمان فیر بوون » له سه رده میکی نه شونمادا لای کچ زووتر و گه شتر له لای کوپ سه ر هه لده دات بویه له و سه رده مه دا کچ زووتر و زورتر و با شتر فیری زمان ده نیت .

بو نه وه ی بزانریت له چ ته مه نیکدا یه که م ووشه ی جیهانی مندال له دایک ده بیت ، گه لیک تا قی کردنه وه کراوه ، گرنگه که یان نه وه یه که « بوتمان = Boteman¹⁶ » ناویک به سه ر « 35 » مندالدا ، « 12 کوپو 23 کچ » له هه شت مانگانه وه تا سالیک و سی مانگان « کردوویه تی » له مانه 18 مندالیان ئینگلیز ،

12 یان نه له مان ، دوانیان فه ره نس ی ، دوانیان بولگاری و یه کیکیان پولونی بوو ، له نه نجامدا گه یشتوته نه وه ی که نزیکه ی له (29 /) یان له ده مانگاندا یه که م ووشه یان له ده م ده رچووه ، له (75 /) یان پیش نه وه ی یه کسالان ته واوبکن یه که م ووشه یان له ده م هاتوته ده ر ، له (50 /) ی کوپه کان پیش یه کسالان ته واوکردن یه که م ووشه یان له ده م ده رچووه ، که چی کچه کان له (87 /) یان پیش یه کسالان ته واوکردن یه که م ووشه یان له ده م هاتوته ده ر .

هه ندیک له زاناکان ، له م مه پدانه دا ، له ته نیا مندالیک کولپونه ته وه که زورتر کچ یان کوپیان بووه ، نه مه له چاو نه و لیکولینه وه و تا قی کردنه واته دا که به سه ر کومه لیک یان چه ند کومه له مندالیکدا ده کریت با یه خیکی زانیاری نه و توی نییه . بویه لیره دا لیکولینه وه که ی « سمیث = Smith¹⁷ » ناوی نه مه ریکایی بخرینه پیش چاو باشه که « 15 » کومه له مندالی هیناوه وه هه ر بو نه وه ی بزانریت مندال له هه ر ته مه نیکدا ده سکه وت و زه خیره خستنی ووشه ی چه نده ، ده ستی کردووه به کار . به سه رنج دانه نه م لیسته یه ی خواره وه دا نه نجامی لیکولینه وه که یمان به باشی بو ده رده که ویت .

ژماره ی ووشه	ته مه ن به سال و به مانگ	ژماره ی مندال
1	هه شت مانگان	13
3	ده مانگان	17
3	یه کسالان	52
19	سالیک و سی مانگ	19
22	سالیک و شه ش مانگ	14
118	سالیک و نو مانگ	14
272	دوو سالان	25
446	دوو سال و شه ش مانگ	14
866	سی سالان	20
1222	سی سال و شه ش مانگ	26
1540	چوار سالان	26
1870	چوار سال و شه ش مانگ	32

2072	20	پینچ سالان
2289	27	پینچ سال و شه ش مانگ
2562	9	شه ش سالان

نوسه رو شاعیرانه ی بو مندالانی کورد ده نویسن له
 به ره مه کانیا ندا سوودی لی وهرده گرن و مندالانیش به
 خویندنه وهی نه و به ره مانه سوودمه ندرت دره بن . نه م
 لیکولینه وهیه ی سه میره و نه وه که ی « حسون و هورمز »¹⁰¹ یس
 هه روه ها هه مو و نه وانه ی له ناو نه و میلله تانه دا کراون که
 خویندن و روشنبیریان تا راده یه کی زور به زمانی ناو قه واره ی
 تاییه تیی خوینانه ، نه وه ده سه لنین که ئاستی روشنبیری
 خیزان کاریکی که وره ده کاته سه ر زور بوونی ده سکه وتی ووشه
 لای مندالان به زمانی ماده رزادی خوینان¹⁰² . واته به زمانی نه و
 دایکه ی لینی بوون .

با له کلاو پوژنه ی نه و قسانه وه که تا ئیستا کران ،
 بپروانینه چند به ره میکی نه م دوایی یه ی مهیدانی نه ده بی
 مندالانی کورد ، نه گه ر له ده ره وهی نه و کلاو پوژنه یه شه وه
 وورده سه رنجم هه بو نه واهه ده یخه مه پیش چاو . با
 « چوله که پاساری ، یه که ی کاکه ی فه للاح که بریتییه له « 23 »
 شیعریک له « 54 » لاپه ره ی پچوو کدا ، پیشخه یین . شایانی
 باسه که نه م دانه یه ی ئیستا له و به ره مه له به ره ده ممدایه ،
 پیشکه ش کراوی دهستی کاکه ی فه للاح خویه تی که به دهستی
 پهریزه وه وهرم گرت .

شیعری « ریزی ماموستا » که به ده مندالیکه وهیه که
 تازه بی نه نیته قوتابخانه وه ؛ واته یان شه ش سالانی
 ته و او کردووه یان نه ی کردووه¹⁰³ ، شیعره که ده لیت :

« ریزی ماموستا له سه رچاومه
 ره گی په روه رده ی له هه ناومه »

مندال له و ته مه نه دا کوا له و « ره گی په روه رده » یه ده گات و
 چون له و « له هه ناومه » یه ده گات که خوی
 « له هه ناومایه » یه و پیوستیی شیعر وای لی کردووه . من پیم
 وایه هه ر له م شیعره دا ووشه ی « خولیا » بو مندالی نه و ته مه نه
 نابیت . دووه م شیعر « مندال و نه وروز » لاپه ره « 7 »

روژی سه یران و گه شته
 کوردستانمان به هه شته
 شه ریف و مامه یاره
 قه شقوئی و سه رچناره

نه و « شه ریف » ه له په راویزدا پیوستیی به روونکردنه وه
 هیه ، خو نه مه هه ر بو مندالی سلیمانی نییه ، له شوینانی تر له

« نه جمه ددین عه لی مهردان » یس له
 ماجستیرنامه که یداو له مهیدانی نه شوانمای زمانی مندالانی
 چوار سالان و پینچ سالانی باخچه ی ساوایاندا هه ر
 تا قی کردنه وه که ی « سمیث » ی به نمونه هیناوه ته وه¹⁰⁴ .
 تا قی کرنه وه ی دیکه ش هیه ، نه نجامه کانی له مه که ی
 « سمیث » هه نزیکن بویه پیوست به نویسنی ناکات ،
 نه وه نده هیه نه و تا قی کردنه وانه ی که به سه ر مندالانی
 هه راشتر له شه ش سالاندا کراون ده لین : که ده سکه وت و
 زه خیره خستنی ووشه لای مندالی هه شت سالان (3600) و
 ده سالان « 5400 » و دوانزه سالان « 7200 »¹⁰⁵ ووشه یه .

تانیستا له و لیکولینه وانه ی له زانکوی به غدا له م باره یه وه
 له شیوه ی ماجستیرنامه دا پیشکه ش کراون ، من چند
 دانه یه کیانم دیون ، لیره دا هه ر ماجستیرنامه که ی « سمیره
 عبدالله عبدالواحد »¹⁰⁶ ده خه مه پیش چاو ، چونکه له سه ر
 قوتابیانی بولی سینه م و چواره می سه ره تاییه یه ، که نه مانه له
 ناو هه موو قوتابیانی بوله سه ره تاییه کاندا . ده که ونه
 ناوه راستیانه وه .¹⁰⁷

سه میره له لیکولینه وه که یدا ساغی کردوته وه که تیکرای
 ده سکه وتی مندالی بولی سینه م له زماندا « 3200 » و مندالی بولی
 چواره م « 3800 » ووشه یه ، دیسان نه وه ی ساغ کردوته وه که
 زور به ی ووشه کان « ناو »¹⁰⁸ ن دوا ی نه و « فهرمان » ئنجا
 که میکی ئامرازی « په یوهندی Proposition »¹⁰⁹ ن . دیسان
 نه وه ی ساغ کردوته وه که زور به ی ووشه کان له چوار پیت ،
 دوا ی نه و له پینچ پیت ئنجا له سی پیت پیک دین ، هه روه ها
 نه نجامی لیکولینه وه که ده لیت که ووشه ی مندالانی نه و ته مه نه
 زوریان به پیتی « ئا » ئنجا « ب » ئنجا « ت » ئنجا (س)
 ده ست بی ده کات .

نه م لیکولینه وانه له باره ی ده سکه وت و زه خیره خستنی
 ووشه وه لای مندالان به زمانه بیگانه کان سوودی بو ته ده بی
 مندالانی نه و زمانانه هیه¹¹⁰ . نه گه ر کوردیش نه م جوړه
 لیکولینه وانه ی له زمانی مندالانی خویدا بیت¹¹¹ ، نه و نه و

باوک و دایکیشیان بپرسن رهنگه نه زانن که مه به ست کاریزی
وه ستا شه ریفه ، لام وایه « قه شقولی » یه که ش هر پیوستی به
ته نکه روونکردنه وه یه ک هه بیت .

ل « 9 » نیمه یین قال بووی بوته ی خبات « نه و » قال
بوون « و » بوته « یه کوا ده سکه وت وزه خیره خستنی ووشه ی
جیهانی منداله ، دوا ی به ریکردنی قوناخی مندالی و
سه ره لدانی قوناخی هه رزه کاریش هیشتا زور هه ن له و دوو
ووشه یه سه ریان ته قه ی دیت .

ل « 11 » : « سال به بی نیمه گیانی مردووه »

« که سال بوو ، میژووش دیاره زیندوه »

من نه قلم نایبیریت که مندال له له تی دووه می شیعره که بگات .

ل « 12 » : « باخچه ی سه رچنار

» ده خواجه هه ر ناوابی

هه همیشه هه ر ناوابی »

نه و دوو « ناوابی » یه به زور به ی هه رزه کارو لاویش له یه ک
جودا ناکرینه وه ، نیتر کاکه حه مه چون نه بیت به مندالاندا
را به رمونیت که نه و شیعره یان خوینده وه نه ک هه ر تیی بگن
به لکو چیزیشی لژی وه ربگرن .

ل « 36 » : گولی سی وهرزه « که مه به ستی نه و منداله یه که له
باخچه ی مندالانته ، منداله که ی چوواندوه به گول و ده لیت :

« گولی من بی نینجانیه

بو په روهرده په روانه یه »

یه کسه ر نالیم مندال له مه ناکات ، وا خوم ماناکه ی
لیک نه ده مه وه نجا خوتان سه رپشک بن . کاکه ی فه للاح
نه یه ویت بلیت : که مندالی باخچه ی مندالان وه کو په پووله یه ک
وایه به دهوری « په روهرده » دا ده گریت که په روهرده که وه ک
چرایه کی گش وایه . راسته په روانه له که له پووری نه ده ب و
فولکورماندا له جیاتی په پووله به کارهینراوه ، به لام له جیهانی
مندالدا ، مندال هه ر « په پووله » که ی بی خوشه و ده سکه وت و
زه خیره خستنی ووشه ی لای خویه تی و هه رچی « په روانه »
که ش هه یه له خه رمان و زه خیره ی زمانی نه ودا بو « ته یاره ی »
« یه ک په روانه » و « دوو په روانه » زور به ئاسسانی
به کارهینراوه ، نیتر نه وچی یه تی به سه ر نه وه وه که نه م دوو
ووشه یه له رووی جووله و ماناوه یه کن . نه مه ویت بلیم
« په روانه » به و مانایه ی کاکه ی فه للاح به کاری هیناوه بو

نه ده بی که وره یه و مندال له و شوینه دا به کاری ناهینیت .

ل « 45 » : « چون ، چون ، پهیت پی بردن

بو من وا دابه شکردن »

باشه مندال له « په ی پی بردن » به باشی ده گات ۱۴ . نه توانم
نمونه ی تریش له م بابه ته پیشان بدهم به لام نه وه ی تا نیستا
پیشاندره ، بو نه م مه به ستی ، به سه .

نه گه ر له ده ره وه ی کلاوروزنه ی باسه که وه ، سه رنجم
هه بیت نه وه یه که وینه کانی ناو « چوله که پاساری » زور
پچووک و نادیارن و ده ستی که مته رخه می و ده ستنوقاویان
به ئاشکرا پیوه دیاره ، نه گه ر ده ، دوانزه سالیک له مه و به ر
هه له ی وا بکرایه رهنگ بوو نه بوونی نه خشکیشی مندالان و
دوا که وتنی هونه ری چاپه مه نی بکرایه به بیانوو ، به لام نیستا
که نه خشکیشی وه کو « عه لی مه ندلاوی » و که سانی تر بین بو
نه بیت به وینه ی واو به شوینی وا ته نگه به رازی بین . به رامبه ر
پیته کانیش وه کو سه رنجم داوه له زور شویندا « نه » وه کو
« نه » نووسراوه .

به ره می دووه م « به هشتی مندالان » هکه ی « دایکی
سولاف » ه که له 1983 دا چاپکراوه . تیکرا دایکی سولاف له و
ووشانه وه نزیک بوته وه که ده سکه وت وزه خیره ی مندالان چونکه
جگه له به هره و سه لیکه یه ک که له شیعره کانیدا ، له م مه یدانده دا
به دی ده کریت ، رهنگ نه وه شی چووبینه پال که دایکه و له و
دایکانه شه که کوردییه که یان نه ژاکاوه . « مریشکه کوله » و
« باخچه ی مالمان » و « بووکه که م » و « باخچه » و
« بووکه به بارانی » و « به رخه که م » و چند شیعریکی تریشی
له کلاوروزنه ی باسه که مانه وه به شیعره سه رکه و تووه کانی
ده زانم ، هه ر له هه مان کلاوروزنه وه ، له ته شیعری « بو سه ر
شالقی ناوات ل 21 » و له ته شیعری « ژیر تیشکی نه م ره نجه ما
ل 27 » و « هه ست بزوینی ل 32 » به وانه نه زانم که مندال باش
تییان ناکات . له چند لایه نیکی تره وه کومه له سه رنجیکم هه ن
که نه مانه ن :

ل « 6 » : شیعری (سیو) له سه ر زمانی مندالیک به
سنویک ده لیت :

وه کو توپ هه لی نه ده م

دوا ی نه وه نوشی ده که م

یا :

په سه ندره و سه پرده که ین هر له خوږه وه ده یلیته وه و تاوازی بو
دائمه نیت و چه پله ده کوتیت و به دم چه پله کوتانه وه
په ده که نیت و دهیکا به هرا ، بویه پیش چوونه قوتابخانه له
گل هاوریکانیدا به دلی خوږان نه م جوړه شیعرانه به گورانی و
چه پله وه ده لینه وه :

« هه ناران و مه ناران
یاخوا داکاته باران
بو فیه قیرو هه ژاران . »

« حاجی له قله ق مار هات
ماری زهنگو ژار هات »

دیاره زوری تریش له م بابه تانه هه ن ، نه مانه ی من نووسیومن
مشتیکن له باریک .

به ره می سینه میش « جه ژنانه » هکه ی له مهر « دکتور
عیزه دین مسته فا ره سول » ه که له زمانی رووسییه وه
کردوویه تی به کوردی و بریتیه له پیشه کییه ک و « 15 » شیعر له
(74) لاپه رده ا .

له م باسه دا له ده سکه وت و زه خیره خستنی ووشه ی لای منال
دوام به و مه به سته ی نه و کتیب و گوشارو شیعر و حیکایه ت و
نووسینانه ی بو مندال دهنووسرین به شیوه یه ک بن که له گل
ده سکه وتی ووشه یدا بگونجین و نووسیینه که ناسان و ناوازدار
بیت تا نه بیته ته گره له ریگای فیربوونیدا . من له وخالانه ی که
دکتور له پیشه کییه که یدا باسی کردون - جگه له خالی چواره م -
نه ک هر لاریم لییان نییه به لکو به راستیشیان ده زانم . نه و
خالی چواره مه ش که من لاریم لییه تی ده لیت : « له رووی
ناوه پوک و وه پله ی حیکایه ته کان له گل مندالی ته مه نی جیاچیا دا
ده گونجین ، وا بزانه بو « راز » ی دوانزده سالانه
ده ست دهن و به شی « زینو » ی سی سالانی تیدایه و خوږان بو
سالیکی تری « زهریا » ی په ک سالانیش ده خه نه ری . «
ديسان ده لیت : « ... هر له بهر نه وه پیشکش به وان و به
یاری « 9 سال » و « باده » ی « 5 سال » و هه موو هاوته مه ته
هاوزمانه کانیاں کرا ، به لام له رووی زمانه وه ، نه گره که میک
ژورر ته مه نیش که وتیم ، نه وا چه زم کرد ، چون نیمه له ری
حیکایه تی گوی ناگردانه وه ، هر له مندالی یه وه زور ووشه و زور
نیدیومی کوردی فیرکراین ، شتیک له و سامانه ش به نووسین

تیر بونی هه لئه مزم
به سنگمه وه نه یگوشم
نه ینیمه به ینی دوولینو
زور خوشه خواردنی سینو

خواردنی سینو خوشه ، نه مه راسته و له سهر سهرم به لام له
رووی په روه رده ی دروستی یه وه ، چون ده بیت سینو یک
هه لیدریت ، تیر بونی هه لژریت ، به سنگه وه بگوشریت تنجا
بخوریت ۱۶

له « ل : 34 شیعر ی « کارژوله » دا ده لیت :

« توم خوش نه وی کارژوله
بباعینه به رخوله ،

نه گره کارژوله بیت ، به رخوله نییه !

له شیعر ی « بوق بوقیله ، ل : 52 » له سهر زمانی مندالیک به
بوقه که ده لیت :

« هاورینی گون و خونچه که م
هه لقونه سهر په نجه که م »

نه میش وه کومه سه له ی « سینو » هکه له رووی په روه ده ی
دروستی یه وه ناگونجیت . نیمه له وولاتیکداین که نه گوشتی
بوقی تیدا ده خوریت و نه ده ست له بوقه وه دان به شتیکی راست
ده زانریت ، نیتر بو هه لقونیه سهر په نجه ی منداله کانمان ، خو
خالخالوکه نییه !!

له شیعر ی « نه به زین ، ل : 54 » دا له سهر زمانی

مندالان ده لیت :

« ته رزه ی ناو ده غل و هه ردین
چاو نه ترس و نه به ردین »

ته رزه ی ناو ده غل زیانداره و وه زنی هه یه ، هه رچی منداله
بی زیانه و وه زنی نییه .

ل « 54 » ده لیت :

« چاوه پروانی به هارین
هاوار نه که ین بو نه زین »

« ین » ی به هارین و « ن » ی « نه زین » پاش قافیه ن و به قافیه
حساب ناگرین ، نه وه ی ده مینیه وه « نه ژی » یه که نابیت به
قافیه بو به هار که نه مه ناوه ستایی یه له شیعر دا ، نه خوازه لا
شیعر ی مندالانیش ، که تا نه غمه ی خوش و ووشه ی پر
موسیکاو له ره ی ناسک و قافیه ی سواری زوربیت لای مندال

بگه ینمه نه وهی پیگه یشتومان . « - تاثیر قسه کانی دکتور بوون .

نه و حیکایه تانه وه کو دکتور ده لیت بو (رازی) دوانزه سالان و « یاری » نوسالان ده شین و پیروزیان بیت . به لام له به رووناکی نه و قسه و لیکولینانه وه که باسکران چون « به شی زینو » ی سی سالانی تیدایه و خویان بو سالیکی تری « زهریا » ی یه کسالانیش ده خه نه ری « ؟! دکتور خوی له خالی دووه مدا که له و خالانه یه منیش به راستیان ده زانم ده لیت : « چونکه له لایه نه زانستی یه که وه باوه یرم وایه که به ره میکی وه که نه مه خوی - واته نه سهله که ی - (نه سلی جه ژنانه ، ف . ع) پشت به تاقی کردنه وه ی دریزی نووسه ره کانی و نووسه ره هاو زمانه کانیا نه وه ده به سستی و نه و نووسینه ده به سستی به بناغه ی زانستی خویه وه . « که نه مه قسه ی دکتور خوی بیت نیتر چون قسه یه که ده کات که له گل نه و بناغه زانستی به دا یه که نه گریته وه ، هر له و « جه ژنانه » یه دا حیکایه تی (به شیوی) مه به سستی نه وه یه له که وره ی بگه یه نیت که ده بیت به یی ده سکه وتی ووشه ی مندال له هرته مه نیکدا گفتوگوی له که لدا بکه یز و ووشه یه که به کار نه هینین که له ده سکه وت و زه خیره ی نه ودا نه بیت ، (دایکه که به فیدیای ووت ماله که م په شیو ناویت و رویش ، فیدیا که (به یی حیکایه ته که) ده ی توانی بشخوینیته وه ، له « په شیوی » نه که یشت ، وای زانی چوکلینیکی تازه یه و ناوه که ی وایه ، هه ستا ماله که ی ژیره و ژور کردو دای به سهر یه کدا و « په شیوی » ی نه دوزیه وه « !!!) ، که نه مه و ابیت نیتر حیکایه ته کانی « جه ژنانه » چون به شی (زینو) ی سی سالانی تیداده بیت و چون بو سالیکی تری (زهریا) ی یه کسالان خویان ده خه نه ری « ؟!

بو (باده) ی پینج سالانیش که به یی ته مه نی ده بیت له باخچه ی مندالاندا بیت ، چونکه له باخچه فیری نووسین و خویندن و بیرکاری ناکه ن ، نه و حیکایه تانه یان ده خه نه به رده ست که نووسینی له سهر نییه و هر به وینه کان له حیکایه ته که ده گن « .

نه که ر له کلاو پوژته ی باسه که مانه وه پروانه (جه ژنانه) که ی دکتور وه ریگپراوه ده لیم :

« نه م شهرم به خو هاتنه ، ل 23 ، و « عه ره بانه یه کی له ماسی

بری راده کیشا ، ل 30 « و « خو له مه ترسی پاراستن ، ل 67 « جوړه دارشتنیکه که بو مندال ناشیت چونکه له سی ووشه زیاتر دراونه ته ده م یه که نجا مانایه کی به خشویه ، نه مه جگه له وه ی که مندال نه که ر بیه ویت مه به سستی و او در بپریت ناتوانیت و ناشییه ویت ناوا سی چوار ووشه بخاته ده م یه که ، هر له (ده سکه وت و زه خیره خستنی ووشه لای مندال) له م شیوه دارشته نییه « .

په راویزه کان :

1- به کیک له و نه شو نمایانه ، نه شو نمای زمان ، واته ده سکه وت و زه خیره خستنی ووشه لای مندال به یی ته مه نی .

2- قونلخی مندالیتی نیکرا خه یالی تیدا فراوانه ، به لام توندوتیزی نه م خه یاله فراوانه له و ماوه یه دا سهره ه لدا ت و به ناشکرا دیاردی دودات .

3- سه برکردنی به رنامه ی مندالان و فلیمی مندالانیش له نه له فریوندا به شیکه له و بیرپوشنکردن و خو خه ریگکردنه .

4- نه م قونلخانه وه همین ، نه نیا بو نسان کردنی لیکولینه وه دائراون وه کو چون له جوگرافیدا هیل که م ره یی و هیل پانی و هیل دریزی دائراون ، دما قونلخانه کن سرجه مه کانیا ن به یه که وه شو ساون و ده شچنه ناویه که وه و جو دانا بیه وه .

5- د . مصطفی فهمی - سابکولوجیه الطفوله و المراهقة ، مصر ، دار مصر للطباعة ص 136

6- ماموستاو شاعیری به ریز ع . ع شهونم نه م ووشه یه ی به شیوه یه کی سرکه وتوانه له نه ده بی مندالاندا به کاره یناوه

به به ، به به ، بچکوله

نوخه ی ، نوخه ی ، به رخوله

ع . ع . شهونم ، چرو ، سلیمانی ، چاپخانه ی راهبرین چاپی دووم ، 1974/4/30 ، ل . 15 .

7- زانا کونه کان بو هه موو ، توانا = قدرة ، یه که هر ووشه ی ، زیره کی ، یان به کارده هیناو پرواشیان و ابوو که نه وی له مه یدانیکدا زیره که بیت نیتر له هه موو مه یدانه کانی ترده هر زیره که ده بیت ، زانایانی نه م دوابی یه هاتنه سهر نه و باوه ره ی که نه و قسه یه ی نه وان راست نییه ، به لکو زیره کی به سهر چند توانایه کدا دابه ش ده کزیت و معرجیش نییه مرواف له هه موو توانا کاندای هر نه سپی تاو بدات و بکه وینه پینش هه موان . هی واهه یه توانای زمانی هه به و له مه یدانی نووسیندا سوارچاکه ، معرج نییه هر نه و زه لاهه له توانای میکانیکیشدا هر سوارچاک بیت و له هر شوینیکدا نوو مو بیله که ی په کی که وت ، نه وه نده ی بلینیت یه که و دوو چاک بکانه وه و هه لسنیه سهر یی . یان معرج نییه نه وه ی له ، توانای ژماره ، دا واته له مه یدانی « بیرکاری - ماتماتیک ، دا میشکیکی روونکو ده سستیکی بالای هه بیت ، نیتر هر نه و که سه ده بیت له توانای موسیقا یان نیکارکیشان یان خوشنووسیشدا هه مان بالاده ست و ن هاتوو بیت ، نه وه نده هه یه نه که ر یه کیک خوا بیدانی چند

توانایه کی تیدا کو بوو بینه وه . وانا له چند توانایه کدا وه ستلو کاره بیت
خو نه وه شتیکی که له ک باشه . ههتا نیستا زانگان پتر له ، 65 ، توانایان
دو زیوه نه وه .

8 — سه رچاوه ی ژماره (5) ل 138

9 — = = = ل 140

10 — نجم الدین علی مردان ، ریاض الاطفال فی الجمهوریة العراقیة بغداد ، مطبعة
الزهراء (1972) ص 62، 63

11 — برونه ، احمد نجیب ، فن الكتابة للاطفال ، مصر ، دار الکاتب العربی
للطباعة و النشر 1968 ص 40

12 — سعیرة عبدالله عبدالواحد ، المحصول اللغوی لتلامیذ الصفین الثالث والرابع
الابتدائی ، رسالة ماجستیر ، آذار ، 1982

13 — بو سه رنجیکی سه ریپی دان له و لیکولینه وانه ده توانیت سه سیری
سه رچاوه ی پیشول 34 — 51 بکهیت .

14 — لیکولینه وه کی ، الکبسی ، ش که هه ر ماجستیر نامه یه نه وه سه لینی ،
هه مان سه رچاوه ی په راویزی 12 ، ل 38

15 — حه رقی ، جر ،

16 — له و زمانه شدا نه کهر نووسه ر نه م باسه گرنگه ژچاو نه کات هه ر ده که وینه
هه له وه ره خنه ی ئی ده گریت . نه وه بوو له 1984/3/4 دا ، به ک شه مه ، له
به رنامه ی ، کتیبخانه ی سینه مایی ، دا فلیمی ، دو اشه وی جه زنی
له دایک بیون ، پیشاندرا ، تومی ، و ، لاری ، که هه ر دو و کیمان
نوسالان بیون ، دوو پاله وانی فلیمه که بیون . نه وه ی فلیمه که ی
پیشکه ش ده کرد ، ماموستایه کی هینابوو ، فلیمه که ی هه لده سه نگان ،
به کیک له ره خنه دیاره کانی که له و فلیمه ی گرت نه ومیوو که ، تومی ، و
، لاری ، سه کانیان له خویان که وره ترن .

17 — له ژورنامه ی ، العراق ، و کوفاری ، کاروان ، دا خویندومه ته وه که
دکتوران نامه کی ، عبدالستار طاهر شریف ، له سه ر ده سه وتی ووشه
ده بیت لای مندال ، جا نه کهر نه و کومه له مندالانه ی که به ، نه وونه
sample ، بو لیکولینه وه کی وهریسان ده گریت کورد بن ، نه و بو
که شه پیدانی نه ده پی مندالانی کورد له لایه ن نووسه رانی نه م مه پیدانه وه
به سوود ده بیت .

18 — سه رچاوه ی ژماره (12) له په راویزه کاندال ل 45

19 — دیاره له ناو کوردا ، نه م نه ک هه ر وانیه ، به لکو به بیچه وانه وه به ، سه ر
ده که بیت مندالیک له ناو خیزانیکی نه خویندوه وارو نارو شنبیدا ، ده سه وتی
ووشه ی جیهانی مندالانی به پی ته مه نی خوی زور زورتره له و مندالی که
له ناو خیزانیکی خویندوه وارو روشنبیری نیستاماندا که وره ده بیت چونکه
هه رچی نه م خیزانه ی دوایه یانه ده م هه لناهینیه وه و رسته یه ک نانی
نه کهر دووسی ووشه ی ناکوردی تیدانه بیت ، تو واز له وه بینه که مویه کی
چییه و چی نییه ، به لام هه ر نه ختیک به ته نگه وه هانن و کول به زمانه که وه
هه لگرتن و له به ر ختری منداله کانی خومان ، با و سه بکه ی که نه کهر
منداله کانیسمان فیری ده سه وتی ووشه ی ته مه نی خویان نه که ی .

هیچ نه بیت سه ریان ئی نه شیوینن و نه و نه خته ووشانه ش که له هه ندیک
شویندا له قوتابخانه فیرده بن لییان نه گورین و له بیریان نه به بینه وه . نه لئین
سه ، سه نه هینیت ، روژی به ک شه مه ، 11 / مارت ، له سلیمانی خوم
کرد به ، کتیبخانه ی سلیمانی ، دا بو کوفارو روژنامه کیرن ، که سه برم کرد
کاک مسته فاسالچ که ریمی هاوریمو کاک سالچ حه مه نه مینی چیروک نووس و
کاک عه زیز عومهری نه داز یاری کشتوکال نه وانبش له وین روژنامه ده کورن ،
له پر ناهه تیک خوی کرد به ژووردا و وتی ، اصباغی بوسته ری مائی ،
هه به ، دوابی له کاک مسته فاسالچ پرسی به وناوه وه که تو ماموستاو
به ریومه ری قوتابخانه ی سه رته تایت ، منداله کانی لای نیوه به ، اصباغی
مائی ، ده لئین چی ؟ زور له سه رخو ووتی پی نی نه لئین ، بویه ی ناوی ، ا .

20 — هه ر مندالیک که له سه رته تایت سالی خویندندا ده جینه قوتابخانه ، نه کهر
شه شسالانی ته و او کریبت نه و او ورده گریت ، نه کهر ته و اویشی نه کریبت
هه ر ورده گریت و بوی هه به له ، 1/31 ، ی سالی تازه ی ناو نه و سالی
خویندنه شه شسالان ته و او بکات .

21 — بو بینینی نه و خالانه سه سیری ، جه ژنانه ، وهرکیان دوکتور عیزه دین
مسته فاره سوول ، به بغداد ، (مطبعة الادیب البغدادیة ، سالی 1982 ، بکه .

22 — عن هه ر به به سستی حیکایه ته که م نووسیوه ، دیاره خوی به جورکی تر
داریزراوه ، حه ژم نه کرد خوینه ری به پیز له لاپه ره (11) ی ، جه ژنانه ، دا
بیخوینیا یه وه .

23 — له کتیبخانه ی مندالاندا وه کو ، کتیبخانه ی مندالی عه رب ، ی (مه نسور)
له به غدا ، هه ر مندالیک بولی به که می سه رته تایت ته و او نه کریبت نایه لئین
بجینه ژوورده وه بو خویندنه وه و پیناسه شی بو ناکه ن ، چونکه هه ره ناسانی
نه و ناسلیکه و کوفارانه بو نه و مندالانه به که سه رته تایت کی ، نه لفوبی ، و
، بیکاری ، له قوتابخانه فیربوون و له و نووسینه ده گه ن ، نه ک مندالیک
که که وره یه ک دایبیت و حیکایه تی بو بکات ، نه م باسه ی منیش هه ر له سه ر
نه و بنجینه یه و بو نه و مه به سته نووسراوه .

24 — بو نه وونه برونه (الارنب و القنفذ و شجرة الصبار) تالیف : شفیق مه دی ،
رسوم : معاد خلیل ، الاخراج الفنی : شریف الراس ، دار ثقافة الاطفال ،
مکتبه الطفل 32 سنسلة البراعم ، 1981 .

25 — سالی 1973 ، له (روشنبیری نوئی) دا شتیک بو مندالان نووسیوو به کیک له م
جوره دارشته ی تیدا بوو که ، لامل به ده نووک خورانن ، بوو ، کاکه
حهمه ی مه لا که ریم لای کاک نه محمد تاقانه که نه و سا له به ک شوین
موچه خوری میری بووین ووتبووی : به کاک فه ره پیدون بلن ، به لای منه وه
نه م جوره دارشته بو مندالان خوش نایه ته به رگویم ، منیش ووتم : زور
راسته ده کات ، نه ک هه ر نه و منده به لکو بو مندال ناشیت و سه ری ئی
تیک ده دات ، له و روژه وه به لئیم به خوم دا که له ارسه تیکدا که په یوه ندی
به م باسه وه بیت ، نه م سه رنجه ی کاکه حهمه و نه و وهرامه ی خومه وه کو
نامانه تیک بخمه به ر چلوی نه و خوینه ره به ریزانه ی کولیان به م جوره
نووسین و باسانه وه هه لگرتوو .

* The pronunclatory product of children

گه له گورك يان كار ساتايكي په له مهندات

به شيكي لادهي ههست به له بار پهك چووني چيروكه كه دهكه ي بو وينه له به شي شه شه مدا گه (نايش) لادهي ههست به بزر بووني سه ره داوي رووداوه كان دهكه ي چونكه كوټايي بيهيناني رووداوه كان له گه له به شهكه ي نه ولا تريدا زور ليك دور ناكه وينه وه . گرنگترين هوي شه مهش له وه دا په كه چيروك نووس ماوه ي نيوان رووداوه كان يياتر چركردو ته وه و يا خود خه ون وخه يالكي دهخاته نيوانه وه كه نه گه رنه م به شه ي تيدا نه بووايه نه وا خوينه ره ههستي به بو شايي شويني شه م خه ونه نه ده كرد به لام بوونيشي زور پيشبيني به خوينه رده دا ، نه مهش خالي ني يه له وورده كاري نووسه ر ، نه مه له لايه كه له لايه كي تره وه شه م سه ره باسانه به ته واوي ريگا له به رده مي خوينه ردا خوش نه كا بو تيگه يشتن به شيوه يه كي ناسان و چه واشه نه بوون له نيوان رووداوه كان ي ناو چيروكه كه دا . نه و رووداوانه ي كه به هوي فلاش باك و رووداوه كان ي رابردوي پيش رووداني چيروكه كه ده هينريته ناو چيروكه كه وه وه كه ره سه يه كي هونه ري به كار ده هينريت .

دوو هه ميش ليك جيا كردنه وه يان نوسيني شه م هويانه (كه له پيشه وه باسيان كرا) له به شي سه ره به خودا پاس ده كرتي كه خوي وه كو كورته چيروكيك ده نويني كه له (نايش ، خه ون) دا به جواني به ديار ده كه وي ، له يه كه مياندا نووسه ر ده يه وي به ووردي پيمان بلي كه سه ره تاي ده ستپيكردي شه م چيروكه له كوي وه سه ره هه لده دا چونكه تا نيره لاي خوينه ر روون ني يه كه له به رچي شه م خيزانه له م ناوچه يه ده زين ، نيره كوي يه و بوچي هاتوونه ته نيره وه (به راي من پيوستيشه كه خوينه ر بيزاني) وه يان باشته ر بلين هوي شه م كار ه سات و ناخوشي يه ي كه بارام

ماوه ي چه ند مانگيك له مه وه ر كتيبيكي كاك حسين عارفي چيروك نووس كه وته بازاره وه نه ويش «گه له گورگه بسوو ، كه چوار چيروكي گرتبووه خويه وه نه وانيش (سه فه ريكي نه فسووناوي ، ته ته ر ، گه له گورگه ، شالاوي دل) بوون و له لايه ن نه مانه تي گشتي روشنييري و لاوانه وه چاپكراوه و بلاوكراوه ته وه .

شه م نووسينه باري سه رنجي خومه كه له كاتي خويندنه وه ي چيروكه كان و به تاييه تي گه له گورك لام كه لاله بوو بويه به پيوويستم زاني چه ند لايه نيكي چيروكي گه له گورگه بخه مه روو .

پيش هه موو شتيك باسه يري نه و چوارچيوه هونه ري يه بكه ين كه چيروكه كه ي تيدا داريزراوه ، له راستي دا چه ند لايه نيكي وهك مونولوج ، خه ون ، ته بياري هوش وه گرنگترين لايه نيشي دابه ش كردني چيروكه كه يه به سه ر چه ند به شيكه وه كه له چيروكي يه كه ميش له وه و پيشيش شه م هه وله ي داوه ، به لام هيندي گه له گورگه كه ي سه ركه و تووني يه ، شه م دابه ش كردنه ته نيا به داناني سه ره باسي جيا جيا ني يه كه سه ره باسه كان (زريان ، بارام ، گفت وگو ، بوته ي زريان ، شير به فرينه ، نايش ، شه و چه ره ، خه ون ، بارام ، بازه ، گورگه ، ده مانچه ، لوره ، (•••) موته كه ، ديوو درنج ، ته ناف ، شالاوي گورگه ، لموزي گورگه ، پيلان ، كازيوه) ن به لكه به باس كردني يه كه ي رووداني چيروكه وهش كه له راستي دا هه موويان په يو هندي يه كي نه هساوه يان به يه كه وه هه يه وله هه مان كاتيشدا هه ر به شه ي خوي له خوي دا زياتر له كورته چيروكيك ده كا له گه له بووني په يو هندي يه كي به هيز به قه واره ي چيروكه كه .. چونكه له زور شويني چيروكه كه دا گه ر

به سەر ئه و خیزانه ی دههینی له چی یه وهیه و چون شان ده داته بهر بارگرانی ئه و ناخوشیانه و ، ههروه ها خوشی و باشه ی دور که وتنه وه که یشی چی یه ؟ . ئایا دور که وتنه وه له کومه له به هه موو خرابی و ناخوشی شیوه ئه نجامه که ی چی ده بی ؟ و چون ناتوانی به دوره په ریزی هیج شتی ئه نجام بدا ؟ تا قی کردنه وه تال و تونه که یشی چ هوشیاری یه که له لای قاره مانی چیرو که که دروست ده کا به سیفته تی نه وه ی که خوی له دوری ته وه ره ی بووداوه کان ده سورینه وه و کاریکی راسته و خوش له سه ر گوړینی بیره وی ووردو درشتی رووداوه کان ده کا ، ئایا چون شاقه لی له م کارانه هه لده کا ؟ تا چ راده یه کیش لای خوینهر په سند ده کری یان له توی ی بیرو بوچوونی دا په رنگ ده داته وه وه یاخود شوینی خوی له کوی ی چیرو که که دا ده بیینی ؟ .

قه واره ی چیرو که (کورته چیرو که ، چیرو کی درینژ ، پومان) جا چ قه واره ی نووسینه که بی یان رووداوه که ی ، جوړی کاریگه ریان لیک جیایه نه مه ش نه که به کورتی و دریزی چیرو که که به لکو به هیزی ده برینه که و روشنایی خستنه سه ر که لین و قوژبنی چیرو که که چونکه زور جار رووداوی جه ره گه بر هه یه به دهستی نووسینه وه ی یان نووسه ره که یه وه جگه له شتیکی کرچ و کال چیترنی یه و کاریش ناکاته سه ر خوینهره که ی .

زیاتر له هه موو که سه کان بارگرانی چیرو که ده که ویتنه سه ر قاره مانی چیرو که که ، جا هه لبراردنی قاره مانیک که شیاووی ئه م کارو کرده وانه بی و بتوانی شان بداته بهر ئه م رووداوانه خالیکی گرنگی سه ر که وتنی چیرو که و نه گینا خوینهر هه ست به له نگی نیوان هیزی قاره مان و قورسایی و بارستایی رووداوه که ده کا ، بویه هه لبراردنی بارام له شوینیکی ئه وهادا که هه موو خه م و خوشی دور که وتنه وه یه له ناو ئه و کومه له ی که شازاری ده دا ده یچه وسینینه وه ، بویه گه رای ههستی یاخی بوون له موخی بارام ده تروکی ، نه مه نه که له هه لووستیکی شورشگیرانه و قول بوونه وه له ناوه روکی مه سه له کومه لایه تی یه کانی که له راستی دا سه روده ریکی لی ده کا به بی نه وه ی خاوه نی پشووییکی دریزی بی ، هه ر ته نیا بیر له وه نده ده کاته وه هه ر که سیکی ئه م رینگایه ی گرته بهر ئه نجامه که ی هیچی بو ناکریت بویه به م جوړه ههستی به رانبهری وه یسه ی

یه که برادهری ده رده بری وه یسه یادت به خیر .. تو ئیستا کادریکی حیزبایه تیت و تابینه قاقات نوعی سیاسه ته ، منیش گوشه گیریکی هه لاتوو له و کومه له ی تو ده ته وی گوایه به سیاسه ت چاکی بکه یت ! لا 72 .

به کورتی ده یه وی به وه یسه بلی تو به ده ست دانه ئه م کاره ت له و پاکی یه ی جارانت دور که وتیه وه و منیش به م گوشه گیری یه م به هه شتیکی یان کوماریکی ئه فلاتونیانه دروست ده که م که هه ر هه مووی پیک هاتوو له رزگار کردنی پیستی خوی و مال و منداله ی و پیکه وه نانی ژیانیکی خوش پیوستییان به هیج که سنک نه سی .

بارام خه لکی لادی یه شاره زایی یه کی باشی له و ژیا نه دا هه یه ، جگه له مه ش خوی ده رچووی به شی ئاماده یی کشتو کاله (وه که له لاپه ره (72) ی کومه له چیرو که که دا باسی لیه کراره) نه مه ش شتیکی تر ده خاته سه ر په یوه ندی بارام له گه ل ده ورو به ره که ی یان رهنگه هوییک بی بوزیاتر سه ر که وتنی به سه ر نه و ته نگو چه له مانه ی که رهنگه بیته رینگای . هه موو که س و نه و شوینه یش به سه ختی و نا خوشی شیوه له گه ل قاره مانه که یان که سانی چیرو که که هیج جوړه لیک نه هاتنیکی تیدا نی یه و جوړه گونجانیکی سرووشتیشی تیدا یه و بویه له لای خوینهر سه یه نی یه ، گه ر بارام له شه ویکدا نه توانی روو به پرووی هیزی سه ر ماو گورگه ببینه وه یان خوی بو ئه م هیرشه ئاماده نه کردنی بو به رهنگار بوونه وه ، وه که پشت ئه ستوری به (خانوو ، ده مانجه ، بازه) ئه مانه ش خاصی یه تی چینه ای ته ی بارام وه که جووتیاریکی لادی بی نیشان ده دن ، بویه واده زانی به یاخی بوون و دور که وتنه وه ی هه موو شتیکی چاره ی ده کری و ، به لام بوچی له ده ست ئه م حاله ش هه لدی . ئه م په رسیاره شه خسی یه تی یه کی که له چیرو که کانی (ه . ج . ویلز) م به بیر ده هینینه وه که له چیرو کی (وولاتی کویران) دایه ، نه ویش زه لامیکه پاش نه وه ی به هوی چه ند رووداویک رینگا ون ده کاو له

جیهانی دهره وه داده بیری و دوا ی که ئی چه ره سه ری رنگای ده که ویتنه شیویک خه لکیکی تیدا دهژی هه مووی کویرن ، نه و کویری یه که ئی هوی میژوویی هه بووه که وای له کومه له خه لکیک کردوه داببرین و نه وه له دوا ی نه وه به و کویری یه راهاتوون و لایان شتیکی سروشتی یه و غریب نی یه ، بو کابرای که تازه ری ی که وتوتنه نه م وولاته له بهر خوویه وه ده ئی «خیل له وولاتی کویراندا پاشایه ، که چی له نه نجامدا نیشه که واناکه ویتنه وه به لکوه هه موو قسه و هه لس و که وتی نه م زه لامه یان له کن سه یرو سه مه ره ده بی به پیچه وانه ی نه م سه سه له کوردی یه ی که ده ئی :- پیاو له وولاتی کویراندا ده بی ده ست به چاوی خوویه وه بگری . بویه زه لامه که له نه نجامی خو به پاشا زانیندا ده گاته نه و راده یه ی بیکوژن ، له نه نجامدا هه ر به وه راده گا خوی دهر بازبکا و بوی ، چی ، هه رچه نده نه م چیرو که خه یالی یه به لام خه یالی یه کی ره مزیه و چیرو که که ی کاک حسینیش خالی نیه له هه ندی شتی دهر نه بر او به شیوه یه کی راسته و خو و ره مزیه یه ت ، بویه نه م دوو نیشه نه ده بی یه له زور خالی گرنگ و سه ره کی دا یه کتر ده گرنه وه . هه رچه نده که رانه وه له (که له گورگدا) و هه لاتن له (ولاتی کویران) دوو کرداری دژ به یه کن به لام هه ر دوو کیان هه ر بو که یشتنه مه به ستینکن چونکه هه ر دوو کیان به رزه فران هه که نه وه ده یانه وی بینه پاشای وولاتیک به بی نه وه ی که سیک به شداری له نیشه کانیا ندا بکا ته نیا به خه یال و تیکوشاتی خو یان و به س .

بیره بنه یه بی یه که ی که له گورگ به م شیوه یه یه :- بارام ناویک له دی بیکدا دهژی که بیزاره له په یوه ندی یه کومه لایه تی یه کانی نیوان خه لکه که ی لادی که به ته بیعه تی حال دواکه وتوویی یان پیوه ده بیری . هه ر بویه بارام ده گاته تینی و ده یه وی له م گیزا وه نه ختی دوور که ویتنه وه ، هه رچه نده نه و ناخوشی نیش و نازارانه ی ده خه نه به رچا و که مروف به دووره په ریزی تووشی شتی له وه خراپتر ده بی به لام نه وه ره نایه ته زیر بارو له دلی خویدا ناو له خه لکه که ده نی (گورگی دوویی) هه لده ستی دهر وا و ماله که ی ده گوازیته وه بو نه و خانووه ی که ده یه وی سه ره تای خه ون و کاره کانی لیوه ده ست پینکا که له خه یالی خویدا به هه شتیکی پاشه روژی تیدا نه خشاندووه ، نه مه بووه به فه لسه فه و ریبازی بیر کردنه وه ی بارام له موخی نایه ته دهره وه تا نزیکترین براده ری هه ولی له گال ده دا که نه مه

خه یالیکه و هه رگیز به ته نیاو له زیر سایه ی رژیمیکی کومه لایه تی دواکه وتوودا نه م زوران بازی گرته سه مه ، هه له یه ... هتد .. که چی بارام هه یی ده ئی «لیم بوویتنه فه یله سوفیک و به چه شننی فییری راووریوی هینانه وه بوویت که نینجا تو من به گیر بینیت .»

لا 72

به لام با بهرسین بارام هه ر له دواکه وتوویی لادی بیزاره ؟ یان تیکرای کومه ل و هه رشوینیک چه ند مروفتیکی تیدا بی نه که ر وایه بو رووی له شار نه کرد که په یوه ندی یه کانی به ره م هینان پیشکه وتوتره ؟ به لام لیره دا ده بی بلین نه وساکه هیرشی که له گورگه که رووی نه ده دا به لکه شالاوی ئوتومبیل و بگره و به رده یه کی تر رووی ده دا که واقعی حالی شاره نه مه له لایه ک له لایه کی تر دا بارام پیشتر خوی بو نه م نیشه ناماده کردبوو نه خشه که ی به ته واوی لا که لاله پیوو نینجا بریاری یه کجاره کی دا ، له بهر نه وه ی بارام له خوی رانا بینی که هیچ کاریکی کومه لاییتی بکا بویه له پروژه که یشی دا شتیکی له م باره یه وه دانه ناوه و هیچ حسابیکیشی بو نه کردوه ، هه رچه نده پروژه که ی دا چاندن و به ره م هینانی ده یان دووم زه وی دیمی و به راو شتیکی پیروژه به لام پیروزی یه که ی نه مه یان له چوارچیوه ی خیزانه که ی دهر ناچی ، هه ر بویه شه شان ده داته بهر هه موو نه و نه رک و نازارانه ی که له نه نجامی گیانبازی و سه ره که یه که ی ده یچیژی نینجا تیکرای نه م ناخوشی و دهر دانه ده یه یینه وه سه رخوو هوشیاری ده که نه وه که خه ونه که ی نایه ته دی و هه رچونیک بی ده بی بگه ریتنه وه ناو نه و خه لکه ی که به کومه لگای گورگی دوویی ناویان ده با نه مه ش له نه نجامی هیرشینی دهر دانه ی سروشت و نه و شتانه ییش که له نه نجامی سروشتیکی واوه تووشی به تووشی یه وه ده بی - نیتز نازانین که بارام له ناو کومه لگاکه دا هه مان به رگری ده کا یان ده بی وه ک شه و گه رد خوی بینیته سه ره نه و شیوه یه ی که پیوویسته ؟ یان ناواته کانی به به شیک له و شتانه داده نی که تیکرای خه لکه که ناواتی یه تی . نووسه ره ره له سه ره تاوه به چه ند نیشاره تیکی بچووک سه ره سه ختی باراممان پیرا ده که یه نی له و بریارانه ییش که ده یاندا په شیمان نابیتنه وه ، سه یری نه م قسانه بکه : «توبلی و هه قوری پیدا بدا که نه توانم بجم داره که ش بینمه ژووره وه ؟ ... جاری نه وه مان به سه . نایش زور قسه ی له قسه ییدا نه ده کرد . (لا 57)»

دووباره سهیری ئەم رێستانه بکه .

«... وتم مه چو ... وتم وازی لی بینه بو سبهینی ، به قسهی نه کردم . چی لی بگم ! .. سه سهختی یه که ی له وه دانی یه . که قسه یه کی کرد ئیتر هر نه وه یه و هر ده بی بییاته سه ره له گه لدا وتنی بی سو ده .
ئه و ئیواره یه که هاته وه وتی :

- بکه وهره پێچانه وه ی که ل و په له کان ! ..

ورتم له ده می خوم نه هینایه دهره وه و چونی داوا کرد وام کرد . لا 65 .

که چی ژنه که ی باوکی به گزه وه ده نی به لکو شه رمی له و بکا دیسانه وه هر بی سو ده چونکه باوکه که پیش وهخت ده لی :
- هر چه نده ده زانم سو دی نی یه قسه که م ده دورینم ، به لام له بهر خاتری تو ده یکه م . لا 65 .

لیزه دا وابه دیار ده که وی پیش روودانی چیروکه که ش ، تا نه و سه رده مه ییش قوتابی بووه له گه ل وه یسه دا سروشتی ئەم مروقه هه روا بووه .

بویه هه مو مه سه له کان له به ره م هینانی ده دوانزه دوئم زه وی کۆده بیته وه که تاکه هوی بژیوی خوی و مال و منداله که یه تی ، که به و په ری کوله مه رگی و په نجی فه ره ادوه شتیکی لی هه لده کرینی ، نه مه ش پێچه وانه ی ئه و به هه شته یه که خه ونی پیوه ده بیینی .

رووداوه کان له زوربه ی کاتدا پرپار له سه ره لویستیان ده دن و هر به م پیوانه یه ش هه لویستیان به رانبه ری رووداوه کان دیاری ده کن ، جا خوینه ر ره نگه بهرسی ئایا باو بووران و زریان و به فربارین هیری که له له گورگ چ په یوه ندی به کومه ل و هه لویستی کۆمه لایه تی مروقه وه هه یه ، به لام با نمونه ییکی سه ره پی بی بهینینه وه : چیروکه نووس هه رچی بیک ده کاو ده نووسی هه مووی له نه نجامدا له پیناوی خزمه ت کردن ورون کردنه وه ی خاله سه ره کی یه که ی چیروکه که دایه . گابریل گارسیا له (حکایه بحار غریق) دا به پوختی باسی ئه و خوئاماده کردنه ده کا تاوه کو ده ریاوانه کان له سه ره پشته ی (کالداس) دا به ری ده که ون ئیتر له گه ل هه لکردنی باو بووران و به رزبوونه وه ی شه پوله کانددا که شتی یه که یان نوqm ده بی . به لام هوی زیاتری له بهر نه وه یه قاچاغیکی زوریان له که شتی یه که یاندا بار کردوه نه مه ش باری لاسه نگه ده کاو

که ش و ئاوو هه وایه که ش یاریده دهر بووه و له گه ل ئەم باره قورسه دا که وتوته به ره ره کانی . کاکله ی چیروکه که ی نووسه ر ده یه وی باسی بکا لیزه وه ده ست پیده کاو پشته ره که ی هه موو ریگا خوشکردنه له به رده م گیرانه وه ی رووداوه کانی ئەم (ده) روزه ی ده ریاوانیک به سه ره پشته ی به له مه که که (لویس ئیلخاندرو فیلاسکو) به بی خواردن و خواردنه وه ده توانی خوی بکه یه نیته بوخ ئاوه کان . به لام هیزو توانای ئه و که شبینی یه ی لویس که وه ک ماده یه کی به لگه دار به کاری ده هینی تاکه هوی رزگار بوونی یه تی ، که له دواییشدا باسی راستی نوqm بوونه که ده کا ده بیته هوی ناره زایی لایه نی تایبته به م تاوانه .

(بارام) ییش پشته ر ئەم شتانه ی بیستوه به لام به له مه که ی ئه و کوردی یه و له ناو ده ریای به فرو سه رمایه و ئاوی ده ریایه که بووه به به فر .

چه ند جیاوازی یه که هه یه له نیوان ئەم دوو چیروکه دا روو به روو بوونه وه ی بارام له گه ل زریان و باو بووران به مانی خانوو سه رماو سول و هه له تی که له گورگ به مه رچی بارام له ناو خانوه کی توکمه و هوی به رگری کردنی له خوی وه کۆده مانچه و دارو چه قوزیاتر قابیلی رزگار بوونه له زه لامیک که له ناو ده ریادا تاکه هوی به رگری سه واپیکه و تاکه هوی رزگار بوونی به له میکی بچوکه . بویه لیزه دا وه لامی خوینه ر ده دریته وه که باو بووران و زریان و ده ریاییکی فراوان و به رگوشاد نایه له ده رگای خه ک بدا ، بویه که ر قاچاغه که و یاخی بوونه که نه بوایه ئه و توشیان به توشی ئەم دوو کاره ساته وه نه ده بوو .

له گه له گورگدا خالی ده ست پیکردنی کاکله ی چیروکه که له وه رینه که ی بازه وه و له (حکایه بحار غریق) دا له نوqm بوونی (کالداس) ه وه ده ست پیده کا . نه مه ش خالی ستراتیژی و گرنگه چونکه خوینه ر ده گوازیته وه ناو جیهانیکی نوی ئه ویش ئه و جیهانه یه که نووسه ر مه به سستی پیکانی یه تی و هه موو هیزو توانای چیروکه که ده که ویته ئه و شوینه و هه ر لیزه شدا وه که مه یدانیک هه موو شته کان روون ده بیته وه ، وه من و ابزانم سه لامه تی شیوه هونه ری یه که و ئه و زمانه ییش که چیروکه که ی بی نووسراوه له گه ل که شی چیروکه که لیک جیانینه بویه کاک حسین له هه لبژاردنی ئه و شیوازه ی یان ئه و زمانه ی چیروکه که ی بی نووسیوه سه رکه وتوه جکه له هیندی هه له ی چاپ که تی ی که وتوه .

گهله گورك له نيوان چيروكي دريژو هه ولى رومان نووسيندا ۵-

گهله گورگ هه ندى هه ولى نووى تيدا ده بينرى كه خوى له رومان نووسين نزيك ده كاته وه به بى نه وهى سنورى چيروكي دريژ بيه زىنى ، وه نه گه ر بشبايه به رومان به راى من رومانىكى سه ركه وتوو نه ده بوو ، گه لى شت هه يه له نزيكه وه نه مه مان بو روون ده كاته وه كه و ايزانم نه مه يان ده گه ريته وه بو رووداوى ناو چيروكه كه كه له وه زياترى له باردا نه بووه وه ر شتىكى ترى له گه لنگر بايه نه وا ده بووه هوى زيان گه ياندن به چيروكه كه چونكه قاره مانى چيروكه كه ش هه ر ديسانه وه نساتوانى خوى له ژير قورساى رومانىك دا بينى به و شيوه يه ي كه باسى كراوه به لام گه ر به دريژى باس له ژيانى پيشتر و پاشترى بكرايه چهنده حاله تىكى ترى باس بكرايه نه وا يه كسه ر ملي ريگاي به سه رهاتى رومانىكى ده گرتنه خوى نه وساكه شوين و هه لكه وتنى قاره مانه كه به هيزتر ده بوو له هى قاره مانى چيروكى دريژ .

ساوه ي نيوان رووداوه كان رولىكى گه وره ده بينى بو نووسينى رومان (وهك له پيشتر باسى نه م چر كردنه وه مان كرد) به لام نووسه ر نه مه يانى بو باس كردنى رابرد و ويىكى دوور به كار نه هيناوه ، جگه له مه ش رهنگه به فرو زريان و ساو وه يشومه رووداوى هيندى هى گهله گورگه ي يان به هيزتريش له وى لى بووه شينه وه به لام نووسه ر ته نيا مه به ستى نه وه نده بووه وه به س .

شويناى به سه رهاتى چيروكه كه تاراده بينك نه وهى پيوه ده بينرى كه بكرينه مه يدانك بو گيرانه وه يان به سه رهاتى رومانىك تيدا به مارجيك هه وه سيله ي دريژه پيدانى ته فاسيلى رووداوه كان له هيرشى گهله گورگه كه به هيزتر نه بوونايه وهك له زوربه ي رومانه كاندا و اباوه يان هه ر پيوسته وابى ، واته وهك چون زورانبازي و چهنگه چرى ي گورگه و بارامه وهك ره مزى ژيان و مردن ده يان خستينه دله راوكى و ناواش هى بارامه و خه لكه كه مان بزانيايه ، چونكه نه گه ر فلسفه بايه خ به شويناى مروف دده له بوون و كومه لدا ، نه وا نه ده بيش بايه خ به وورده كارى و رازانه وهى ته فاسيله فلسفه لى و بوچوونه كان دده ، به لام كاك حسين ته نيا باسى بارىكى نه فسى ناديار ده كا كه له شاكارى نه م زه لاه رهنگى داوه ته وه به بى نه وهى نيزافه ي بوچوونو تيروانينى خوى بكا ، چونكه گه ر نه مه ي بكردايه نه وا تووشى بينه و به ره يه كى

گه وره تر ده بوو له وهى كه له چيروكه كه دا رووى داوه واته ده بوويه له م سنوره ده رچى ، هه تاوه كو نووسه ر خوى به ته واوى له (ته بيارى هوش) دوور ده خاته وه هه ر له به ره مان هوى پيشوو ، راسته نه مه يان به كار ده هينى به لام له ژير سه ره رشتى چاوه دىرى يه كى زورداو بووى ناچينه قوولاى يه وه چونكه نه وه ناعه ته موته قه ي بارام هه يه تى بو مال گوازتنه وه كى ده بى له نه نجامى بير كردنه وه و خو خواردنه وه يه كى زورو دوور دريژه وه بووبى بويه گه ر نه م باسو خواس و سه ربرده يه له چيروكه كه دا باسيان بكرايه زه مينه ي تاقي كردنه وهى رومان نوسى و شيوه كه يشى زياتر ده گرتنه خوى ، شتىكى تريش كه زياتر پيژى دده ايه چيروكه كه وه ندى مه لامىحى رومانيشى دده ايه ، نه وه يه كه نووسه ر تاكه نه نجامى هيرشى گهله گورگه كه وه هيزى گهله گورگه ده شكنى به دوو شت يه كه ميان خوڤاگرى بارام وه يزو پشتيوانى ژنه كى رولىكى باش ده بينى له يارمه تى دان و وره دانه به رى هه روه ها وهك هانده ريگيش بو به ر په چ دانه وهى هيرشه كه ، نه مه خوى له خويدا كارىكى هه ره وه زى و كومه لايه تى ده نويناى و ره نگيش دده اته وه سه ر هوشيارى بارام ، دووه ميش روژ هه لاتنه كه يه كه در به هه ردوو هيزه كه دده اكه بارام و گهله گورگن جا نه مه ده بينه مايه ي هه لاتنى نه وه هيزه ي كه به تيشكى روناكى ناشنا نى يه و وه ده ست هينانى سه ركه وتن بو نه وه هيزه ي كه پنى ناشنايه . ليزه دا كاك حسين نه و پيشبينى يه مان دده اتى كه له گه ل خو ره لاتن چيروكه كه ده برينه وه بارو چونيتى گه رانه وهى خيزانه كه ش بزره ، به لام گه لى رومان يان هه ر رومان به گشتى پاش كو تايبى هينان به رووداوه گه وره كه و گه يشتنه ناكام يه كسه ر نابرينه وه سه يرى (پيره ميردو دهرىا) بكه پاش سه ركه وتنه گه وره كه يش كه گرتنى ماسى يه كه يه زورانبازي يه كى نووى ده ست پى ده كاته وه تا پاش گه يشتنه كه نار ناوه كه بارى ژيان و هه لس و كه وتى پيره ميردو كه و نه وانه يش كه په يوه ندى يان پيوه ي هه يه به جوانى روون ده كاته وه ، نيمه نه م قسانه ي سه ره وه مان تيكرا هه ر له وه وه يه كه نه م چيروكه چون شويناى خوى پاراستوو وهك چيروكىكى دريژو چون ده كاته سه ر سنورى رومان و لى ده كشيته وه ، نيتر هيواي سه ركه وتن بو كاك حسين و هه مو وه ولىكى نووى ده خوازم .

مندال دەبىي بە چاۋى گىرماناۋىيە ۋە دەچىتە لاي مامۇستا كە يان ... خواجه ئەفەندىش مىرزا غەفور بانگ ئەكا لىيىدا ، ئەۋىش پائەكا ئىتر ۋاز لە خويندەن ئەھىنى ، ھەر ئەۋەندەي خويندە .

ۋە بە نىسبەت سالى لە دايك بوۋنى شاعىرە ۋە لە رۇژنامەي ژىن ۋە كىتېبى ناۋبىراۋدا بە ھەلە نوسراۋە چونكە شاعىر لە رۇژى 5 شەممە 3 مارتى / سالى 1938 كە بە رامبەر بە 1 / مەھرەمى / 1357 كۆچىپ ۋە لە تەمەنى (80) ھەشتا سالىدا كۆچى دوايى كردۋە بە مانا سالى لە دايك بوۋنى شاعىر سالى 1858 ى زىنپە كە بە رامبەر بە سالى 1277 كۆچىپ ئەك سالى 1287 ى كۆچى ئەمەش پارچە يەك ھەلبەستى بلاۋنە كراۋەي شاعىر لە ۋ (23) پارچە يەي كە لە لامە . ھىوادارم دىۋانى ئەم شاعىرە ناۋ بوەمان بگە ۋىتە بەرچاۋ تا زىاتر لە بەھرە ۋە تواناي ئەم شاعىرە بىر چوۋەمان بگە يىن ۋە نامادەم ھەموو شىعەرەكان بدەم بە ۋ كە سەي ئەم كارە دەگىرتە ئەستۋ .

بە بولبول : مژدە بىي فەسلى بە ھارە بە سەيادان كە ۋەختى كە ۋ بوارە بە قومریش ھەم بە شارەت بىي لە مەۋلا لە پەي سەرۋا دا سەدەي شىنى ھەزارە ئەسەف بۇ ھالەتى عاشق لە بەرچى بە ھارو پەيزو زىستان خومارە بە عوشاقان بلىن با بەس بنالان زەمانەي عوشەرەت ۋ بۇس ۋ كەنارە لە ساپەي رەھمەت ۋ لوتفى ئىلاھى كە ژو كۆھ ، دەشت ۋ سەھرا ، لالەزارە لە خوشى فەسل ۋ خوشى ۋەسلى ياران كە لامى خالە (مىرزا) زەر نىگارە .

(1) لە كۆڭلارى بە يان ژمارە (54) سالى 1970 ئە ۋ باسەم نوسىۋە .

(2) خەرىكى نامادە كىردنى دىۋانى (ئەھمەد موختار بەگى) جاف م بۇ چاپ ۋ تائىستا (101) پارچە شىعەرى شاعىرەم لايە كە (80) شىعەرى لە ۋ كە شىكۆلە دا ھەيە ۋ سەرچەمى دىۋانە چاپكراۋەكەي شاعىریش كە مامۇستا كىو موكرمانى كردۋىتەنى (88) پارچە شىعەرە ھىوادارم ھار يكارىم لە كە لدا بگىرت بۇ ئەم مەبەستە .

۱۰۰ نەگە رەش ۋە يەك

لە سەھەر ژيان ۋ دىۋانى مىرزا غەفور

ئەگەر سەيرى كىتېبى «شاعىرە ناۋ ۋن بوەكانى كورد» بگە يىن لە كۆكۈنە ۋەي مامۇستاي خوالىخۇشبو «عەلى كە مال باپەر» كە لە سالى 1973 دا خستىيە بەر دەست خويندە ۋ ارانى كورد دەبىن كورته باسىكى دەربارەي ژيانى مىرزا غەفور نوسىۋە ۋ ئەم پارچە شىعەرەش تىدا بلاۋ كىردۋتە ۋە

ئەمەن دەردۋ مسىبەت ۋا لە جىيى باب ۋ براۋ كە سەسە بە ئى فەرياد ۋ نالەي شە ۋ فەلەك كە ر لىم كە رى بە سەسە لە كۆتاي ژيانە كە پىدا نوسىۋىتەي ۋە بەر ئەۋەي كە ئەۋلادى نە بوو شىعەرەكانى فەۋتائە ئەگەر چى ژيان ۋ شىعەرى ئە ۋ شاعىرەي لە كە شكۆلىكى دەستنوسى من ۋەرگرتۋە " كە كاتى خوى منىش لە رۇژنامەي ژىن ژمارە (1281) سالى 1955 دەرم ھىناۋە بە لام ئە ۋ دىپرەم تىدا نە نوسىۋە .

لەم چەندانە دا كە شكۆلىكى شىعەرم كە ۋتە لا كە شىعەرى چەند شاعىرىكى كوردى تىدايە ۋەكو «خەسەن كە نوشى كە ناز ناۋى (جىۋنى) يە - مەلا مەمەدى فەكرى - مەھاكى باجە لانى - رەنجوۋرى - ئەمىن فەيزى - مەھوى - دىۋانى ئەھمەد موختار بەگى جاف» - شەكىب - فائىز - ھەژار - كمالى - مىرزا غەفور (23) بىست ۋ سى پارچە شىعەرى مىرزا غەفورى تىدايە كە ئە ۋ شىعەرەنەش لە دىۋانە دەستنوسە كەي شاعىر خويە ۋە ۋەرگىراۋە كە كاتى خوى لە سەردەمى خويندا نوسىۋىتە ۋە ۋ داۋىتى بە مامۇستا نەجمە دىن مەلا كە خوشكە زاي بوۋە ... كەۋاتە شاعىر خاۋەنى دىۋانە ۋ شىعەرەكانى نەفەۋتائە ۋە مامۇستا ۋاى دەرخستۋە كە مندالى نە بوۋە ئەۋەتە لە پەراۋىزى كە شكۆلە كە دا نوسراۋە ۋە لە دەم حاجى غەرىب كورى مىرزا غەفور ۋە ۋەرگرتۋە - لە كاتى خويندا مىرزا غەفور دەچىتە حوجرەي خواجه ئەفەندى لە كەل حاجى سەئىد ئاغادا دەبىي بە شەرى . حاجى سەئىد ئاغاش

چی ترییش

له باره‌ی زمانی کوردیییه وه نووسراوه

د . نهوره حماني حاجی ماری

- به شی یه که م -

« چی له باره‌ی زمانی کوردیییه وه نووسراوه ، دا نه هاتوو ه
بخه مه سه ر خه زمانی نه و نووسینه م و به چه ند وتاریک بیخه مه
پیش جاوی خوینه ری به ریز » .

کتیب و نامیلکه :

1- قرانه‌تی کوردی ، نووسراوه به واسطه‌ی موحه مه د
زه کی نه فه ندی وه میرزا موحه مه د باشقه موعه لیمانی
مه کته بی حکومه تی سلیمانی . ته رتیب کراوه به واسطه‌ی
میجهری . ب . سون وه که پتان و . ج . فاریلل . نه شر
کراوه ته وه به واسطه‌ی دایره‌ی مه عاریفی به غداد ، 1920 .
واته سالی 1920 محه مه د زه کی نه فه ندی و میرزا محه مه د
باشقه ، که ماموستایانی قوتابخانه‌ی حکومه تی بوون له
سلیمانی به هاریکاری ی . ب . سون و و . ج . فاریلل به ناوی
« قرانه‌تی کوردی ، یه وه نه م نامیلکه یان بلاوکردوته وه . نه م
کاره (34) لاپه ره یه و نووسه رانی باسی نه لفوبینی کوردییان

به مه به سستی نیشانسانی نه وه ی له مه سه له ی
لیکولینه وه ی زمانی کوردیدا چی نووسراوه ، له چه ند
ژماره یه کی پوژنامه ی « برایتی ، ی مانگی مایس و
حوزه‌یرانی سالی 1973 دا زنجیره یه ک وتارم بلاوکردوته »
. پاشان له سه ر داوای چه ند دوست و براده ریک که داویان
لی کردم نه و وتارانم کوبکه مه وه و پاش نه وه ش که مه ندی
سه رچاوه ی ترم دوزییه وه ، سالی 1974 به شیوه ی کتیبیک
پیشکه شم کرد » .

نه که رچی له و کتیبه دا باسی زوربه ی نه و کارانه م
کردوو ه ، که له باره‌ی زمانی کوردیییه وه نووسراون ، به لام له
ببی خه ریک بوونی کاری زمانه وانیییه وه مه ندیک به ره مه ی دیشم
دیوه ته وه و هه روه ها له ماوه ی نه م ده ساله ی دواپیشدا که لی
شتی تر نووسراوه .. جا ده مه وی نه و کارانه ی ناویان له کتیبی

کردووه و له باره ی نووسینی کوردی به پیتی لاتینی دواون . (بو شپوهی بهرگی ته م بهرهمه ، پروانه : وینه ی ژماره 1) .

2- ژ نشریات هی وی جوانا طلبه کوردان ، هینکر زیمان کوردی ، چاپخانه ی نجم استقبال - باب عالی - ابو السعود ، 1921 .

ته م رابه ریکه بو فیربوونی زمانی کوردی له لایه ن قوتابیانی کومه له ی هیواوه دانراوه . بریتیه له کومه لیک وشه و پرسته و گفتوگو . له سه ره تادا به تورکی ، دواپی به رانبه ری به کرمانجی ژوروو ؛ له ریزی سینه میشدا به کرمانجی خواروو . ته م بهرهمه (64) لاپه ریه و له گه لیک پووه وه کاریکی سه رکه وتوو . (پروانه : وینه ی ژماره 2) .

3- مه عرووف جیاوک ، بهرگی ئیملا ی کوردی ، به غدا ، 1930 .

نووسه ر له م کاره یدا پتر ده رباره ی جوری دهنگه کان و شوینی ده ربرینیان دواوه . سه باره ت به رینووسی کوردی و چاره سه رکردنی گیروگرفته کانی هیج شتیکی نه وتوی نه وتوو و شتیکی نویی وای پیشنیار نه کردوو ، شایانی باس بی .

4- میر هه ره کول نازیزان ، ریزانا نه لقا بی یا کوردی ، چاپخانه ته ره قی ، شام ، 1932 .

ته م بهرهمه ی میر هه ره کول نازیزان (جه لاده ت عالی به درخان) بیست لاپه ریه و به پینج زمان (کوردی ، فه ره نس ی ، تورکی ، عه ره بی ، فارسی) یه . نووسه ر له م نامیلکه یه دا ده رباره ی دهنگه کانی زمانی کوردی دواوه و (31) دهنگ : (8) ی بزوین و (23) ی کونسونانته دهست نیشان کردوو . هه رچه نده ته م باسیکی کورته له باره ی نه لفوینی کوردیه وه ، به لام کاریکی ورده و تا ئیستا ترخی هه ر دیاره . (پروانه : وینه ی ژماره 3) .

5- جه لاده ت عالی به درخان ، پوو په لنه ن نه لقا بی ، چاپخانه ته ره قی ، شام ، 1932 .

هه ر له سالی 1932 دا جه لاده ت عالی به درخان نامیلکه یه کی تری به ناوی « پوو په لنه ن نه لقا بی » وه بلاو کرده وه . ته م نامیلکه یه ی بو فیربوونی زمان و نووسینی کوردی داناوه و بریتیه یه له (28) لاپه ره . (پروانه : وینه ی ژماره 4) .

8- ته حمه دی عه زیز ناغا ، نه لقا بی کوردی ، چاپی سینه م ، چاپخانه ی قورات ، به غداد ، 1936 .

ته م نامیلکه یه (40) لاپه ریه ، نه لقا بی که بو خویندنی مندالانی کورد دانراوه . شایانی باسه ، نووسه ر له سه ره تادا له هه ندی کیشه ی پیته کانی کوردی دواوه و نه و گیروگرفته ی له نه بوونی هه ندی پیتی چا پدا هه بووه دیاری کردوو سه رنج راکیش نه وه یه ، که ماموستا ته حمه دی عه زیز ناغا (د) ی کلور نه کردوو . (پروانه : وینه ی ژماره 5) .

7- د . کامه ران عالی به درخان ، نه لقا بی یا کوردی ، چاپخانه ته ره قی شام ، 1938 .

ته م نامیلکه یه (48) لاپه ریه و بو فیربوونی زمانی کوردیه . له کوتاییه که یدا هه ندیک چیروک و مه ته لی کوردی تو مارکراوه . (پروانه : وینه ی ژماره 6) .

8- د . کامه ران عالی به درخان ، نه لقا بی یا من ، چاپخانه ته ره قی ، شام ، 1938 .

هه ر له سالی 1938 دا د . کامه ران به درخان نامیلکه یه کی به ناوی « نه لقا بی یا من » وه له شام بلاو کرده وه ، نزیکه ی (30) لاپه ره ده بیت . نووسه ر به سه ره تادا له چو نیه تی ده ربرینی دهنگه کانی زمانی کوردی دواوه بو ته م مه به سته گه لی نمونه ی جوان و له باری هیناوه ته وه . وهک له پاشکوشیدا کومه لی چیروک و تیکستی کوردی تو مارک کرده وه و ته مه ش هینده ی تر فیربوونی زمانه که ی ناسان کرده وه . (پروانه : وینه ی ژماره 7) .

9- ته کرهم جه میل پاشا بورج و چه ند هه فال ، نه لقا بی یا کوردی ، شام ، 1945 .

سالی 1945 له شام ته کرهم جه میل پاشا بورج و چه ند هه فالیکی نامیلکه یه کیان به ناوی « نه لقا بی یا کوردی » یه وه بلاو کرده وه . ته م نامیلکه یه بو فیرکردنی مندالانی کورد دانراوه . له سه ره تادا (ل 1-36) پیته کانی زمانی کوردی بیان به نمونه و وینه وه نیشان داوه . له کوتاییشدا (ل 37-56) هه ندیک چیروکی کوردی و چه ند شیعریکی قه دری جان و عوسمان سه بری یان تو مارک کرده وه . بی گومان ، ته مه ش بو مندالانی کورد گه لیک سوودو که لکی هه یه . (پروانه : وینه ی ژماره 8) .

10- محمد کیوان پور ، نامه ی پرندگان در لهجه های کردی ، طهران ، 1328 خورشیدی .

ئەم نووسراوە ، که (155) لاپەرەییە و سالی 1947 ی زاین بلاوکراوە تەو ، فەرەنگی ناوی بالندەیی بە بەشە دیالیکتە جوربە جورەکانی کوردستانی ئێران . (پروانە : وینە ی ژمارە 9) .

11- عوسمان سەبری ، ئەلفبیا کوردی ، شام ، چاپخانە ی کەرەم ، 1955 .

ئەمە نامیلکە یەکی (58) لاپەرەییە و بریتیە لە ژمارە یەکی دەرسی ریک و پیک لە فیربوونی زمانی کوردیدا . لە کوتاییدا هەندی چیرۆک و شیعری کوردیی تیدا تۆمارکراوە . (پروانە : وینە ی ژمارە 10) .

12- توفیق وهبی ، قواعد اللغة الكردية ، الجزء الاول ، « الف باء » ، مجموعة من المحاضرات التي القيت في نادي الارتقاء الكردي ببغداد في سنة 1955 - 1956 ، بغداد ، 1958 .

ئەم نووسراوە بە رۆنیۆراکیشراوە . نوسخە یەکی که من دیومە لە کتیبخانە ی کۆری زانیاری عیراق پارێزراره . تیکرای ئەم نووسراوە لە گەل دەستکاری یەکی زور که مەدا بوو بە کەرەستە ی کتیبی « قواعد اللغة الكردية » ، الجزء الاول ، الباب الاول ، بغداد ، 1956 . دەتوانری بووتری ئەم کتیبە و ئەو نوسخە ی رۆنیویە یە کشتن ، چونکە لە چەند شوینیکی که مەدا نە بنی جیاوازیان نییە . تەنانت پێشەکی بە کانیشیان تەواویک دەچن .

13- رەشید کورد ، ریزمانا زمانی کورمانجی ، چاپخانە ی کەرەم ، شام ، 1956 .

ئەم کتیبە (114) لاپەرەییە . نووسەر لە چەند لاپەرەییەکی ئەم کتیبە دا لە دەنگەکانی زمانی کوردی دواووە لە چەند شوینیکی که مەدا باسی رێستە ی کوردیی کردووە . بەشی هەرە زۆری ئەم بەرەمە دەربارە ی مۆرفولوژی یە و گەلێک کێشە ی گرنگ و پێویستی تیدا باس کراوە . (پروانە : وینە ی ژمارە 11) .

14- جەمال نەبەز ، خویندەواری بە زمانی کوردی ، بە غدا ، 1957 .

ئەم نامیلکە یە لە و کۆسپ و گیرۆگە فەتانه دەدووی که لە سەر بێی بلاو بوونە وەو پێشکە و تەنی زمانی کوردی دان .

ئەو ی لە م کارە دا پتر بە بایە خ و سەرینج راکیش بێ ، ئەو دوو بەشە یە که بە ناوی « فەرەنگ » (58-67) و « دەستووری زمانی کوردی » (67-69) یە وەن . ماموستا

نەبەز لە بەشی « فەرەنگ » دا باسی کاری فەرەنگ نووسی کردووە و بیرو پای لە بارو زانستی یانە ی بو دانانی فەرەنگی کوردی دەربەرێوە . لە بەشی « دەستووری زمانی کوردی » یشدا هەندی پێشنیار و زانیاری باشی خستوتە پێش چاو .

15- د . ن . مەکه نزی ، نووسینی تازە بو زمانی کوردی ، 1958 .

ئەمە نامیلکە یەکی (16) لاپەرەییە بە زمانی کوردی نووسراوە . (8) لاپەرەیی بە ئەلفوویی عەرەبی یە و (8) ییشی بە ئەلفوویی لاتینی یە . باسی ئەلفوویی کوردی بە لاتینی دەکات و لە سەر شینوازیکی زانستی ئەلفوویی یەکی ریک و پیک و ئاسانی لاتینی بو نووسینی کوردی داناووە ئەگەرچی لە گەل هەندی پێشنیار و بیرو پایدانیم ، بە لام تیکرا کاریکی زور سەرکە و توو زانیانە یە .

16- سالار - مستەفا قەرەداغی ، زبان چون پەیدا بوو ؟ سلیمانی ، 1958 .

ماموستا مستەفا قەرەداغی لە م نامیلکە (38) لاپەرەیی بە دا بە گشتی ئەو تیوری یانە ی خستوتە پێش چاو که باسی پەیدا بوون و گەشە کردنی زمان دەکەن ، بە لام لە کوتاییدا لە بارە ی میلله تانی زوی کوردستان و باری ئەم زوی زمانی کوردیش دواووە .

17- ئەمین عەفدال ، خەبەرناما کوردییا راستنقیساندنه ، یەرێقان ، 1958 .

ئەم کتیبە (214) لاپەرەییە و بریتی یە لە : پێشەکی (ل 5) ؛ پێتەکانی نووسینی کوردی بە ئەلفوویی سلاقی (ل 7) ؛ باسی وینە ی دەنگەکان و چۆنیەتی نووسینی وشەکان و خالبەندی (ل 9-53) ؛ فەرەنگی راست نووسینی وشە (ل 54-181) ؛ کۆمە ئی تیکست بو خویندنه وە (ل 182-211) ؛ فەرەنگوکی زاواوە ی کوردی - ئەرمەنی (ل 212) . (پروانە : وینە ی ژمارە 12) .

18- عصمت شریف وانلی ، مسألة توحيد اللغة الكردية ، بغداد ، 1960 (ترجمة الدكتور صديق الاتروشي) .

ئەمە ئەو نامیلکە یە که (عصمت شریف وانلی) لە سویسەرە بلاوی کردبوو وە ، دوکتۆر صدیق ئەترووشی بە ناوی « مسألة توحيد اللغة الكردية » وە وەری گیراوە تە سەر زمانی عەرەبی و سالی 1960 (حافظ مصطفى قاضي) لە بە غدا لە

چاپی داوه .

19 - ص . هه ژار ، سوزانی یا کرمانجی ، سلیمانی ، 1960 .

نهم نامیلکه (39) لاپه ره یه ، که وهرامی کتیبی ، مسأله توحید اللغة الكردية ، ی عیسمهت شهریف وانلی یه ، له دوو بهش بیکهاتووہ : یهک - پیشه کی (ل 5 - 20) : دوو - وهرامی نووسینه که ی کاک عصمت شریف (ل 21 - 39) .

20 - گیو موکریانی ، نه لوفوبینی کوردی وینه دار به تیپی لاتینی ، هه ولیر ، چاپخانه ی کوردستان ، 1960 .

نامیلکه یه کی (44) لاپه ره یه یه و شیوه ی نووسینه کوردی به لاتینی نیشان دهدات .

21 - کامهران به درخان ، زمانی کوردی ، چاپی دووهم ، پاریس ، 1964 .

له سالی 1964 دا کامهران به درخان به زمانی فره نسی چاپی دووهمی کتیبی « LANGUE KURDE » ی بلاوکرده وه . نهم

کاره (170) لاپه ره یه و (27) موحازه ره یه ده باره ی زمانی کوردی . به زوری باسی فونته تیک و مورفولوژی یه . (بپروانه : وینه ی

ژماره 13) .

22 - کامهران به درخان ، زمانی ماهر ، پاریس ، 1965

کامهران به درخان له سالی 1965 یشدا هه ره له پاریس به ناوی « زمانی ماهر » وه نامیلکه یه کی به پونتیو راکیشراوی بلاوکرده وه . نهم به ره مه که نزیکه ی (40) لاپه ره ده بیت بو

فیربوونی زمانی کوردی دانراوه - واته لیکولینه وه نییه . به نه لوفوبینی لاتینی نووسراوه و له ریگای رسته وه خه لک فیری

دهنگه کانی کوردی دهکات . له کوتاییشدا هه ندی چیروک و شیعره ی کوردی تیدا تومارکراوه . (بپروانه : وینه ی ژماره 14) .

23 - که مال بادیللی ، کورتچه گرامه ری ، نه نقهره ، 1965 .

سالی 1965 له نه نقهره که مال بادیللی به زمانی تورکی به ناوی « کورتچه گرامه ری » واته (ریزمانی کوردی) یه وه

کتیبیکی گه وره ی بلاوکرده وه . نهم لیکولینه وه یه (160) لاپه ره یه و بریتی یه له : پیشه کی (ل 3 - 7) ، که به گشتی له

زمانی کوردی و دیالیکته کانی داوه تینیدا . دیالیکته کانی زمانی کوردی به سه ر (لوپی ، گورانی ، که لهوپی ، کرمانجی) دا

دابه ش کردووہ . له لاپه ره (8 - 14) دا هه ندی زانیاری له باره ی نه تیکی زمانی کوردی یه وه خستوته پیش چاو له دهنگه کان

ولیه ته وه . به شیکی فراوانی (ل 15 - 150) له باره ی

مورفولوژی یه وه یه . دوا به شی نهم کتیبه (ل 151 - 160)

سه باره ت به سینتاکسه . (بپروانه : وینه ی ژماره 15) .

24 - نه سرین محه مه د فه خری ، کردار له زمانی کوردیدا ، بکو ، 1965 .

نهم نامیلکه یه کورته ی نامه ی دوکتوری یه که یه تی و به زمانی پووسی یه و (23) لاپه ره یه و له پیشه کی یه ک و سی به ش

بیکهاتووہ : پیشه کی (ل 4 - 5) : به شی یه که م (ل 5 - 12) ؛ به شی دووهم (ل 13 - 16) : به شی سینیهم (ل 17 - 23) .

25 - ز . یوسف ، پریپوزیشن و پوستپوزیشن له دیالیکتی خوارووی زمانی کوردیدا ، لینینگراد ، 1965 .

نهم کاره کورته ی نامه ی دوکتوری زاری یوسفه و به زمانی پووسی یه و (19) لاپه ره یه و له سی به ش بیکهاتووہ :

1 - پیشه کی : 2 - خاصیه تی ناو له پووی مورفولوژی یه وه ؛ 3 - پریپوزیشن و پوستپوزیشن .

26 - کامهران به درخان ، فیربوونا خوه ندنا کوردی ، پاریس ، 1968 .

نهم نامیلکه یه (60) لاپه ره یه . به شیوه یه کی گشتی فراوانکردنی نامیلکه که ی سالی 1965 یتي - واته نامیلکه ی

« زمانی ماهر » . له م به ره مه دا ، جگه له هینانه وه ی شیعره باسی هه ندی له شاعیرانی کورد ، هه ندی تیکستی

فولکلوری کوردییش تومارکراوه . (بپروانه : وینه ی ژماره 16) .

27 - م . نهمین بوز نه رسه لان ، نه لغابی ، نه سته موول ، 1968 .

نهم به ره مه (64) لاپه ره یه و وینه داره و به نه لوفوبینی لاتینی یه و بو فیربوونی زمانی کوردی دانراوه : نووسه ره له

پیشه کی یه که ییدا ده لی : « نهم هیفی بکن کوب نالیکارییا فی نه لغابی خوه ندن و نفیسین د نا فا خه لکی مه دا به لاف بیه و گه لیک

خورتین مه و ده مکی کورتدا ب نا قبارییا فی نه لغابی خوه ژ تاریتییا نه خوه ندنی و نه زانییا ده رخینن ، ب گیزن رونا هییا

خوه ندن و زانیینی » (ل 3) .

28 - مصطفی خرم دل ، مکا له روزمه زبانی کوردی ، طهران ، 1347 .

نهم به ره مه سالی 1968 ی زاین بلاوکرده ته . له پیشه کیدا (ل 3 - 4) که منی باسی زمانی کوردی و دیالیکته کانی کراوه . دوا به دوا ی پیشه کی باسی نه لوفوبینی

کوردی کراوه و وینه‌ی پیتەکانی کوردی نیشان دراوه (ل 5-8). له لاپه‌ره (9-170) دا فه‌ره‌نگی قارسی - کوردی به‌رچاوه‌که‌وی ، که له سه‌ر بنچینه‌ی باس و بابەت دانراوه . له م فه‌ره‌نگه‌دا که لیک باس و بابەتی هه‌مه‌چه‌شنه جیاکراوه‌ته‌وه ، وهک : (وشه‌کانی ناو قوتابخانه ، ل 9-23 ، (نیوی مانگه‌کان و پوژه‌کانی هه‌ینی ، ل 24-28) .. (نیوه‌کانی دارو گیاو گول و میوه ، ل 36-51) .. (تایین ، ل 83-86) .. له لاپه‌ره (125) یشه‌وه هه‌ندی باس و بابەت بو گه‌توگۆ دانراوه ، وهک : (پاویژکردن ، ل 131-132) ، (په‌روژبایی سال ، 133) .. (له لادی‌دا ، ل 166-168) ..

وینکچوونیکێ زۆر له نیوان ئەم فه‌ره‌نگه‌و ده‌ستووره فه‌ره‌نگی زمانی کوردی - عه‌ره‌بی - فارسی ، (1962) ی ماموستا عه‌ لانه‌دین سه‌ جادی‌دا په‌دی ده‌کری .

29- جه‌ لادەت عالی به‌درخان ، په‌زمانی کوردی ، پاریس ، ؟ .

ئەم کتیبه‌ به‌ زمانی فه‌ره‌نسی‌یه ، (184) لاپه‌ره‌یه‌وه له دوو به‌شی گه‌وره‌و گه‌رنگی زمان - فۆنه‌تیک و مورفۆلۆژی - بیکهاتوو . له به‌شی فۆنه‌تیکدا (ل 3-70) به‌ دوو دریزی له ده‌نگه‌کانی زمانی کوردی و چۆنیه‌تی ده‌ربه‌ڕینیانی کۆلیوه‌ته‌وه‌و چه‌ند خسته‌یه‌کی بو ده‌نگه‌ بزۆینه‌کان و کۆنسونانته‌کان سازکردوو . له به‌شی دووه‌می ئەم کاره‌دا ، که ده‌رباره‌ی مورفۆلۆژی‌یه (ل 71-184) باسی (ناو ، جیناو ، ئاوه‌لئاو ، ئاوه‌لکار ، کردار / چاوگ ، پێشگر ، باشگر ..) ی کردوو . شایانی باسه ، ئەم به‌ره‌مه‌ پاشان بووه به‌ بنچینه‌ی نووسینی کتیبیکی گه‌وره‌له‌گه‌ل پوژی لیسکودا :

30- نه‌میر جه‌ لادەت به‌درخان و پوژی لیسکو ، په‌زمانی کوردی (دیالیکتی کرمانجی ژووورو) ، پاریس ، 1970 .

ئەم کتیبه‌ به‌ زمانی فه‌ره‌نسی‌یه ، (372) لاپه‌ره‌یه‌وه له سی به‌شی گه‌رنگی گه‌وره‌ بیکهاتوو : فۆنه‌تیک (ل 1-60) ؛ مورفۆلۆژی (ل 61-297) ؛ سینتاکس (ل 301-353) . له م سی به‌شه‌دا به‌ شیوه‌یه‌کی زانستی و فراوان له گه‌لیک کیشه‌ی گه‌رنگی و پووستی زمانی کوردی‌یان کۆلیوه‌ته‌وه . بڕوانه‌ : وینه‌ی ژماره

31- حه‌مه‌ که‌ریم په‌مه‌زان هه‌ورامی ، به‌رگی به‌که‌م ، سایکۆلۆجی‌یه‌تی خویندنه‌وه ،

سلیمانی 1968 .

به‌رگی دووه‌م ، بنچینه‌ی و تهنه‌وه‌ی زمانی کوردی ، هه‌ولیر ، 1970 .

ماموستا حه‌مه‌ که‌ریم په‌مه‌زان هه‌ورامی له م کتیبه‌ دوو به‌رگی‌یه‌دا له باره‌ی چۆنیه‌تی و تهنه‌وه‌ی زمانی کوردی‌یه‌وه دواوه‌وه‌وه‌ولی داوه‌ به‌ پنی پووست له زمانی کوردی بکۆلیته‌وه .. به‌داخه‌وه له م کاره‌دا زانیاری ناراست و که‌م و کورتی زۆر به‌رچاوه‌که‌وی .

32- حاجی عه‌بدولپه‌حیم وه‌فی ، چۆن لیری زمانی کوردی نه‌بیت به‌ بی ماموستا ؟ ، چاپی دووه‌م ، سلیمانی ، 1970 .

ئەم کتیبه‌ (186) لاپه‌ره‌یه‌وه له م به‌شانه‌ بیکهاتوو : ئه‌لفبای کوردی به‌ پیتی عه‌ره‌بی ل 23-26 ؛ وشه‌ی کوردی ل 29-102 ؛ پرسته‌ی بچکولانه‌ی زۆر به‌کاره‌ینراول ل 105-134 ؛ نووسینی نامه‌ ل 137-151 ؛ هه‌ندی چه‌پکه‌ی نه‌ده‌بی ل 155-163 ...

33- د . مه‌کسیمی خه‌مو ، له‌باره‌ی ئیدیۆمی زمانی کوردی‌یه‌وه ، په‌ریقان ، 1971 .

ئەم کتیبه‌ (100) لاپه‌ره‌یه‌وه به‌ زمانی روسی‌یه‌ نووسه‌ر له سه‌ره‌تادا به‌ شیوه‌یه‌کی زانستی له ئیدیۆم دواوه‌و ئنجا به‌ وردی هه‌موو پوویه‌کی ئیدیۆمی کوردی به‌نموونه‌وه‌ به‌لگه‌وه باس کردوو .

34- د . عیزه‌دین مسته‌فا په‌سوول ، سه‌رنجی له‌ زمانی نه‌ده‌بی‌ی به‌گه‌رتووی کوردی ، به‌غدا ، 1971 .

ئەم کتیبه‌ (80) لاپه‌ره‌یه‌وه ، نووسه‌ر بو‌مه‌به‌ستی لیکۆلینه‌وه له‌ زمانی نه‌ده‌بی‌ی به‌گه‌رتووی کوردی له سه‌ره‌تادا پوونی کردۆته‌وه ، که‌ زمانی نه‌ده‌بی‌ی چیه‌وه‌لای که‌ لانی‌تر چۆن سه‌ری هه‌لداوه‌وه‌گه‌شه‌ی کردوو . به‌ دوا نه‌مه‌دا له میژووی زمانی نه‌ده‌بی‌ی کوردی دواوه‌و ئنجا هاتۆته‌ سه‌ر زمانی نووسینی ئه‌مڕۆمان و بو‌چه‌ سپاندن و گه‌شه‌کردنی ، هه‌ندی بپروپای له‌ بارو زانستی خسته‌وته‌ پێش چاو .

35- ئه‌وره‌حمه‌نی حاجی ماری ، میژووی فه‌ره‌نگه‌نووسیی کوردی و شیوازی دانانی فه‌ره‌نگی روسی - کوردی ، لینینگراد ، 1972 .

ئەم نامپکه‌یه‌ کورتی نامی دوکتۆری‌یه‌که‌یه‌تی و به‌ زمانی روسی‌یه‌وه (21) لاپه‌ره‌یه‌وه . له پێشه‌کی و دوو به‌ش و سی

فہ سلو نہ نجام و پاشبہ ند بیکھاتووہ .

36- گیوی موکریانی نہ لفووبینی وینہ دار بہ تیپی لاتینی ،
ہولیر ، 1972 .

نہم کتیبہ (160) لاپہرہیہ . بہ زاراوہکانی (سورانی) و
(بادینی) و (فہیلی) و (ہورامی) یہ . نہ گرجی بہ بہستی
نہم کارہ بہ زوری فیرکردنی زمانی کوردیہیہ . بہ لام لہ گہل
نہوہشدا بہ شیوہیہ کی فراوان باسی نہ لفووبینی و ریزمانی کوردی
گرتوتہ خو .

37- دکتر محمد تقی ابراہیم پور ، دستور زبان کردی
(اورامی ، سنندجی ، کرمانشاهی ، مہابادی) ، طهران ، ۹۰ .
نہم نامیلکہیہ (61) لاپہرہیہ و بہ زمانی فارسی یہ . سہرہتا
(ل 1-3) باسی نہ لفووبینی کوردی یہ . لہ لاپہرہ (4) یشہوہ تا
کوئیایی دہربارہی بہ شہکانی ناخاوتنہ .

38- موحہمد نہ مینی میسری سہییدیان ، خود آموز
سہ زبان کوردی - فارسی - عربی ، مہاباد ؟
نہم نووسراوہ (101) لاپہرہیہ . فہرہہ نگوکیکی کوردی -
فارسی - عہرہبی یہ ، کہ نزیکہی ہزاروشہیہ کی ہہ مہ جوہی
تیدا توہمارکراوہ .

39- کوہری زانیاری کورد ، زاراوی کارگیہری ، بہ غدا ،
1973 .

نہم کتیبہ (169) لاپہرہیہ . کوکراوہی نہو دوو لیستہی
زاراوانہن ، کہ لہ بہرگی یہ کہم و دووہمی گوہاری کوہری
زانیاری کورددا چاپ کراون . نزیکہی (2500) زاراوہیہک
دہبی . شیوہی ریکخستنی عہرہبی - کوردی یہ .

40- محہمد نہ مین ہہورامانی ، سہرہتاییک لہ فیلولوژی
زمانی کوردی ، بہ غدا ، 1973 .

نہم بہرہمہ (182) لاپہرہیہوہ بہ شیوہیہ کی گشتی لہ
دووبہشی سہرہکی بیکھاتووہ :

بہشی یہ کہم - بریتی یہ لہ :

ا) کورتہ میزووی زانستی زمان .

ب) زانستی زمان و ناوونیشانی .

ج) لہہ گرنگہکانی زانستی زمان .

بہشی دووہم - بریتی یہ لہ :

ا) رہسہنئی زمانی کوردی .

ب) زمانی کوردی لہ پرووی زانستی زمانہوہ - واتہ لہ
پرووی (فونولوژی و مورفولوژی و سینتاکس) ہوہ .
41- مہ سعوود محہمد ، وردبوونہوہ لہ چہند باسیکی
ریزمانی کوردی ، بہ غدا ، 1974 .

نہم کتیبہی ماموستا مہ سعوود محہمد کہ (212)
لاپہرہیہ ، بہ پیشہکییہک و دوو وتار بیکھاتووہ :
پیشہکی (ل 1-1/ت) .

وتاری یہ کہم ، بہ کارہینانی (ی) لہ ریزمانی کوردی دا ،
(ل 1-60) .

وتاری دووہم ، سووہیکی خامہ بہ دہوری (راناو) دا ،
(ل 61-180) .

وتاری یہ کہمی نہم کتیبہ لہ ژمارہیہک و وتاری دووہمی
لہ ژمارہ دووی ، گوہاری کوہری زانیاری کورد ، دا
بلاوکراوہتہوہ .

42- ٹی . ٹا . سمیرنولہ ، شیوہی ژمارہی نلو لہ زمانہ
ٹیرانی بہکاندا ، لینینگراد ، 1974 .

نہم کتیبہ (224) لاپہرہیہی یہ ، کہ باسی شیوہی ژمارہی ناو
تیکرای زمانہ ٹیرانی بہکاندا دہکات ، لہ (ل 158-190) دا
دہربارہی ژمارہی ناو لہ بہ شہ دیالکتی موکریدا دہاوہ .

43- کوہری زانیاری کورد ، زاراوی ہہمہچہشنہ ،
بہ غدا ، 1974 .

نہم نامیلکہیہ (56) لاپہرہیہ . لیستہی سنیہمی نہو
زاراوانہیہ ، کہ لہ ژمارہی بہرگی دووہمی ، گوہاری کوہری
زانیاری کورد ، دا بلاوکراوہتہوہ . نزیکہی ہہزار زاراوہیہک
دہبی و شیوہی ریکخستنی عہرہبی - کوردی یہ و لہ سی بہش
بیکھاتووہ : 1- زاراوی کارگیہری (ل 7-21) ؛ 2- زاراوی

زمان (ل 22-24) ؛ زاراوی ہزیشکی (ل 25-55) .
44- د . نہورہحسانی حاجی مارف ، وشہی زمانی
کوردی ، بہ غدا ، 1976 .

نہم کتیبہ (127) لاپہرہیہ . بریتی یہ لہ پیشہکی
(ل 1-ح) و دووبہش :

1- لیکسیکولوژی زمانی کوردی

ا) واتاناسی (ل 4-24) ؛ ب) ٹینیمولوژی (ل 25-58) ؛
ج) فریزیولوژی (ل 59-68) .

2- فہرہہنگ نووسی و کاری فہرہہنگ نووسی کوردی

نهم بهرهمه (86) لاپه‌ره‌یه ، بریتی‌یه له پیشه‌کی
(ل 3-13) و نه و کیشانه‌ی پیوه‌ندیان به فونه‌تیکی زمانی
کوردیییه وه هه‌یه .

50- نه‌حمه‌د حه‌سه‌ن نه‌حمه‌د ، ریزمانی کوردی ، به‌غدا ،
1976 .

نهم کاره (296) لاپه‌ره‌یه وه به کوردی و عه‌ره‌بی‌یه . جگه له
سه‌ره‌تاو که منی باسی فونه‌تیک ، نه‌وی دی هه‌مووی ده‌رباره‌ی
به‌شه جوربه جوره‌کانی ناخاوتنه .

51- پ . ل . تسابلوف ، له‌باره‌ی میژووی فونه‌تیکی
زمانی کوردیییه وه ، موسکو ، 1976 .

نهم کتیبه به زمانی روسی‌یه و (104) لاپه‌ره‌یه . ده‌رباره‌ی
به‌یدابوون و گوران و گه‌شه‌کردنی ده‌نگه بزوینه‌کان و
کونسونانته‌کانی زمانی کوردیییه .

- ماویتی -

به‌راویزه‌کان :

(1) د . نه‌وره‌حمانی حاجی ماری ، میژووی لیکۆلینه‌وه له زمانی کوردی ، پوژنامه‌ی
« برایتی » ، 1973 ، به‌شی په‌کهم ، 53 ؛ به‌شی دووم ، 55 ؛ به‌شی سینیهم ، 57
57 ؛ به‌شی چوارهم ، 58 ؛ به‌شی پینجه‌م ، 60 .

(2) د . نه‌وره‌حمانی حاجی ماری ، چی له باره‌ی زمانی کوردیییه‌وه نووسراوه ،
به‌غدا ، 1974 .

(3) له‌به‌ره‌وه‌ی ، به‌ره‌له‌کتیبه‌ی « چی له باره‌ی زمانه‌ی زمانی کوردیییه‌وه نووسراوه » به
واتای سه‌ره‌به‌خۆ له کاری فه‌ره‌نگ‌نووسینی کوردی دوابووم ، باسی فه‌ره‌نگانه‌ش
ده‌دزیم که له باسی فه‌ره‌نگ نووسیدا ناویان نه‌هاتوو .

(4) نه‌وه‌کتیبه‌ی نه‌حمه‌دی عه‌زیز ناغا من ته‌نیا نه‌وه‌به‌رگیم دیوه ، که له سه‌ره‌ی نووسراوه
چایی سینیهم بیگومان ، ده‌بێ چایی په‌کهم و دووه‌میشی هه‌بێ . جا چایی سینیهم که له
1936 دا چاپکرا ، نه‌وه‌ ده‌بێ چایی په‌کهمی نه‌وه‌به‌ره‌مه ، سالی (1929)
بلاوکراوه‌وه (بېروانه : سوزان ، کتییخانه‌ی سوزان ، له‌ندن ، 1979 ، ل 22 ،
106) .

(5) له‌سه‌ر لاپه‌ره‌یه‌کی نهم کتیبه ، نووسراوه : بغداد ، 1956 . که چی له دوا لاپه‌ره‌دا
نووسراوه : مطبعة البيان ، بیروت ، 1956 .

(6) چایی په‌کهمی نهم کتیبه له سالی 1953 دا بلاوکراوه‌وه له لاپه‌ره (35) ی کتیبه
« چی له باره‌ی زمانی کوردیییه‌وه نووسراوه » دا پاس‌کراوه .

(7) وه‌ک ناشکراییه ، ماموستا سه‌جادی چه‌ند سالیگ به‌ره‌له ماموستا خورهم دل
فه‌ره‌نگه‌کی له چاپ‌داوه . جا نه‌مه‌وا ده‌گه‌یه‌نی ، که ماموستا خورهم دل که‌لکی له
کاره‌کی ماموستا سه‌جادی وه‌رگرتوو . یاخود له‌وانه‌یه هه‌ر دووکیان سوویدیان
له‌یه‌ک سه‌ره‌چاره وه‌رگرتی .

(8) ته‌نیا چایی دووه‌می نهم کتیبه‌م بینوو ، به‌لام وه‌ک نووسه‌ره‌کی له پیشه‌کیدا
(ل 11-14) په‌نچه‌ی بو‌راکیشاوه ، چایی په‌کهمی سالی 1959 بلاوکردووته‌وه .

45- ئیبراهیم عه‌زیز ئیبراهیم ، رسته‌ی لیک‌دراوی شوین
که‌وتووخواز له‌گه‌ل رسته‌ی شوین که‌وتوو‌ی دیارخه‌ری له
دیالیکته‌ ناوه‌ندی‌یه‌کانی زمانی کوردیدا ، موسکو ، 1975 .
نهمه‌ کورته‌ی نامه‌ی دوکتوری‌یه‌که‌یه‌تی و (23) لاپه‌ره‌یه و
به‌ زمانی روسی‌یه و بریتی‌یه له پیشه‌کی و سی به‌ش و نه‌نجام .
سی به‌شه‌که‌ش نه‌مانه‌ن : 1- رسته‌ی شوین که‌وتوو‌ی
دیارخه‌ری به‌ نامراز له ناو رسته‌ی لیک‌دراوی شوین که‌وتوودا ؛
2- رسته‌ی شوین که‌وتوو‌ی دیارخه‌ری بی‌نامراز له نیو رسته‌ی
لیک‌دراوی شوین که‌وتوودا ؛ 3- ده‌وری وشه‌ی ته‌ناسویی له
نیو رسته‌ی لیک‌دراوی شوین که‌وتوو‌ی رسته‌ی شوین که‌وتوو‌ی
دیارخه‌ری دا .

46- ضیاء الدین باشا الخالدي المقدسي ، الهدية الحميدية
في اللغة الكردية . معجم كردی - عربي . (حقیقه و قدم له مع
دراسات لغوية الدكتور محمد مكري) ، بیروت 1975 .

سالی 1310 ک / 1893 زیوسف ضیاء‌دین پاشای خالدي
فه‌ره‌نگیکی کوردی - عه‌ره‌بی له نه‌سته‌موول له چاپ‌دا . د .
مه‌مه‌د موکریش سالی 1975 نهم فه‌ره‌نگه‌ی به‌ئوفسیت له
چاپ‌داوه‌ته‌وه لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی زمانه‌وانیشی بو‌نووسیوه
(ل 9-56) .

47- کۆری زانیاری کورد ، لیسته‌ی چواره‌می زاراوه‌کانی
کۆر ، به‌غدا ، 1975 .

نهم نامیلکه‌یه (46) لاپه‌ره‌یه . لیسته‌ی نه‌و زاراوانه‌یه ،
که له به‌شی په‌کهمی به‌رگی سینیهمی « گوڤاری کۆری زانیاری
کورد » دا بلاوکراوه‌ته‌وه . نزیکه‌ی (700) زاراوه‌یه‌ک ده‌بی و
شیوه‌ی ریک‌خستنی عه‌ره‌بی - کوردی‌یه‌وه له سی به‌ش
پنکه‌هاتوو : 1- زاراوی زمان ؛ 2- زاراوی کارگی‌ری ؛
3- زاراوی کتیبه‌ی فیرگه‌کان .

48- که‌مال جه‌لال غه‌ریب ، فه‌ره‌نگی زانیاری وینه‌دار ،
عه‌ره‌بی - ئینگلیزی - کوردی ، به‌غدا ، 1975 .

کۆمه‌لیک وشه‌و زاراوه‌ی زانیاری‌یه له بابته‌ گیاندارو
پوه‌ک و نامرازه‌کان و فیزیوا کیمیا و نه‌ستیره‌وانی‌یه‌وه . (102)
لاپه‌ره‌ی که‌وره‌یه و نزیکه‌ی (1500) زاراوه‌یه‌ک ده‌بیت .

49- د . نه‌وره‌حمانی حاجی ماری ، زمانی کوردی له‌به‌ر
پوشنایی فونه‌تیکیدا ، به‌غدا ، 1976 .

بەسەر داچووونەوهی ریژمانی کوردی

- رهنوو فی ئەحمەد ئالانی -

1984/3/2

لەسەرپان رام دەین .
- هەل بژاردەیی دەقه ئەدەبیەکان ، کاریکی بەجیبە و ماندوو بوونی ئەو بەریزانەیی پێوە دیارە ، بە چاوپوشین لە زیندە هینانە وەیان بو بیری بابەت .
- مامە لە و لکانی پاشگرو پێشگرەکان لە تەك ناوو ناوہ لئاودا ، بە گوێزەیی ئاستی قوتابیانە و زور بە جیبە .
- بابەتی راناو : بو ئە و قوناغە ، تیرو تەسەل ، ئە مە ئە گەر مە بەست هەر ئە وەبێ کە بە جورا و جوری راناوہ کانی ناخاوتنی کوردی ئاشنابن .. بە لام کە باسە کە بێستینە وە بە زمانی نووسینە وە ، بوچوونی تاییبە تیم مە یە .

- لە بەشی پینجە مە وە (چا و گە و فرمان) : لە پووی جورو چە ندو سە و دایان لە گەل پێشگرو پاشگرە کاندە ، تە و ژمیکێ باشیان بێی داوێ و زور لایە نیان لێ بە سەرکردو نە تە وە . ئە مە ش بە گشتی کاریکی سەرکە و تە وە . بە تاییبە تی لە بارەیی قەدورە گە وە ، زانستانە نیگایان داو نە تی .

- کە دینە سەرباسی جورە کانی ژمارە و بە تاییبە تی ژمارە ی لیکدراو ، وردبیینیان تیدا کردون .

کە واتە بۆم مە یە کە بلیم ، ئە و بەر مە بە گشتی سەرکە و تە وە بابەتی زوری نیوخوی گرتوہ . ئە و جا بێتو لە هەندی خالدا یان لە بارەیی زمانی دارشتنە کە یانە وە و

لە م دواییە دا بە پەرۆشە وە ئە م کتیبە م خویندە وە کە بەریزان (د . نەسرین فەخری و / د . کوردستان موکریانی] دایان ناوہ ، بو پۆلی یە کە مە ی بەشی زمانی کوردی ی زانکۆی سە لاجە دەین - 1982 - .

هەر لە سەر تە وە دل فراوانە داوای هاوکارییان لێ کردوین کە نووسیویانە : « سوپاسبژیری هەموو کە سیکی هاوکارین ، منیش بۆی رە تە م و رە گە ل کاروانە پیروزە کە یان کە و تە م . چوونی لێ بلیم ئە وە م لە بەر چا وە کە دوو خوشکە کوردی پەسپۆر و دلسوز ئە و بەر مە یان رە نیو هینا وە و مایە ی ریژلینانە .
نیوہ روکی کتیبە کە و لایە نی باشی :

- باش بیریان لە وە کردوہ تە وە کە چ جورە بابە تیک هەل ببژین ، لە گەل ئاستی ئە و قوناغە دا بگونجی . بە لای مە وە بابە تە کان چرۆ پەرن و زنجیرە یە کی ریک و پیکیان بو داناون .

- خستنە پووی وشە لە بارە ی سەربە خویی و ناسەربە خویی و سادە و ناسادە .. ئە و جا جورە کانی بڕگە و گۆرانکاری لە ناودا بە هوی جورا و جوری پاشگرە کانه وە ، هەنگاوێکە بەرە پێش و قوتابیان لێی سوود مە ندە بن .

- پەرە پیدانی وشە ی داربژراو و لیکدراو بە وشێوہ بوچوونە یان کاریکی سەرکە و تە وە یە و سەرنجی قوتابیان رادە کێشی .

- پیک هاتنی بڕگە بە تاکە بزوین و یە ک نە بزوین و دوو نە بزوین .. شی کردنە وە ی جورە کانیان ، بە ریکە یە کی زانستایە و قوتابیان

یه کبونی زار اووه .. یان فریانه که وتبن باش به سه رید ابچنه وه
 هندی شتیان له دهست چووبی و سه رنجی تاییه تیم دابنی ،
 نه وه هرگیز له نرخ و پایه ی کتیبه که و نه وان که م ناکاته وه ..
 بگره خزمه تیکی ته واوکه ره بو کاره که ی نه وان .

*** زمانی دارشتنی نه و کتیبه :**

1 - له رووی موغره دات و هندی مورفیمه وه ، دووتووی
 پیوه ده یاره .. هندی زار اووه ی زانستی زمانیان له به شیکیدا
 به راست به کارهیناون و له به شه که ی دیدا باریان لی گوپیون و
 جیکای سه رنجن . نالوگوپی هندی وشه ش - نالیم هه له ن -
 په یوه ندییان به لایه نی هونه ریه وه نیه ، به لکو دیارده یه کی هه مه
 جووی ناخاوتتن و په یوه ندییان به خواستی زمنی په سنده وه
 نیه . دهشی هندی پاش و پیش و داش دانانی شی کردنه وه کان
 سه ره هه له ی چاپ بن و خوینه ریش هه سستیان پی ده کواو
 هه رچه نده به سه ربکرینه وه نابنه مال به سه ر نه وان وه .
 هه رچونیک بی له تاریکیه وه چیوناکوتم . که واته بو نه م
 لیسته یه : -

له نیوه ی یه که مدا	له نیوه ی دوه مدا
نیو = اسم .	ناو = اسم .
نیو = فی ، اوف .	ناو = فی ، جوف .
دی ، دیکه = ناوه لئاو .	تر ، تیرتر = ناوه لئاو .
تر = نیشانه ی به راورد .	تر ، / هه روه ک خوی .
ته نی = ته نها	ته نیا = ته نها .
کردار ، کار = فعل .	فرمان = فعل .
پار .	قه سل ، به ش .
نیشانه ی ناسیاری .	نامرازی ناسراو ، ناسراوی .
نیشانه ی نه ناسیاری .	نامرازی نه ناسراو ، نه ناسراوی .
دارگیز (دارگویز) .	—
شایه ن .	شایان
په لار .	پلار .
تی په پر / هه له یه .	تی په پر / راسته .
له .. دا = فی = من ؟	له ... وه .
پیناس .	پیناسین .
بناخه ی چاوگ .	بنکه .

نیشانه ی کو / راسته .	نامرازی کو / هه له یه .
نیو ، ناوی به رکار ؟	ناوی کراو (مفعول) ؟
راهینان .	راهاتن (تمرین)
ناوه لئیوی ساده .	ناوه لئاوی ساده .
جی نیو ، جی ناو .	راناو .
هیندیک .	هه ندیک .
نامرازی پیوه ست .	نامرازی په یوه ندی ... هتد .

به چاوبوشین له راست و هه له ی بریکیان ، دارشتنی
 کتیبه که یان دووفاق کردوه ؛ نه مه ش بو دانانی باب ته تی
 زانستی ، کاریکی ره واتیه .

ب - له رووی جوش دانی رسته و دهسته و ازموه .
 له م رووه زمانی کتیبه که به ره وان نازانم .. له زور
 شویندا چاودیری ی تاک و کوی راناوه کان نه کراوه ؛ دهشی له به ر
 په له لی کردن ، فریانه که وتبن به سه رید ابچنه وه . وه ک هاوکاریک
 چهند رسته یه ک ده خمه به رچاو : -

- 1- له رووی پیناسی سه ره وه دا . ل 11 / له ... سه ره وه .
- 2- موچرک [موچرک] ی پیا [پیدا] نه هات . ل 48 .
- 3- یه ک - هه رچواریان . ل 100 / یه که م ...
- 4- وه نه وانیه ی پیویستی هه یه به گورانیان . ل 120 / واته :
 نه وانیه که پیویستیان به گوران هه یه .
- 5- نه و چاوگانه که تی نه په رن ، به لام ناکریت به تی نه په ر .
 ل 122 . راست : « .. به لام ناکرین به تی په ر » .
- 6- به شه کانی ناخاوتن له چی پیک دیت . ل 147 / .. پیک دین .
- 7- هه ر زمانه نه نجاسی په ره سه ندن و به ره و پیشه وه چوونی
 کومه له که شه ده کات وشه ی دروست کراو و لیکدراویش -
 دران ، درین - یه کیکن له و رووه وه روون و ناشکرایه ی
 خاسیه تی نه م ده خاته روو . ل 148 . / نه م دارشتنه -
 به لای منه وه - پچر پچرو بی نه نجاسه ؟
- 8- نه م له پشوی هاویندا ده جم بو هاوینه هه واریک . ل 180 /
 .. ؟
- 9- بو پیناسی [فعل مبني للمجهول] نه مه یان نووسیوه :
 « بنکه ی دووهم فرمانی بکه ر نادیار به یاریده ی فرمانی بکه ر
 نادیار به یاریده ی فرمانی یارمه تی ده ر - هاتن - به
 گوپینه وه بو رابوردوو نیستاو داهاتوو . ل 181 / به لای

منه وه . ئالۆزوبی ئه نجامه !؟

10- به وون بوونی یان لادانی بکه ره رسته دا کراو به رکار که وتوو مه فعول دینه جیگه ی و نه و نامرازانه ده لکین به دواوه . ل 161 / دهقی قانوون و ده ستور ، به و ئالۆزی و بی چیژیه ، داناپیژری ، دیسان نیشانه ی - را ، ری - هیچ په یوه ندییان به رسته سازیه وه نیه ، تا ناوی نامرازیان به سه ردا سه پی ، دیسانه وه یاسایه کی رسته سازی و یاسایه کی وشه سازی ، کراون به یه ک - گوژمه !؟

11- هه یه پیگه وه له رسته دا ده رده که ون . ل 189 / هه یانه ...
12- نه م ناوانه بو نه و وشانه دانراوه . ل 191 / .. دانراون .
13- پیناسین بو هه ریه که دانراوه . 191 / .. بو هه ریه که یان .
14- به ئی نه گه ر نه وانه بزانیته هه رچییه و بوچی به کار دیت و له کوی (ل 194 . پیوسته ، نه م جوژه رستانه دابریژینه وه .

15- تا کوته را له م لاولا باسیان هاتوته وه . ل 194 / . باس هاتنه وه .. یان باس کردنه وه ؟

16- نه گه ر نه و نامرازانه بناسین ، ده توانین نه و مه به ستانه ش دروست بکه یین . ل 195 / ئایا مه به ست دروست ده کریت !؟

17- نامراز جوژی رسته کان نیشان ده کات . / نیشان ده دات ؟

18- هه ولی کو کردنه وه ی نامرازی پرسیار بدهن ، به گه رانه وه بو چه ند سه رچاوه یه ک . ل 206 . / گه رانه وه بو چه ند سه رچاوه ؟

19- هه ر وه ک هه ر وشه یه ک له وی تر ، به تاییه تیتی خوی جیاوازه کرینه وه . / زور ناره وانه .

20- وه ک نامرازیکی لیک دراو ده چه وه رسته . ل 205 . / راست : ده چه رسته وه .

21- دوور له رسته بویه ده لنین نه گه ر مه به ستی نه م نه م نامرازه چییه تی ، یان نه م نامرازه نه م مه به سته روون ده کاته وه . ل 205 / به ش به خوم له م په ره گرافه تی ناگه م ؟.. ده شی که تنی چاپ بی ؟..

22- به توانینی به کارهینانی نه م ریگه یه و روون کردنه وه ی به وه ش ده گن که له باسه کانی پیشو که یشتون . ل 192 /

له کوردی گوته نی دوور که وتوته وه .

23- جوژه کانی ناو دوو جوژه . ل 10 / ... چوژن .

24- دوو : به لادانی نوونی چاوگ . ل 100 / دووم ...

ئاو ریک :

1- نه ورستانه نه نجامی سه ر ژمیری ی ته واوین .. به لکو چه ند نموونه یه کز و له پال خویاندا ، وه لامی راست یان راستم دانه وه .

ب - نموونه ی ده قه نه ده بیه کان به چاو بری شوینه وه نه وه نده زه به ندن بابه ته زانستییه کانیان شار دوونه ته وه ، وه ک : له [ل 48-55] دا چلوسی پارچه یان هیناوه ته وه ، بو ناوی مه عریفه = په رده که - و ناوی نه کیره = به ردیک ، به ردی . له پال - نه وه شدا - وه ک له مه ولا چه ند و چونی له سه رده که م - نه چوونه ته ناخی نه و بابه ته سالکاره وه . هه ر نه وه یه که قوتاییان له قونایغی سه ره تاییدا فییری ده بن .

* بادانه وه یه کی بابه تی :

1- ل 29 : 1- بناخه ی کردار + پاشگری - آر . وه ک : (له وتاریکدا که له سه ر کوژی زانیاریم نووسیوه) ئاسوی زانکوویی - 4-

ب - سه رپی و په رستار

مه موزین .

ج - سه هیونیه کان کوشتاریکی زوریان له عه ره بی فه له ستینی کرد .

2- ل 30 : رهگی کردار + پاشگری - دیار - وه ک : (پرسیاریکه که س تیی ناگا) .

ئهو دوو پاشگره کاری ساده یان کردوه به نیوی داپیژراو ، قوتاییانی کولیجی ئاداب ، چاوه پروانی قول داگرتن ده که ن ، دلنیاشم که پسوپرن و زالن به سه ر بابه ته که دا .. خویندکاران ، به و بوچوونه ساکاره رواله تیه ، چیژ له شی کردنه وه ی زمان وه رناگرن . نه وه راسته که دوو پاشگری هاوبه ش له زمانی فارسی و

کوردیدا هه نوله قالبی - ار ، یار - دان ، به لام کوردانیکی تاییه تی و سه ربه سه ری له نیوانیاندا رووی داوه ؛ پیوستمان به وه هه یه که دوورو نزیک لیکدییان هه لاوزین . آر - بناخه ی کار دهکاته ناو .. پاشگری - یار - رهگی کار دهکاته ناو . نه که ر ماوهم بووایه دهقی نه و لیکولینه وه یه م که له گوڤاری دهنگی ماموستادا بلاوکردوه ته وه ، راگوتیزی ئیره م ده کرده وه .

وهک گوتم نه وهنده ئالوگورپیان به زاراوه ریزمانیه کان کردوون ، زمانه وانیش کاری لئچه واشه ده بی ؛ که نووسیویانه : - بناخه ی کردار - و دواتر - رهگی کردار - یه که میان قه ده گریته وه = چاوگ - ن . دوه میشیان جه ز ده گریته وه = چاوگ - ن و دهنگی پیش نوونه که . له و نموونانه دا هاوکیشه که له قه دوره گی چاوگ وه هه ل ده ستیت . که چی نه وان باریان لئگورپوه وه له کاره وه دای ده مه زرینن !

پاشگری یه که میان له قالبی (آر = ئار) دا پیشان داوه و راست نیه ، چونکه بریتیه له (بزوین ا + نه بزوینی - ر) نه که له نه بزوینی (کونسونانت) هه مزه + ری . نه که ر نه م بوچوونه و رای بری زمانه وانیه دیکه ش که هه مزه = ع ، به - فونیم دانانین و له گه ل هه ل کشاوی « ا ، دا ، به ک حیسابی بو ده کن ، راست بی ، نه و ده توانین هه مان روخسارو برگی - گا ، مار - یش به یه ک مه لبه ند دابنن . هه ر چونیک بی له چاولی که ری ی پیتی لاتینییه وه - که ره مزی « A » بو برگی « ئا » و بزوینی « ا » دانراوه ، زه یینیان ترازاوه و تووشی ئینکاری له به داهه ت بوون . له عه ره بیه شدا چونکه نیشانه ی هه مزه « ع » به ته نی نه به پیش و نه به پاشی هه یچ پیتی که وه ده نووسی نه لکانی هه مزه یه ئازاوه یه کی له رینوسی عه ره بیه دا سازاندوه و تانیستا به رچاوم نه که وتوه که بلین گرفته که سه ربه سروشتی نه لکانه که یه تی به خونازین نیه که بلیم باشی بوچووم . له لاتینییه که شدا ، ده ها خراپتر . به لام له کوردیدا چوکه کورسی بو دانراوه و هه یچ گرفتیکی تیدا نیه و کورسیه کی به پاش و پیشه وه ده نووسی وهک [ئی ، ئا ، ئو ، ئو ، ئی .. هتد . نه بوونی نیشانه نابیته هوی نه بوونی دهنگ . که واته چهنده له سه ری بروم کوتانه وه یه کی ئاشکرایه . بو جیا کردنه وه یه کی له بارتر ، هاناده به مه به رنه م شیعه ری حاجی قادری کوئی :

« هه ر وهک نه لفی - جان - ستوونی له سکوندان
نهک تابییعی غهیره و موته حه رریک ، وهکو هه مزه » ،

- وشه ی - وتار - له قه دی چاوگی [وتن - ن + ار]
وهرده گیری ، نهک له قه ده کار که تیکرای رابووردوو
ده گریته وه . ئاوه لئاوی « په رستار » بو کارایه : په رستن +
ار : نه خوشه وان ، مرضه ، زاراوه یه کی تازه یه « که واته
لیره دا ، ئاوه لئاو سازدرا نه ک نه وان گوته نی = ناوی رووت .
کوشتار - یش ئاوه لئاوی به رکاره وه له قه ده چاوگ وه
وه رگیراوه نه ک له کاری رابووردوو رووت .

* بو پاشگری - یار - ته نیا نه م هاوکیشه یان داوه یه
دهسته وه : [رهگی کاری پرس + یار = په رسیار .
نه وه یان ساغ نه کردوته وه ئایا مه به ستیان ، سوال - ه یان
سائل - ه ؟ چونکه هه ل ده گری هه ردووکیان بی :

1- په رسین - ن = قه د پرس + ار ، به هه ل چه رخانه وه ی
[ی] = په رسیار / به چه شنی رهفتن - ن + ار =
رهفتار . نه وسا له قه ده وه گه ردان ده کاو به رابه ربه
(سوال) ده بی .

ب - نه که ر به بی هاوکیشه ی [فروشتن - تن = رهگ
+ یار = فروشیار] بی ، نه وسا بو (سائل)
ده ست ده دا . ئا به و شیوه یه مامه له له ته ک نه و دوو
پاشگره دا ده گری . چه ندی به شوین بکه وین ، قسه یه کی
ره به قیان ره ها کردوه و هه یچ زاده یه کی زانستی لئبه ده ست
ناپه و ، ئاوه لئاویشیان خسته ته وه خانه ی ناوه وه .
ئاویشیان کردوته کونسونانت !؟

* ل 51 : نیشانه ی ناسیاری دوانن .

1- هکه : مناله که

2- بزوینی [ه] : کوپه به کزیه که وه وه لامی دایه وه . لیره دا
که نه و مورفیمه یان خسته ته خانه ی نیشانه وه ، کاره که یان
زور به جیه . به لام له لاپه ره - 190 - دا ، پیمان ده لین : -
ئامرازی ناسراو - نه مه ش به گویره ی دابه ش کردنی
که ره سه ی ریزمان هه له یه ؛ چونکه ئامراز سه ربه
رسته سازیه .

نه وان تاکه نیشانه ی [هکه] یان کردوته دوان . به بی
لیکولینه وه ی خوم ، ته نیا بریتیه له [هکه] . جاربه جاری

له پیناوی سووک گوته نیدا ، برگی [که] ی لی ده قرتی و ته نیا بزوینه به رایبه که ی ده مینیته وه ؛ نه مهش له ناخاوتندا کاریکی ناساییه . به لام بو زمانی نووسین باشتتر نه وه په که به تیکراییی بینووسین . ته نانهت له گه ل بزوینی هه لکشاویشدا ، به نیوپر ده پاریزری جار جارهش به بی نیوپر تی ده چی که ده لین ؛ چرایه که ، گایه که .. یان - چراکه ، گاکه . بو نووسین لایه نی پاراستنه که ره چاوده که یین . هه رچونیک بی نیشانه که په کیکه و دوان نیه .

ل 52 :

و نیشانه ی نه ناسیاری .. نامرازی نه ناسیاری .. نه ناسین : - یك ، هك ، يك ، یك ، ی - .
سالانی پیشوو به و نیشانه په یان ده گوت : (نامرازی شوناسی ناشکرانه که ر) ! نه بیته خوده ربیرین له سالی 1967 - 968 دا بو په که م جارم چاوم له و ده ربیرینه سهیره هه له نگوت و په که م هاندهرم بوو که له و سالانه دا ، شه قلم شکاندو قبی رهخته سازی ی ریزمانم لی هات .
لیره شدا ، که به نامرازیش له قه له م دراون تووشی رامانمان ده کاته وه !

به لای منه وه نه و هه موو سووره و توره په یی ئیره ، که تنی فونه تیکی شیوه و دهسته شیوه کانمان و ناشمه وی ریسه ی بده می . به دلنیا په وه ده لیم ، هه موویان له ماکی [یهک] ن . که له دوا ی نه بزوینه وه - به ردیک - ده شکیته وه به [یک] ، بو نه وه په دهنگ وینستاوی پیش خوی به لاره بزوین ره هابکاو نه لین : - به ردیک - کاره که په یوه نندی به سه غله تی ی سازگه وه هه په . سوانه وه شی به (ی) به لاره ژیر ، پتر سه ره به کرکه ی فارسیه و له نووسینی باودا ته شه نه ی کردوه . ده توانین دهنگی [ک] لی لانه به یین و نیشانه که به کاملی به کار به یین .
به چاو قالبی (هک) ی شیوه ی ژور و دهسته شیوه ی سورانه وه ، تازه به تازه له نووسینی باودا ، به ریان بو ره ها کردوه . نه مهش بیجگه ، له هه ره مه کاری چ هونه ریکی تیدانیه .. په کمان له سه ر نه م چوره تیچرانه نه که وتوه . سه ره رای نه وهش که تووشی نالوزه زمانیمان ده کا له گه ل [هک] ی ریزه ناودا ، وهک [کورتهک ، په ستهک ، ده ستهک ، نیرهک ، چه وتهک ، .. هتد .
نیستاش به ره په که له نووسه رانمان ، له دوا ی

بزوینیشه وه هه ر که یفیان به تیوه گلانی (یک) دی ، نه وه لیک ناده نه وه که به و شیوه په تووشی چ گو به ندیکی دهنگ سازیمان ده که ن : بو نمونه کورده و ده لی : - هه رمی یهک - . منش ناوای ده نووسم . نه وان نووسه نی ده بیته [هه رمییک] واته ناچار ده بین بو ترازاندنی جووته بزوینی - ی + ی - نیوپری - به ساز بده یین : هه رمی + ی - ی + ی . له وهش سه مه ره تر تاودانی (یک) ه به دوا ی داکشای نووسراو به جووته (ی ی) وه ، وهک [لایسیک] شهش [ی .. ی .. ی] که له که ده بی . له لایه ن خومه وه و به ریگه په کی ژیرانه چاره سه ری نه و قه تاره بییه م کردوه .

نه وه ی جیی ره خنه په له هه نندی شوینی کتیبه که دا ، نووسیویانه [شیوه په که] و به جییه . که چی له نیوقه دی به ره و ژیر نووسیویانه [شیوه په که] . بیریان له و بارگرانیه ریزمانیه نه کردوه ته وه .. سه ره رای نه وهش که [یهک] گشتیتره له شیوه ی ژور و رووشدا له دوا ی بزوینه وه قالبی [یهک] به کار ده هیین . وهک له لاپه ره په نجاو پینجدا ، نووسیویانه :
« نیری په کی چار سال کوشت »
چیر و کیت کرمانجی - 16 .

ل 56 : نه ووشانه ی به پیتی دهنگداری [آ = نا] کوتاییان هاتوه ، له کوکردنه وه یاندا ، نه بی بلین - بایان ، چیا یان .
چه ندو چونی نه وه ناکه م که بیت ، ره مزونیشانه ده گرینه وه و دهنگ شتیکی دیکه په . زار او هی [کوکردنه وه = خرکردنه وه] به واتای « لم » وشتی وایه . له بارتر : (کردنه کو) په . مه سه له گوپینی برگی ی « نا » له باتی هه لکشای « ا » هاته وه گوپی و هه له په .

له لاپه ره 57 - دا ، نووسیویانه .
« نه گه ر ناوه که کوتایی به [هک] بوو ، نیشانه ی - آن - له شیوه ی (هکان) دا ده بی ، وهک : شیته کان ، جاری نیشانه ی کو [نان] نیه و [ان] ه . نیشانه ی شیوه - گوژمه روا له تی دوو نیشانه په . زانستی زمان نه م هاوکیشه په ده دا به دهسته وه : [شیته که - ه = شیته ک + ان =] به یاسای هه ر وشه په کی کوتایی هاتوو به بزوینی سه ر + نیشانه ی - آن - ، بزوینی سه ر تی ده چی ، وهک [په نجه ره - ه + ان ، ... هتد . بهش به خوم هه ر له پوی پینجه می سه ره تاییدا ، قوتاییانم بی رام کردون . ئیدی بو له

قوناغی زانکوییدا دوچارینه وه ؟ !

* ل 57-58 ، نامرازو نیشانه ی کوئه مانه ن :

- نان ، ید ، ین ، یت ، گال ، یهل ، یل ، یان - ..

هیچ کوردیک لاری ی له وه دانیه که له زمانی ناخاوتندا ،
نه وانه و چه ند نیشانه یه کی دیکه شمان بو مه بهستی کو هه ن .
به لام ده بی بهرسین : ته م کتیبه ی دایان ناوه ، بو خویندنه یان
لیکولینه وه و فره نگه ؟ .. یان نیمه ریزمان بو ریزمان ده نووسین
یا خود بو دابین کردنی زمانی نه ده بی ؟

جاری هیچ لیکولینه وه یه کی به راوردی به بالای خوی
نه بریوه . ته نیا بریتیه له نمایشی ته م مور ادیف و ته و مورادیف و
هقه ناخاوتنی ته م شیوه و نه و شیوه ، به بی ده ست نیشان
کردنی هیچ نامانجیکی ماقول .

باری زانست و گونجان - له پیناوی بی فیربوون و بی
فیرکردنی زماندا - داوای هه ل هینجانی بابته تی ره سه ن و
به نه ندازه ی پیویست ده کا . یه کی له خواسته کانی زمان ،
ده برینی مه بهستی کویه ، که به هوی مورفیمیک [پتر له یه ک
بگه یه نی] ته مه ش به تاکه نیشانه یه ک دیتته دی و زووبه زوو ،
خویی و دهره کی فیری ده بن . نه و سه رده مه قاله که بو تاکه
مه به ست و واتایه ک ، ده یان وشه و بیژه یان چه له ده کردن و
شانازیشیان پیوه ده کردن ، له گه ل خواستی ته م سه رده مه دا
ناگونجی . به ش به خوم له چه ندان زنجیره نووسینی خومدا ،
ته وه م گوتوه : بنکه ی - ان - نیشانه یه کی بنجی و گشتیه ..
زورینه ی نه و چه له به روخسارانه ، سوژه و توره ی نه ون .
جارجاره ش نیشانه ی - گه ل - سه ره له ده دا . بو زمانی
نووسین له وه پتر گوناوه ، ره نیوبه یئری . به لای زمانه وانه وه
کاریکی ناسانه ، که جوراوجوری وشه و مورفیم چه له بکا ..
به لام ده بی به شی نه وه نده شی تیدا به یلیته وه که نه و مه ردومگه له
فریای نه وه ناکه ون بو پیشاندانی ته نیا مه بهستی (له یه ک
زورتر) پازده ، بیست هاووتا به کاربه یینی و له ولایشه وه تاکه
یه کیکیانی بوساغ نه بیته وه !!

دور نه روین نه وه پسپورانی ریزمان و نیشانه ی [ان]
به (آن ، نان) ده نووسن و هه له شه ! یان خراپتر ، رواله تانه
قالبی [یان] یان ، سه ربه خو داوه ته قه له م ؛ بیریان له وه
نه کرده ته وه که هر « ان » هکه یه و له ته ک نه و ناوانه دا که
کوتایان به بزوینه - بیجگه له بریکیان - نیوبری (ب) نه بزوین

وه رده گری و به م چه شنه یه : - برا + ی + ان =
- خوشیان باوه ریان به نیوبر هه یه ، که چی لیره دا له بیریان
چوه ته وه و به نامرازیشیان داناوه !؟

* ل 81 : جی ناوی که سی . دواتر نووسیویانه - راناو ،
زاراوه ی - راناو - نه گه ر لاوازش بی ، ته مه نیکی به سه ردا
تی په ریوه . به ش به خوم ده ست به رداری نابم و نانوسم : -
جی ناو ، جی نیو ، به رنات ، به رنیف ، پری ناو ، پری نیو ،
بو ناو ، په ری ناو ... هتد .

له م کتیبه دا فورمه راناوی هه ردوو شیوه سه رکبه که
خراونه ته به رچاو که له شیوه ی سه روودا دوو کومه له ن و
سه رجه میان ده گاته سیزده راناوی سه ربه خو .. له شیوه ی
خوارووشداو له نووسیندا له سه ر شه ش قالب ره تی خویان
گرتوه .

وه ک دیارده ی زمانی ناخاوتن ، گشتیان ده خه مه بان
دیدم .. به لام که سینک به سه لیه ی زگماک شیوه و
ده سته شیوه کان نه زانی زوربه زحمه ت ده توانی نه و دوو
گرووپه بیان چه ند گروپیکی دیکه ش له شوینی خویاندا
به کاربه یینی . پیشه کی پیویستی به له به ر کردنی بیست
چه دوه لیک ده بی وشه ی نیرومی به بیسته نی نه ک قیاسی - له
بیجگه ی گیانداردا - فیربینی . سه ره رای دوخه کانی کارایی ،
به رکاری ، ئیزافه و .. هتد . ته مه ش له مه یدانی دابین کردنی
ریزمانی زمانی نووسیندا ، هینجگار سه خته هیچ گه لیک ره چاوی
نه کرده نه و خویی و دهره کی فیری گریی [کتیبی وی] بوو ،
زور . نه و زور کاریکی گرانه له ویوه بازبدا ته سه ر [کتیبی
وی] به لای منه وه راسته و به لای ناخیره ریکی دیکه مانه وه
هه له یه و ده بی بوی بگریته وه به [نه ز کوردم] یان فیربیم که
رسته ی [من چووم] و [نه ز کوشتم] ده بی راناوه کانیا ن به
بیچه وانه وه بن ده نا هه ردووکیان به هه له دهرده چن . نه گه ر
مه سه له که سوژکاری بی ، کابرای موکریانی داوای
- نه نگو = نیوه ده کاو هه ورامانی داوای - شان = یان -
ده کاو له تالانیش ، دبی شاناخسی داوای - وو = تان -
دوخی ، به رکاری و ئیزافه ده کاو ، دبی گرگاشینی ته نشتی ،
داوای - هون ، نه ون = نیوه - ده کاو .. هتد .

پیشنیازم ته وه یه که ده ستگار و شنبری و زانستیه کانی
کوردی بکه ونه خویان و به تاوی لیکولینه وه ی به راورد ، کتیبه

ریزمانیکی سه ره نگی بنیاد بنین و بی که نه سه رچاوه .
 هه رچه نده کوپی زانیاری نه وسای کورد ، له سالی 1976 - دا
 (ریزمانی ناخاوتنی کوردی) هینایه به ره م ، به لام شه ویش
 به رکولیکه بو هه مان مه به ست و هه موولایه کی نه گرتوه ته وه .
 خویشم وهك سه ره تایی کار ، لیکولینه وه یه کی به راوردیم
 ره نیوه هیناوه ، له پیناوی ساغ کردنه وه ی پاشگریک و
 نیشانه یه کدا له رووخساری [هوه / وه] دا . له دوایینه ی
 نه وکتیبه مدا^{۱۳} هه ل وینست و نیشانکردی خووم ده ربیره : « نه و
 ره تانم بو نه وه بوو که له زمانی نووسیندا ، نه و جووته مورقیمه
 هه له قالبی - هوه / وه - دا به کار بهینرین .
 جا نه گه ره مه به ستی نه و به ریزانه ، ته نیا بو
 شماره زابوونی جورا و جووری راناوه کانی ناخاوتنی کوردی بی ،
 نهك بو په پیره و کردنیکی به رنامه یی له زمانی نه ده بیدا ، نه وا -
 بووم نیه ره خنه یان لی بگرم . له بواری لیکولینه وه شد ا زورتریان
 به به ره وه یه .

* ل 72 : راناوی لکاو : ۱ - بو دهمی رانه بور دوو :
 - دهچ / م ، دهچ / ی دهچ / ی ، دهچ / یین ،
 دهچ / ن ، دهچ / ون .

به دنلیاییه وه پیشانیان داوه که تیکرای فورمی [.. ون]
 راناوی لکاو بو که سی سنییه می کو ، له پاش کاری
 رانه بور دووه . به ره وه ی که بلیم کورد جووه راناوی ناوی
 نیه ، با که مه گه ردانیک به چاوگی « چوون » بکه م :
 ۱ - چوون - وون = ره گ ، ده ، چ + راناوی لکاو =
 کاری رانه بور دووی ئیخباری ، وهك : له مه ولا - دهچم ،
 دهچیت ، دهچی ، دهچن .

ب - چوون - ن = قه ، ده ، چو + راناوی لکاو =
 کاری رابوردووی به رده وامی = الماضي الاستمراری ، وهك :
 سالانی پیشوو به لپاسه کان - دهچوون - بو هه وار .

ئا ، له خاله دا لینیان چه واشه بووه و رابوردوویان به
 رانه بور دوو گه ردان بی کردوه ، دهشی له دهستیان ترازابی که
 رابوردوویان له ره گ وه پگرتوه ، بویه دریزه بووری / وو - یان
 به کورته بووری / و - هه ل هیناوه ته وه به تاکه (و)
 خستویانه ته نه و دیوی داشه که وه و راناوه که شیان ره گه ل
 خستوه و بریاری نادروستیان داوه : [دهچ / ون] فیعل
 موزاریعه و تیکرای « .. ون » راناویه تی ، هه رچونیک بی له دوو

سه ره وه هه له یه .

- ل 72 : له زمانی کوردیدا دوو پیشگر هه ن که ناوو - ناوه لئاوی
 ساده ده که نه ناساده :

- 1 بی - بی هوش .
- 2 - به - به هیز .

نه م حوکمه ره به قه ته نگه هه ل هاتوه ، پیوستی به
 ورد کردنه وه هه یه : چونکه ده یان ناوه لئاو به به رچاوه وه ن و
 ناساده ن و به هوی نامرزی [نه ، نا] ی نه فی ، ساز دراون ،
 وهك :

- خوش ، نه خوش - ناخوش ، مه رد ، نامه رد -
 * ل 82 : 9 - پاشگری - وو ، وهك :

میری هه موو روزگاری پیشوو ناوی پیش + وو = ناوه لئاوی
 داریژراو .

- ل 84 : 3 - پاشگری - وور ، وهك :

له ناو زولفا روو دلداره مه ستوور

ده سووتینی له شه ودا ، شه معی

کافوور .

/ سالم ،
 تیرامانیک

۱ - وشه ی - پیش - له باوی ریزمانداو به پینی دابه ش کردنی
 که ره سه ی ناخاوتن ، پینی ناگوتری ناو .. به لکو له خانه ی
 ناوه لکار = ظرف دایه . نه مه یان تارا دده یه ک ده سه لمینری ،
 که به یاسای مه نتیقی کونه یونانیه کان ، به رئاو ده که وی ،
 چونکه کارنیه .

پ - دوا ی نه وه ی که پاشگری - وور - یان بر داوه ، دوو ناویان
 له شیعریکی سالد ا بو ده ست چن کردوه و له م هاو کیشه یه وه
 سه ریان بی هه ل داون :

1 - مه ست = ناوه لئاویکی ساده ی کوردی + پاشگری

- وور = مه ستوور = ناوه لئاویکی داریژراوی کوردی .

2 - کاف = ناوه لئاویکی ساده + پاشگری - وور =

کافوور .

من نکوولی له پاشگری - وور - ناکه م ، به لام
 نمونه که یان به هه له هیناوه ته وه . به بی هیچ نیگه رانییه ک ،
 زورچار روا له تی وشه که مه به زهینی نووسه رو زمانه وانیش
 ده کا ، پاکانه بوخوم ناکه م له وشه یه کی عه ره بیداو له مه یدان

وهرگپرانددا خرابترم به سه رهاتوه و بانگی ناشکرایان
لی هله دام !

نیم دوو زمانه وانهش له رواله تی - مه ستور ، کافور -
یان هله روانیوه و خیرا وایان به دله اهاتوه که دوو وشه ی
کورددین و به هوی پاشگری - وور ، بوونه ته ناوه لناوی
داریژراو .

راستیه که ی : یه که میان - اسم مفعول - ی عه ره بیه و له
(ستر ، یستر) وه وه گهردانی بی کراوه ، (و) زنده یه که و «ر»
یش ، به شه ره گی کاره که یه و چ ده خلیکی به کوردیه وه نیه .
وشه ی - مه ستور - له سه رکیش مه مفعول ، مانای
(دپوشراو ، په نادراو داوین پاک) ده گریته وه .

دیسان وشه ی - کافور - ساده یه و به عه ره بی له
قه له مدراره : داریکه له چین و ژاپون دهری و دهرمانیکی بوون
خوشی سهی رهنگی لی ده گیری .

خونه گه ر دوه میشیان مه به ست نه بووبی ، له سه داسه د
یه که میان مه به ست و له ده ستیان دهرچووه . سه بارهت به نیره
نمونه یه کی له بار بووه مان پاشگر ده هینمه وه . (رهنج :
نازار ، دورد + وور = رهنجور) که ده بیته ناوه لناوی کارای
داریژراو = بیمار ، دهرده دار / نیگایه ک : له وره خنه گرانه
نیم که ناتوانن بچه ناخی راست کردنه وه و ته نیا خه ویش
هله ده دهنه وه .

ل 88 : ناو + ناوی به رکار . وهک - ورگدراو -) . وهک
له سه ره تاوه گوتم بار لی کورینی زاراره بابته ده شیوینی و
هاوکیشه کانمان لی نالوز دهکا . لیره دا بو مه به ستی
لیکدی گه یشتن . په نایه ک ده به مه به زراره - عه ره بیه کان ..
نه وان ته بیانه نیم زاروا نه یان مه یاندوون : فاعل =
مسند الیه . اسم فاعل : الصفة المشتقة علی وزن خاص . اسم
مفعول : الصفة المشتقة للذي يقع علیه الحدث . المفعول : ما
يقع علیه الحدث .

نیمه ش نه و دیاردانه مان هه ن و به گهردان و لکینی له مهر
خومان لیکدیمان هه لاویشتون :

- کارا : مسند الیه . به رکار : مفعول . نه و جا ناوبی یان
راناوبی . ناوه لناوی کارا : اسم فاعل ، صفة مشبهة .
ناوه لناوی به رکار : اسم مفعول -

به نمونه :- خورام و پیازی پیشینراو ده خوم -

- خورا : کارایه و ناوه لناوی کارایه .

- پیاز : ناوی به رکاره .

- ی : نامرزی په یوه ندیه .

- پیشینراو : سیفه یه و ناوه لناوی به رکاره .

که واته - دپاو - له - ورگدراو - یشدا ، ناو لناوی

به رکاره . به حالیبی نه وان ، نه مه ی خواره وه دهره هچی : له

- پیازی پیشینراوم خوارد - دا پیاز ناوی به رکاره و پیشینراو -

یش هه ر ناوی به رکاره ؟ ! نیشی نیمه مانان هه ر نه وه ندیه که له

تاوتوودا هونه ر مه ندانه ببینه ده ست . ده نا نه وه زمانه و کاری

میکانیکی خوی راده په رینیت و وه ستایه تی نه گه ره که .

نیگایه ک :

له زور شویندا که ده که وه شی کردنه وه و گهردانه وه ، ته نها

رووی ده مم له و به ریزانه نیه که به هیمایه ک له بابه ته کان

به ناگادین .. له و باره یه وه مه زنانه سه سیریان ده که م .. به لام

ده بی له م جوړه نیشانده دا پتر هه ستی خوینه ران و به تاییه تی

قوتابیان بجوولینین و له که ینوبه یینی نه نیه زمانیه کان

به ناگابین و تووشی دوودلی نه بن .

* ل 105 ، نمونه یه دا ناشکرایه که چاوگی - گروون / گام

گروو ، سوون / چه قوم سوو - تپه پن . نازانم چی نه وه ی

له ده ست ترازاندوون که چاوگی - بوون ، ده ست که وتن - به

تپه پ دابنن ؟ که خوشیان قه ناعهت ده که ن ، چاوگی (بوون)

کاری یاریده دهری تینه په ره و ناشکرایه و تپه په که شی بریتیه له

چاوگی (کردن) . هه روه ها - ده ست که وتن - تینه په ره و

تپه په که شی بریتیه له (ده ست خستن) ... وهک : پاره م

ده ست که وت ، پاره م ده ست خست !

دیسان له خشته ی لاپه ره - 106 - دا ، هه له یه کی زه قتر

ده که وینه به رچاو که نووسیویانه :

«چاوگی روین ، دپوون ، هینان - = تپه پن و چاوگی -

دپین ، نووستن - تینه په پن»

راست کردنه وه :

ا - چاوگی - روین - تینه په ره . نه وان گوته نی ده بی

تپه پ = مته عه ددی بی . وادیاره لیشی دنلیابوون که له

به رامبه ریدا فعل لازمی (رویشتن) یان بو نمایش کردوه .

ب - دیسان به پیچه وانه وه - دپین - یان به لازم داناهو بو

به رامبه ره که ی - دراندن - یان هیناوه ته وه .
راستیه که ی ، نیمه یه دوو چاوگمان بوئه و کاره هه یه ، که
ئه لفی بی وهک (دران) تینه په ره : کراسه که م بوخوی درا . که
یائی بی ئه و تپه ره : کراسه که ی دری ی هیچ جیاوازی ی نیه
له گه ل - کراسه که ی دراند - .

بو نمونه ی پیشوو - روین - نه وهنده ناشکرایه ته نانه ت
ماموستای مه ردوخ ، کردوو یه تی به نمونه ی کاری یه ک
لائى = لازم " منیش له م تاکه شیعره ی بیخود دا ، ده یان
لیمه وه :

«کاروان هه موو باری کردو رویشتن
ئه توش خوت گورجه وه که روینت نزیکه»

* ل 108 ، پیناسینی فرمان :

«نیشانه ی رووداویکی کاریکه له کاتیکی تایبه تیدا ، واته
روودانی فرمانه که له کاتیکی تایبه تیدا به پی پی پیویست» .
چونکه باده ی ته باییمان نه نوشیوه ، وا خه مالاوین :
هه رکه سه مان و ده ستگا و قه له می خوی .. زمان و زاراوه ی
خوی ... پیناسه و هاوکیشه ی خوی !

به خواستی ئیره ، ئاوریک له و پیناسه یه ده ده مه وه :-

به گویره ی مه نتیقی زمانی مروف له م په راوپه ری جیهاندا ، کار
هه ر کاره و توخمیکی سه ره کیه له که ره سه ی ریزماندا . هه ر
له سه رینی ی کونه یونانیه کانه وه له سه ر پیناسه ی ئه و توخمه
پیک هاتون و ده مه قالی ناوی : گشت پیناسه یه ک ده بی له
به راییه وه به وشه و ده رب رینیکی کوگر = جامع ،
ده ست پی بکا ، نه و جا به وشه یه کی کونه گر = مانع ،
قفل بدریته وه¹⁰⁸ .

پیناسه که ی له مه ر ئیره ، به ناساز ده زانم :

1 - نیشانه ، به گشتی تیکرای دیارده ی زمان و که له سه ری
سه ر جمگه و پرده رووخواونیش ده گریته وه .. فیکه ی
تایبه تیش ده گریته وه ..

به لام له باوی ریزماندا ، کورت هه ل هاتوه ته وه و تایبه ته
به بری مورفیمی ده ست نیشان کراوه وه : هه رگیز
ره وانیه به - فعل - بلین نیشانه .

2 - رووداویکی کاریکه : مه فهومی ئه م ده سته واژه یه ئه وه

ده گه یه نی که تاقه کاریک هه یه و خاوه نی ده یان روودانه ..
نه و جا هه ر خودی ئه و کاره ده بیته نیشانه ی
دانه یه کیان .. واته کار به گشتی نیشانه ی به کیکه له
چه ندان روودان و کاری کار ، نه نجام : (کار نیشانه ی
روودانیکی کاری کاره) که به یاسای ژیربیژی ، ده بیته
ده ورو ته سه لسول . نه ویش شتیکی مه حاله .

3 - روودانی کاره که به پی پیویست ، نه مه شیان تیوه دانیکی
نه گونجاوه : که گوتمان کار له که وه ره ی خویدا «روودانی
دیاری کراوه کات» ی تیدایه ، نابه ستریته وه به باری
پیویستی وه .. نه وه یان داوه به ده ست وه : - کار هه یه و
له کاتی ناپیویستیدا ، نه روودانی تیدایه و نه کات - !! نه و
بوچوونه ده قی ئه م قسه یه ده گریته وه : (پشکو : له کاتی
پیویستیدا ، که ره و له کاتی ناپیویستیدا سارده) !

گوتم ناته باین . ده نانه وه (ریزمانی ئاخاوتنی کوردی) که
لیژنه ی زانسته کانی زمان له ویدا ، بو کار به راوردی سی
پیناسه ی پیشینی کوردی و فارسی و ئینگلیزی بیان کردون و دوا ی
لیکولینه وه ، پیناسه یه کی له باریان وه ده ست هیناوه که
نووسیویانه : «کار - وشه یه که روودان و کاتی تیدایه» . بو
هه مان سه رچاوه¹⁰⁹ .

- ل 109 - ره گی فرمان :

«ئه وه ی دوا ی نامراز - نیشانه - ی (ده) و راناوی لکاو
ده مینیته وه ، وهک : - ده نووس ..» .

باوهرم هه یه که ئه م بوچوونه یان زانستانه و په سنده :
چونکه ره گی کار هه مووکاتی ده قه وده ق له که رداندا ، ره گی
چاوگه و ره گی داخواری ناگریته وه بوچوونه که ی ئه م به ریزانه
باشتر دابین ده کری و پیویسته گشتمان په یره وی ی بکه یین و له
ریزمانه که ماندا بی چه سپین .

* ل 118 - یهک : بناغه ی کاتی رابوردوو .

دوو : بناغه ی کاتی ئیستا و داهاتوو ، ئه امرازی کاتی
ئیستا ...» .

ئه مانیش وهک هه ندی زمانه وانی دیکه مان ،
هه رده نووسن : کاتی ئیستا .. کاتی داهاتو ..

له گه ل ئه و لیدانه وه یه دانیم : چونکه زه مان ماوه یه کی
ره به قی رووته .. به وشه و بیژهی تاییه ت ئه ندازه ی بو
دیاری ده کری .. وهک بلین : - پار : کاتی رابوردوو بسو .

هه نووکه : کاتی ئیستایه . سبه یینی : کاتی داهاتوه .. به لام ناتوانین بلین : خواردم : کاتی رابوردوه ، دهخوم : کاتی داهاتوه ..

راست شهویه بنوسین : کاری رابوردوو ، کاری رانه بوردوو ، کاری ئیستا : چونکه کار له خویدا کات نیه به لکو روودانیکه به گهردان و نیشانه ی تایبه تی کاتی بو دابین ده بی .

- ل 121 : بوو + اندن = درواندن = تیپه ره .
وهك له مه و بهر چند نموونه یه کمان خستنه بهرچاو ، شهوه ده دابه دهسته وه که باش به سه ر شه م بابه ته دا نه چوونه وه . ناشکرایه که کاری (بوون) له دوولاره چه واشه بووه : - له مه و بهر (ل 105) کردیان به تیپه ره . لیره شدا کردویانه وه به تینه رو به پاشگوری (اندن) تیان په راندوه . شه میش راست نیه ، چونکه تیپه ری لئ سازناردنی و چاوگینکی سه ر به خو «کردن» تیپه ره که یه تی . شه و جا نازانم له چ شیوه ناخاوتنیککی کوردیدا ده بیژری : - (بواندی ، ده بوینی) ؟ شه م یان نازانم .

چاوگی - دروون - یش له خویدا تیپه ره و پیوستی به وه نیه جارینکی دی به هوی شه و پاشگروه بیته دووچاره تیپه ره .

* ل 124 - : پاشگوری (اندن) تینه په ریش دروست ده کات : ناوی سروشتی + اندن = لووره - لوورانندن . بزوینی سه ر (ه) ی لووره - له گه ل (ا) ی - اندن - ادغام کراوه . تاثیر . جاری شه و گهردانه یان لئ ناسه لنینم که [ب + ا] له نیو یه کدیدا ئیدغام کرابن : ئیدغام له نیوان دوو کونسونانندا رووده دا .. وهك : که له ، په کوو ... راست شه وه یه که بزوینی به راییی تی چوو ، لبراره .
بادانه وه یهك :

دکتور نه سرین ، ئیستا باوه ری به وه هیناوه که ناوه دهنگی [قبه ، لووره] راسته و خو به هوی شه و پاشگروه ده بته تینه په ره .. به لام شه م رایه ی ئیره ی - له گه ل ناچلیشدا - راسته ، پیچه وانه ی شه و نه زه ری یه تی . که کتیپیککی بو ته رخان کردوه [چاوگی بی وانا له زمانی کوردیدا ¹⁰] له ویدا به ناهه ق کومه لیک چاوگی ریزکردون و ناوی کویره وه بوو بی واتی لیاون . ریگه ی پشکنینی نه کرتوه زور به بیان به له هه ندی شیوه و دهسته شیوه دا ، به گورن . هه ندیکیشیان گریمانه و

فه ره زی ی خوین که ده لی : (قران ، بولان ، بووران ... هتد چاوگی مرده و بی وانا . راستیه که ی هه ندی رووخساره ناو و ناوه دهنگ له خویاندا ، چاوگنین و دوا ی پاشگری - اندن ، وه - ده بنه چاوگو گهردانیا ن پی ده کری . نای شارمه وه له کتیپه که مدا - کیشه یه ک له ریزمانی کوردیدا - چه ندو چوونم له ته کدا کردوه و مه سه له ی چاوگی مردووم ، بووچ کردوه ته وه . ویرای شه وانه ش لیا ن ده پرسم : شه وه راسته که به بی فه رزکردنی - لووران - ، یه ک سه ر - لووره - به اندن ده بیته تینه په ره .. به لام بوچی راناوی تیپه ره وه رده گری ؟ .. هه ره له کتیپه که مدا ، باری سه ر نجم دا وه ته شه و خاله ش و وهك نو به ره کاریک به وردی تاوتووی جووته پاشگری [اندن ، وه] م کردوه و له باره ی شه حن و گورپیدا نه وه چه ند نهینیه کی زمانم وروژاندوه .

دیسان شه وه شم باس کردوه : بوچی وینه ی بو له - بولاندن - دروسته و - بولانه وه - دروست نیه . یان به پیچه وانه - لالانه وه - دروسته و نابیژری - لالاندی - که چی ده بیژری (لالاندیه وه) ؟

* ل 125 : هاره هار = هاراندن - تیپه ره . به لام [هارین] تینه په ره .

چه نده شه و به ریزانه هه ندی شتیان له ده ست چووبی ، ده شی له شه نجامی په له لئ کردنه وه بووبی .. له لایه ن خومه وه مه زنانه ده یان روانمی و خاوه نی په یامیکی پیروزن که - زمانه واتی ی کورد - یه . خزمه تی زمانه که مان له سه رووی گشت به رژه وه ندیه که وه یه .. شه گه ر کاره که یان سه نگین نه بوایه ، شه و نخوونیم به دیار به ره مه که یانه وه نه ده کیشا . روون کردنه وه : -

1- هاره : ناوه دهنگه وهك دهنگی ناویکی زور که هه ل برژینه خواره وه .

هاره هار : هاره ی یه ک له دوا ی یه ک .
هاره کردن : رووخاندنی شوینیکی به رز به جویری که هاره ی لیه بی ¹¹ .

2- ناوه دهنگی - هاره - به هوی پاشگری - اندن - ناکه وینه گهردان .. به لکو ، به کاری یاریده ده ری کردن - ده که وینه گهردان . ده گوتری [هاره ی کرد ، هاره ده کا ..] شه م بیستوه کورد بلی : (هاراندی ،

ده هارپینی .

3- گریمان له قوژبنیکی کوردستاندا وشه ی [هاراندن] بو مه بهستی باس کراو دوزرایه وه ، تینه په ره وه هه رگیز نه وان گوته نی تپه ر نیه .

4- هه موومان ده زانین که - کردن - تپه ری - بوون - هه ده مه قالی ناوی .. به لام بیتو ببینه به شه په پدایی ناوه دهنگ و کاریکی لیکدراو بسازینی نایا دهوری تپه ری ی خوی ده بیینی ؟ ... یان که سه ودای یه ک وشه یی له ته کدا ده که یین و ده لپین : - هه ره سه که . هه ره ی کرد - ده توانین به به شی (هه ره ..) بلپین به رکار ؟ . نه م وردبینه هیشتا له ریزمانی کوردیدا نه ته قینراوه ته وه . ماوه ی نه وه شم نیه نیره بکه مه کیلگی ی تاقی کردنه وه ی خوم .. خو نه گه ره هه نه وه نده بدرکینم [هه ره + کردن] به هه لپینی لیکدراو ، تینه په ره لازمه ، هه ندی زمانه وان واقی لی ورده مینی !!

5- هارپین ، ئالان گه نم ده هاری - که به لازمیان داناه ، له ده ستیان ترازاه وه موته عه ددی و رپسه ی نه گه ره که .

* ل 137 : هه ندی چاوگ به ته نی و به بی پیشگر به کارنایه ن ، وه ک : - هه ل واسین ، هه ل بزپکان ، هه ل که ندن - .

له مه و به ر گوتم حوکمدان به سه ر مرده چاوگدا ، بو شاره زایه ک بگره بو قوناغینک ده ست ده دا که سه ر ژمیری ی فه ره نگی نوی و دیرینی کوردی کردینی ، نه م کاره ش نه وه نده ئاسان نیه به لکو هیشتا بو مان نه ره خساوه . هه ره له و نموونانه دا راسته که به ته نی - واسین - گه ردان ناکا ، به لام تا نه چینه بنجوبناوانی میژوی نه و وشه یه وه ، ناتوانین ناوی چاوگی لی بنپین چ جای نه وه ی که بلپینی له خویدا چاوگه و به پیشگر بوژاوه ته وه . له وشه ی « هه ل تووتان » دا ده توانین شتیک روون بکه ینه وه :

1- تووته - له هه ورامیدا ، ناوه بو سه گ ، یه ک سه ر به بی فه رزکردنی - تووتان - به زه بری پیشگری [هه ل] بو رووخساری قنکه له دانپشتنه که ی ، چاوگی - هه ل تووتان - ی لی په پیدابوه ، به - هه ل تووتا ، هه ل ده تووتی - گه ردان ده کا . من له لایه ن خومه وه به م گرووپه یان ده لیم (رووخساره ناو) له به ر هه مان تایبه تی بیتو به که سیک بلپی : [هه ل بتووتی] ده بیته مایه ی زویربوون و سووک کردن ! که واته نه و رایه پووچ ده بیته وه که بگوتری له نه سلدا ،

چاوگی - تووتان - مان بووه و کویربووه ته وه .

2- که نووسیویانه : - بزپکان ، که ندن - به رووتی به کارنایه ن ، لپیان ناسه لمینری و زور ئاشکرایه که کورد ده لی : - بزپکا ، ده بزپکی - ئیستاش له بیرمه که مندال بووین و ده چووینه بن داره بنه کان کلوکلو ریزه ی بنیشتنه تالمان ده چنیه وه و به نه رمونیانیه که وه به زار خوشمان ده کرد ، جارمه بوو بزپکمان به هوی تیوه دانی شتی دیکه وه ده مه بنیشتنه که ی لی ده بزپکا .. نه و جا ده مان گوت « نه وه ی ده می پا که بنیشتی نابزپکی » .

گه ردانی [که ندن] یش زور ئاشکرایه و له سه ر - رویشتنی باش نیه . نه گه رگویی له ئاخاوتنی گوران بگرین ، پتر به بی [هه ل] گه ردانی پی ده که ن . روونتر وشه ی « که نده » مان هه یه که ئامیریکه بو هه لکولپینی ده مه که وچکی دار . به کارده هیتر . نه و ئامیره ناوه ش له [که ندن] سازدراوه " . * 149 : فرمانی لیکدراو ، وه ک :

- خوشوشتن ، نویژکردن - .

نه م باسه چه ندوچونیکی قوولی ده ونی و نیره ش به به ریه وه نیه . به لای من (نویژکردن) فریزه و تاکه وشه یه کی لیکدراونیه : چونکه هه لیش بوه شیته وه ، واتاکه ی هه ر وه ک خویه تی که بلپی : نویژم له سه ر تاته به رده که ی کانی ی به رمالان کرد . یان - خوی له نیو گه راوه که دا پاک شوشت . هه ست به وه ده که م نه مانیش وه ک زور به ی زمانه وانه کانمان ، له زمانیکی دیکه وه تییان روانی بن که هه مان مه به ست به وشه یه کی ساده ده رده بپن : « غسل ، یغسل ، صلی ، یصلی » به ش به خوم له کوردیه که وه بو ی باده ده مه وه و به عه ره بی ده بنه وه به « غسل نفسه ، اقام الصلاة » به هه مان بیرکردنه وه یان ده شی « زه کاتم دا ، سه رفتره م به خشی » هه موویان تاکه وشه ی لیکدراوین . له و ده ربازگه یه وه زمانه که مان تووشی گنچه ل بووه و ده بی سنووریکی بو دابنپین .. ده نا به « پیاز خواردن » یش ده لپین وشه ی لیکدراوی کوردی !!

له م خو به بالاکرتنه دا ، بارگرانییه کی که م دپته وه یاد : سه رنجم دا وه ته تازه نووسینی شیوه ی سه روو که نیرومینی نه سللی و بیسته نییان هه یه .. له مه پدانی وه رگیزاندا هه رچی وشه یه کی عه ره بیه مینی سه ماعی بی یان قیاسی بی به رامبه ره

کوردیه که شی به می له قه له م دهن و له دوخی نیزافه دا ،
نامرازی « ا » ی بودا دهنین به ره به ره وای لی دی که دیارده ی
می له کوردیدا به سه ر دیارده ی نیردا ، زال بی !

* ل 175 : ژماره ی ته رتیبی ، ژماره ی ریک خراو : « نه گه ر
کوئی و شه که به پیته بزوین هاتوو ، برگه ی - یه - ده که ویته
نیوانیان ، وهک :

- هفتا ، هفتایه مین ، هفتاه مین «

ل 178 : ژماره ی ته رتیبی : - به یاریده ی « م » و
« مین » و پیتی پیوه ندی - ه - که ده که ویته نیوانی نه مان و
ژماره که ، وهک :

- هوت + ه (یه) + م = مین = هت م ،
هوت مین - .

باری بوچوونم :

- بریاردانی برگه ی « یه » له وینه ی - هفتایه م - دا کاریکی
رواله تی ی نازانستانه یه ، نه وان که به نادرستی بریاریان داوه
پاشگره که به کونسونانته ی - م - ده ست پی ده کا ، هیچ
ناکوکیه کی فونه تیکی له ریگه دانیه که به ناسانی بلنی :
« هفتام ، هفتامین ، کوردیش ناوایان نابیزئی و له به ر
زمان سه غله تیش نیه . به لکو پیوه ندی به ورده کارییه کی
زمانه وه هه یه که چه واشه یان کردوه . که زمانه وان په نجه بو
نیفونیک دریزده کا ، ده بی بزانی که بو تراناندنی جووته
بزوینه و له به ر پارازتنی ساختمانی وشه که نابنی هچیان
تی بچن . نا له م حاله ته دا نیوان یان من گوته نی نیوبر په پیدا
ده بی و به ده یان نموونه ی وامان هه ن . دیسان به پیتی
بریاره که یان که پاشگره کان - م ، مین - بن ، نه وا - نه بزوینه و
به دوا ی بزویندا گونجاوه و نیوانی نه گه ره که . له باریکدا
پیوستمان پی هه بوو ، سه لیکه ی زمانه که مان نه وه ندی
به ره لانیه برگه ی « یه » بکاته نیوبر یان برگه بکاته به ندیکی
فونیمی . به لکو تاکه نه بزوینیک ده خاته نیوان جووته بزوینه وه .
به پیچه وان هه شه وه که دوو دهنگی نه بزوین له په رینه وه
به سه ریه کدا ، ناکوک بوون ، تاکه بزوینیک ده بیته به نده فونیم .

ده مینیته وه - نه وان گوته نی ، پیته پیوه ندی [ه] وهک له
[هوت + ه + م] دا ، نه مهش پیتی پیوه ندی نیه و
هه له یه . فره زن پاشگر ته نها « م » یش بی بزوینه که
به نده فونیمه . نه گه ر مه به ستیان به نده فونیمیش بی

له مه رچیکدا بلین « هه وتم » ناکوکی به ره پانابی . چونکه
له دابو نه ریتی کورده واریدا به ناگاین که بو گیانی
مردوه کانیان ، گایه ک ، مه ریک له خوده گرن و بو یانی
سه ربین و ده لین : « نه و گایه م له سه ر خوم نه زر کرده بی که م
به - هه وتم - . مه به ستم نه وه یه که پیویست به پیتی پیوه ندی
له مه ر نه وان ناکاو بزوینه که ش پیتی پیوه ندی شتی وای نیه .
که واته به ش به خوم سه ره له به ری نه و روا له ت کارییه یان
له مه دیدانی وشه سازیدا لی ناسه لینم .

نه نجامی لیکولینه وه که م :

پاشگری ژماره ی وه سفی ، بریتیه له تیکرای / ۵۰۰ م - نه ک
نه وان گوته نی / م - نه و جا له کویدا به ره نگاری بزوینی
بیجگه ی - و ، وو - بوو ، نه وا نیوبری / + یه + ی
نه بزوین ده بیته له مپه ر .. وهک : [سینه م ، یازده یه م ،
نویه م .. هتد .

ده مینیته وه قالبی [سینه م ، نوه م ... هتد وهک کویری
زانپاری له سه ر به رگی گوشاره که یان نووسیوه - به رگی
نوه م - . به ناهق له زمانی نووسیندا سه ره وه به ره یان
بی ده که ن ، دیارده یه کی خومالی نیه و سه ره به تاییه تی زمانیکی
دیکه یه . لیره شدا نه بزوینی [ه -] بووته نیوبر . که واته
نیوبری [یه] شتیکی بی بایه خی روا له تی ی دروست کراوه .
زیده ی [یین - هه وتمین] له به رچیه و له کوپوه هاتوه ،
لیکولینه وه ی ده وی و کورد ده لی [نومینه ی حاجیان] ماوه ی
له سه ر رویشتم نیه .

* ل 182 : وا دهرده که ویت له [یانزه ، دوانزه ، پانزه ...
دا ، ان - نیشانه ی ژماره ی ته وه زعییه ، - ز - له واته یه
کورت کراوه ی (نیز) بی . فریدانی - ان - له به ر قورسیه « .
لیره دا تی ماوم ؛ نه گه ر به خستی به شوین نه م
باسه بکه م ، زوری به به ره وه یه . بو باری سه رنج ،
جه مسه ریکی لیوه دهرده خه م و به جینی ده هیلیم بو
دهرقه تیکی دیکه :

۱ - نه م بوچوونه ی نیره ، هه مان بوچوونی ماموستا نووری
عه لی نه مینه که نه م پیک هاتنه ی سازداوه :

« ژماره ی نه سلی و دوا ی سوان + نامرازی - ان - ی
ته وزیعی + نامرازی لیکده ری - نیز + 10 + یانزده ،
پانزده^(۱۰) ... » به ره وروویان ده به وه :

- 1- که - نیز - نامرازی عه تفبئی ، بۆچی له هه ندى له و ژمارانه دا هه په وله وانی دیدانیه ؟
- 2- به چ کارلیك كردنیكى فونه تیکى (دوانگزه ، پانگزه ..) سه ریان هه ل داوه ؟
- 3- که ی و به چ یاسایه ك نیشانه ی ته وزیعی ده خریته پال نه و ژمارانه و نیشانه که ش هیچ ده ورکی نه بی ؟ ... له و لایشه وه ده زانین که فورمی ژماره ی ته وزیعی شتیکی دیکه به ؟
- 4- که بریاری [نیز] دراوه ، بۆچی دهنگی - ن - له - پانزده - دا ، پاشماوه ی نه و نه بی ... ؟
- ب - نه و جا باده ده مه وه بو ورده کارییه کی ماموستا مه سعوود محهمه د - که نووسیویه :
- « گرفت له ژماره کانی - 11'12'13'16 - دا هه په . له له هجه ی سلیمانیدا ، دوو جار مامه له ت جیاوازی کردوه :
- 1- دهنگی - د - ی ژماره - 10 - ی په راندوه ، ماوه ته وه - یازه ، دوازه ... - هه ست به ناله بارییه کی فونه تیکى ده کری .
- 2- له ولاره نوونیکى بو ناواخنی ژماره کان هیناوه ، بوو ته پارسهنگی داله وه لانراوه که و ناچاریه کی فونه تیکیه که ده لئى : - یانزه ، دوانزه ... »
- دیشان به ره ورووی ماموستاش ده بعه وه که له جهرگه ی نه و سه رنجه ورده یه وه ، هیچ هیمایه کی به دیارده ی جووته دهنگی - ا ، ز - نه داوه ؟ ... سه باره ت به چی په ریونه ته نیو نه و ژمارانه وه که نه و گرفته یان تیدایه ؟ ! . له لایه ن خومه وه ، جارى بوی ده وه ستم .
- * ل 198 : نه وه نده ی بو تو / نامرازی - بو - بو دابه ش کردنه .
- لیره دا ، خودی - بو - سه ر به خاوه نیه ته ، چه مکی به شایه تی یان چه ندیه ت ، له دارشتنی [نه وه نده] وه ، هه ل ده ستیت .
- له لاپه ره (200) دا ، نووسیویانه : پیت و نامرازی به ستنه وه .
- له زمانی کوردیدا ، پیت - بو نه لفونی ، جینی خوی گرتووه کاریکی ناره وایه بو نامرازو نیشانه ش به کاربهینری .

نه که ر چاو له ریزمانی عه ره بیش بکه یین ، دابه ش کردنه که ی نه وان له گه ل هی نیمه دا زورجیاوازه . بۆچوونه که ی نه وانیش په سندناکه م و بوشم نیه له سه ری هه ل بده می .

له لاپه ره ی دوا ییدا ، ده لئین : نامرازی [بو نزیك و دوورخستنه وه یه ، وهك : گه رماو سه رما ، تیکوشان و سه رکه وتن .

ده لئیم : چه مکی دوورو نزیکی ، له هاودژایه تی و سه باره تی ی وشه سه ربه خوکانه وه یه و هیچ په یوه ندى به وای عه تفه وه نیه . نه رکی نامرازه که ، جوشدانیانه له حوکمی رسته که داو هیچی دی . دوا گوته م :

هیوادارم نه م ره تانه ی منیش بخه نه پال ماندوو بوونه که ی خویان .

په راویزه کان

- 1- دهنگی ماموستا ، ژماره - 2 - سالی دوهم :
- « به زاوردیک ده رباره ی وشه ی - زانیار » ئالانی :
- 2- حاجی قادری کوپی ، به شی دوهم . ل 238 - لیکولینه وه ی مه سعوود محهمه د .
- 3- فه رهنگی عه میدو بو رهانی قانبع .
- 4- روژنامه ی راپه رین ، سلیمانی پایزی 1967 .
- 5- کیشه یه ک له ریزمانی کوردیدا - 1981 / ئالانی .
- 6- هه مان سه رچاوه ی پیشوو .
- 7- و - 8- فه رهنگی عه مید .
- 9- فه رهنگی مه ردوخ / کاریه ک لانی .
- 10- له زاراهه زانستیه کانی کوپی زانیاریدا - 1976 - زاراهه ی جامع - یان به - کوکه ره وه - کردوه به زاراهه یه کی کوردی . له گوڤاری کارواندا / ژ - 1'2'3 - دا ، نه و زاراوانه م هه ل سه نگاندون .
- 11- ریزمانی ناخاوتنی کوردی / کوپی زانیاری ی کورد 1976 .
- 12- چاوگی بی واتا له زمانی کوردیدا - د . نه سرین فه خری / 1973 .
- 13- فه رهنگی خال . ج 3 - چ 1976 .
- 14- گولگه شتیك به میرغوزاری خانای قنوبادیدا سلیمانی 1980 - ئالانی .
- 15- گوڤاری ژماره - 9 - ی ده سته ی کوردی کوپی زانیاری . ل 396 .
- 16- هه مان سه رچاوه ی پیشوو . ل 342 .

نواندن هه شاره شاره و ئه كه ره كه كورد

ياسين قادر به رزنجي

له نواندن چوو له دهم و چاوو دهنگو جولانه وياندا بگه ن ..
يان ، به كارهيناني ناگر لاي مروفي سه ره تايي ديسانه وه
كرداري وه كو « نواندن » هيناوه ته ناروه .. به لي : نواندن
هر له سه ره تاي ژياني مروفه وه هه بووه و مروف به گويزه ي
پيشكه وتتي هه ست و بييري گوپراني به سه ردا هيناوه و تا
ئه مروش به رده وام له ناوه روک و شيوازي ئه م هونه ردا گوپران
هر هه يه .. ئيستا هونه ري نواندن بووه ته هونه ريكي
سه ره كي و بلاو له گشت شوينيكي دنيدا وهك په كيك له هونه ره
مه زن و سوو دبه خشه كان به هاي له شانوداو پاشانيش
له سينه ماو راديوو ته له فزيوندا ده كه وتووه . ژان لوي بارو
ووتويه تي : - [بويه پيشه ي ئه كه ريم هه لبزاردووه تا هوو
ريگاي گه يشتن به برا مروفه كانم بيينه وه]^۱ .

نواندن له ژير تيشكي سه ليقه ي مروفدايه ، ته نيا مروفي
به هره داره ئه تواني خوي بنوينيت « واته ته مسيل بگات » ،
به هره نه گه ره له مروفدا نه بيت ئه وا ئه و مروفه بي به هره يه و
نابيته ئه كه تر ، خو ئه كه تر گه ره له پال به هره كه يدا روشنبيري
فراواني له مه يانه ي هونه ردا هه بيت ئه وا ئه بيته رابه رو
هونه رمه ندو پيشه واي هونه ره كه ي .

ستانسلافسكي برواي وايه ئه كه تري بي تواناو بي به هره نه بي
شانو چول بگه ن و ساژاوه نه نينه وه .. هه روه ها ئه كه تري
به تواناو به هره داري هونه رمه ندو روشنبير نرخی هونه ره كه ي
نه زاني و نه بيت به چاكي له به هاي نواندن و شانوو هونه ره كه ي
بگات ، نه بي به چاكي له وراستي به تي بگات كه [نه مرو هونه ر

هونه ري نواندن و ئه كه تر :

مروف هه ستدارترين گيانه وه ري ئه م بوونه يه ، به هوي
ميشك و نه ندانه چالاكه كانيه وه هه ره له خوره لاتي ژيان و
له به ره به پاني ده كه وتتي تيشكي مروفايه تي به وه له هه لكردي
چراي هه لسوكه وتي هوشيارانه وه بووه ته نزيكترين دوستي ئه م
سروشته فراوان و به ربلاوه ، سروشتيش خوي له خوي دا
قوتابخانه يه و چاوگي هه موو جواني به كه و سه رچاووه ي گشت
هونه ريكه . چومه ره له « به سه ره تاي پزيشكيكا » ئه لي : -
[سروشت به توانا مه زنه كه يه وه گه و ره ترين دا هينان و
ئه فراندني هيناوه ته گوپري ، هه ره وهك ئه وه ي پيمان بليت :
برواننه مني سروشت : بزائن چون توانيو مه شت بخولقينم و
كه ي ويستببتم وينه ي جوان جوانم بو كيشاون ، جا ئيتر كي له
باريدا يه با بيت سوو دم لي وه ربگريت و لاساييم بگاته وه]^۲ .

مروف ره ننگيشي چاره نووسي سه رده مه جوراو
جوره كانه و به چاكي هوكري ژيان و به ره م و چالاكيه كانه
بووه و مه زنترين ده وري له ميژوودا بينيوه ، ئه م هوكر بوونه واي
له مروف كردووه كه كه ليك لايه ني ژياني خوي جوان و پر
له شه وق بگات ، هه ره به هوي كارتيكردن و ده وري سروشت
له سه ري و به هوي هه لكه وتتي ده ورو به ره كه يه وه كاريك و
به ره ميكي ئه وتوي وه ده ست هيناوه كه هه ره له تواناي
ئه ودايه . ئاده ميزاد ئه و كاته ي نيچيريان راو كردووه چونيتي
كاره كه يان چه شنه جموجولي يه ك بووه له هه لسوكه وتي
روژانه يان جياواز بووه .. هه ربويه ناچار بوون چه ند شيوازيكي

ته واو نزیکه له ته وژمه کومه لایه تیبه کانه وه ، به لکو بوو ته به شیک له ته وژمی شه پوله کومه لایه تیبه کان ، هونه ر تایپه ت نی یه به ژماره پیک که سانی دیاری کراو ، به لکو بوو ته مولکی زورترینی خه لکی ، بویه هونه ر وهک جوړه نه فراندنیکی « ابداع » ژبان چنه د فرمانیکی کومه لایه تی وا له سر شان و جی به جی کردنیان وا له سر شانی کارگرانی هونه ره که [۳۰]

نه مړو شانو بوو ته هه لوښت و په کیک له و هونه رانه ی به رگری له چینیکی دیاری کراو و بیرکردنه وه ی نه و چینه نه کات ، هه ر بویه پیویسته نواندن له باریدا بیت که جه ماوهر به لای خویدا رابکیشیت و پیویسته کرداری نواندن له شانودا ناوهروکی مروفانه و بابه تی پیشکه و توله لای ته ماشاکه ران خوشه ویست و شیرین بکات ، نه بی نه کتر نه و هویه یان نه و کارتیکردنه بیت که جه ماوهر بینیته سه ر پیازو نه بی له خزمه تی نه و « بیر » هدا بیت که له به رده می جه ماوهره بینه ره که دا ده ری نه بریت . برتولد بریخت ده رباره ی هونه رمه ندیتی نه کتر و وتویه تی : [هه رگه لوریک بچیته سه ر شانوله توانای دا هه یه بینه ربخاته گریان : یان پیکه نین ، به لام گرنگ نه وه یه بتوانی بینه ربکاته خاوه نی هه لوښت] [۳۱]

ته نانه ت هه رچون ستانسلافسکی به سه روکی نه و پیبازه دانه ترا که نه یووت شانو هینی نووسه ره و مايرهولدیش بانگی شانوی ده رهینه ری دا ، به لام تایروف به سه رکرده ی نه و بزوتنه وه بچکوله شانوییه ناسرا که نه یووت شانو شانوی نه کتره . تایروف بایه خیکی ته وای به نواندن داوه نه کتریش نه کانه خاوه نی ، بو پروونکردنه وه ی زیاتریش قسه په کی خوی نه که یه نمونه ، تایروف له پیناسه ی نه کتره نواندنا ووتویه تی : - [نه گه ر په کیک لیم بهرسی گرانترین به شی هونه ر کامه یه ، بی ی نه لیم نواندن ، خو نه گه ر بهر سیاریکی تر سه باره ت به ناسانترین به شی هونه رکرا نه و دووباره هه ر نه لیم نواندن] [۳۲] . نه کتر به و پرده ناو نراوه که بیری نووسه ر به سه ریدا نه په ریته وه و نه گاته جه ماوهری سه یرکه رو گوگر ، ده ستمایه ی یه که می نه کتر « هه روهک پیشتیش ووتمان » به هره یه [نه کتر هونه رمه ندیکه که رهسته خاوه که ی بریتی یه له له شو دهسته کانی و هه ردو و قوی و سه ریو قناچه کانی و چاوی و دهنگو دم و دووی ، وه سیله بو به نه نجام که یاندنی کاره که ی میشک و ماسولکه کانیتی ، بو به ناکام که یشتنی په نا نه پاته به ر کاراکته ریکی دیاری کراو به هوی چونیتی هه لسوکه وتی نه و کاراکته ره وه و به گویره ی پیوه ندی ی به

ته نانه ت له وولاتی ټینگلیزدا نه و کاته ی شانوی نه لیزابیسی له که ردا بووه نواندن به جوریک کاری له خه لکی کردووه که که سیکي وهک ولیم شه کسپیر له سه ر زمانی « هاملیت » هوه ده رباره ی « نواندن » بلیت : [جارانو نه مړوش مه به سستی نومایش کردنی شانویي ناوینه دانان بووه له به رده م سروشت دا ، هه ر چون چاکه و پاکیتی نیشان نه دات هه ر به و جوړه ش خراپه و چه وتیتی خستووه ته به رچاوشیوه ی سه رده می ده ست نیشان کردووه و جی په نجه ی کومه لیش چون بووه دیسان نیشانی داوه ته وه] [۳۳]

نه کتر به هوی نواندنه وه کاراکته ر « الشخصیه » به خه لکی ناشنا نه کات و وه سیله ی که یاندنی شانوگه ریبه ، نه مړو هونه ری نه کتر جیگای بایه خی ته و اووه له به ر نه وه ی به بربره پستی نواندن و شانوگه ریی دانراوه ، ده یان کتیبی ده رباره نه نووسری و هه زاران لیکولینه وه ی له مه ر نه خریته روو . نه لکسانده ر تایروف زوری له سه ر هونه ری نواندن ووتوه و

کاراکتره کانی تره وه شه و که سه مان بی شه ناسینیت [۱۳۰].
 نه کتر به پیچه وانه ی گشتی هونه رمه ندیکی تره وه یه ، چونکه
 که رهسته کانی دهر برپینی له دهر وه ی خودی خودی دا ناهینتی ،
 به لکو له ناو خویدا یه تی ، ناوه وه ی نه کتر جیهانیکی ته واوه
 [به جولانه وه وینه نه کیشی و به دهنگ ناواز لی شه دات و به بی
 دهنگی نه نووسیت ...] ، له م گوشه یه وه نه بینین فرمانی
 نه کتر له شانودا له فرمانی نووسه ر یان دهر هینه ر یان بینه ر
 که متر نی یه ، به لام هه لسوکه وتی نه کتر له شانویه ک بو
 شانویه کی تر و له زه مانیک بو یه کیکی تر جیاوازه ، بو نمونه :

[نه کتر له شانوی نه رستویی دا ته نیا خودی که سی له شوین و
 کاتیک و ده ورو به ریکی دیاری کراودا نه گه ینیت . نه کتری
 شانوی مه لحه میش شایه تیکه و ناگاداری هه موو شته کانه ، نه و
 شت نه گیریته وه و بی لایه نه ، قسه ی خوی ناکات ، نه شزانی
 باسی چی نه کات ، له م شانویه دا نه کتر وه ک هه ریه کی
 له هوکانی راگه یاندنی لی دیت « بیر » له ریگای وه سیله کانی
 گوی کرتن و بینینه وه نه گه ینیت . به لام نه کتری شانوی
 ناهه نگ سازی « الاحتفالی » ته واو پیچه وانه ی نه کترانی
 شانوی درامایی کون و مه لحه می یه ، چونکه تیکه له له هه ردوو
 جیهانه کی واقیع و خیال : وه هم و راستی ، له م شانویه دا
 نه کتر یارییه ک نه کات ، جیاوازه له گشت یارییه کیش که به زور
 بهینریته گوره پانه وه ..] [۱۳۱].

یه کیک له و مه رجانه ی که نه کتر هونه ره که ی بی رازاوه و
 جوان نه کات راستگویی یه له نواندنا ، نه گه ر بینه ربینتی
 نه کتره که ی سه ر شانو راستگویی و به بی زور له خو کردن و
 دهنگ گورپینی دروزنانه و هه لچوون و داچوونی بی سه روشوین
 دهر وه که ی نه بینتی نه وا به باشی گوی له گشت رسته و دیالوژی
 دراما که نه گرتیت و به سه رنجه وه له بابته و جولانه وه کان ورد
 نه بیته وه و نه نجامی نه م کارهش به سوود وه رگرتتی هه ردوولا
 نه شکیته وه ، واته سوودی نه کتره و بینه ر . شچیپکن له
 نامه یه کی دا بو شه مسکی ی قوتابی نووسیویه : [تو
 دهر وه که ت باش بینتی و له هه مان کاتیشدا خراب بینیت ، گرنگ
 نه وه یه له نواندنی دهر وه که تدا راستگوبوویت] [۱۳۲].
 به هه مان شیوهش ، له لای ستان سلافسکی راستگویی
 له نواندنا ره که زی سه ره کی یه له ناویته بوونی توانای

دهر که وتن و خسته پرووی نه کتره و به هره ی نواندنه که ی . نه و
 « به هره » نه کات یه که م هووی سه ره که وتن و له هه مان کاتیشدا
 رسته ی [بر واو هه ست بی کردن و راستگویی] [۱۳۳]. نه کات
 تابلویه ک و به سه ر دیواری هووی قوتابخانه که یدا هه لی نه واسی .
 له ولاتیکی وه ک پولونیا دا شانویه ک به ناوی
 « هه ژار » هوه درووست بوو ، دامه زرینه ری نه م شانویه
 گروتوفسکی یه و نه م نه کتری به یه که مین و تاقه هونه رمه ندی
 شانو نه زانی ، لای گروتوفسکی و ابوو که نه کتر به ته نیا له
 باریدایه هه موو شتی به نه نجام بگه بینتی . نه وه تا سه باره ت به
 شانوو نواندن و نه کتر نه لیت : [گرنگترین توخم له هونه ری
 شانودا نه کتره ، مولک و خاوه نی کاراکتر نه کتری
 به توانایه ، نه توانریت بی نارایشت و جلو به رگه و دیکور شانو
 بخریته به رچاو ، ته نانه ت ته خته ی شانوی تاییه تیش ؛ تیشک و
 کارتیکردنه دهنگی یه کانیش گرنگ نی یه ، نه وه ی مه سه له که ی
 بی رانه په ریت ته نیا هه ر نه کتره و نه کتر] [۱۳۴].

نه کتری کورد

نه کتری کورد وه ک هه ر هونه رمه ندیکی تری نه م
 نه ته وه یه جیگای دیاری خوی له زه مینه ی خزمه تکردنا هه یه ،
 ناشکرایه که نه کتری به هه ردار بزوینه ری شانوو هووی
 سه ره کی یه له سه رخستنی شانوگه ری دا . نه کترانی خاوه ن
 به هره له هاملیته که ی شه کسپیردا ناوا ناوبراون : [باشترین
 خزمه ت نه بی بو نه کتره کان بیت ، چونکه نه وان کروکی ژیانی
 سه رده م و کورته ی میژووه که یین] [۱۳۵].

شانوو که کوی گشت هونه ریک بیت نه وا پیویسته
 نه کترانی به توانا بینه پیشره وی کارکردنی ، هونه رمه ندی
 شانوش به و که سه نه ووتریت که قال بووی هونه ره که ی بیت ،
 که سیک بیت تا راده یه کی باش چوبیته کروکی بیرو پواله ته
 جوانکراوه کان ، هونه رمه ندی هوشیار درووست که ری
 شانوگه ری سه ره که وتوو . زور هونه رمه ند هه ن په وره وه ی
 میژوو به لایاندا وه رچه رخواوه ر ماوه یه ک لایان نارامی گرتوووه .
 دواچار ناویانی له سه ر سنگی تومار کردوووه ، ولیه م شه کسپیر

مه جید « ن . ئیستاش ، له پال خزمه تکردنی بهرده وامی هونه رهنه ندانی خاوهن به هره ی کورددا « که بهردی بناغه ی بزوتنه وه ی شانوی کوردین « نه کته ری تیگه یشتووو بیرپروناکی به توانا له ریزی قوتابیانی په یمانگای هونه ره جوانه کانی سلیمانی « که کردنه وه ی ئەم په یمانگایه خه ونی دیرینی بیرپروناک و هونه رهنه ندانی کورد بووه ، بوو له بهرهم و شانوگه ری سه رکه وتوو ترن له وانه ی پیشوو ، هیواش زوره ئەم لاوه دلسوزانه به پرویه کی گه شه وه ده رکه ون و له خه باتی روشنبیری ئەم گه له دا دهوری شیایوی خویمان به ئی وه شاوه یی یه وه ببینن .

شانوی کوردی ، له هه ر سێ قوناغه که ی گه شه سه نندن و به ره و پیشه وه چوونی دا

واته : ۱ - قوناغی سه ره تای شانوی کوردی له بیسته کان تا په نجاکان .

ب - قوناغی په نجاکان بو چه فتاکان

ج - قوناغی چه فتاکان تا ئەمرو .

نه کته ری کورد به دریزایی ئەو سێ قوناغه که م تا زور خزمه تی به ره و پیشه وه بردنی هونه ری نواندنیان کردوو وه ئەمه ش خوی له خوی دا خزمه تیکی که وره ی بزوتنه وه شانوییه که یه . له هه ر قوناغه دا چه ند نه کته ری که ده رکه وتوون و بوونه ته خوشه ویستی ته ماشاکه رانیان و بوون به دیارترین هونه رهنه ندی ئەو چه ند سالی به ره مه میان تیا پیش که ش کردوو . بوئمونه له قوناغی یه که مدا ماموستا فوناد ره شید به کر نه کته ریکی دیارو ناسراو بووه و خه لکی به چاوی ریزه وه تی یان پروانیوه . له قوناغی دووه میشدا چه ند نه کته ریکی وه ک ره فقیق چالاک و ره ووف یه حیاو نوری وه شتی و که مال ره شید موختار به چاکی خویمان به بینه ران ناساندوو وه باشتترین نه کته ری په نجاکانی سلیمانی بوون . ته نانه ت هونه رهنه ندیکی وه ک ره فقیق چالاک رای ما قبول و جوانی له سه ر نواندن و نه کته ر

دوای مه رگی خوی له پایه و مه قامیکدا سه یر نه کرا که پی ی بووتریت (گه وره ترین که سه له دوای خوا) ، ته نانه ت له وه سفی هونه رهنه ندی راسته قینه دا ووتراوه : (نه و کاته ی هه ژاریک یان هونه رهنه ندیک نه مریت نه ستیره یه کی ئاسمان نه کوژیته وه) . هه ر بویه هونه رهنه ندی که وره شایه تی ئەو سه رده مه یه که تیایدا نه ئی . لورکا ده رباره ی شانوو دهوری هونه رهنه ندان ووتویه تی : - [شانوو به ره له هه موو شتیکی هونه ره و به رزترین جووری هونه ریشه ، ئیوه ش ئە ی نه ندامانی تیه که کان به ره له هه موو شتیکی هونه رهنه ندن ، هونه رهنه ندن له ته وقی سه رتانه وه تا قوله پیتان ، چونکه له پی ی نه ئین و له پی ی نیشتماندا و له پی ی پیشه کاری هاتوو نه ته جیهانی شانوگه ری یه وه ، ئەو جیهانه ی پره له خه یال و پریشه له هیوا و ئاوات ، ئیوه هونه رهنه ندن به هیوا و چه زی خویمان]^{۱۳۱} .

نه کته ری کوردیش وه ک هونه رهنه ندی دلسوزی ئەم گه له به شیکی دیارن و نه ستیره یه کی پرشنگدارن له ئاسمانی هونه ری کوردی دا ، نه کته ری کورد له و کاته وه ی شانوگه ری کوردی وه ک دیارده یه کی ته مسیلی ساکارو وه ک چالاک یه کی کومه لایه تی نیو قوتابخانه کان و نیو دهسته ی لاوانی کورد ده رکه وتوو وه وورده وورده له گه ل ره وتی به ره و پیشه وه چوونی تیگستی شانوگه ری و له گه ل هاتنه پیشه وه ی نافرته وه بو بواری نواندن و ده رکه وتنی چه ند ده رهینه ریکی ئی هاتوو تر له وانه ی پیش خویمان و پاش نه وه ی جه ماوه ری کوردستان به ره وشترو له پروانگه یه کی تازه تره وه پروانیویانه ته شانوگه رییه کوردییه کان ، ئەوا نه کته ری کوردیش هه نگاهه کانی خیرا ترو جیگیر تر کردوو . خو ده رچوونی دهسته یه ک قوتابی خوین گه رم له په یمانگای هونه ره جوانه کان ئەوا کاریکی چاک و به سوودی هه بووه له سه ر به ره مه می شه سه ته کان و به ره ودا . به هه مان شیوه ش ، که سالانی چه فتا باریکی نوی و گونجاو و پیگه یشتوو تر بو نه ته وه که مان خولقاوه ئەوا به هره ی هه لکه وتوو تر له وانه ی پیش خویمان له ریزی نه کته راندا پینراوه ته وه . هه ر له م قوناغه دا ، واته دوای چه فتا ، هاتنه پیشه وه ی چه ند هونه رهنه ندیکی به توانای ده رچووی ئە کادیمیای په یمانگای هونه ر زیاتر نواندن و ده رهینه نیان به ره و زانست و هونه رکاری بردوو وه دیارترینی ئەو هونه رهنه ندانه ش « ۱ . سالارو بامه رنی و ته لعت سامان و کاکه یی و سه عدون و نه وزاد

هه بووه ، نه وهتا خوی نه لیت :

[له سالی 1950 - 1956 دا ماموستا « حه قی شبلی » م ناسی که له به شی عه ره بی کاری ده کرد (دیاره مه بهستی به شی عه ره بی نیستگه ی به غدایه - ی . ق) وهك ماموستایه کی شاره زای هونه ر سوودی چاکم لی وه رگرت ، فیزی دوزینه وهی نوینه ری باش بووم بو ده وره کانیا ، رینگای به کارهینانی مایکروفون و دوورکه وتنه وه و نزیك بوونه وه لی ، باش به کارهینانی قورگه و ده م بو ده برپینی ووشه کان و قسه کان ، ته رکیز له سه ر چیره که که و بیر نه بریشتن به هیچ لایه کدا ، باش که یشتن له چیره که که خوی و ناوه روکه که ی له گه ل باش به کارهینانی ئاوازی گونجاوی موسیقا و کارتی که ره کان = المؤثرات » [10] . هه ره له م قوناغهی په نجاکاندا ژماره په ک ئافره تی به هره دارو دلسوزو چاونه ترس چوونه ته سه رشانوکانی کوردستان و هونه ری کوردی به چاوی نه مه ک و ریزه وه له و ئافره ته خزمه تگوزارانه نه روانیت ، دیارترینی نه و هونه ره ندانه ش « نه جات مه حوی و گولزاری عومه رتوفیق و نه رمین ناکام » ه . هه رچی نه کته رانی دوا ی سالانی حه فتاشه نه و ا پرو له دنیا یه کی نوی تری هونه ری نواندنه که یانن ، خو به ره و پیشه وه چوونی شانوکه مان به گشتی و بینینه وه ی تیکستی شانوکه ری سه رکه وتوو بوونه ته هوی پال پیوه نانی نه کته روو تا چاکتر سوراغی هه ر سی مه وداکه ی نواندن « سروسشتی و سایکولوژی و کومه لایه تی » که خالی ده ستپیکردنی نه کته رن بو به ره و نه فراندن چوون و خزمه تکردن به و ده ورانه ی پی یان نه سپیرریت ، بویه نه لیتن : - نه مپرو که زیاتر بینه رانی هونه ری کوردی بوونه ته خاوه نی روشنبیری گشتی و تا راده په ک روشنبیری هونه ریش ، نه زانن کام نه کته ره به توانایه وه کامه ش کال و کرچ و مایه به تاله ! .
خو هه رچی مه سه له ی به که می و ده رکه وتوو یی و ناسراوی نه کته ریشه نه و ا نیمه به مه سه له یه کی نیسبی ی

نه زانین و نه کته ری کورد تواناو به هره ی خوی له به ره مه یک بو یه کیکی تر جیاوازن ، هوکانی نه مه ش زووتر لی یان دواوین و نه وه ی لیره دا پیویسته توماری بکه ین ، رایه کی هونه ره مند ته ها بابانه که ته و او نزیکه له م مه به سه مان ، ماموستای بابان نه لیت : [نه و قسه یه هه له یه که ده رباره ی نه کته ر نه کری و هه ندیک ناو نه نیت « یه که مین نه کته ر » ، به رای من نه کته ری باش و نه کته ری خراب هه یه ، واته به توانا و بی توانا ، باشترین نه کته ریش هه یه بو بینینی ده ورینی دیاری کراو که هوی نه مه ش له گونجانی تونای نه و که سه دایه له گه ل چوونیتی و هه لکه وتنی سروسشتی ی کاراکته ره که دا ، باشترین به لگه ش بو سه لماندنی راکه ی نیمه خه لاته کانی ئوسکاره که هه رساله و نه دریت به نه کته ریک ، نیمه نه کته ری کوردمان هه یه له ده ورینی دیاری کراودا سه رکه وتوو وه له هی تر دا دواکه وتوو ، بو نمونه که مال سابیر له « حاجی نه بو به کر » هکه ی چه خماخه دا سه رکه وتوو وه له « قازی » خانمی مه کربازدا به پیچه وانه وه یه ، مسته فا نه حمه دیش له « وه ستا عه لی که ی » لانه وازاندا که یشتوو ته لوتکه ی داهینان به لام له تری و ریوی دا وانی یه !.. [11] .

نیمه نه مپرو پیویستمان به و نه کته ره هوشیاره به هره دارانه یه که به ره وشت بن به وینه ی نه و نه کته رانه ی سبانسلافسکی ی ماموستای گه وره ی شانو مه به ستین ، نه و ره وشتی نه کته ر له م سی جیگایه دا دا وانه کات : -

[1- ره وشتی نه کته ره له شانودا .

2- ره وشتی نه کته ره له ده ره وه ی شانودا .

3- ره وشتی نه کته ره له په یوه ندی نیوان لایه نه هونه ری و ئیداری یه کانی شانودا [12] .

هه روه ها نه و دژ به ناو ده رکردنی نه کته ره به [نه ستیره ی سه رده م و پاله وانی هونه رو ده رکه وتوو ی تیپ ...] [13] .

نیمه بروای ته و او مان به روشنبیری نه کته ری شانویه و به های خو غیرکردنیش ده میکه له لای زوربه ی خه لکه که ناسراوه ، هه رچه نده تا نیستا سه رچاوه ی لیدوان و شی کردنه وه ی قوتابخانه نواندنی یه کان نه که یشتوو ته نیو کتیبی کوردی و به رچاو ، به لام پیویسته هه ولی زیاتر بده ین له گه ل نه و مه سه له یه و به جی هینانی ، پیویسته نیمه ی نه کته ره به په ی

بو نه وهی (وهك نه و شله یه واین كه نه یكه نه نیو شووشه ی جیاجیای تاقیكه وه ؛ هه موو جاریک باری تاییه تی خوی وهر نه گریت) ، پیویسته نه کتتری کورد ناگاداری به ره مه رابووردوه کان بیت و له تیگه یشتنی میژووی هونه ره که ی دورره و په ریز نه بیت و هه رگیز خوی له و هه لسه نگاندنه به دور نه گری که نه رکی سه رسانی هونه ره ندانی هوشیاره .. نه بی نه کتتریك بی له نه نجامی هه موو چالاکی و به ره هم و ده رکه و تنیکدا مه زنی و پیروزی شوینی کارکردنه که ی که شانویه له یاد بی ، نه بی هه ردهم ناگای له وه بی که شانوشیلله ر ووتنه ی « دامه زراویکی ره وشت به خشه » و له چاوی چیخه فه وه پروانیه شانویه که نه و « واته چیخه ف » له سه رزاری یه کیك له پاله وانه کانی یه وه ووتویه :- [نه وه چی یه ؟ .. له سه ر شانویه فیکه لی دهم !؟ ... بو تو نه توانیت له کلیسه فیکه لی دهین !؟ نه ی بو ، شانویه كه کلیسه نی یه !؟]¹⁰¹ .

هونه ر به گشتی نه بیت سه ره په ست بی بو نه وه ی په رده له رووی گشت دواکه و تنیکی کومل و گشت کیشه نالوزه کانی نه م ژیا نه لادات ، هونه ری سه ره رزو راست هونه ره ندی راستگو و دلیر و سه ره رزی نه وی ، نه بی نه کتتری نیمه به باشی له وه بگات که هونه ره ندی بووه داردهستی نیازی تاییه تی دهستگایه كه نه و ا به های هونه ده که ی نامینی و توانا که ی به ره و کز بوون نه هیت و له جه ماوه ریش دانه بریت ، لورکا له م باره یه وه نه لیت : [تا نه کتتره کان ژیردهستی نه م دهستگا بازارگانییانه بن که هیچ شتیک جله ویان ناگریت ، نه چاودیرییه کی نه ده بی یان سه ر په رشتیه کی میری لی یان نه پرسیتیه وه ، بگره هه موویان به ردهستی دهستگای وان که فریان به روشنبیری و هونه ره وه نی یه ، جابویه وهك سه ره نجامی هونه ره ندو خاوهن به ره مه کان شانویه خویان له نزم بوونه وه یه کی به رده و امدا نه بیننه وه ، روژ له دوای روژ دینه دواوه بی نه وه ی هیچ هیوا یه کی بزگار بوونیان هه بی]¹⁰² .

یه که م پشت به و سه رچاوه خاوهن تیورییانه به ستین که ده می ساله بوونه ته پیرو و وریباز بو تیگه یشتن و کاری پراکتیکی هونه ره ندانی ولاته پیگه یشتووه کانی هه نده ران و له هه مان کاتدا سوود له و چند ره خنه و بوچوون و سه رنجه به جی و ماقوولانه و هه ر بگرین که به قه د قه واره ی بزوتنه وه شانویه که نووسراوه و هه ندیکیان وهك ره خنه و هه نده که ی تریان وهك باری سه رنچ و لیکولینه وهن .

نه کتتری ووریا په یامبه ری شانویه بو هیوا و ناگامه کان ، پیویسته نوی بوونه وه و گرنگی بی دان له کاری نه کتتره دا هه ردهم بینه نیشانه ی نه وه ستان و به ره و پیشه وه چوونی نه کتتره و شانویه ری . لویچی بیراندیللو نه لیت : [کاری نه کتتره ره نگدانه وه ی به ره می نووسه ره ، نه و سه ر له نوی نه یگوریته سه ر زمانی ژیان و بزواندن ، که پیشتر نووسه ر نه ی توانیوه نه و بزواندنه ی بداتی .. نه و شیوه و دارشتنه نوی یه ی نه کتتره نه یکات به به ریدا ، جوریکی نوی وهر نه گری که له گه ل قه لافه ت و توانا و به ره وه ههستی نه و نه کتتره دا گونجاوه و به هوی له شی و دهنگی یه وه ده ری نه بری و داهینانیکی نوی ده ره خسینی که جیاوازه له داهینانی نووسه ره شانویه که دا]¹⁰³ .

کاتی خوی چه ند کیشه یه کی زیندووی نواندن و نه کتتری کوردمان به گویره ی بوچوونی خومان له ووتاریکدا بلا و کرده وه¹⁰⁴ ، هه ر له و باسه دا ووتمان : نیمه ده یان نه کتتره مان هه یه که سه ره تای کارکردنیان مایه ی دلخوشی بووه و نومیدی نه وه یان لی کراوه که بینه نه کتتری هه لکه و تووی خاوهن نه زموونی ده وله مه ند .. نه وان [زوربه ی نواندنه کانیان پاک و سه رکه و توو بووه ، « بیگومان به گویره ی توانای نه و ده مه ی خویان » ، به لام دواکه و تنیان له کاروانی روشنبیری و خو فیرنه کردن و مه شق نه کردن بوته هوی دواکه و تنی به هره که یان و له هه مان کاتدا سه ره تا و ده رکه و تنی نه کتتری لاوی روشنبیرو مه شق که ر بوونه ته هوی کوژانه وه ی چرای توانای نه وان و وه ستانی نه و نه کتتره رانه ی پیشوو]¹⁰⁵ .

پیویسته نه کتتری نه م چه رخه تیژره وه ی بیرروناکی ی تیشکی خوی به گشت لادا په خش و بلا و کرده وه ته وه ، پیویسته زیاتر له جارن ناگادارترو بیر فراوان ترین ، پیویسته مه شقی به رده و ام له ده نگ و بزوتنه وه ببیته پروگرامی ژیا نی هونه رییان ،

شانوگه‌ری «میوانی»

بویه که م جار له شهوی نه ورۆزی نه مسالدا شانوگه‌ری «میوانی ناوهخت» له ته له فزیونی (التأمیم) پیش‌کش به بینه‌رانی نازیر کرا . له راستیدا جوانترین دیاری بوو بو جوانترین بونه . من به‌ش به‌حالی خوم ده‌میک بوو به په‌روشه‌وه چاره‌روانی نه‌م شانوگه‌ریه‌م ده‌کرد . وه‌ک بینه‌ریک تامه‌زرۆی بینینی بووم . نه‌وه‌ی زیاتر سرنجی راکیشام نه‌و چاوپیکه‌وتنه‌ بوو که له‌گه‌ل کاکی ده‌رهینه‌ر (ناصر حسن) و کاک جه‌مال نوسه‌ری سیناریوکه‌دا سازکرا ، پیش پیش‌کش کردنی شانوگه‌ریه‌که .

نه‌م شانوگه‌ریه‌ له‌گه‌ل رووه‌وه به‌شاکاریکی نایاب و بی‌وینه‌ له‌ بواری شانوگه‌ری کوردیدا که له‌ ده‌ره‌وه‌ی ئستودیودا گیرایی له‌قه‌له‌م ده‌دری . هه‌ر نه‌مه‌ش پالی پیه‌نام که هه‌ندی تییینی تاییه‌تی به‌په‌ی بوچوون و شاره‌زایی خوم له‌ کاروباری کورده‌واریدا بخه‌مه‌رو . هیوادارم له‌ هه‌ردوو حاله‌ته‌که‌دا چی نه‌م تییینیانه‌م توانیییتیان نه‌وه‌که‌م و کوریانه‌ی پیکایی یا نا ، براده‌رانی خاوه‌ن په‌یوه‌ندی لیمان دلگران نه‌بن ، چونکه‌ مه‌به‌ستی نه‌وه‌ل و ناخیرم ته‌نیا خزمت کردن و خوشه‌ویستی سه‌رکه‌وتن و پیش‌کش و تنی شانوگه‌ری کوردیه‌ ... تییینیانه‌کانم له‌م چه‌ند خاله‌ی خواره‌وه‌ خویان ده‌نوینن :- یه‌که‌م : ناوینیشانی شانوگه‌ریه‌که «میوانی ناوهخت» .

بیگومان ناوینیشانی هه‌ر به‌ره‌میکی نه‌ده‌بی شانوگه‌ری بی یا هه‌ر به‌ره‌میکی وه‌ک چیرۆک و شیعر ... هیتیر ، و اچاکتره‌ که ته‌عبیر له‌ لایه‌نه‌ زال‌بوه‌کانی ناوه‌روکی نه‌و به‌ره‌مه‌ بکات واته‌ ده‌رخستنی روداو هه‌ره‌کیه‌کانه‌ له‌ به‌ره‌مه‌دا . له‌م حاله‌ته‌دا بینه‌ری شانوگه‌ری یان خوینه‌ری به‌ره‌مه‌که‌ راسته‌وخو بوی ده‌رده‌که‌وی که نه‌م به‌ره‌مه‌ چاره‌سه‌ری چ جوړه‌ گیروگرتی ده‌کاوه‌ له‌ ده‌ور چ کاره‌ساتی ده‌سورینه‌وه .

ده‌گه‌ریینه‌وه سه‌ر باسه‌که‌ی خومان «میوانی ناوهخت» بینه‌ر له‌م شانوگه‌ریه‌دا ده‌بینی نه‌م په‌نده‌ پیشینانه‌ کورده‌واریه‌ له‌م شانوگه‌ریه‌دا سوچیکی یه‌کجار بچوک و نه‌بینراوه‌ له‌ شانوگه‌ریه‌که‌دا پرده‌کاته‌وه . نه‌گه‌ر به‌ووردی له‌ فه‌لسه‌فه‌ی شانوگه‌ریه‌که‌ وردبینه‌وه ده‌بینین نه‌م شانوگه‌ریه‌ له‌ دووروداوی سه‌ره‌کی له‌ دوورده‌وشتی سه‌ره‌کی ده‌دوی که هه‌ردوکیان هه‌ریه‌که‌ی به‌جوړیکی جیاوازه‌وی دی رۆلی خوی له‌ ده‌رونی

سه‌رچاوه‌کان

- 1- مارچوری بولتن - تشریح المسرحية . ترجمة : درینی خشبة ، قاهره ، مكتبة الانجلو المصرية ، ص 143 .
- 2- نه‌حمه‌د سالار - کومیدیا ، چاپخانه‌ی زانکوی سلیمانی ، 1981 ، ل 22 .
- 3- مجلة الثقافة - العدد 11-12 ت 2 ، ك 1 - بغداد ، 1980 ، ص 41 .
- 4- فولاد میسری - خه‌ج و سیامه‌ند ، به‌غدا ، چاپخانه‌ی علاه ، 1979 ، ل 4 .
- 5- ولیم شکسبیر - هملت ، ترجمة : خلیل مطران ، ص 73 .
- 6- گوڤاری پوئشنبیری نوی ، ژماره 85 سانی 1982 ، قوتابخانه‌ی شانوییه‌که‌ی نه‌لکسانده‌ر تایروف - وه‌رگیرانی : نووسه‌ری نه‌م لیکنیینه‌وه‌به .
- 7- هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پیشوو ، ل 56 .
- 8- محمد ادیب سلواي - الاحتفالية في المسرح المغربي الحديث . سلسلة الموسوعة الصغيرة / 134 ، بغداد ، دار الرشید ، 1983 ، ص 117 .
- 9- قسطنتین ستانسلافسکی - اعداد الممثل ، ترجمة : محمد زکی العشموي ، قاهره ، دار نهضة مصر ، قاهره ، ص 33 .
- 10- هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پیشوو ، ل 172 .
- 11- هاوکاری - ژماره 692 / 16 / 8 ، 1983 ، گرۆتوفسکی و شانوی مه‌زار ، نووسینی : د . عونی کرومی ، وه‌رگیرانی : نووسه‌ری نه‌م لیکنیینه‌وه‌به .
- 12- ولیم شکسبیر - هملت ، ص 69 .
- 13- گوڤاری به‌یان - ژماره 80 سانی 1982 ، ل 22 .
- 14- ره‌لیق چالاک - ده‌ستنوسی یه‌داشته‌کانی ، ل 65 .
- 15- ته‌ها بیان - چاوپیکه‌وتنی تاییه‌تی ، رۆزی 11/2/1984 .
- 16- قسطنتین ستانسلافسکی - فن المسرح . ترجمة : لويس بقطر ، قاهره ، دار الكتاب العربي ، 1988 ، ص 315 .
- 17- هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پیشوو ، ل 316 .
- 18- هه‌ندی مه‌سه‌له‌ی شانوی - زنجیره‌ی ژماره 2 ، بلاوکراوه‌کانی کومه‌نی هونه‌رو ویزه‌ی کوردی ، مه‌له‌ندی گشتی سلیمانی ، به‌غدا ، چاپخانه‌ی الحوادث ، ل 49 ، له‌نیوان نووسه‌ری شانوگه‌ری و نه‌کته‌ردا ، وه‌رگیرانی : محمه‌د فه‌ریق چه‌سه‌ن .
- 19- پاشکوی شوڤشی کشتوکاتی - ژماره 10 سانی 1981 ، نه‌کته‌ر له‌بزوئنه‌وه‌ی شانوی کوردی‌دا ، نووسینی : یاسین قادر به‌رزنجی .
- 20- هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پیشوو .
- 21- الغنان في عصر العلم ومقالات اخرى - ترجمة : فؤاد دواره ، ص 123 .
- 22- گوڤاری به‌یان - ژماره 80 سانی 1982 .

تییینی : نه‌م باسه‌ به‌شیکه‌ له‌و لیکنیینه‌وه‌یه‌ی له‌سه‌ر خواستی هاوړی خوشه‌ویسته‌کانم نه‌ندامانی تییی نواندن هه‌له‌بجه‌ نووسراو رۆزی 26/8/1983 له‌کۆریندا که نه‌وتیبه‌ بوی سازکردم پیش‌کش کرا ، له‌ هه‌له‌بجه‌ ، بو دووه‌م جاریش ئینواره‌ی 17 ی شوپاتی 1984 له‌کۆرینکی به‌رینه‌به‌رینی پوئشنبیری چه‌ماوه‌ردا له‌ هۆلی کۆرینکی سلیمانی خویندراپه‌وه .

خه لکی کوردستاندا دهگیرنی ، یه که میان ، مهسه له ی وه فاواری و نمه کداریه ئەم مهسه له یه له ناو کورده داری خوماندا پله و پایه خیکی تاییه تی خوی هه یه هه روه ها له ناو که لانی تری روزه لاتیشدا به شیوه ی جوراوجور بایه خی تاییه تی هه دهری . ئەم رهوشته له ئایینی نیسلامیشدا به شیوه یه کی فراوان ریزی لی گیراوه و وهك واجیبکی ئایینی له قه له م دراوه . وهك وتمان ئەم چیرۆکه له زۆربه ی وینه و توویژه کاندا باسی وه فاداری و برایه تی عه زیز برای سواره ی کچ هه لگرو باپیری برای کچ هه لگیراوه که ن . ئەوه دهخه نه وه یاد که کاتی خوی دوو برابر و به لکو زیاتریش ، هه روه ها به وینه ش ئەمه پیشاندره . وهك دهرکه ت ، هه ر ئەمه ش پالی به باپیره وه نا که چاو له سواره بهوشی . هه رچه نده داوین پاکی سواره و فاته یشی بو دهرکه وت کاتی که له مالی مه لادا بوون و ئەویش گوئی له گفتوگویی نیوان مه لاه سواره بوو وه راستی مه سه له که ی بو دهرکه وت هه رچه نده له سه ر ئەمه ش تیبینی خومان هه یه و له جیکه کی تر له م ووتاره دا ده ست نیشانی ده که م .

له بهر روشنایی ئەم راستیانه ده بوایه ناو نیشانی شانۆکه ریه که له ده وروپهستی وه فاداری و براده ری خوی پیشاندا یه یاخود دووه میان که بریتیه له نه ریتی کچ هه لگرتن که کاره ساتیکی یه کجار شومه له زۆربه ی زوری ناوچه ی کوردستاندا . که وره ترین نه گبه تی به سه ر خیزانیکدا بیت نه گبه تی کچ هه لگرتنه ئەمه ش به شیوه یه کی زهق له ناو شانۆکه ریه که دا رهنگ ده داته وه ته ماشا ده که ین خه لکی گونده که پیشتر له چ خوشیه کدا بوون و دوا جار چ ماته میه ک له دوا ی کچ هه لگرتنه که په رده ی ره شی به سه ر دانشتوانی دیکه دا کیشا . بو هه ر کوی ده چوی باس پاسی ئەو کاره ساته بوو . لیره دا پرسیاریکی که وره سه ر هه لده داو خوی ده سه پینی و ده لی باشتتر نه بوو که عینوانی شانۆکه ریه که له چوارچنویه ی ئەم دوو خاله ی که ده ست نیشانمان کردن خویان بنوینن چونکه ئەسل و هوی ناوه روکی کیشه که بوون ؟ ؟ .

دووه م : رۆلی باپیر برای کچ هه لگیراوه له قسه ی زۆربه ی دانشتوانی دیکه له وانه باوکی عه زیز واده رکه وت که باپیر پیاویکی پیاوانه و به وه فایه و هه یچ جوره کاریکی نامه ردانه ی لی ناوه شیته وه و به دوا ی توله سه نده نندا ناگه ری . واته رۆلیکی

نیجایی گیرا . له شانۆکه ریه کشدا به تاییه ت له کوتاییدا وای دهرخست . ئەمه خوی له خویدا ناکوکیه کی «تناقض» یه کجار سهخت دهرده برنی . بینه ر لیره دا بو ی هه یه پرسیارکا و بلی ده ی که وایو کاک باپیر تانه ت ووت «ئه للاو ته به ق نه ت ووت ئە للاو سه دهق» بو له سه ره تاوه قایل نه بووی که خوشکه که ت به هه ی عورف و شه ریه تی نیسلام له سواره ماره بیرن ؟ ؟ .

مادام باسی باپیر ده که ین پیویسته په نجه ش بو ئەوه راکیشین که رۆلی باپیر له هه موو لایه که وه رۆلیکی ناریک و سلبی و په ر له ناکوکی بوو . ده بینین به قسه ی هه موو پیاو ماقولانی دیکه قایل نه بوو که له گه ل عه زیزدا ریک بکه وی ، سه ره رای ئەوه ی که عه زیز دهری خست که باپیر چی ده وی من ئەیده می به مه رچی له که لماندا ریکه وی ... ئەمه له لایه که وه له لایه کی تره وه که سواره بوو به نیازی توله سه ندن ، کورد واته نی «به ن برشی هه ی نه بوو» که وایو چون حه ق ده سیننی . له م حاله ته دا ده بوایه ده مانچه یه خنجیری شتیکی هه ی بوایه به لای که مه وه نه ک حه ق بسیننی به لکو به رگری له خوی بکر دایه ، ته نانه ت له دزو چه رده و درنده ی کپوه ، .

سێ هه م . به شانۆکه ریه که دا وا پیشان دره به تاییه تی له گفتوگوانی نیوان سواره و مه لادا که مه به سستی سه ره کی له هه لگرتنی کچه که دا ئەوه بوو که بینه شه ریکی ژبانی یه کتروه به هه یچ شیوه یه ک مه به سستی داوین پیسیان نه بووه . هه رچه نده ئەم به لگه یه زور لاوازه و ناتوانی قه ناعه ت به بینه ر بکا به لام با ئەمه ش لیره دا راوه سستی و بگه رینه وه سه ر کرده وه ی ژن هه لگرتن ، له بهر ئەوه ی وهك له پیشدا باسم کرد ئەم کرداره خوی له خویدا کرداریکی یه کجار نا په سه ندو چه په له جا له بهر ئەمه ده بوایه دووشتی سه ره کی له م باره وه پیشان به بینه ر بدرابان . یه که میان پیش ماوه یه ک به هه لگرتنه که یان له دوا جاردا ئەوه ساخ بکرا یا که سواره و کچه که حه زیان له یه ک کرده و دوو دلداری داوین پاکن و هه ندی گفتوگویی میسالیان پیکه وه بکر دبا ئەمه له لایه که وه له لایه کی تره وه ده بوایا بایه خ به داخواری و داوا کردنی کچه که بدرابا ، تاکو سه ره نجام بینه ر حه قیان به کوره و کچه که بدایه وه کو چاره سه ریکی ناچاری که هه یچ ریکه یه ک نه ما له بهر ده میاندا نه یگر نه به ره هه یچ دهره تیکی تریان نه ما ته نیا ئەوه نه بی که هه ردووکیان سه ری خویان هه لگرن که ناوده نری ژن هه لگرتن . هه روه ها وهك باوه له ناو

کومه لگای کورده واریدا که نه م جوړه کارانه به شه و ده کړی چونکه کورد ده لى «شه و قلاى میردانه» . ده بوايه کچ هه لگرتنه که به شه و بکرا با نه ک به روژى نیوه رو وه ک رویدا و پیشاندر ا :

چوارهم : خه لکى لادى که بیان هوى چاره سهرى کيشه په کى نه وتو بکن وه ک مه سه له ی چاره سهرى کيشه ی کچ هه لگرتن و دو به ره کى و مه سه له حه ت کردن و شتى تر له م حاله تانه دا کو بونه وه له مالى خاوه ن په یوه نديدا ده کړى یان له مال مه لایاقويخا دى یارپش سپيه ک ، خاس و عام حه قى نه وه یان نيه به شدارى بکن به لکو که سانی دیارى و ليهاتو به شدارى ده کن ، نه ک وه ک دیتمان له سه رحه و زى مزگه وت ، چونکه له م حاله ته دا له وانه یه خه لکى گیره شينون و ناحه ز ده وړى تیکدان بگيرن وه ک رویدا . چونکه مزگه وت هى هه موو خه لکى دینه نه ک هى کومه لیکى تاييه تى .

پينجهم : هه ندى په ندى پيشينان هه ن وه ک ره مزوان و ته عبير له نه ريت و ره و شتى جورا و جورى ژيان و به سه رهاتى کورده وارى ده کن . وه هه ريه که یان له جیگه ی تاييه تى خوياندا ده ووترين و هه له و که م و کوريش قبول ناکه ن .

بو نمونه «ميوانى ناوهخت نانى له سه ر خويه تى» وه کو له شانوگه ريه کدا ووترا نه مه هه له یه و راستيه که شى نه وه یه «ميوانى ناوهخت گلپى له سه ر خويه تى» نه مه ش له و حاله تانه دا ده وترى که ميوان درهنگ وهخت که پشتبیت و کاتى نه وه نه مابى چيشت هى بگا یاخود حه یواننيک سه ر ببرى و گوشته که ی هى بگا و فریای ميوان بکه وى .

چونکه جارى جاران وه ک نیستا نه بوو که که ره سه ی چيشت لینان ناوهها زوربى و به زویى چيشت هى بگا . یان له و حاله تانه دا نه م په نده ده وترى که ميوان په له ی بى و نه توانى زیاتر چاوه روان بگا خاوه ن مال له م حاله تانه ی سه ره وه رووده کاته ميوان و ده لى : ميوانى ناوهخت گلپى له سه ر خويه تى .

بیگومان له هه مو حاله ته کاند ا ميوان هه ر نانى له سه ر خاوه ن مال ده بى بانانه که ش کورد واته نى «ده رویشی بى» . جا له به ر روشنایى نه م راستییه ! هه له یه نه گه ر بوترى ميوانى ناوهخت نانى له سه ر خويه تى ! ..

له کوتاييدا هه ندى تيبينى بچکوله ی تر هه ن پيوسته

فراموشيان نه که ين که بریتين له مانه : - ده بوايه کوتايى شانوگه ريه که یاخود جوانتر و ابوو که به زه ماوه ندو شایى و هه لپه رکى کوتايى هى بهاتابا . چونکه له راستیدا خه لکى دیکه هه موو له ناخوشى و ماته میدا بوون به هوى نه و کاره ساته وه به کوتاييشى که و تنه خوشى و شادمانى . نه گه ر قوتوه که ی عه زیز چه ند دانه جگه ره یه کى تیدا بوايه باشتر شه رزه یى و ليقه ومانى عه زیزى ده رده خست به لام له چولى و به تالى له وانه یه والیکدريته وه که خوى فه ريیدا بپتن . نه م تيبينيانه ی که من له م ووتاره دا ده رم خستن ، نه گه ر به راورد بکړين له گه ل جوانى و شاکارى شانوگه ريه که له هه موو رویه که وه له وانه یه به شتىکى بچوک دابنرين به لام وورده کارى له سواری شانوگه ريیدا به تاييه تى شانوگه ريه که که روداوه کانى فلکلورى بن کاریکى پر پایه خه و سود به خشه . ليره دا رای کچه هونه رمه ندیکى ليهاتوى عه ره بم بيرکه و ته وه که له چاو پیکه و تنیکى روژنامه نوسیدا ووتبوى :

من که پيوسته بوو رولى کچه لاديبیه ک بگيرم له فليمیکدا ناچار چووم بو لادى تاکو به ته و اوى شاره زای هه لسو دانشتن و رهفتارى لاديبیه کان بم ته نانه ت له پیکه نینى کچه لاديبیه کان سووم وهرگرت ، چونکه نه وان که پیده که نین ده ستیان بو لای ده میان ده بردو یان به سه ر پوشه که یان لایه ک له ده میان دا ده پوشى . له م باره وه نه گه ر ده رهینه رى شانوگه رى یان نه کته ره کان تازیاتر له ره و شتى لاديبى شارازابن هيشتا هه رکه مه . دوا تيبينيم له سه ر رولى کچه که یه . نه گه ر بينه ر به ووردى ته ماشای رولى کچه که بکا بوى ده رده که وى که نه م کچه له نه وه له و تا دوايى وه کو که ره سه یه ک و ابو ، که رای کرد په له کيش ده کرا ، که که رایه وه وه کو نه خوشيک یان پیره ژنيک خوى به سه ر نه سپه که دا کيشابوو . نه مه به پيچه وانه ی سروشتى کچى لاديين . چونکه کچى لادى به تاييه تى که بتوانى بریاری ره دو که و تن بدا ده بى نافرته تیکى چه ربه زه و نازابى .

له ريگه و باندا کچه لادى خوى هه لده کاو به گورجى ريگه ده برى . عاده تیکى تر هه یه له ناو کورده واریدا زور باوه نه مه ش نه وه یه که نافرته تى لادى بين به تاييه تى جوان و جاهيله کان که نزيک ناوايى بکه و نه وه زور به ده گم ن سواری و ولاح ده بن پيش نزيک بونه وه نه گه ر سواریش بن له و ولاخه که داده به زن و به هى رى ده کن ته نیا بووک و پاخه سونه بى .

روونکردنهوه

له ژماره‌ی پینشوودا «22 ته‌مووز 1984» و له لاپه‌ره «20, 21» دا ، نووسینیکی ماموستا حسین ره‌شوانی له‌ژیر ناو‌نیشانی «دوو نامه به دوو چامه» دا بلاوکرایه‌وه که ده‌بوو وینه‌ی ده‌سنووسه‌کانی له‌گه‌لدا بو‌وايه . به‌لام به‌داخه‌وه له‌وه‌ختی خویندا له‌بیرکرا‌بوون . بو‌یه‌وا لیره‌دا وینه‌کانیان بلاو ده‌که‌ینه‌وه‌و دا‌وای ئی‌بور‌دنیش له‌هه‌موو لایه‌ک ده‌که‌ین ..

«کاروان»

دهست‌نوسی ژماره 1

دهست‌نوسی ژماره 2

دهست‌نوسی ژماره 3

هاوردوم

شیرکو بیکهس

نیوارهت باش! نهی فوراتهی
له شاخه وه به پئی که وتووی
هه ناسه سوار!

نهی دایکی نه گریجه ته پئی، کولوانه: تم
نهی پشتی دهس ده ماراویی
شین و دیاری هه ر دوو که نار
نهی هاو پئی ی شله ژاوی خوارو خینچ پوئی
دهمی تیژو
دهمی هیواش
نیوارهت باش!

• • •

تونه بی چون، من نه م ژهنگی بیزاری به
که سه عاتی ژینی گرتووم... لیم بیته وه؟
هه رتوی ته نیا له م مه لبه نده ته ریکه دا
بیمه لات و گویم لی بگری و له باوه شتا
له ناو جولانهی شه پوئی بی سره ویتتا
وهک کورپی خوت

دهس به قزی بژما بیینی و
شهرزه بیم رابژه نی

منیش له سه رخوو به چرپه
ناخ و داخی

شیعری خومت بو هه لریژم
له قولایی و نسی سنگتا
گره ی هه ناسه م بنیژم

تونه بی چون من نه م ژهنگی بیزاری به
که سه عاتی ژینی گرتووم... لیم بیته وه؟
هه رتوی ته نیا له م به ستینه خاموشه دا
نه ی هاوده مه شیرینه که م!
من دلم پیت بگریته وه

• • •

له به ر ده ممای چاوم لیته
وهک له سه رلا پاکشایی
دهستیکت و له ژیر سه رتاو
نانیشکت خستوته سه رلم
شه پوئی نیگات پرشه پرش

تیشکیکی زهره نه دهن له من

منیش له سییه ری کپی

دار هه نجیری که لا پانا

که هه تاوی تین تیا نه ماو

به بی دزکی به بالایدا هه ل نه زنی

ئینجا وهک سه ره تاتکی

له ناو په نجه ره ی چلانا

ناو به ناوی

دهر نه که وی و ده رناکه وی

من له ویدا به چوار مشقی دانیشتوم و

خه یالیشم ورده ورده

وهک خوری نیسته ی باکوورت

پشکو ناسا

له ناو تودا نوقم نه بی

• • •

دوور له یاران

دوور له ولاتی گول عومه ر

پوژانی په نگ خوله منیشیم تی نه په پرن

په رت په رت وه کوو دوو که لی سه ر

مالانی دئی ی لای نیواران

په سستی ی وه کوو قه وزه یه کی

مه لاسی لینچ

گیانی گرتووم

نازاریکی گرنج... گرنج

وهک گرنجی ی به ژنی په قه له ی دارخورما

دلنیاییم نه پوشینی و

چرووی هه ستم زامدار نه کا

که لی خه ونم

وه کوو ماسی ی له ناو کراو

هیشتا چاویان زه قه یان دئی و

به لام خنکاو

نه م پوژانه وه کوو ژاله

له ناو زاری عومری مندا

تامیان تاله

به لام نه ی نازیانی دوور!

نه ی هاوه له شیرینه کان!

له هه رکوی هه ن

یادتان وه کوو سییه ره که م

له که لمایه

نامه و وینه ی په نگاو په نگتان

له ناو گیرفانی دلمایه

خوشه ویستی و تاسه ی دیداری ون بووتان

دیوانی شیعری تازه مه و

له ناو دهفته ری ناخمایه

• • •

شه و باش! شه و باش!

تو شه و کویرنیت

نه ی دایکی نامویی و سه فهر

نه ی هاو پئی

نه ی فوراتی به ناو تاریکیا راکه ر

که رچی نیستا که ته ماشام

وه کوو مه لیککی بال شکاو

ناگاته لات

تا مل هه لسوئی له ژیر چه نه و

ماچت بکات

به لام هاژهت وه کوو دهنگی

میژووی به سام

وهک دهنگدانه وه ی ده ر به ندی

کپی له به ر شه و قی مانگه شه و دا سه رسام

زولال... زولال

نه گاته لام

نه ی هاو پئی ی قهت نه نووستوو

من خه وم دئی و

نه چه وه لای مالی چول و

ژووری ته نیای هه ناسه سارد

تا سبه یینی له م ناسته دا

به یه کتری نه که پنه وه

نه ی هاوده می تاق و ته نیای

غه رییبی ی من

شه ویکی شاد!

نه من و تو

کاکه زياد لادي يبي

هاوريگانم : وهك بالنده يه كي بريندار هه لكوپما بووم ،
 كه چي سوورپكه به ردي مامه خامه بي سه نگر بووم ،
 ويزه ي دهنگي گولله يهك بووم ،
 نه ده بيسترام
 نه ده بيترام
 به لام وهكو خړپكه به رديك ،
 لو سوانني داسي دهستي جوتياره كان ،
 وهك بيمه ره ... وهك پيرشه قان
 لو ناوله يي مه لقليشاوي ، هه رزه كاره كان ..
 كيژوله ي دامه ن شوپو به نه نگوچك
 به تاسه وه داگير ده كرام

نه من و تو : وهك كاو ده غلي ورد كراو ،
 تيكال يهك بووين ...
 بوك و زاواش : لويه كه م شه و ،
 وهك ده ستنكه نه ي گوله گه نم ،
 وهك ته رمه گياو تيرگزو كه تيره ي له كوستان ...
 وهك بارگه و بارگه خانه ي ره وهنده كان ،
 وهكو شه غره ،
 به سهر پشتي نه سبي به يدهست شه تهك كران
 دووه مين شه و : كه ثيواره به سهر داهات ،
 دوكمه و پوله كه ي سهر سينگي بووكي بي ناز
 ليك ترازان ...
 به لام من و تو قهت و قهت ليك نه ترازان

نهم هه ليه سته ي خواره وه يه كه م هه ليه ستمه كه له
 سالي 1952 دا دامناوه نهوا بو ، كاروان ي به ريزي ده نيرم
 وهكو يادگار .

(بي بهش)

په عيانت په عمار شلگين

بي بهش 1952

چ بهيماننيكه نهم په يعان شكينه
 به خونني جهرگي من په نجه ي به خوننه
 سهر ي شيواندووم ماوم به بي سهر
 دلي بردم خودا نهم دل رفينه
 له عومرا سينزه يا چواره نه مهنده
 جواني وام نه ديوه نيتي وينه
 ده مينك بوو جار به جار ماچي نه دامني
 ده شيگو مهستي بي مه ي چاو هه لينه
 كه چاوم هه لده هينا من به جاري
 زياده مهست نه بووم نه مگرد ورينه
 كه چي نيستاكه نه مگاتي نه لي پيم
 نه ما مووچت له ماچم مه مدوينه
 نهوا ماوهك ده بي ماوم به بي ماچ
 مني (بي بهش) وهره حالم ببينه

هه رسي ليدانيت دلي من ...

گه ر نه زو سويار نه گه هشتين
دل به راته ..
دي هه ردو قه سيته
خوينتن
لسه ر که فلي من
لسه ر زينا گريد اي
سه ر پشتا جانیکامن

(ليدانا سي يني)

من گوته بیره میره کنی
پیرنه به
راوسته
من هیفی ژته هه به
نه مره
تژی دهستی نه فیا
نونه فی چرکا
نیرگزن
دونیا ژنیرگزا
مشته
ها .. ها دی هیت
ببینه .. بهری چوناخو
ببینه کاکلا ژیناخو
گوت .. مامو
من ژمیره وی دیتی
من خه ونه ک وی دیتی
ساله ک دی هیت
نافی جیهانامه دی بته ..
نیرگز
په یقین نه زمانی مه دی بته ..
نیرگز
نقیژاخو نه م دی کین ..
لی لسه ر شه ملکه کاپر
نیرگز

هینستا یی پاکه
بجویکی ساقا

(ليدانا دووی)

من گوته سوياره کی
په یا نه به
را نه وهسته
من هیفی ژته هه به
نه وهسته
فان دو قه سیت من
بگه هینه دل به رامن
دل به ر سله
سله ژمن
سويارو دزانم
توو هه سب دی تیهنی بن
ری دویره ..
نه فرازی و نشیفن
هه سب که نی
گوت :
نه قه ستویی من
بلا سويار قه خوتن
گه ر تیهنی بی
چوینامن
دل خوشبه .. کاغه زاته
دی که هت

(ليدانا ئیکي)

من گوته بجویکه کنی ساقا
بگه نه ...
گری
بگه گری
که نی
که تم هزرا
نه قه من چ گوت
نووی چ کر
دیاره بجویکه .. له وا
بجویکن نه فان مه ژی خاقا
لی که فوکه ک ژ دویر
ژ هنداقا
خواند .. ستراند .. گوت
شاعرو
هزریت خونه که
نه وراسته
که نی یا بغه رمان بت
گری به
گری یا بغه رمان بت
که نی به
دورسته بجویکی ساقا
چاف روونه
مه ژی تهره

ته مه نيك چاوه نواری

جه لال مه دحعت خوشناو
مه ولیر 1984/3/11

(1)

شیرینه که م ...
چاوم شل بوو .. هر نه هاتی
دیاره ، یاره ، توش وه کومن
به کویرایی چاوی دوژمن
هر گیروده ی سات و کاتی !
نای ده تزانی چند به ربادم
له نه شقی شه م چی فهرادم
نه بوژم بوژ ، نه شهوم شهو
نه ده چینه چاوانم خو
وای ده تزانی چند دلدارم
چند دهرده داروزامدارم
برینی ته شه نه ی کولم
په ریو ته په رده ی دلم
له بو ساریژی نه و دهرده م
هانام برده به زانستی
له بو دوزینه وه ی راستی
پزیشک و دهرمانی نیمرو
چاره ی نه کرد !
نای ده زگیران
په نام برده چاک و پیران
بو نه و مرازه ی که توی ... تو
پاره ی نه کرد !
هر زیردهستی نه و چه پگه رده م !

(2)

شیرینه که م ...
ده لین بو عاذزی توتن
که چی جگه ره کیشانم
سیپه لکی کردوومه نه نجن
هر له دهرده که ی پیشانم
تا دهرنگی شه و له گه ل رادیو
خهریکی نیستگه و شه بولم
مه زاران بیستون ده کولم
به نومیدی باسیکی تو
شه و خه ونی سامناک ده بینم
دهرختی بی به رده چینم
که چی نه انجام ...
هر درویه و کراوه به بووک
هر په یامه و گفتی چرووک
هر به لینه و دهروشری سووک
منی دلدار له راسته و خو
که و توومه داوی هه شت و نو
نازانم نیچیری کام لام
ماومه ته وه دلگیر ، سه رسام !

(3)

شیرینه که م ...

له گه ل زرینگی هر ته له فون
دانه چله کیم ... تو بلی چون ؟
نه لیم به لکوو
سوراخیکی تویه له بوو
نای ده زگیران
که ی دی بته ژوان ؟ !
(4)
شیرینه که م ...
هاوین رویشت ، دیار نه بووی
پایز رویشت ، به ته نیا چووی
له گه ل کاروانا نه ت بردم
زستان به سه رچووه له زوی
توپه به فرت تی نه گرتم !
وابه هار هات
نه و روزه پینشوازی بو لات
چاوم شل بوو ... توخوا وهره
نه و دهرده ی دلم لابه ره
چی نه بی وه ک هه وری نه مسال
به بی باران
به سه ر خاکم وهره و برو
هر خوشه دیتنی پاران
تابکه و مه وه گپو گال ،
بنووشتمه وه سه ر نه ژنو
له په رستگای چاوانی تو !

(5)

شیرینه که م ...
 چاوم شل بوو .. له چاوه پری
 ناخو که نگی یاری من دی
 چه ندهم چاو گرتووته که زهنگ
 تیشک و ناسو
 نه لیم به لکوو برژانگی تو
 چه شنی خه دهنگ
 بیته ناو جه ژن و نه وروزم
 برواته سه پیرانی هوزم !

(6)

شیرینه که م
 چاو نه برمه مانگی شه وی
 تا پاسیکی توم ده سته وی
 نه لیم به لکوو گفتمی «بی که س»
 سوراخیکتم بنیته دهس
 بی نه زانم
 هه موو کوسته کانی پیشووت
 ناله بارن ، سه نکه بارن
 ناخو کاره ساتی له پرووت
 چ سه بارن !
 چ هیرشی له شکری خه م
 دیته سه ر باخ و په زانم
 چه ند ساویلکه م ،
 چه ند زورزانیکی نه زانم !

(7)

شیرینه که م ...
 چاوم شل بوو ... که ی پی نه که ی
 که ی وه کو میوه بی نه که ی !
 چوومه ناو هازه و خو پری ناو
 چوومه ناو پوناکی ی هه تاو
 بو هه والیک توی تیا بو ابیت

یا نازادی توی له دوا بیت
 توخوا وهره
 دله ی دیاریم بو خوت به ره
 نه که ر به خوشت پیت ناگری
 دهر فته تی ژوانت بی نادری
 هه والیکی خوت بنیره
 موژده بینکم بی راسپیره
 های هوو شیرین
 که ی دبیته لای یاری نه وین !

(8)

شیرینه که م ...
 چاوم شل بوو ... نیستای به هار
 دلزاره به بی به زمی یار
 حاجی له قللق له گویی چه ماء
 وا که وتووته به زم و سه ما
 گول له گل ههنگ
 به چرپه و دهنگ
 به رامووسانی پهنگاو پهنگ
 چوله که و مهل
 شه هین و قه ل
 چه ند هیلانه یان به ستووه
 چه ند نا هه نگیان هه نخستووه
 تو هیلانه ت بو من نه به ست
 تو ده ستیکت نه دامه ده ست
 تو ماچیکت له پرووم نه که ست !

(9)

شیرینه که م ...
 په ره سیلکه کانی کوچبار
 هاتن به ره و هه واری پار
 پیزیان له سه ر ته لی ریگا
 چه نده ریکه
 کرداریان بو هیلانه و جیگا

نه خشه ی کونیانه ده میکه
 کوا پیزی تو ؟
 کوا دیاری یاری زیزی تو ؟
 کوا جیگی تو ؟
 کوا ریگی تو ؟
 وادیاره توش ، وه کو قهره ج
 که وتویته مه پیدانی هه ره ج
 هه روه رزیکت : هه واریکه
 هه ر خه ویکت : ده واریکه !

(10)

شیرینه که م
 که به هار دی
 تیشکی خوری نوی هه لدی
 پشکو ده که ونه گروگال
 وه کو مندال
 نه چه ناو نه هینی ژیان
 بو ته ماشای رازی گیان
 نه لیم به لکوو
 نه وه ی چوو ... چوو
 سه ر له نوی
 نه توی پشکو تازه ده پوی
 به لام گیانه
 کاروان کوژهی نه م تابانه
 سه ری له من شیواندووه
 به ختی منی په راندووه
 دوازده که لورو
 ناواتی من ناخه نه پروو
 پیسم بو هه ته هیشکه گری
 هه تا کولکی داری ژینم
 له م به هاره دا ده بیبیم
 کوارگ ناگری !

(11)

بوینی گیانه

chalakmuhamad@gmail.com

لووتکەى
هەنگوردى

چاوه کانت روبريکى
بى سه روشوئى نه م خاکه ن
سه رچاوه يان له دلمايه ..
دوو چوله که ي پاسارين و
له سه رلقى درهختى گيانم وه ستاون
هیلانه يان له گيانمايه .. له خوینمايه
تو لووتکه کانی ههنگوردی و
منیش ناسمانی سه ربه ته م ..
ئاگات لى بى
له شهوانى ، کرپوه دا
نه تسوتینى ناھو نزوله و هه ناسه م

محمد كه سانس
كاريزه / 1983/11/7

(13)

شیرینه که م
چاوم شل بوو .. داخی گران
دهبى وهکو پهرى دهريا
پوژیک له م خاکه سه ره لدهى
دله م له توزو خول وه ردهى !
خوزگه م ، بریا
دهبى وهکو بومه له رزه
جاریک دله م بخه یته له رزه !
نابى جاریک وهك سه رچاوه
بى یته دله ی نه م خوشناوه
چه شنى گرکان
بته قیه وه له کوردستان !
چاوم شل بوو .. نای ده زگیران
که ی دى یته ژوان ؟ !!!

به ريلاد : شر
برين : زام
هانا : په تا : ده خالەت
خهون : خهو : حلم
چاندين : رواندين
ئه زنو : چوك
كوست : مصيبه
ساويلكه : نه قام : عفوى
زير : زوير
كه لو : برج
كوك : پاشماوهى دارى براو ، كوته ره
كوارك : قالچك : فطر
كه بك : پارچه شاخيك لووتكه پيك بينى
تراجيديا : ماساوى
جولانه : حيلانه : ارجوچه
هه ستنى شه شه م : الحاسه السلسه
نه وار : شريط كاسيت
ته قهت : شار دراوه و عاصى
دو : مه به ست كچى ناو شايى ره شيه له كه
پهرى دهريا : حوربه البحر
دهوار : ره شمال : كوين

هه ر ناخه و ده پزى ته په رداخ
هه ره نسكه و هه لدى له ناخ
هه ر گوله و نه چنى له نيوباخ
هه ر كه پكه و نه روخى له شاخ
هه ر چاوه فرميسك ده پزى
هه ر ناواته : ده مرى و ده زى
ده لى قه لبه زهى سه ر چاوه
وينه ي گريه ي چاوى منه !
ده لى نه و كوسته ي بوم ماوه
تراجيديا ي پاوى منه !
له سه ر نه وهش من كوئل نادم
جولانه ي سستى هه ل ناخه م
له چاوه نواريه هه تا دى ي
هه ستنى شه شه م ده لى : له پى ي !
(12)

شیرینه که م
گورانى چه زه که ی گه وره م
ده هول و زورپناى نه م ده وره م
ميژووى هه بوون و نه بوونم
له نه وار كه ي ده روونم ،
تومار كراوه
له جنى ته قهت هه لو اسراوه
كه ي دپته ده ر ؟
كه ي دپته به ر ؟
كه ي لى ده درى ، كه ي ده كو ترى ؟
كه ي هه لپه ركى ي له به ر ده كرى ؟ !
ناى كه شايى نه م ده و رانه
ساردوسره !
په شبه له كى نه م سه يرانه
چه رگ بپه !
چونكه بانگى هه ي دو هه ي دوى
به تا ونى يه !
چونكه خر مه ي گو به ره ي توى
له نا ونى يه !

پنجوینی جوات...

● همه نه مین پنجوینی ●

میروله
که شاره که ی نه شیوینی
کفر نه کار نه ویزینی ...
چوله که
که هیلانه ی لی تیک نه ده ی
به گزدارو به ردا نه چی و
که ربوی بکری ...
به ده نوک چاوت کویر نه کار
به ترپه ی بال نه ت ترسینی ...

ناسک
که «که ورگی» نه پوخینی ...
وهخته به شاخی نوک تیژی
ورگت بدری و بت توقینی ...
هه نگیش
که هه نگوینه که ی «نه بری»
پیته وه نه داو !
کسپه و چزه ت لیه دینی ...
که نه زانی نیتر نه مری !
ساوا

که ربیشکه ی لار بکه ی ...
گفه و بغه وه دهم دینی ... !
نیمه ی مروف
دهسه پاچه هه ناسه سه رد
پنچانه وه ی قینی پیروز
بو تویشوی هه رد !
بوزینگی توف ... !
نیمه ی مروف
شاره که یان کاول کردین ..
ته ختو تاراجیان تیک رمان !
بو «ساجی عه لی یان» بردین .. !
بوینه «په ندی» ناخر زه مان ... !
دهسه پاچه ..
به تاوسان
سه رچاوه ی کانیه کان کویر بوون .
پنجوینه که ش سه ره و ژیر بوون .
به زستان
چاله به فره کان
نارنجو کو بوستانیان شاردوته وه !
له جی ی به فر ... !

جوکه له ی ناگر ده به ستن !
له جی ی باران له جی ی هه ور ... !
گره ویان
له «هولا کو» بردوته وه ...
نارنجوکیان شاردوته وه .
دره خته کان
لاره ملن وه کو هه تیو ..
سه وزه گیواو گولیان گشت سووتان .
گاردی نه ویدیو ! گاردی نه ویدیو ... !
لوتکه ی
«شه وه قهت» و «که ژان» !
دوش داماون ..
دلیان بزه له بقو ژان .
هه تا ماون ... !
شاری پنجوینی «شوینه وار» ... !
خه لکی ناواره وه ژار .
نه روینه وه
بو «سه رکوشکو» بو «بلکیان»
یا سه رده منی تال بیت ژیان
با زه مانی تال بیت ژیان

ب که نه یار

غازی ناگره بی

ب گرنزه
توب که نه
دل و هناف
هه ربوته نه
وه رگره ب تلین خه نه
با دیاری بن
نه و بوته نه
کو گافه کی ، ته نه بینم
نه وی روژی
به رگ شینم
زه فی و شوفا ده لقیم
توقی قینی
دی لی چینم
دویژیرم ، خاکا دلی

ژین سها
دارین چلی
بو په ری یا
بسک گولی
دا هه رکاف ، نه و ب خه ملی

هیفی و داخاز

جان کولیکا میرگو گرا
من خاست نه و ژی باب و برا
چاف من لی بوو روناهی ی
وان نه ژ سوتم ب ناگرا

نه و به رزه کر تاریستانا
دور لی کرتن ب به رجانا
کانی روژین زاقاهی ی
بره شینم کولو ژانا
*
تو هیفی یا ناف کوقانی
روناهی بوی ژبو مانی
بومه هه رواکه ن شاهی ی
نه و ریبه ره بو فیانی
*
چاقه ری بووم نه ز چه ند ساللا
بو نارینا دول و پالا
هه ر نه و تیشکا ناساهی ی
جانتر ژ نیرگزا چالا

به هاران له هر لاييڪه وه تڻي پرواني سوور دهڪاته وهو گولاله سووره به جاري دايدة پوشي .

بهو بهرمانه وه گردنيڪ ملي قوت ڪردوه ته وهو له ڙير سيڻهري دار تووييڪدا راکشاوه . جاران كه منڊال بووين دهچووينه سهر گردهڪه بو توو ڪو ڪردنه وهو پياواني گونديش دواي ماندووبونيڪي زوري روڙ ، عه سران پرويان تيده ڪردو هه واري دهه ته قتي وڪات برندنه سهريان بوو . نيسٽاش نهو روزهم له پير ماوه كه تو هاتيت و به چاوي نه وسا ده تبينم ، نه مانده زاني ڪتي يت و له ڪويوه هاتوويت ! هه موو په ڪيڪ له نيمه به چاوي گومانه وه ته ماشاي ده ڪرديت ، ناهه قيشمان نه بوو ، لاويڪي نه ديوو نه ناسيوي وهڪ تو چي ي له م گونده ي نيمه دهوي .. ؟

گوندي چي ! مه ڪر ته نها له رووي نه مه ڪه وه وامان گوتبا ، دهنه ڪومه ليڪ دارو پهردووي به سهر په ڪدا ته پيوي بي دهغل وسه و زاني چون به گوند داده نري ، په هيله و په شه باي رڪ و ڪينه و زه بري روڙگار واي به سهر هينابونه باعه ي مهر ، نه قووقه ي مريشڪت گوي لي نه ده بوو ، مارو دوپشڪ له جي ي نه وان به خويني نيمه دهله وهران ، وه شته سه و زو سووره ڪه مان بو ريڪي ناشيريني دهنواند ، هه به جيشمان نه ده هيشت ، ده مانويست به موعجيزه په ڪه بيته وه به بووڪه رازاوه ڪه ي جاران . هه موو به يانيه ڪ خور له و ديو چياڪانه وه سهري دهرده هيناو تيشڪه زيڙينه ڪه ي هيدي هيدي به ناو ڪوچه و ڪولانه ڪاني گونده ڪه ماندا بلاو ده ڪرده وهو ڪه سيش به دهم بانگه وازه ڪه يه وه نه دهچوو تا تيشڪه ڪه ي ته واو نه يانپيرڙانديا هه لئه دهستان . له ڪل ته معه لي دا بيوونه هاوده م وهاوراز ، شه وان دواي نويڙي خه و تنان له مزگه و تدا ڪو ده بوونه وهو به دهم مڙ ليداني جگه ره وه ده ڪه و تنه دهر ياي نه نديشه ي رابووردويه ڪي دوره وه ، يادي نه و روڙانه يان ده ڪرده وه ڪه گونده ڪه مان ڪانگه ي پيت و به ره ڪت بوو ، مهرو مالات و په شه و ولاخيڪي زور ، ده شته زيڙينه ڪه ي له ڙير ده غلدا نقه ي ده هات ، نه وهنده ي له وهر زور بوو به هاران له ناوچه ڪاني ديڪه وه رانه مهريان وه پيش خويان ده داو بو لامان ده هاتن .

ڪه تو هاتيت له رابووردويه ڪي دور زياتر هيچمان به دهسته وه نه مابوو ، ڪولله ره شه لاسڪي گه نهي به پيوه نه هيشتبوو ، بي باراني و په شه باي روڙگار نه وهنده ي ديڪه

لاوچاڪ

حه سهن جاف

ڪه رڪوڪ

1980/7/27

ڪه له جاده قيره ڪه لا دهدهيت ، به لاي چه پدا تووله ريگاييڪي پنچاو پنچ هه نگاهه ڪانت هه لده ڪري تا ده تگه ينيته سهرياله ڪه ، نه وري به به هاويناو خول و ورده به ردي هه مه رهنگ سه رسنگي نه خشانده وه دهنگي خر مه و چيره بيڪي سه پير بو پيشوازي ريواره ڪان ساز ده دن ، شه وانيش له ڪل چه په ي سه گه و قيره ي بوقي ناو چه مه ڪه تيڪه ل په ڪدي ده بن و سيمفوني ي دنيا ي ريواراني گونده ڪه مان پيڪ ده هينين . به لام به زستان ده بنه ڪانگه ي شه ڪه تي و تازارو به ته واوي له شارمان داده بن و قورو ليه ڪه يان وهڪ بنيشت تايه ي ترومبيله ڪان به زهويه وه ده نووسينين .

ڪه ده ڪه يته سهرياله ڪه گونده ڪه مان وهڪ په ريبه ڪ تازه له حه مام هاتپيته دهر هه موو جوانيه ڪه يت بو دهرده خا . به لاهال شاخه ڪه دا ماله ڪان به رووي ناسماندا قوت بوونه ته وه و له به رده ميشيانا ده شتايه ڪي خنجيلانه سهوز ده نويني و

کویسته که یان گران کرد ، که س نه یده زانی چون په یدا بوویت ،
دهلین چن که سانیکي که م ده یان زانی و نه وانیش رازه که یان
لای که س نه درکاند .

نیستاش له بهر چاومن ، رانک و چوغه بیکی سوپات
له بهر دابوو ، بالا بهر زده تگوت سووره چناره کانی گوی چه می
گونده که مانی ، رهنک له گوله که نه کانی بهر که رمه سیری
که رمیانی ده کرد ، چاوه کانت به قه در ناسمانی گونده که مان
شپین و دره وشه داربوو ، له ژیر چه مه دانیه گولنگه داره که ته وه
تاله قزی زهره سوری دره هینابوو وه که په لکه زیرینه ی دوی
باران .

نه و روژه م له بیر ناچی که نیمه ت کو کرده وه ، هانت
ده داین دست له تمه لی و خو خویی ه لبگرین ، فیری
هاوکاری و کومه کت ده کردین .

- ده تانه وی گونده که تان وه کو گونده کانی دیکه ی نه م سر
زهمینه بیت ، ده بی یه که دست و یه که دل بن ، ده بی دهس له
تمه لی و خو په رستی ه لبگرین .

چن که سانیکي که م بریوایان بیت ه بوو ، زوربه ی
زوریان بی یان ده گوتیت :

- نه مه هاندراره ژیمان لی تیک بدات و داب و نه ریتی
دیریمان بشیوینی ، نه مه فیلبازه بو گیرفان پر کردن وا
دهکات ، که نه و قسانه ت بی ده که یشته وه ، زهرده خه نه یه که
تابلویکی غه مکینی له سر لپوه کانت ده نه خشانده

- لی یان که رین دوا روژه له ی خویانیان بو درده که وی . به
ته نها خوت و نه و چن که سه که مه ی له که لتدا بوون دهستان
پیکرد ، چاوه بری ی که ستان نه کرد ، دروونت نه وه نده ی
به فری سر دوندی شاخه کان سپی و بیگره بوو ، هه سووت
خوش ده ویستن و هر به ته مایان بوویت . بی باری و کوسپو
ته که ره کانیان له ری یان لا نه ده دایت . جاریکیان رک و کینه یان
له دوو فیشه کی که مژه دا خوی نواندو خوینه که شه که ت که
تیکه ل خاکه زیرینه که ی گونده که مان بوو تابلویکی هه میشه بی
ره شکوژ کردنی ناواته کانی گونده که مانی له دروونمدا
نه خشانده .. هه ستایته وه خونه سه وزه کانت له گولله ی که مژه
سه وزترو ره گ داکوتاوتر بوو ، ده تزانی کنی بووو له روشت
نه ددا .

- روژگار ترسناکیی نه و هه لدره یان بو ده سه لینی که پیایدا

دهرون ، هاکا گلان ، نه وسا ده بی ناماده بین دست بدهینه
بالیان .

نی ی .. لاهه گیان ، نه م گونده ی نیمه بو شه ونده بی
نه مه که . چه ندیم بی گوتی ده بی له ناوه وه ی مالی خومانه وه
دست بی بکه یان ، گونده که مان له سه کی نه ینگر پاک
بکه ینه وه . ده ستت ده خسته سه رشانم و ده تگوت .

- له هه مووکات و شوینیکدا هه رسه گ به مانگه شه و وه ریوه و
نه ویش له به خشینی تیشکه زیوینه که ی نه که وتوه .

نه وان له ژیر سینه ری دار تووه که دا داده نیشتن و چاوی رک و
کینه یان تیده بریت ، گالته یان به ناره قه ی ناوچه وانت ده هات ،
بیزیان له دست و قاچه قلیشاوه کانت ده هاته وه ، له رو لاوز
ببوویت ، که ته ماشام ده کردی دروونم پشکوی پیدا ده چزا ،
که هاتیت که ی و بوویت ، وه که تابلویکی بی هاوتای نه م ژینه
بوویت .

تو خه ریک بوویت و نه وانیش زهریان هه لده مژی و ناگریان
ده دایه وه

- له ناوی نه به بین جیمان بی له ق دهکات و په نچمان به با دا
ده دات .

نیستا که ته ماشات ده که م ، زهرده خه نه که ی سر لپوت وشک
هه لاتوه و سنگه پان و پر نه فینه که ت کون کون بووه و خوین به
هه ردوو لایدا ریچکه ی به ستوه تا سر زهویه سه وزه که ، که
ته ماشای گونده که مان ده که م ، بووته وه به و بووکه رازاوه ی
خه ونت پیوه ده بیینی و توش له میهره جانی نه و رهنگ و جوانیه دا
راکشاویت و چاوه شینه کانت لیک ناوه ناگر به ده مارم که انمدا
گوزهر دهکات .

کاکه لاهه .. بو ده بی هه موو جاری نه م چیروکه دووباره
ببینه وه و به دهستی خومان خه ونه سه وزه کانمان بنیزین و بنه و
بارگه مان کو بکه ینه وه و پرووه و ناسوی ناومیدی مل بنین .

- کول نه دن ، منیش نه مینم نیوه هه ر به رده وام بن .

که له سه ریاله که وه دروانیته گونده که مان ، ماله کان به
لاپال شاخه که دا به پرووی ناسمانا قوت بوونه ته وه و ده شته
زیرینه که ش سه وز ده نوینی ، که ناویر له گرده که ی به رانبه ر
بده پته وه دار تووه که ده بیینی چله کانی شور کرده ته وه له که ل
گولاله سووره و نیرگزه کانددا گوریکیان له نامیز گرتوه و سینه ری
بووده که ن .

هەر لگال مه بن .. بلا وهك هه رشه ف بيت .. هه ر نيك وهه فاليت
 خو .. ما نه وه سانه نزار ؟ !
 - ته ناخفتنه كا د جهی خودا گوت .. فينجا ما نه زدی چ
 بیژم .

پهروی ناخفتنا وی فه پری و گوت :-

- بهرئی خودی ، یا ب دلی وی ژی نینه بهیت گال وه ، فینجا
 بلا هه ر لگال مه بیت ... هه که بی دلی خواهه ژ وه ، ما دی بو
 وه چ که ت ؟

- دی بلا هه ر لگال وه بیت ... به لی پشتی ئەم دهست ب
 گوستیرانی د کهن ، بیت تین .. بنیقی ، نیک لگال مه ، نیک
 لگال وه .

- نه .. نه .. پشتی ئەم دهست بی د کهن .. چ بی بهیت بلا
 لگال وه بیت .

- مامی پیرو وه نه بیژه و خو بی منته نه که .. مه گوت دی
 بنیقی بن .

- قهیدی نا که ت .. بهس هه که کوپی پوشی رهشی هات ، مه
 بخونه فیت ، بلا نیکسه ر بهیت ژ وه .

- مامی پیرو وهک وه ، مه ژی کوپی پوشی رهشی نه فیت ..
 به لی چ بکهن ، نا بیت پشتا خوده نی .. نه که ...

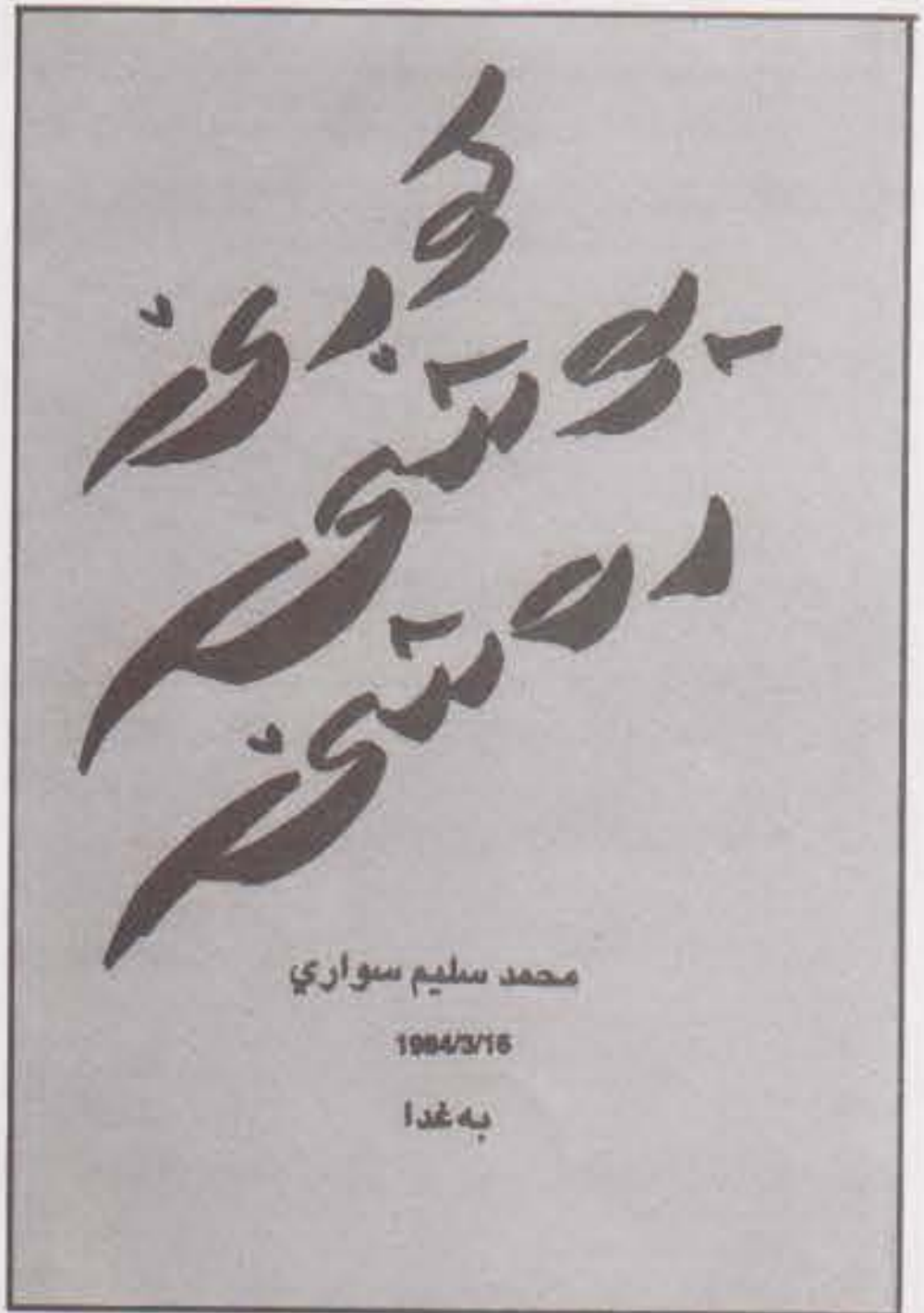
- نه ری .. نه که ئەم ژ بهر دهشی دهیکا وی قورتال نابین .
 هنگی زه لامیت د ئودی فه بونه دو جوین .. هه ر جوینه گنی
 لقامه کا سوپی جهیت خو خوش کرن .

نزاری گازی کابانیا خو کر ، دا میزه ر که کتی بیت .. دا
 بگرن هه کو گوستیرکی دگپرن .. هه کو میزه ر کتینای .. پیروی
 گازی جه مبه لی کر ، دا خه له کا زیبری ژ تلا دهستی راستی
 بکه ت .

جه مبه لی بدهستی چه بی خه لکا زیبری ژ تلا دهستی
 راستی کرو گوت :-

- هه رشه ف هنگی ، لسه ر خه له کا دهستی من ، گوستیرانی
 د کهن .. بلا شه فه کتی بگوستیرکا نیکتی دی بیت . پیروی
 به رسفا وی دا ...

- تو بخودزانی ، کهس ژ مه وهک وی گوستیرکا د دهستی ته
 دا نینه .. تا چو فندوفیل نه بن .. ئەم خه له کا د دهستی ته دا
 هه ل دبزیرن .. ما وه نه دیت .. زستانا پار .. هه کو مه
 گوستیرانی دکر چ ب سه ری مه هات .. خه له کا مه گوستیرانی

ئودا سوپه تیدا پرزه لام بو ... پیرو را بو سه ر چکی خو
 گوت :-

- که لی براده را ، ئەف شه فه ژی دا دهست پینکه ن ، بی ژمن
 بلا بهیته فی قامی .. هه فالیت خدروی ژی ، بلا بچه قاما دی
 یا سوپی .

لگال دویمه ایما فان ناخفتنا ، هندهک زه لام بلندبوون و
 هندهک روینشتن خار .. خدروی دهستی خول ملی پیروی داو
 گوت :-

- مام پیرو .. بلا ئەف شه فه نزار بهیته ژ مه .
 - خالی خدر ، هه فالیت ته بلا ژ ته بن وهه فالیت مه ژی ، بلا

پن دکر .. خه له کا کوږی پوښی دهشی ژی وهک وی بو ... هه ردو
خه له ک د دهستیت خودا د گیراندن و هه ر شهف ژمه د بر .
نزاری میزه رک دانا سه ر چوکیت خوو به رسفا مامی پیرو
دا ...

- بخودی مامی پیرو .. ته نه و تشت نه شکه را کر .. هه که تو
نه نه بایه .. د بو هه روان ژمه بریا . جه مبه لی ما د نزاری
فوکری و خه له ک هافیته بهر مامی پیرو ... پیروی خه له ک کره د
دهستی خودا ، پاشی هه ردو دهستیت خودا دانا سه ر نیک و
شلتاندن و برنه پشت خو .. پشتی هه ردو دهستیت خو
مچاندین ، نینان دریز کره بهر خو .. گوته خدروی :-
- بخو نیکي بخازه .

خدرو ما بهری خودا هه ردو چافیت پیروی .. پیروی ستیرا
چافیت خو ژ دهستیت خوبادا .. نیکسه ر خدروی په حنکا
دهستی خودا دانا سه ر دهستی پیروی یی راستی و گوته ..
- بینه .. ژ خالاته و هره ، دی شینی گوستیرکی هه لگری ..
- نه ری دی گوستیرکی هه لگرم .. پا خونه دی هیلمه ب هیلیا
ته فه .. نه زبه نی نه د دهستی دایه .. فی جاری من کره د
دهستی چه پی دا .

پیروی گوستیرک د ناف تلا بهرانی و شه هدی دا گرت و
بهرامبه ری چافیت خدروی بلند کرو گوته هه فالیت خو :-
- وهرن دا بچنی .. هاته د دهستی مه دا ... مانی لسه ری
گوستیرک هاته نک مه .. نه فه نیشانا ویری په .. هه ردی نه م
بن .

خدروی به رسفا وی دا ...
- ل وی هیفی بن ... تا هنگ بین .. راهه ستن ، یا تیریا دینی
دا .
نزارک و رک د خدروی فوکری و گوته :-

- خالی خدر ، بلا یا تیر لینی بیت .. نه زگه له ک چه ژتشتی تیر
دکام .. به لی لگه ل تشتی تیر ، خورمه ژی گه له کا خوشه ..
نه ه ، خورمه دی چه ندا خوش بیت هه که مه ژوه بر .
- راسته خورمه یا خوشه .. هنگ بین ، نه م بین ، نه م هه می
پیکفه دی خورمی خون .. به لی پاشی دی بیرا وه نینم .. کا دی
کی چه فی خورمی دهت .. دی نوکه هه رنی .. پاشی ...
هه که هه فالیت پیروی خونیزیک کرین .. دو بچویکا هه ر
نیکي لفکه کا میزه رکی دگرت و د هژاند .. دا پیرو لبغه

گوستیرکی بگپرت .. هه که پیروی خه له کا زیږی کره میهقان د
دهسته کی دا .. دهستی خودا میزه رکی و دا قامه کی .
- وهرنی .. وهرنی ..

خدرو رابوسه ر چکی خوو گوته هه فالیت پیروی :-
- هنگ هه می دهستیت خو بیننه پیش .
لگه ل پیروی هه می هه فالیت وی پیکفه دهستیت خو نینان
پیش .

- هنگ هه می دهستیت خودریژکه ن .
هه فالیت پیروی لگه ل نیک دهستیت خودریژکرین ... خدرو ما د
چافیت وان فوکری ، چافیت وی ب پیروی فه مان ، دا بیژتی :-
- سه ری خو بلندکه ... شه رمه هنده تو خو مه لیل که ی ،
دیاره تویی خه له ت بوی و ته گوستیرک یا کره د دهستی خودا .
- خالی خدر ، تو بخود زانی ، یی گوستیرکی هه ل دگرت خو
مه لیل نا که ت .

- دی مامی پیرو دهستیت خودریژنه که د کوشا خودا .
- نه فه من دریزکرین .
- وهر گپره .
- نه فه من وهر گپران .
- جاره کا دی .
- نه فه جاره کا دی .
- نه ز د بیژم پاتکا ته یا د خورینیت .. هه ما بدلی خو پاتکا خو
بخورینه .

- گوستیرانا زه لاما بکه ..
- دی مامی پیرو .. گوستیرانا زه لاما یا چه وایه ، ده ولت
سه ری خو گوستیرانا زه لاما نیشا مه بده .
- تو باش گوستیرانا زه لاما د زانی یا چه وایه ، به لی تو خوب
سه رقه های نا دهی .. گوستیرانا زه لاما .. نه فه هه می
دهستیت مه لیهر ته فه .. وهره دهست گول ، دهسته کی
بخازه ، ب سه ری ته هه ریا د دهسته کی دا نه فه نه
گوستیرانی په . بیژیه من سه ری خو بلندکه .. بیژیه نه فی
دهستیت خودریژکه .. بیژیه یی هه ، پاتکا خو بخورینه ..
گوستیرانا درست بکه .

- مامی پیرو بغان ناخفتنا ، تومه سه ردا نابی .. هه که
گوستیرک هاته د دهستی مه دا .. پاشی خوبکه زه لاما ک زیخو
دهسته گول بخازه .

ناف گوستیرانی نه و تشت نه کر بیت .

- دی چ که ی ؟

- دی همی دهستا پویچ که م .

به ری نه و ناخفتنیت پیروی بگه هنه گوینت خدروی ، رهنگی وی

زهرو پویت بو .. بدهستی خو بی راستی و مجاندی پاتکا خو

خوراند .. نی لبر به رزه بو ، دهستی خو بی چه بی فه کر ..

چافی پیروی فی که ت ، نیکسه رگوتی :-

- ها خالی خدر .. ته بخودهستی خوفه کر ، به ری نه بیژمه

ته .. نه ری چه وا تود زانی کو گوستیرک د دهستی ته دا نینه ؟

خه به ری ته یه ، تولگل هه فالیت .. دهستیت وه هه میا پویچ .

- چه وا نه م همی دهستیت خو پویچ که ن ؟

- ما نه نه ز هاتیمه گوستیرکی .

- به لی ..

- فیچا نه زی د بیژمه وه ، دهستیت خو پویچ که ن ، بی د

دهستی دا بلا بیژت نه فه د دهستی من دا . هنگی که سی ژ

هه فالیت خدروی نه دا ونه ستاند ، پیرو پیغه چوو گوت :-

- ها .. که لی زه لاما نه فه یه گوستیرانی ، ژنوی دیار بو کو

که س ژ وه نه شیایه گوستیرکی هه لگرت .. زه لامیت گوستیرکی

هه ل د گرن ، د ناف وه دا نینن ... دی کا دهولت سه ری خو لی

بگه پین .. کا وه دانایه د کیش قولاجی دا .

خدروب هه ردو چافا ، زل و زل د هه فاله کنی خو فوکری و لی

خوری ..

- ما من گوستیرک نه کر بود دهستی ته دا .. ته چ لی کر ؟ !

- راسته ته کر بود دهستی من دا .. به لی ژ دهستی من که ته

عه ردی .

ئینا پیروی گوته خدروی :-

- خالی خدر گوستیرکی بدهف وان که سا بیت د شین

هه لگرن .. نه ویت گوستیرک خود دهستیت وان دا نه گرت ، بلا

دهستیت وان هه ر فالایا بمینن .

- دی وهرن - چو نینه ، چاره کا دی دا بچنی ، بلا نه ف

چاره تینه بیت .

- خالی خدر .. قهیدی نا که ت ، فی جاری ژ ی هه پنی .. یا

درست نه وه مه به س کر یا ، به لی پاشی هنگ دی تشته کنی دی

بیژن .

- باشه خو تو سل نابی .

- نه ، ما دی بو سل بیم .

- پا دی دهستیت .. هه ردو کا پویچکه .

- هه ر لسه ری هه ردو دهستیت د فالابوون .

- به لی نه زیه نی .. نه ز دزانیم تونه نه وزه لامی بی گوستیرکی

بکه ت د دهستی خودا ... زه لامیت گوستیرکی هه ل د گرن ،

که له ک د کیمن .

- راسته بلا نه ز نه هه لگرم .. به لی باش بزانه گوستیرک هه ر

من یا کریه د دهسته کی دا .. هه که نه ز نه بیم .. که س هنده

بسانه می وی گوستیرکی نا که ت د دهستی خودا .

- بلا که یفا ته نه هیت ، نوکه وی زه لامی .. بی تو بی

دخوری ، دی بینن ... نه ری هه ری مامو نزار نوکه که را

ته یه .. ب من وهره چافیت ته تشته کی بیت د بیژن .

- خالی خدر .. راسته .. تو چه وا دزانی .. چافیت من بیت

د بیژن وهره گوستیرکی بخازه .

- نه ری ته دقیت تولا مام پیروی ژ من فه که ی .. تو ژ ی

دهستیت خو به رده .

هه کو خدروی گوته نزاری (به رده) ... پیروی کره حه وار :-

- نه .. نه خالی خدر فی جاری ته خو خه له ت کر .. نه فه نه م

(نیک) .. نزار خوش ته لهه بو ، من بو ته فه دای ، دا زوی ، بی

دا بکه فی .. وهرن که لی براده را .. وهرن دا گوستیرکی بکه مه د

دهستی زه لاما دا .. وهرن له زی بکه ن .. دا زوی خورمی

بخون .

پشتی نوزده جارا میزه رک بلندو رابی .. پیرو نه و بونه یازده و

خدرو نه و بونه هه شت .. گوستیرک د دهستی خدروی وان دا

بو .. هه کو میزه رک بلندی ، هه می براده ریت خدروی دهست

مجانندی دیار بوون ، پیرو نیکسه رابوفه و داخاز ژ هه فالیت خو

کر :-

- فی که ری که س ژ وه نه چنی و که س د بهر من را

نه ناخفت ... که س چو دهستا نه خازت ..

نیک ژ هه فالیت وی گوتی ..

- دی .. چه وا تود بیژی که س چو دهستا نه خازت .. مانی

هه ردی دهسته کی خازن .

- نه زب سه ری ته وب سه ری عه منی گوزی .. نه م چو دهستا

نا خازن .. فی جاری دی تشته کی که م .. کو چو جارا که سی د

جارا دی ژی گوستیرک لدهستیت هه فالیت خدروی دا هات
گیران ، به لئ پشته میزه رک رابی و دهست دیارین ، پیرو شیا
گوستیرکی ژدهستیت وان دا بینته دهری .. دا هه رمینته د
دهستی پیروی وان دا ، دا لدویمایی پیرو هه فالیت خو لئ
گازی راهیلن :-

- هئ .. هئ ، نه فه نه م بونه سی .. نوکه دی چنه ره قینیا ..
مانئ مه بی گوتئ .. ره قینی پینچن .
خدروی ب پوسیده هئ فه گوتئ :-
- بیهنا خوفه که .. هیش یا مای ،
- راسته .. بهس خارنا خورمئ یا مای .

پیروی خه له که کره د دهستی راستئ دا .. د که ربیت خدروی و
هه فالیت وی دا .. د دهستی راستئ ، گوستیرک هه لافیت ، دا
بدهستی چه بی فه گرت .. هه ردو دهستیت خوبرنه پشت خو ..
زوی ئینانه پیش و دانانه بهر خدروی .. دا بهر ئیک راوهستن :-
- بینه دهستی راستئ ؟
- نه فه نه م ره قینی که .

جاره کا دی ، پیروی دهستیت خوبرنه پشت خو و ئینانه
پیش :-

- مامئ پیرو بینه دهستی راستئ !
- نه فه نه م دو ..

جاره کا دی ... پیروی دهستیت خودانانه بهر خدروی ...
- بینه دهستی چه بی !

- نه خیر ، تیدا نینه .. نه فه نه م سی .. چوفه ما .
جاره کا دی و بله ز پیروی دهستیت خوبرنه پشت خو و ئینانه
پیش .

- لئ هه لئ دهستی راستئ بینه !
- دهستی راستئ بهس بخازه نه که دی ته لبه لایه کی دوت ..

نه فه نه م بونه چار ره قینی .. یا مای ئیک ، د بیژن ره قینی د
نائی دا د چن .. به لئ دیاره چور ره قینیت مه د نائی دا ناچن .
بهری پیرو بچته ره قینیا پینجئ .. دهنگه .. دهنگه ، لبه ر
دهری مه زه لا سوپه تیدا هات .. دهمن خودانی دهنگی ب ژور
که تی .. هه میا دیت کو کورئ پوشی ره شی په .. هیش سلاف نه
کری .. بدهنگه کی زپ گوته مروفتیت روینشتئ .

- چه وا بیئ من .. نه فه شه فه وه دهست ب گوستیرانی
کریه ؟ پیروی ب نه خوشی به رسفا وی دا :-

- بو ؟ ما تو خو چ د بیئی ؟ .. هه ر نه م مان ، توو دوستئ
که سیت هه رشه ف گوستیرانی د کرن نه هاتن ، مه ژی دهست
بی کر .. چوژی نه چویه .. هنده نه م دی بن .. توژی لگال مه
هه میا خورمئ بخو .

- نه ز چو خورما نا خوم .. دفتیت سه رو ژنوی دهست بیئ
بکه نه فه .

- کورئ پوشی ره شی ، گوئی خوبده من ! بهس نه م نه ف
ره قینی بیئ ماین و دی یاری بدویمایی هیت .. چه وا سه رو
ژنوی بکه نه فه ؟ یا باش نه وه توژی لگال مه هندک خورمئ
بخوی .

- نه ز چو خورمئ نا خوم .. خورما نه ز گوستیرانی لسه ر
نه که م چه وا دی خوم .

پیرو که له که ب ناخفتنیت کورئ پوشی ره شی بیهن ته نگبو ..
ئیکسه رابوسه ر داری پینیا .. هه ردو دهست مه چاندئ .. دریز
کرنه بهر خدروی و گوتئ :-

- ته کیش دهست ؟ بخازه .. پاشی کورئ پوشی ده شی چ
دفتیت نه م دی رازی که ن .

- نه .. من وهه فالیت خودفین گوستیرانی بخوشی بدویمایی
بهیت .. هه کوهولئ هاته هه .. مه ژی نه فیت .

- خالی خدر وه چوژ کورئ پوشی ره شی نینه .. ما ژنوی هنگ
دی وی نیاسن .. وه ره بخازه نه فه ره قینیا دویمایی په .

- هه کوهولئ هاته هه .. بلا بهس بیت .

پیروی پاتکا خودا خدروی و کورئ پوشی ره شی ، خه له کا زیبری
هافیته بهر چه مبه لی و گوتئ :-

- چه مبه لی یو .. نه فه گوستیرکا ته په هه لگره .. نه م چو
گوستیرانی سه ر ژنوی و سه ر خاترا کورئ پوشی ره شی نا که ن ..

حەق نه و بو هه کو نه م بینه یازده و وان گوستیرک بهر زه کری ..
مه بهس لگال کرپا .

چه مبه لی دهست دا خه له کی ، کره د تبلا دهستی راستئ داو
لگال خوب ناخفتن هات (هئ .. هئ خدر و ، وه بقیره خوشه ..
هنگه باش باش دزانن هه ر نه م دا بن .. ژبه ر هندی وه گوئی خو
دا کورئ پوشی ره شی .. وه هه فالینیا وی پیروژیت .. قینچا هه که
وه بفتیت سه ر ژنوی لگال وی ژی گوستیرانی بکه ن ، نه و
تشته کی دی په .. به لئ لسه ر (حیسیلا) خورمئ نا بیت .. مه
حەقئ وی بیئ دای وه ر دی بو مه بیت .

سے کو، تہ چیرول

تہا تہ حمہد رہ سول جاف
«سلہ یمانی»

1 - دل :

کرببوو پیستیکی قلبشاوی دادپاوی بہ خویدا دابوو ..
دہمی بوونہ چووبوونہ وبالورہوہ ، ہوشی لہ خوی داپری بووو
تہ ندامہ کانی تری ہینا بووہ لہ رانہوہ ، چاوہ کانی داپوشی بووو
لہ و پوہوہ خوی حہ شاردا بووو ، زوری بہ سہ رہا تبوو ..
ہہ میشہ کہ و تبوہ باریکی زور لیدان و زرینگہ ی بیزاری یہوہ ، لہ
دوی لیفہ یہ کی تہ ستورو کہ رم دہگہ را تا بہ خویدا دات و لئی
بنوی ، وہختی خوی چہ ند لاشہ یہ کی سہلہ و تاریکی گرتبووہ
ٹامیز ، لہ وہوہ نہی دہویرا ریگا بہ ہیچ تیریک نہ دہدا
بہری کہوی ، تا نہ کہ ویتہ باریکی نارہ حہ تی و ناخوشی یہ کی
ہہ میشہ یی یہوہ ، ساتی لہ گہل خویدا .. تہنا بو خوی کہوتہ
دوان :

«ہہ موو لہ باریکی خوشدان ، بہ بوئہی منہوہ
حہ وانہ و ہیان لی پراوہو لی پچراوہ ، ہہر منم خہ می کونو
کہ لینی جیہانم ہہ لگرتوہ ، بوئہ حہ ویمہوہ ؟ بو ماوہ یہ کی کہم
پوخسہ تیان لی نہ خوازم ؟ چی پوودہدا .. ؟ بلیی دوا ی
نووستنم تہ وانیش ماندو بوونی لہ سہر شانیان بداتہ شہ قہ ی
بال ؟ سہیرہ .. بو ہہر من بہ تہنا ماوہ تہوہ ؟»

دہستی کردہوہ بہ پیاسہ کردن ، چاوی بہ دہور بہری
خویدا دہگیرا و سہر بہ شتی تہوانی تری نہ کرد ، ہہر
بہردہ و ام بووو ، بہ لہش قوورسی یہ کہوہ دہ پوی و چرکہ چرکی
دہکرد ، نارہ زووی لی بوو لہ کہ رمیانیکی تر بگہری و ماوہ یہ ک
تیایدا بلہ و ہریت .

گہ پشتہ میرگیکی ترو خوی لی و ہردا ، کہوتہوہ
مہ لہ کردن .. تہ مجارہ یان دلکی ترہات بہ میوانی ، بہرگیکی
نوی ی ہوشی و نہختی خوی ہوشتہ کردہوہ ، خوشی نہیدہ زانی
تہ و پیوارہ لہ کوپوہ کیش بووہو لہ کوپوہ تیری ہاویژ توتہ
مالہ کہی .. خوی بہ کہم تہ مہن و نہ زوک دہزانی ، چہند
بہ ندیکی بو چریکاندو کلہ کہی لہ شی بو کردہوہ بہ فر ،
کلہ کردنی بہ دہرمانی دادہنا کہ لہ بن گومہوہ بلند دہبی .

زوری نہ برد .. گریکی بوکرایہوہ و ہاتہوہ قولہ ،
چہ شنی شخارتہ یہ کی بہ تین بہ نہجہ کانی دہ تلوقاند ، دہی
ووہست خوی رزگارکا و دہربازی ، بہ لام نہ بووو .. موتہ کہ
سہر لہ نوی دہستی خستوتہ قورقوراکہ ی و دہیہوی زہ فہری
ہی بہریت و بیکاتہ چنگی ہلم ، لہم گیزا و ہدابوو .. لہ پپر
وہ خہ بہ رہات و راپہری ، دہستیکی ناسک و لہ سہر خوی
ہینایہوہ بہ ملیداو لہ پاشاندا ووتی :

«سہیرہ خونووستبووم ! نای !! بہس نہ بوو راست نہ بوو ،
خوا بہ خیری بگیری ..»

2 - و ہرزبوون :

نا ... نا یخوم ، تا ہست بہ خوی بکات تہ من کیم ، خو
دہشزانم پیشی خوشہو دلی دہ کریتہوہ ، بہ لام تہ و خورمایہی
تہ و دہیخوات ناو کہ کہی والہ ژیر پیمدا .. و ہرزوی دہ کہم ،
ہاوری یہ تی من و تہویان تہ و توہ ، و ہکو بلیی ناگرو ناو چون
پیکہوہ دہژین و چون دہست دہخنہ مل یہ کتر ؟ ، دہزانم
نیازی چی یہ .. دہیہوی بمکاتہ ہاوسہری خوی ، بلیی تہ مای
وابی ؟ بلیی بہ گلویکی سہدی دلی خویم ہی بزانی ؟ .. بہ لام
نا .. تہ وانہ بو تاریکی باشن و دلیان تہ سکہ و ہست بہ
بیزار بوون ناکن .

خوی راتہ کاندو پہریکی ناسک و سہی خوی راتہ کاندہ
دہرہوہ ، دہستی خستہ نیوان دارہکان و لہ دوی ہہ لی
دہگہرا ، و ہکو بلیی دہیہوی خوی لہ و خہمہ رزگارکا ، بہ گور
خوی پیا دہمالا و پیایدا ہل دہ سور ، پالہ پہستوی دہخستہ
سہری .. «رزگار بوون دلکی نوی دروست دہکات ، ہہردہ بی
تہ و راستی یہ تی بگہم و ، لہ بنچ و بناوانیانہوہ بکولہوہ ، زور
باشہ ، واکردی یہوہ ، تاودادہنی ، پہرداخیکی پہنگا و پہنگی
پسپور ، دان و گہنم ، ووردہ نان .. بہ لام ہیچیان کللی نین بو
دہروونم تابیکہ نہوہ ، تو بلیی کاتی و ہرزبوو کہ نا یخوم وازم
لی بینی ؟ ، نانا .. تہوہ لہ یہ نا کہم ، دوا یی ملم ہل دہ کیشی و
پہرہ کانم دہگرونی ، لہ بییری چوو ، بہ راست .. وانہ لئی !»

نووسینی : ئارون تاماسی

وه رگی پانی احمد محمد اسماعیل

چوار سال ، ریک چوار سالی پر نه شکه نجه ، بی جیاوازی
خوینی ئەم جیهانه رزا .. له به هاری چواره مین سالدای بوو
شه ویکیان «آننا دۆموکووسی» جوانکیله ، وه کوشه وانی
رابوردوی له خوا پارایه وه وه له سه ر نوینه که ی راکشا .
که خه و بردی به وه ، خه ونیکی بیینی . له خه ونه که ییدا
مه لیکه ره شی قه ترانی که وره هات و له لای راستی ماله که یاندا
نشته وه .

« ئه ی مه له ره شه جوانه که له کوپوه دینی ؟ »
« له دووره وه هاتووم ئه ی آننا دۆموکووسی نازدار .. »
« چی هه والیکت بیی به مه له ره شه که وره که ؟ »
« هه والی ویرانی شارو دینی نیشتمان و مژده ی که رانه وه ی
سه ربازه لاره کانم بیی به .. »
« له خۆم وای ، ده باسی خوشه ویسته که م بۆبکه ... بینیت ..
مه له ره شه که وره که بینیت ؟ »

مه له که داچه له کاو ئه مه ی به آننا جوانکیله که گوت :
- تو ته ماشای ره نگم بکه «آننا» ی نازدار .
- وا له به رچاومی و ده تبیین ئه ی مه له ره شه جوانه که
ده تبیین .

مه له که باله کانی دا به یه کاو له کاتی فرینی دا ئاوا ی گوت :
- هه والی مردنی لاره کان ره ش دایگیرساندوم جار ان وه ک
چوپی شیر و ابووم .. مه ی نه تی ئەم دونیا به ره ش هه لیگر
ساندووم .

ئه مه به سه رهاتی خه ونه که ی آننا دۆموکووسی نازدار
بوو ...

بۆ به یانی به که ی به ره وه ی شه به ق بدا ، چووه سه ر
بیری ئاوه که ، به چاو تروکاندنیک هه وت دۆله که ئاوی
هه لکیشا . ئینجا به ده م گورانیه وه روومه تی په مه یی شوری ،
دوو ، به ی سه ر سنگی به فرینی شوشه ت ، دواچار له ته وقی
سه ریه وه تا په نجه ی بیی ئاوی پیدا کرد .

- نیازی کام لات هه یه ، وا خۆت ناماده ده که ی کچه
شیرینه که م ؟ .

له قسه که ی ته واونه بوو گوپیکی تووند تری نایه بیینی ،
هه ره که له ژیری به وه سپهرینیکی جیر پالی پیوه بیینی ، تاهیزی
تیابوو دایه شه قه ی بال و پووی له بلندی ئاسمان کرد .
3 - تابلویهک :

هه ر که خۆت ده کرد به ژووردا به کسه ر ته وت ده بیینی ،
به ته نها له دیواریکه ، کوندا هه لواسرابوو ، په ته که ی ژوور
سه ری زوری نه مابوو بقرتی ، هینده مابوو ته پ و توژی نه و
ناوه ی هه ل مژی بوو ، بزماره که ی ژوور سه ری ژهنگی
هه ل هینابوو که وتبوه له قه له ق ، دلی به خویدا ده هاته وه ،
هه موو شه وی تادره نگ هه ر به روشنی ده مایه وه ، بواری
نووستنی نه بوو ، قاچه کانی سه ر بوو بوون و به هیوا بوو ته نها
جاریک دهستی به سه ریاندا بهیینی و وه ک موگناتیسیکی ده ست
کرد نیش و نازاره کانیان لی بینیته ده ری ..

له ژیری به وه کابرایه کی سمیل نه ستوور و گرژو مۆن خوی
خه ریک کردبوو ، هه موو شه وی فتیله که ی داده گیرساندو
دوو که له ره شه که ی ده کرد به گز لووتیدا ، هینده ی تر نه و
دوو که له بی پیزی کردبوو و ناره حه تی ده کرد ، کابرای ژیر
قاچه کانیشی هه ر ده ی نووسی و ده ی نووسی به وه ، ده ت ووت له
دووی شتی ده که راو ده سوورا ، جار جاره وازت لی بهی نایه
بیی له قه یه کی ده مالی به سه ریدا و ماتی نه کرد ، به لام قاچی
نه ده که یشتی و هه ر به و شیوه یه تازاری ده چیژت .

دوا ی ماوه یه که له دوو که لی فتیله که دا براو زوو شه وی لی
ده نیشه ت ، ده دوو که ل پرگه رم بوو ، ماوه ته وه سه ر
نوی کردنه وه م ، به لام کنی نویم کاته وه ؟ نه و .. ! خوی ناتوانی
پوشته بکات ، دیت به لای منه وه ؟ .

به ده م قسه کردنه وه سه ریکی شو پر کرده وه که سی
نه بیینی ، هه موو به به تالی مابوونه وه ، زیاله جار ان ته نه اتربوو ،
نه و پرشنگی له خواری به وه سینه ریکی بو دروست ده کرد نه ویش
نه ما ، ته نه اتربوو ، له وه ته ی کابرای خواری کوچیکی بیی
ناو نیشانی کردوو ، نه ویش ئارامی لی بپراوه ، نه و گیانه ی له
به ریشیدا بوو ، نه ویش رویشه ت ، تاوه کو دوور سه فه ریکی
بیی که رانه وه ی کرد ، ته نه اتربوو ! ..

بهبه رو پیشتر هه نگلو بیی کاروانی بیی شه ده بی کوردی
ره سه نمان ... بو پیشه وه

آننا دو موکوس

- به ره و پیری خوشه ویسته که م ده جم ، دایکه گیان .
- خوشه ویستی چی .. کام خوشه ویستت ؟
- لاره کانمان وا له م شه ره که وره یه ده که رینه وه دلنیام خوشه ویسته که ی منیشیان له که لدا یه .
- کراسیکی سپی له به رکرد ، خوی نایه ناو نه ته کیکی گول رهنگه وه ، پی بچکوله و نه رموله کانی له پوتینیکی تازه ه لکیشا ، روومه تی ، خور ناسا تیشکی ده به خشاندا ، دلی پر بوو بوو له خوشه ویستی ، دوو قه ردیله شی له قزده زهردو خاوه که ی داو پوزی سپی په نیرینی لی به ره للاکرد ..
- بو کوی ده پوی ته نیا کچه که م ؟
- تا پاین دیکه دهروم ، له وی چاوه پینی خوشه ویسته که م ده که م .
- مه پو کچم مه پو ... له ماله وه چاوه پینی بکه چاکتره .
- نه خیر .. ده بی هر برپوم .
- به وجوره بووک ناسا خوی رازانده وه به ره و پاین دی رویشت . «آننا دو موکوس» تا دوا ی نیوه رویه کی درهنگ چاوه پینی کرد .. که رایه وه ماله وه . چووه ناو باخچه که وه ، سی خونجه گولی بری ، هر سیکانی له قزدا و دووباره ملی ریگای گرته وه بهر به ره و پاین دیکه رویشت ، تازه رده ی خورناوا ، چاوه پینی کوره لاره که ی دلاری کرد . تاریک داهات که رایه وه ..
- کوانی بو دلداره که ت نه هاته وه کچه جوانه که م ؟
- له وانه یه نه مه پو بوی نه کرابی بیته وه دایکه گیان .
- آننا دو موکوس ، له سر نوینه که ی راکشا ، به لام بیهوده ، چونگی گرو ه لاری خوشه ویستی نه یان ده هیشت چاوله یه ک بنیت ، خوی زرا ، تا نیوه شه و له سه ر لای راست هه لاژا ، نینجا نه ویدیوی کرد هه رچونی بوو خه و بردی په وه ..
- چیت لیهات مه له ره شه که وره که ؟
- شه به قی داو رایه پری .
- شاه خوزگه نه م شه ره قهت بهرپا نه ده بوو .. شاخ ..
- کراسه که ی دوینی ی گوپی به کراسیکی جوانتر ، قهردیله ی جوانتری له قزدا ، روومه تی ورشه ی ده هات ، به لام دلی پرله پشکو بوو ..
- بو کوی ده پوی کچه ته نیا که م ؟
- له ده ره وه ی دیکه چاوه پینی ده که م .
- مه پو کچم مه پو له ماله وه چاوه پینی بکه .
- نه خیر ده بی هر برپوم .
- نه مجاروش رویشت . بو دووم رویش تا نیوه پو چاوی له ریگا نه تروکاندا .. دوا ی نیوه پو که رایه وه .
- چووه باخچه که وه ، نه و گولانه ی دوینی له قزی دابون فرینی دان و سی خونجه ی پاراوی که ی له قزدا ، دووباره دهشتی داله بهر بو پاین دیکه ، نه مروش تا کوز رده ی خورناوا چاوه پری بوو .. تاریک داهات که رایه وه .
- بو دلداره که ت نه که رایه وه کچه جوانه که م ؟
- نه مروش نه هاته وه دایکه گیان .
- آننا ، چووه سه ر نوینه که ی به لام نه مجاره یان له دوینی خراپتر کلپه ی ناگری دهرونی هه لایسابوو ، خوی له بیرچووه وه . به دریزایی شه و ته نیا سه عاتیک وه نه وز بردی په وه . تا نیوه شه ویش به پیوه بوو . آننا هه ستا چرا که ی دانه گیرسان ، تا دایکی پیی نه زانی ، له ژیر لینه که وه نه ته کیکی ره شی له بهر کرد ، قهردیله په ره شی له پرچی دا ، به ناسته م به ره و ده رگا که چوو ، جیره ی ده رگا که دایکی له خه و هه ستان .
- به م نیوه شه وه بو کوی ده روی کچه جوانه که م ؟
- نه م ناوه ده رژینم و هه ندی سوته مه نی دینه ژوره وه .
- مه پو کچم مه پو ..
- دلم نوقره ناگری ده بی برپوم .
- «آننا» که و ته پری ، به ره ش پو شی له مال ده رکوت ، ته ماشایه کی لای راستی ماله که یانی کرد ..
- چیت لی هات و بو کوی رویشتی مه له ره شه که وره که ؟
- که رایه وه بو ناو باخچه که . هه رچه نی گولی جوان هه بوو ، هه مووی بری ، پر باوه شی بوو ، که له ژیر تیشکی مانگدا ریگای پاین دبی گرتبووه بهر ، تارمایه ک ریگای لیگرت :
- نه وه بو کوی ده روی هه ی جوانی نیو جوانان ؟
- تا سه ره وه ی دیکه دهروم له ویدا چاوه پینی ده زگیرانه م ده که م ...
- مه پو مه پو بی به خته که .. وه ره با پیکه وه بنوین .
- ریگاکه م به رده نه ی تارمایی . من چاوه پینی دلداره که م ده که م .
- «آننا» روومه تی خسته سه ر گوله کانی باوه شی و که و ته وه

پى .

پهك دوو ههنگاوى نا ، ههمدیس تارمایی په كه به رامبه رى گرته وه .

- به قسم بکه و مه پو جوانی ناو جوانان .

- لاجو تارمایی لاجو نه گینا به خوشه ویسته كه م ده تدهم به كوشت .

- نه و ناتوانی من بكوژی .. چونكى نه و جیگای خوئی بینیوه ته وه .

چاوه كانی «آنا» بریسه كه یاندا ...

- توكنی تارمایی .. كینی ؟

- من قاره مانى قاره مانانم .. چونكى من خواى شه پم .

- په زدانی به تواناو گوره به چه زای خوئی بکه په نی ..

آنا دو موكوس ، بنی ترس ناوا روو به رووی بووه . دووباره عه شق ههنگاوى پی هه لهینا .. به دهنگیكى به رزیش نه و ناوهی پر كرد :

- وه ره .. ده وه ره نه ی تاقه خوشه ویسته كه م تو كه دوژمنی نیشتمانه كه ت كوشت ده نیستاش وه ره نه وانه بكوژه كه ده یانه وی ژپانمان لی تال بكن نه مانه ش له ناو بده ، نه وانه ی ده یانه وی دلم له كه دار بكن . وه ره تاریكى دلم بره وینه وه .. وه ره نه ی خوئی لاویتیم .. ده با بنی نه وه ی خه لكی دیکه ناگادار بکه ینه وه له پر خومان به ناویانا بکه بین .

له م به ر ریگا كه وه ده چوو نه و به ر . پیی به په كا ده هات دهسته گوله كانی باوه شی په كه په كه ده كه وتن . ختووره ی دلی په شوكانبووی :

- خوايه .. خوايه له گه ل شه به قدا به خوشه ویسته كه م شادم بکه ی خوايه ...

شه به قی دا ، ناسوسور هه لگه را . آنا دو موكوس رو ی له خورئاوا كرد .

- خوايه .. خوايه له گه ل په كه م تیشكى روژدا دلداره كه م په پيدا بنی خوايه

خور به رز بووه ، به لام دلداره كه ی نه كه یشت . دلداره كه ی نه هات .

به لام دایكى په پيدا بوو . شیرى بو هینابوو به میهریكه وه پیی گوت :

- بگه ریزه وه كچه خوشه ویسته كه م . خه لكی ته ماشات

دهكات .

- پیکه وه دینه وه دایكه گیان .

- ده پاشه .. مادام وایه نه م شیره بخوره وه .

- دلی عاشقم پیویستی به شیر نییه .

نیواره درهنگ ، دایكى هات به زور له گه ل خویدا بیهینیه وه :-

- با بچینه ماله وه . كچه بنی شه ره كه م . خه لكی هه مووی باست ده كه ن .

- من له گه ل خوشه ویسته كه مدا ده گه ریمه وه . دایكه پیکه وه له گه ل نه ودا دیمه وه .

- هیچ نه بنی شتی بخوئا خوات لی نه ره نجی :

- له شی به عیشق داگیرساوم پیویستی به هیچ خواردنیک نییه .

خور مال ناوایی له دونیای پرکاره سات كرد ، دایكیشی به م جوړه به جینی هیلا :-

- نیتر جاریكى كه من بنی و له باوه شی خوئی ناگرم ، میهری دایكیتی به تو نادم . چه زیش ناكه م جاریكى كه بتبینمه وه . خوئی جاریكى كه ناوتم نه ده بیسته وه .

سه ره پای دل نه نجن نه نجن كراوی ، نه فره تی دایكیشی هاته سهر . سهری شوپروه وه سهر گوله كانی باوه شی و به گول گریا ، گریا :-

- وه خوم پو ، له خوشه ویستی دایكیش بنی به رى بووم . نه وه نده فرمیسكى رشت ، تا لیلایی داهات . له قه راغ ریگا كه دانشت و گریا :

- نای دله پر كه سه ره كه م .. نای روژانی داهاتووم ، نای بو ته مه نم .. نای بوئاواته كانم ..

له وی مایه وه تا مانگ تاریكایی په كه ی ده وروبه رى ره واندوه .

مانگی روو زهره گه یشته سهر شاخه كان .. نه و كاته هاته ته نیشته «آنا دو موكوس» وه ویستی ته سه لای بداته وه .

- مه گری آنا دو موكوس مه گری . ته نها نه م كاره ساته به سهر تودا نه هاتووه . گه لی دلدارى كه ی وه كو تو هه ن ، بو

په كجاری خوشه ویسته كانیان لی وون بووه ،

- به لام من ته نها خوشه ویستیم هه بوو .

مانگ خوئی لی نزیك كرده وه و به گوی یا چرپاندی .

- بخه وه بخه وه آننا دو موکوس بخه وه .

به م جوړه تا نيوه شه و به و دهرده وه مایه وه . له پېر خویشی نه یزانی له کوپوه . گولیکي رهش پوښ له ولایه وه که وته خواره وه . مه له ره شه که وره که ش نشته وه

- تو وهره وهره مه له ره شه که بو دروت له گال کردم ؟

- من دروم له گالنا نه کردوه . نه م ویست نه وکاته دلّه بچو که که ت غه رقی غه م بگم .

- هه موو شتیکم له دهست دهرچوو .. نه که ی له دوام بگری ...

- په کجاری وا له خوت مه که .

- له مه و دوا نه فرهت له م ژیا نه ده که م . با له مه و دوا دوزخ جیگه م بی هیچ باکم نیی . به لام تو پیم بلی .. تکات لی ده که م : دلداره که م له کوئی په ؟

مه له ره شه که ناچار نه م دان بیانانه ی له به رده م آننادا گوت :

- دلداره که ت وا له وولاتیکی دورا سه ری ناو ته وه ..

آننا دو موکوس به رووی ناسماندا قیژاندی :-

- بروخی نه م که ردونه ..

له سه ر گوله ره شه که وه هه لویک شه پولی داوو چوه ناسمانا . ناسمانی به نه ستیره سیخناخ بوله یه کی بو کرد . گوله کانی باوه شی رهش هه لگه ران . نه فره تیک بووو چوه ناسمانا .

- گوئی بگره یه زدانی که وره . گوئی له دوا ووتنه م بگره تا به گوئی خوت گلپه و سووتانی دلم بژنه وی . نه فرهت و سزای خوت به سه ر نه وانه دا بیارینه که شه ر هه لده کیرسین . نه وانه ی شه بیان بو نه م وولاته ده وی فری یانده دوزخه وه نه وانه ی دلداره کان له یه که ن ته فرو توونایان که . مه له ره شه که باله کانی به یه کدا داو ووتی :-

- آننا دو موکوس له سه رخویه ..

آننا یه که یه که گوله کانی باوه شی له گوله ره شه که گرت

- نه ستیره که وره کانی ناسمان نیوم بینه دلویه بارانی له ژماره نه هاتووو برژینه لووله ی توپه کانه وه .. نیوهش نه ی نه ستیره بچو که کانی ناسمان بینه دلویه باران و داهن به سه ر لووله ی تفه نکه کاندایا ...

آننا دو موکوس له قه راغ ریگا که دا له بهر خویه وه ناوا

ورینه ی ده کرد ..

مه له ره شه که وره که چوه ته ک «آنناوه» . آننا ی خسته سه رپشتی و به ره و ناسمان بردی .. تا که یشته به رده م یه زدان .

- تو شه پت دروست کردوه . تو جه ننگ به رپا ده که ییت . تو ی یه زدان ...

- من جه ننگ به رپا نه کردوه .. پاسه وانانی دوزخ هه لیان گیرساندوه .

آننا دو موکوس . چوه به رده رگای دوزخ :

- پاسه وانانی دوزخ بو نه م جه نکه تان هه لگیرساند ؟

- نیمه نین .. نه فرهت لی کراوه کانی سه رزه وی نه وشه رپیان هه لگیرساند ..

نیتر له ورژوه کاتی مانگ دپته ناوه راست ناسمان ، له و بانه وه به رووی خه لکی سه رزه ویدا هه لده شاخی و ده لی :-

- یه زدان به جه زای خوتانتان بگه یه نی و نه فرهت تان لی بی نه ی شه ر هه لگیرسینه ران .

هه موو روژیکیش که خور په رز ده بیته وه له ناو جه رگی روژوه دهست راده وه شینی و ده لی :-

- یه زدان به جه زای خوتانتان بگه یه نی و نه فرهت تان لی بی نه ی شه ر خوازان ...

نارون تاماسی له سالی 1901 له دایک بووه ، له ناو خیزانپکی هه ژارو که م دهرامه تدا په روه رده بووه . له ته مه نی 18 سالیدا به شداری شه ری دووه می جیهانی کردوه و له چپرو که کانیدا رهنگی داوه ته وه . دوا ی کوتایی شه ر خویندنی یاسای ته واو کردوه ، نینجا بروانامه ی خویندنی بازارگانیشی وه رگرتوه . به ری که وت له پیشبرکه یه کی نه ده بی دا به شدار ده بی و خه لاتی یه که م وه رده کری . نه مه وای لی کردوه رووله نه دهب بکات .. بو ماوه یه که له نه مریکا ژیاوه و دوا جا که راوه ته وه نیشتمان که ی . که لی رومانی به چاپ که یاندوه له مانه : لانک و په پوو ، ناوینه ، .. هتد

له گال نه م کومه له چپرو که کانه : تیشکی مانگ ، جه ننه تیکی کپوی .. چپرو که که و ژیان نامه ی نوو سه ره که له کتیپی :-

MAGAR HIKAYELERI ANTOLOJISI یه وه کراوه به کوردی

میوانش

سالخ محمدهد نه مین

سلیمانانی

شازاری 1984

بیست و یهک نه فوری یه که ی کاک علی چوله ، به خویسه وه
دوانزه که سی تیایه ، منیش وهک پیشه مه به هر بیانوو یهک بیت
خوم دوور ده گرم ، نه ویش له ترسی میوانه ناله باره که م ، نه وهی
کاتی دیاری کراوی بونی یه ، له شوینی وادا په یدا ده بیت و
جه مسه ری کشته که که له چاوی راستم ده ردینی و به گالته
په کردنه وه به ره و لای راستم به کیشی ده کات ، ته نانه ت
له خه ویشدا به ناگام دینی و به ره و نه وی راید کیشی ، نه مجا
هر یه که له ورهنگانه چهند جاریک رای ده ته کینی ، نیت که لاهم
ده بیته کولاره ی دهستی مند الیکه چوختی که خیرا خیرا
داوه که ی راده پسکینی ، سه رم ده که وینه رت دان ، چاویشم
ده بیته کونی داوی کولاره که .. خوزگه هر به وه شه وه
بوه ستایه ، ده میشم به لای راستا گیر ده بیت و ده که وینه که ف
چه راندن ، لای راستم سه رانسهر تووشی نیفلجی دیت ،

هر چوار کور سی یه که ی ریزی دواوت بو خوت گرت و
له رینوه تیایدا پال که وتیت ، نه وانیش تیت که یشتن ،
لایت که ران .. نه وه تا به ده ما راکشاویت ، پروت بولای چه پ
وه رگیراوه و پرومه تی راستت له کورسی یه که توند کردوه ،
به دهستی چه پیشت توند چاوت گرتوه ، له وهش به ناگایت گرت
به رده وام بن دهستت شل ده بیت و چاویشت وهک دوو قولاپ
له هر دوو پیلوه کانی گیر بکرین تا دایبچرینن ، به لام به دهست
خوت نی یه وهک په له پرووزه ی مهرگه بیت ، چون یه کی که خه ریک
بی له ده ریایه کدا بخنکی په نا ده با بو پوشیک به فریای که وی ،
توش وات لی به سه ردی .

دخوایه گیان هر نه مجاره رسوام مه که ، چونکه
هه ندیکیان له و باره دا نه یاندیوم . بریا گلینه ی چاویان نه و
دیمه نه ناپه سه نده ی منیان نه شتایه ته وه .. وا ملم سوورا ،
چاره که ده وره یه کی کرد ، نه مجا نوره ی رت بردنیتی ، رته ی
یه که م خاوه ، له خوا به زیاد بی واپی ده چی هر به وه نده دهست
به ردارم بن ! .. وایه ، نه وه تا وا رهنگیکیان له شیوه ی توپیکدا
پرووه و ناو چاوم خل بووه ، نه ما .. شوخی .. خوزگه چاوم
نه وه نده به هیز بوایه هه موو جاریک به داوه که وه هه لی
لووشینایه .

هه ناسه یه کی قوولت هه لکیشا ، که وتیه سه رگازی
هشت ، خوشکه بچوکه که ت و کچه پووریکت که له سه ر
کورسی یه کانی پیش تووه دانیشتبون سه ریان به دیوی تودا شور

دیسان ریشکه و پیشکه به دپه زاکه به ری چاوتیان
گرته وه .. ساتیکی نه برد هه موو تیک نالان ؛ به رز بوونه وه ،
به لای راستا لاقرتی یان به ست ، رهنگه کان گرد بوونه وه ، وهک
به سترینه توپیکه وه و بواری جووله یان که م بیته وه ، له هه لبه زو
دابه ز که وتن .. نه و کشته که نادیاره ی له بیلبیله ی چاوتا چی گیر
بوو ، له گه ل په یدا بوونیا نا سه ریکیان گرت و بریدیان ،
سه ره که ی تریشی له گلینه ی چاوی راستا چه سه ی ، کرژبوو ،
سووکه بوونه که ش وهک دوا وریا کردنه وه هاته به ر لووتت ..

له مال وه بوایه به و چهند ساته خوم ده که یانه شوینتیکه
که لا ، هر چونیک بوایه نه و چهند ده قیقه پر له نازاره م له گه ل
راته کاندنی کشته که که دا به سه ر ده برد ، مه گه ر پرخه و لرخه
لرخم یه کیکیان به ناگابهینایه ، نه ویش له (ده) جارا که ره تیک
یان هر پیشیان نه ده زانی .. نه ی نیستا له م شو توموبیله دا
چی بکه م ؟ خو هه رچه نده که سیان نییه له ده ردم بی ناگا بیت ،
سه رنجی به زه یی له چاوی یه که به یه کیانا به دی ده که م ،
ته نانه ت هه ندیکیان به شیتیم ده زانن و سلیشم لی ده که نه وه ،
به لام هر چونیک بیت به و حاله وه نه مبینن .. نه وه ی باشه پاسه

کردبووه و سه رنجيان ده دايټ ، چاوت هه لبري و به ته وسه وه
بزه يه كت هاتي و پيټ وتن :

- چي يه .. بووا سه يرم ده گن ؟ !

له وه ده ترساي هه ستيان كرد بي .

- وامان زاني خه وت لي كه وتووه ، چونكه يه ك دوو پرخه تمان
گوي لي بوو ...

- رهنگه خه وم لي كه وتبي !!

نه ختيكي تري پيوه بوايه لي يان ناشكرا ده كردي ، باش
بو نه مجاره يان چاوت له رهنگه كان به هيز تر بوو ، بويه نه وانيشي
به كشته كه كه وه راپيچ كرد .

كه سه رنجت دان هه ستت كرد به وردى له چاوت
ده پروان ، دياره هيشتا شله قاوي يه كه ي جى خوى
نه گرتوته وه .. تا چه واشه يان كه يت وت :

- نه وه ندهم خه و دي گيز بووم كه چي هه رچه ندهم كه م له م
نوټوم بيله دا خه وم لي ناكه وي .

خوت به لاي چه پدا خست و پروت له وان وه رگيرا ،
له ناخيشه وه كه مه ت به قسه كاني خوت ده هات .. هه رچه نده
ده تزاني كه نه وان پروت بي ده گن ، چونكه زور خه ويت دهنگي
دابوو .. هه ستان و نووستنت به ده ست خوته ، كه س بوي
ني يه له خه و به ناگات بيني ، شه وه يه له هه شته وه ده چيته ناو
جي و به يانيش سه عات (ده) هه لده ستيت ، كه سيش ني يه پيټ
بلي بو ؟

- چه نده ده توانن دلنه وايي بگن ، با زور پنوټ ، ناوه ناوه
بي شه وي خوي هه ست بكا سه ري به ن ، به لام كه له خه و ابوو
به ناگاي مه هينن ..

- نه ي خويندنه كه ي ؟

- خوي سه ر پشك بيت ، زوري لي مه گن .. هه ر بو خويندن
نا به لكو له هيج شتيكا زوري لي مه گن .. چونكه جوري
په ركه مه كه ي زور سووك ني يه ، رهنگه خوشي نه يه وي نه وه نده
نه م و نه وه به و حاله وه ببينن ..

- نه ي ده رمان ؟

- هه ر نه و حه بانه ي پيشوي به ني .. با له سه ريان
به رده وام بي .

- دوكتور مارويه كه به لاي كه مه وه هه فته ي يه ك دوو جار لي
دي !

چارىكي واني يه كه مي كاته وه ؟

- تانيستا هه ر نه و حه بانه چاره كه يه تي .. به لام خوتان
ده توانن كه ميك باري سووك بگن ، نه ويش به وه ي كه
تاده توانن دلي رابگرن و چاوديري بگن ، به جورىكي وا كه خوي
هه ستي بي نه كات ..

به ريكه وت نه و وت و ويژه ي نيوان باوكت و دوكتوره كه ت
بيست .. نه و به به رده سته كه ي خوي وت كه تو به رينه ژووري
چاوه پرواني ، به لام تو به هوي جل له به ركرده وه وه خوت
دواخست ، به رده سته كه ش له بيري كردي و جى هيشتي .

پيريش له ژووره كه ي خوته وه گوټ لي بوو باوكت و كاك
عه لي مي ردي هورت له وه ده دوان كه كه شتيكت بو مه يسه ر
بگن ، هه ستت كرد بوټته ته ته كيويك نازارو نه شكه نجه ، وهك
جكه له تو هيج گرفتنيكيان نه بيت ، تو دلت بوته به رديكي رهق و
تهق ، كه چي نه وان ده پانه وي بيكه نه زه وي يه كي بژوين و
باخچه يه كي رازاوه ي گولزاري لي بيننه كايه وه .

نه گه ر نه و لادانه ي ريگا نه بوايه شه وتان به سه ر نه ده
هات ، به لام ده بوايه و ابيت ، چونكه نيوه بو سه يران و گه ران و
رپواردن هاتوون ! نه و شوټنه ش كه ليك دلگير بوو . خواردي
خوتان هينابو ، به دهم چيشت لينان و ورده نيشه وه به كاو خو
گوراني ده وتراو جار جاريش دوو دوو سي سي ده ستيان ده گرت و
زه ماوه نديان ده گيرا ، راسته بو خوشي و شادي هه موان بوو ،
به لام دلي تو مه به ستي سه ره كي بوو ، كه چي توش بيرو هوشت
به ميوانه كه ته وه خهريك بوو ، به وه ي كه نه و چه توونه هات چون
چوني و له كام شوټيني كه لاوه پيشوازي بكه يت ، بويه هه ر كه
باسي لادان و دانيشتن هاته گوټي ، به په له چاوت گيرا ،
كه نده لانيكت به دي كرد :

- نيره خوشه باليره لابه دين !

شتيكت پيشنيار بگردايه دانه دواوه ي نه بوو . سه نگر ي
خو حه شاردي خوتت هه لبرارد ، ده هه نگاويك دوور ليويه ي
دانيشتن ، چيگاي خوت له په ره وه نزيك كه نده كه بوو ، نه وان
گوراني ده لين و زه ماوه نده ده گن ، توش هه ربه له ش لايانيت ،
نه گينا وهك تر :

«نیره چاکه ، پیوام هر ههشت نۆشه قاویک دوورم ، بو
نه وهی ههستی بی نه که ن نه که ر له سه ر خوش برپوم هر
به چه ند ساتیکی که م دهیگه می ، نامبینن ، مه گه ر ... نا ،
مه گه ر زور لیم به ناگابن ، به لام نه ، چونکه شوینه که ی
وانی به تا نه وهند به وردی چاو دیریم بکه ن ، نه سه ربانه نه به ر
په نجه ره ی ژووریکی به رزه ، نه گوی ئاوه ونه له لای
ناگریشه وهی ...»

تو له م که یز و به ینه ی خوئا بویت نه وانیش له به زمی
خویانا بوون .. به لام هه ستت ده کرد جا جار ده یاندایت به ر
تیله ی چاو ، یان هانی به شدار بوونیان ده دایت ، خوکه سیان
راسته و خو داوای لی نه ده کردی ، به لام خو ت زیره کیت ،
سه رنجه کانیان ده خوینیته وه .. به گوی خو ت نه وهت بیست ،
نه ویش که دوکتوره که ی خزمتان بو هه وال پرسینت هاتبوو
به باوکتی راگه یاند . کردبوت به خو وه رچه ند یه کیکی له و
جو ره بها تایه و نه و باسه ی لابکرایه ته وه ، له هر شوینه که وه
بوایه خو ت لی ده گرت :

- زیره که کان به زوری تووشی نه م جو ره نه خوشی به دین ،
چونکه میشکیان هه میشه وریایه و له کاردایه .. که لیک له زاناو
ناوداران و بلیمه ته کانی دونیا و ابوون ..

- به لی دوکتور نه میش هه ر له منالیه وه زیت و وریا بوو ، زور
له وانی تریشم وردبین تره .. له قوتابخانه شدا زور ستایشیان
ده کرد ، ئیستاش له زور شتا بو چوونی نه و له هی هه موویان
چاکتره .

- نه و ده رمانه ش زیاتر بو خاو کردنه وهی میشکیتی ، بویه که
ده یخوات ئاره زوی نووستن ده کا .

کزه یه کی ساردی ده مه و ئیواره به ناگای هینان و کاتی
به بیر هینانه وه . بویه وا درهنگ که وتن و به تاریکی که یشتن .
تاریکه شه وه ، چرای شه قامه کان چاوویان نووساوه ، به غذا
له گومی تاریکیدا مه له ده کات ، لایتی ئوتوموبیله کان چاوی بزوی
ماسی به کانی ناوین .. دووسه عات زیاتره له ئوتیل ده گه رین ،
له به ر هه رکامیکیانا ده وهستن ، دوا ی نه ختیک پیاوه کان سه ر
ده که ونه وه :

- نیوهی سالان هه روایه ، جیگا زور زه حمه ته .
- ئیمه یش ره وه یه کین ، له م شه وانه دا هیج ئوتیلیک نه وهنده
جیگای نی به .

- ئی خو من پیشیان ده لیم هر دوو ژوورمان به نی جی ی
خومان ده که ینه وه ، هه مووی چوار پینج سه عاتیکه !
- جا که وایه با له ئوتوموبیله که دا بنوین .
- کاک ی خو م من ماندوم ، له ئوتوموبیله خه وم لی نا که وی ،
له به یانی به وه لی ده خوړم ، ئیستاش نه خه وم ، نه ی سبه ینی
چون ده ست بی بکه مه وه ؟

له ئوتیله باشه کان بوونه وه .. ناچار سه رتان به هی وادا
ده کرد که هر بیریشتان لی نه کردبووه .. نزیک دوانزه یه ،
خه ریکه شه و گاره که لیژ ده بیته وه .. له ده رگای یه کی که له وانه ی
هر به ناو ئوتیلن هاتنه ده ره وه و ده ستیان و اراوه شانده که
دابه زن .. چوونه نه و دیو ده رگاکه ، کچان لچیان لی
هه لقورچاند ، تو نه وهت نه کرد .. دوو ژووره که یان
نیشان دان ، کاک عه لی و پورت و هه ردوو خوشکه کانت و دوو کچه
پووره که ت و تو چوونه یه کیکیان ، سی کورپه که و دایکی
یه کیکیان و پیره ژنه که چوونه نه وی تریانه وه ، هه رچه ند بوله و
خوته و قیزو بیزتازان کرده وه ، به لام بی سوود بوو ، چونکه کاک
عه لی که سه ر قافلله که بوو ده بوایه بنوستایه ، بویه نه ختیک
به سه رتانا هات و تو زیکیش به ته وسه وه گالته ی به نازو
نوزتان کرد وه ک کومه لیک کچی عازهب ، جا قایل کردن به وهی
خوتان کرکه ن تا نه و چه ند سه عاته خه وتان لی بکه ویت .

به ده م خه یاله وه خه ریک بوو خه وت لی ده که وت ، ده تزانی
هر خو ت به ناگایت و هه موو نووستوون ، چونکه به مه زنه ی
خوت سه عات زیاده چونه ته ئامیزی تاریکی ژووره که وه .. له پرا
بوونیکی زور ناخوش هاته به رلووتت ، تا ده هات زیادی ده کرد ،
وه ک بو چرووک بیت ، زورت له خو ت کردو هه ستایت ، پیش
گلۆپ کوژاندنه وه جیگا کسانیان د یاری کردبوو به ره و لای
جیگا که ی کاک عه لی بویته وه و به ناگات هینا :

- کاک عه لی هه سته بزانه نه و بو چروکه چی یه ؟
- بو چروکی چی ؟ کوا هیج بو ن نا که م !! بنوو زوری نه ماوه
پوژبیته وه ، خوتان هر له سه ره تاوه نه وهنده قیزو بیزتازان له
جیگا که کرده وه بویه وا هه ست ده که یت ، نه گینا هیج له ئارادا
نی به .. ! بنو کچه که م نه ختیک خو ت بخافلینه خه وت
لی ده که وی .

که قسه کانی ده کرد چاوی هه لته ده هینا ، یه که م جار
نه بی کردی به وه و بینیتی ئیتر لیک نانه وه و نه و قسانه ی کرد ،

هه سست کرد هه ر که زانی توتیت شته که ی به بی بایه خ زانی ،
بویه توش وهک دل شکاوینک که رایته وه سه ر جیگا که ت وه هر دوو
کونه لووتت به پارچه کلینیکس ناخنی و سهرت داپوشی به هیوای
نه وه ی خهوت لی بکه وی ..

- بابیه .. بابیه .. هه سته بو کپوزو بو چپوکیکی زوردیت !
- ها نه وه توی ؟

گویت لی بوو به ک دوو مشه ی لیوه هات و که وته بوون کردن .
- نه وه چی به ؟

هه رچه نده ماوه یه کی باش به سه ر هه ستانه که ی تودا
رابورد بوو ، وات ده زانی نه ومشت و مره له خه و تایه ، که چی
خه و نه بوو ، توش هینشتا به ناگا بویت ، چاوت کرده وه ، دوو
تارمایت به دی کرد ، یه کیکیان کاک عه لی و نه وه ی تریان به
دهنگه که یا هه لاله ی کچی بوو . کاک عه لی راست بووه به ره و
دهرگا که رویشت ، دهستی بو سوچی کاره باکه گیرا ،
دی به وه ، دایگیرسان که چی هیهچ .
- کاره باش نی به ! ..

کاک عه لی به هیواشی وای وت .. دهستی برد دهرگا که
بکاته وه ، کلیل درابوو ، دهنگی به ربوونه وه ی کلپله که ت
به رگوی که وت .. نه ویش دانه وه ی به وه .. چاوت به تاریکای به که
پراهاتبوو تارمایی هه موو شته کانت ده دی ..
- نای له زهمینه ی ژووره که چند گهرمه !! تو وهره دهستی
لی ده .

- نه وه چی به بووا گهرمه ؟

کاک عه لی و کچه که ی نه و قسانه یان له گهل یه کتورا
ده کرد .

له چی ی خوت راست بویته وه ، نه ویش کلپله که ی
دی به وه ، خستی به کونی کیلونه که وه ، چرکه ی کردنه وه ی
هات ، درزیک خسته دهرگا که ، دوا ی ساتیک توند
دایخسته وه ، چهره دوو که ل شالووی بو ناو ژووره که هینا .
- چ دوو که لیکه ! هه ستن ، خیرا ..

هه ر که کاک عه لی نه و قسانه ی له دهم دهره پری نیتر
هه موو راست بوونه وه ، ژاوه ژاوتان تی که وت ، یه کیکی بووه و
په نجه ره کان راپیکرد ، به هه ر حالیک بوو تا کیکیانی کرده وه ،
نه وه ش بووه هوی دروست بوونی ته وژی هه وا ، له درزوکون و
که له به ری دهرگا که وه دوو که ل ته واو زیاد ی کرد ، ژووره که

خه ریک بوو ورده ورده قانگ ده بوو ، کوکه تان تی که وت ، توش
هه ناسه ت سوار بوو ...

- با له په نجه ره کانه وه خومان دهر باز بکه یین !

کاک عه لی وای وت و هه له تی بو لای په نجه ره کان برد ،
نیوه ش وهک پیوه ی به سترابنه وه ، به دوایدا چوون ، دوا ی
نه ختیک وتی :

- که تیبه یان پیوه یه ، دهر چوونمان له وینوه مه حاله .

که رایه وه لای دهرگا که و نیوه ش به دوایدا ، زانی نه وه
دوا ریگه یه ، دوو که ل په نگی خوارده وه و به جاریک ته نگی بی
هه لچنین ، له ولاته وه زریکه هه ستا ، دووان بوون

- مه یکن به هه را ده ستانم به نی با له قایی به که وه دهر چین
هه ر به دهم نه و قسانه ش وه کاک عه لی توشی گرت ، مه چه کی
گرتین ، هه رسی کتانی به کیش کرد ، چوونه نه و دیو دهرگا که و :
- دایخه نه وه

وای به وانه ی ژووره وه وت ، گویت له زرمه ی
داخسته وه که ی بوو .

- ناخ قاجم شکا ..

دیار بوو یه کیکی له دوانه که ی نه و دهستی به ربوو که وت ،
جیتان هینشت ، ماوه یه ک رویشتن ، هه ستان کرد دوو که له که
ته نک بووه ، هه ر دوو کتانی به ردا و به کوکه کوک وتی :

- دهجم به دوا ی نه وانی تردا .. نیوه ش چند ده توانن ریک
پرون ..

رویشتن تا ده هات به رده متان پرون تر ده بووه ،
به ره یی خوتان ده بیینی ، به دهنگی به رز هاوارتان ده کرد ،
به لکو نه مه خوی به کیکی به دهنگتانه وه بیت . بی پلیکانه تان
هاته ری ، ده ستان له دیوارو یه کتر به رنه ددها ، چند پله یه ک
چوونه خواره وه ، نه وه ی له گه لتا بوو هه لنتو تاو خوی به سو
گرتنه وه ، توش خوت دا به سه ر نه و چند پله یه ی که لی
ره ت پیون ، گیرسانه وه ، هه ستانه وه ، گورتان دایه وه
به رخوتان .. گه یشتنه خواره وه ، به رده متان ته واو پووناک
بووه ، چاوگی دوو که له که تان لیوه به دیار که وت ، له دهم
دهرگای دهره وه بوو ، که نزیک بوونه وه ، سه یرتان کرد
دوو که ل و ناگر له شوینی شاگرده کانه وه بلند ده بیته وه ،
چیت دی ؟ خوتت بو نه گیرا پر به دهنگ قریشکانت ، نه وه ی
له گه لیشتا بوو بوی سه ندیته وه ، دوا ی ساتیک وهک یه کیکی

دهمتان بگری یان دهست بنیته بینتان ، هر له وکاته شد ا میوانه کانی توش په یدا بوون وهک موویان بو ه لکوپوزابی .. نه مجاره یان وهک هیچ جاریکی تر نه بوون ، په یدا بوونیان و مل سوراندنت پیکه وه بوو .

«نه وه چی په نه مانیش په له یانه ؟ !» توند دهستت نایه سه رچاوت و هه ولت داملت راگری ، که چی دهستت زور خوی بوته گیرا ، توانای نه ما کوچ بوو به ربووه ، سه رت سه متی سورانی خوی و هرگرت ، دواي نه ختیک که و ته رت بردن ، چاوت زه ق بوون ، هه ستت کرد نه وهی له که لتا بوو به دهم قریشکه و هاواره وه سه رتی گرت ، هه موو شتیکت ده بیست و له هه مووشی به ناگابویت ، هر نه مجاره نا ، هه مووجار ، به لام چاوو سه رو دهستت بو داپن نه ده کرا .

نهک هه ر به خوت به لکو به وهی له که لیشتایه و به دهی وهک نه ویش ناتوانن دابینیان که ن و خویان له ناستی نه و رت بردنه ی سه رتا بگرن .. به دهم گریان و قیژه وه بالی چه پی گرتیت و به کیچی ده کردیت ، لای راستت له جووله که و ت و به ربووته وه ، که چی نه و دهست به ردارت نه ده بوو ، هر پای ده کیشایت ، هه ستت به که رمای په کی زور ده کرد ، هه موو له شت نیشته سه ر ناو ، زه وی په که وهک زمپنه ی که رمایک بیت که بیست و چوار سه عات ناگر له بنیا ناله نالی بی . نه و بوپیشه وه ته کانی پی ده دایت ملیشت به لای راستا ، لات و ابوو که ملت سوورپیکی ته او خولابیته وه ، ده موو چاوی خوتت پیش بین ده کرد که به چ جوریک گپرو گرژبوو .

«نه .. واگرد بوونه وه ، رهنگیکیان زال بوو هر نه و مایه وه نه وایی تری سپری په وه ، وا نه ویش له ناوه راستی ناگرو چه ره دووکه له که وه بو ناو چاوم خلور بووه ، له جووله که و تم ، که چی سه رم بو به رز ناگریته وه ، ده لای م لم نه گرتووه ، وهک هر جاریکی تر نه ختیک خوم گرت ، تاگوری تی هاته وه .»

که توزیک به سه ر خو که وتیته وه ، کچه پوره که تت به دی کرد ، له لات وه که وتبوو شه که ت ، به ناسته م هه ناسه ی بوو ده درا ، له ناخی په وه هه نسکی قوولی ده دا .. که وتیته راوه شانندی .. زانیت بی هوشه ، توش دلت تیکل هات ، هیلنجت ده دا ، په ک دوو قولبت هه لهینایه وه ، دهنگی ناگر کوزینه وه ت به ناسته م ده بیست .. نه ی دواي نه وه چی رویدا ؟» هه ر چه ند میشکی خوت ده گوشی هیچی ترت به پیر

نایه ته وه .. کچه پوره که شت له تو خراپتر ، نه و نه بله ق بووه ، نه و چاوه ی لیتی بریوه نایتر و کینی .. توش چاو بو خوشکه کانت بو پورت بوکاک عه لی و کچه کانی تری ده گیری .. نه وانه هیچیان نه وان نین ، به جله کانیانا زانیت له خه سته خانه ن ، به لام چون که پشتوون نازانی !! سه یریکی کچه پوره که تت کرد و ده مت هه لهینایه وه :

- نه ی نه وانی تر کوان ؟

نه ویش هه مان پرسیاری به چاو لی ده کردی .

«به لام نه هه ر نه وه ناپرسیت ، من له چاوی نه وادیمه نی شوینی شاگرده کان به دی ده که م ، هه ر ده لای دواي نه و وینه په گلینه کانی هیچی تریان نه شتوته وه ، نه وه تا زه لامه کان بوونه ته زووخال ، وهک خه له وز رهش دا که راون و گوشت به سه ر نیسکیانه وه نه ماوه هه مووی بوته قه ره برود .. توند چاوی خوت گرت پروت له و و هرگیرا .. هه ر که سیک به لاتا برویشتایا دامینت ده گرت و پرسیاری خزمه کانتت لی ده کرد ، نه و انیش تیکرا له سه رنجیک زیاتر هیچ وه لامیکیان نه بوو .

تا دهمه و نیوه پرو و هختا بوو بال بگریته وه ، هیچت لی حالی نه بوو ، له پریکا باوکت و دایکت به په شوکاوی و رهنگ هه لیزرکاوی به ژور که وتن .

- بابا گیان ، هاتی ؟ .. نه ی نه واتی تر کوان ؟

باوکت خوی بو نه گیرا پروی لی و هرگیرایت ، چاکه ته که یت گرت و رات ته کاندو قیژانت :

- بابا .. له که ل توم نی په ؟ بو پروم لی و هر ده گیری ؟ بو بو ؟ ساوری لی دایتسه وه .. وه لاسی پرسسیاره که تت له فرمیسکه کانتیا به دی کرد .. به ری چاوت تاریک بوونه وه .. دیسان میوانه کانتت گرد بوونه وه ، به لام نه مجاره خویان هاویشته ناو دلویک فرمیسکی که وره ی باوکت وه .. له ناویا چه خما خه په کیان داو ، له که ل دهنگی گریه ی دایکتا له به ر گوی ی تودا نه وه یان ده گیری په وه که چون کاره پاکه له پشت سه ری شاگرده کانه وه شورتی کردووه و ناگری له وان به رداوه .. فرمیسکه که خزا ، نه وان له سه ر پرومه تی باوکت له جی ی خویان مانه وه و نه مجا له سه ر شیوه ی (10) که سه که ی له مه ر خوتان خویان ده نواندو نه و ساته یان بوو لیده دایتسه وه که خه ریکی تاسان و پیشان بوون له دوو ژوره که دا ، تا هه ناسه یان له به ر برا .

کۆمپیوتەر

ئەندازىياري كارەبايي :
برهان ئىبراهيم يە عقوب
هەولير

لە چەند لايەنيك دەستی يارمەتيان بۆ دريژ کرا ، بۆ داھيناني ناميرو دەزگای نوي چونکە ئەوانەي کە مەبوون پيشتر لەگەل پيداويست و خواستی جەنگدا نە دەگونجان .

لە وکاتەدا يە کەم دەزگای نوي بە ديارکەوت و ناوبانگی بە (ئاوھزی ئەليكتروني) دەرکرد يان کۆمپيوتەر ، لەم دەزگایە نوي يەدا توانرا چەند ناميرو جوغزی ئەليكتروني تي بخريت بۆ زياد کردنی خيړايي يە کەي ، چونکە ئەو دەزگایانەي کە پيشتر بە کار دەھات بەھوي ووزەي کەھرو - ميکانیکی Electro - Mechanical ئيشي دەکرد ، بەلام دواي تي ئاخيني ، لوولەي ئەليكتروني ، Electronic - tube ترانيستور ، ووزەيەکی تر پەيدا بوو ، بەنيوي کەھرو موگناتيزي Electro - magnetic تا لەسالی 1948 دا يە کەم دەزگای کۆمپيوتەريان داين کرد .

تاماويەک لە مەوپيش ئەو زانیاريانە و داتايانەي « Data » دەدران بە کۆمپيوتەر دەبا بەريگای (ئوتوموبيل ، فريکە ، کەشتي) يا چونکە هەتا ئەوکاتە ئەندازەي پيوەندی داري ئەوھندە پەرەسەندنی بەخويەو نەدی بوو ، بەلام لە ماويەکی کەمدا ، تەلگراف ، تەلفزيون ، ناميرەکانی تەلی و بی تەلی و مانگی دەس کرد پەيدا بوو پيوستی نەما بە ئوتوموبيل يافريکە پروگرام و زانیاريەکان بنين . بەلکو بە شيوەي بروسکە ، تەليکس ناميري تەلی و بی تەلی دەنيردین و ئەنجامەکانيش هەربەم شيوەي وەر دەگيرين .

مروڤو کۆمپيوتەر

مروڤو ژياري کۆمەلگای مروڤايەتي زور سوود لە کۆمپيوتەر وەر دەگري ، چونکە بەھندی کاری گەورە هەلدەستی ، کە مروڤ لە توانای دا نی يە بە پروژيک و دوو روژ بەلکو بە مانگيک و دوو مانگ بە ئەنجامی بگەيەنی .

بە کارهينانی کۆمپيوتەر لە بوارەکانی ئەندازياري و زانیاري سروشت و پيشکەوتنی تەکنولوجی ، سەرکەوتنيکی گەورە يە بۆ کۆمەلگای مروڤايەتي ، کۆمپيوتەر لە توانای دا هەيە کە کاری وا بە ئەنجام بگەيەنی وە بە خيړاييەکی ئەو توکە بە بار تەقاي مليۆن جار خيړاي مروڤە کە قاقەزو پينوس بە کاردينی ، بەلام خيړايي و ورد بوونەو بەلگەنين و بەس ،

پيشەگي : -

مروڤ لە کۆنەو هەول داو ه بۆ ريكخستنی ژيانی خوي کەوا باشترين داھينان بەھينتە کايەو و داي بهيني ، کەبتوانی تارادەيەک هەندی ماندوو بوون و شەکەتي لەسەر خوي کەم بکاتەو ، چونکي لە ژيانی روژانەيدا بە چەندەھا کاری ژميرياري هەلدەستی و ئەمەش دووبارە و سێ بارە دەبيتەو ...

جانبو ريكخستنی پروسينی ژميرياري هەلستايە بە داھينانی خستەي نامادە کراوي « ماتماتيک » ي بۆ کوکردنەو و ليکدان و ليک دەرهينان ، دا بەش کردن ، وەبەمەش نەو هستا بەلکو داھينانەکی تری سازکرد ئەویش (راستکی پيژمار) بوو « slide rule » کە توانی هەتا رادەيەک بەسەر هەندی گيرو گرتی ژميرياري سەريکەوي لەوانە دوزينەوي رەگ - توان ...

جون ناپير John Napier توانی لەسالی 1617 ي زاینيدا ناميريک دروست بکات بۆ يارمەتي دانی کردارەکانی ليکدان . زانای ماتماتيکی فەرەنسايی بليز پاسکال Blaise Pascal ناميري پروسينی کوکاري دروست کرد .

پاشان بەرە بەرە لە سەدەي حەڤدەھەم توانيان مەکينەي کوکاري داھينن ، ئەو ناميرە لە پەرە پيدان بوو توانيان چەند بە شیکي ديکەي بۆبکەنەو ، تاو کۆ بەھندی پروسينی ديکە هەلبستی .

زانای ماتماتيکی ئينگليزي چارلز بابيج Charles Babbage ناميريکی داھينا بۆ شیتەل کردنەو و بە کار هينانی چوار کردارەکانی ژماردن و شێ کردنی هاوکيشەکانی جەبر .

لە وولاتە يە کگرتوو هکانی ئەمريکا ، لەسالی 1881 ي زاینی هەولياندا لە لايەن زاناکانەو بۆ پەرە پيدان و پيشخستنی مەکينەي کوکاري کەبتوانی هەندی کيشەي شیتەل کردنەوي هاوکيشەکانی ماتماتيک شێ بکاتەو . هەتا سالی 1930 پيشەسازي دروست کردنی ناميرە پيژمارەکان و دەزگاکانی کۆمپيوتەر هەر لە سوڤي گەشەسەندن و پەرەسەندن دا بوو .

تاو کۆ جەنگي دووھمی جيهانی هەلگيرساو بارو دوخیکي تازهي بۆ پەخسا ، زاناکان کەوتنە جموجول و خو تەپاردان

به لنگر كومپيوتهر توانيويه تي هه ندي شت بکات که له تواناي مروف دانه بووه به کرده وه ، تواني بوکيت بنيري بو ناو مانگو و بارام .

مروف ناتواني نه م ناميره له رازه ي خوي دابني بوشيتل کردنه وه ي گيرو گرفته کاني نه که ر هات و خوي نه و شتانه ي دهوي دياري نه کاتن ، چونکه شوپشي ته کنولوجي که كومپيوتهر ديارده يه کي سه ره کي ي به رامبه ر نه ماش شان به شاني شوپشي زانستي ته لوجي و شوپشي فيکري په ره ي سه ندوه .

مروف تواني هوش و بييري زانستي خوي زياتر په ره ي بدا چونکه سه رنج دان و خيرايي زور بووه هه رچه نده به کاري که وره هه لستا به لام ناتواني به رامبه ر بييري زانستي مروف بوه ستيت وه له هيج کاتيکيشدا شويني مروف پريناکات وه ، به لام به پنجه وانه هه رده م له رازه ي مروف و کومه لگاي مروفايه تي به چونکه زياتر هاني داوه بو زياد کردني به ره م و پالي پيوه ناوه بو داناني پلان و نه خشه ي وورد ووردو زيره کانه .

به ره به ره كومپيوتهر خوي گرت و واي لي هات به کاربیت له هه موو شوينيک دا به تاييه تي له ناماده کردني داتا کاني راپورتي سالانه واي لي هات که زياتر به خيرايي به نه نجام که ياندني نيش و کاري کارگيري بدات به تاييه تي له کوپو ده زگا که وره کانددا ، هه روه ها به کارديت بو ياريده دان له هه لسوراندني کاروباري کارگه کان و بو دوزينه وه ي خاله ناسازو ناهه مواره کان و بو چاوه دييري کردني به ره م ي باش ، وه له پروگرامي فيرکردن و هه شقدان له نيش و کاري هات چوو پروگرامه کاني نيش کردن و شيتل کردن و ريکخستن و توژينه وه ي زانياري .

پينا سه ي ناميري ناوه زي نه ليکتروني

ليره دا نيمه ناتوانين پينا سه يه کي تاييه تي و سه رتاها کير بکه ين ، چونکه له هه موو بارو دوخنيک به کار ديت ، به لاي نه ندازيار به شيويه يه ک و به لاي ژميرييار به شيويه يه کي تر ، له لايه ن که وره پياواني زانياري وه ک ، فيزيک : ماتماتيک و پسپوره کاني زانياري سروشت ، بو سه ر ژميري ژماره ي دانيشتوان و دا هاتي ده ولت و نيتر هه ريه که پينا سه يه کي تاييه تي خوي هه يه .

به لام به شيويه يه کي گشتي كومپيوتهر ناميره کي نه ليکتروني به که داتا « Data » و هرده گري و له ريگاي خواستني پروگراميکي ديارکراودا هه لده ستني به پروسيبي چاره سه ر کردني داتا کان ، له دوايي دا هه ر به شيويه ي پروگرام نه نجامي ده دا .

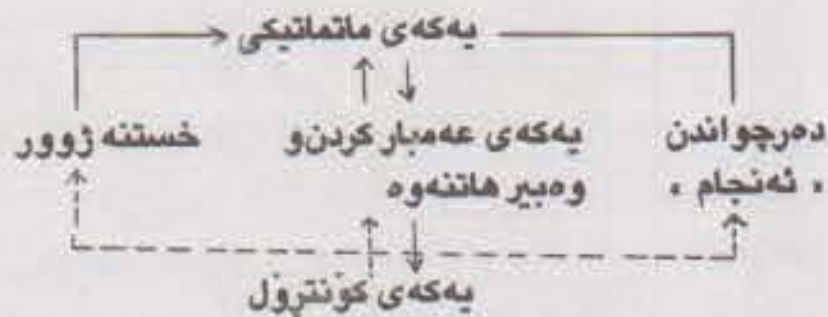
ده زگاي كومپيوتهر له چي بيک دي ... ؟
ده زگاي كومپيوتهر دابه شي بينج يه که ي « unit » جيا جيا ده گري .

- 1- يه که ي خستنه ژوور input unit
- 2- يه که ي عه مبار کردن storage unit
- « وه بير هاتنه وه » or remember unit
- 3- يه که ي ماتماتيک Arithmetic unit
- 4- يه که ي کونترول control unit
- 5- يه که ي خستنه دهر output unit

« نه نجام » كومپيوتهر داتا کان Data زانياريه داواکراوه کان و هرده گري به يي ي پروگراميکي ريک و بيک ، راپه راندني له سه ر بناغه ي نه و داتايانه . له پاشان دهرچواندني نه نجامه که که نه ويش به شيويه ي به رنامه يه کي ريک و بيکه که واته سوپي بنه ره تي كومپيوتهر به م شيويه يه .

- 1- خستنه ژووري داتا کان
 - 2- چاره سه ر کردني داتا کان
 - 3- دهرچواندني داتاي نوي
- نه نجام دهرچواندن → پروسيبه کاني → خستنه ژوور
- output ماتماتيکي input

به لام ده توانين به شيويه يه کي ديکه وينه کيتي بکه ين پروسيبه کان شي بکه ينه وه

ليره دا ده توانين هوشي مروف له که ل هوشي كومپيوتهر به راورد بکه ين .

نه که ر يه کيک ويستي پروسيبيکي ژميرياري بکات چه ند زانياري يه ک و هرده گري وه ک : ژماره کان ، پيشه کان ، جوړي

پروسیسه کان که داواکراوه بیانکات نه و زانیاری به ش به شیوه ی نووسین یان زاره کی وهرده گری جالیره دا « چاو گوی » ده چینه یه کی « خستنه ژور » دوايش چه مکه که ده گویز ریته وه بو ناوه وه ی میشک که به رامبر (یه که ی پروسیسه کان) ه دوا به دوا ی میشک نه انجام دهرده چی جا چ به دم یان به دست ، جالیره دا دست و دم به رامبر یه که ی دهرچواندنی زانیاری به کن .

ناماده کردن و شینهل کردنی گیرو گرفتیک

له کاتیک دا هر کوپو ده زگایه ک یان تاکه که سینک ده یه وی گیرو گرفتیک شی بکات یان به رنامه ی کاریک رابه پینی به م پینچ هه نگاوانه ی خواره وه دا تیده پیری .

- 1- پیناسه ی کیشه که : واته دیارکردن و وه سف کردنی به زمانیکی پاراوو به ریگایه کی ته واو به پی ی توانا
- 2- شی کردنه وه ی کیشه که : مه به ست له دابه ش کردنی گیرو گرفته که بو چند پروسیسیکی دیارکراو پیوسته پی ی هه لبستین ناماده ی بکه یین بو هیئانه نه انجام .
- 3- دانانی به رنامه : مه به ست له دانانی به رنامه واته به رنامه ی کار به زنجیره یه کی ریک و پیک له پروسیسه دیارکراوه کان ، به دریزی تیادچی داوا کراوه ریک ده خریت .
- 4- رابه راندنی شی کردنه وه ی کیشه که : له م هه نگاوه دا رابه راندنی نه و پروسیسه دیارکراوانه که له کاتی دانانی به رنامه ریک خرا .
- 5- پاراستنی دیکومینتی کیشه که : کوکردنه وه ی نه و زانیاری یانه که تاییه تیان به گیرو گرفته که ی هه یه و کوکردنه وه ی تیبینیه کان و دانیان له یه که یه که ی تاییه تی ناو کومپیوتهر بو نه وه ی که سه که و کومپیوته ره که خوی بو جاریکی دیکه بگر ریته وه سه ریان نه گه ر پیوستی هه بوو .

کومپیوتهر چون کار ده کات : -

هه روه که له وه پیش ووتمان کومپیوتهر هه لده ستی به وه رگرتن و نیش پی کردنی زانیاری یه کان و دهرکردنی نه انجام ، چ به شیوه ی ژماره یا به شیوه ی « تعلیمات » بن ، مامه له یان له گه ل ده گری به ته نی نه لیکترونی وه ک ترانسپستور زمانه ی نه لیکترونی ، خانه کانی موگناتیزی و ته ل که هه لده ستی به گه یاندنیان .

وه هه روه ها نه و ته نه نه لیکترونیانه ش هه لده ستن به عه مبارکردن و کرداری جولاندنه وه ی زانیاری یه کان به هوی نیشانه ی نه لیکترونی Electronic - signal . پاشان نه م زانیاری یانه تومار ده کرین پاش جیا کردنه وه یان بو یه که ی بچوک بچوک که پی ی دهوتری (bits) ، به ریگای دهرخستن و وون بوونی نیشانه ی نه لیکترونی له یه کی له و ته نانه ی باسمن کردن .

نیش کردنی نه م شیوه یه پی ی دهوتری Binary made یانی شیوه ی « جووت ره گزی » چونکه وشه ی Binary به مانای « له دوو ره گه » پیک دیت ، وه نه م شیوه ش ده شی کرداری داگیرساندن و کوژاندنه وه ی چراهه کی کاره بایی بیت یان کردنه وه و داخستنی سوچیکی کاره بایی بیت کرداری نیش پی کردن و راهه ستاندنی ته زوی کاره با بیت که به ناو ته ل دا دهر وا یان جه مسه ری پوزیتیف و نیگه تیفی ته نیکی موگناتیزی بیت .

که واته سیسته می جووت ره گزی Binary system ته نیا دوونیشانه به کاردینی نیشانه ی « 0 » که بو گوپین و نواندنی وون بوونی به هایه کی دیارکراودا دیت . نیشانه ی دووم « 1 » که بو دهرکه و تن و ناماده بوونی به هایه کی تر به کاردیک بو نمونه .

نیشانه که ی

1

داگیر ساوه

0

کوژاوه ته وه

« کومپیوتهر چون مامه له له گه ل ژماره و بیت ده کا ، له یاساکانی ماتماتیک چند سیسته میک هه یه وه کو سیسته می دیسمعل که بناغه که ی ده کاته (10) ، یان سیسته می نوکتال هه یه که بناغه که ی (8) ه .

وه هه روه ها نه مانی تریش . بو نمونه نه گه ر نه م ژماره ی خواره وه ش بکه یته وه له سه ر بناغه ی « دیسیمل » به م جوړه یه :

$$(148)_{10} = 1 \times 10^2 + 4 \times 10^1 + 8 \times 10^0$$

$$10 = 100 + 40 + 8$$

هه روه ها سیسته می نوکتالیش ده توانین به م جوړه ی خواره وه شی بکه یینه وه .

1234	08	12
0000	00	11
1111	11	1
2222	22	2
3333	33	3
4444	44	4
5555	55	5
6666	66	6
7777	77	7
8888	88	8
9999	99	9
		10

هه روهك ئاشكرايه كه نه م بليته له (12) ريزو (80) كوله گه پيكهاتوو ، بو نووسين و تومار كردني هه ژماره يه ك كومپيوته ر به هوي ناميري نه ليكتروني ده تواني كونيان بكات م كوني ژماره كان Numeric Punch له (0-9) به بينه كان Zone punch له (0, 11, 12) نه گه ر هات و بونيسي بيتيك له (اهه تايي) يان له A-B دوو كون به كار دين يان زياتر نه گه ر هات و ريزي (12) به كار هات و كونيك ديكه كرا له ريزي (1) ، ليره دا ده توانين تيبك له تيبه كان ده ر بيري ، نيتر به م هويه ده توانين (27) تيب بنووسين (3 x 9) نه م ش به سه بو نووسيني تيبه كان لاتي ني كه (26) تيبن .

فه ره هنگوك

- Slide rule المسطرة الحاسبة راسنكي پيژمار
 Communication هندسة الاتصالات نه ندازه ي پيوه ندي دار
 Eng .
 Electronic tube صمام الكتروني زمانه ي نه ليكتروني
 data معطيات - بيانات داتا
 بارام مريخ
 ديكومينت و ثائق
 سه رچاوه كان
 1- د . احمد حسين فرغل . علم الحاسب الالكتروني - لغة الفورنتران ج ،
 الهيئة المصرية العامة للكتاب - القاهرة - 1976 .
 2- د . مهندس عبدالرحيم بصله . مقدمة الى علم الكومبيوتر مراجعة د . يحيى
 الحكيم . الهيئة العامة للكتاب .
 3- چه ند محازمه يه كي به شي نه ندازه ي كاره بيلي سه ر به زانكوي ته كنولوژي -
 به غدا - كه به روئيو چاپ كراوه .

$$(148)_8 = 2 \times 8^2 + 2 \times 8^1 + 0 \times 8^0 \\ = 132 + 16 + 0$$

به لام كومپيوته ر مامه له له گه ل دوو نيشانه ده كات جاليره دا ده توانين هه ر ژماره يه ك بناغه كي چ بيت ده توانين بيگورين بو سيسته مي جووت ره گه ز .
 بو نمونه نه م ژماره ي خواره وه ده گورين له سيسته مي ديسيمل بو جووت ره گه زي .

(13)₁₀

پايان

$$1 - 13/2 = 6 \quad \text{ماوه} \rightarrow 1 \\ 2 - 6/2 = 3 \quad \quad \quad \rightarrow 0 \\ 3 - 3/2 = 1 \quad \text{ماوه} \rightarrow 1 \\ 4 - 1/2 = 0 \quad \text{ماوه} \rightarrow 1$$

↑
سه ر هتا

كه واته ژماره تازه كه به م شيوه ي خواره وه ده نووسرين

(1101)₂

به يه ي نه م گورينه ده توانين ژماره كان بنووسين

Decimal (10)	Binary (2)
0	0
1	1
2	10
3	11
4	100
5	101
6	110
7	111
8	1000
9	1001

بليتي كون كراو : Punching cards

نه م بليته هويه كي سه ره كي بو خستنه ژووري و اتاكان و وه رگرتني نه نجام بليته كه ش به م شيوه ي خواره وه يه :

هه ناسه تهنگی مندالیت

Asthma

in Children

نووسینی : د. بیتهدی فیلان MD,FRACP

وهرگیرانی له ئینگلیزی به وه :
«ئاراس عهزیز عهبدوللا»

سنگ ، وه زۆربهی حاله تهکان په نا نابه نه بهر چاره کردن و به ته شخیس نه کراوی ده میننه وه . زۆر مندال له م حاله ته سووکه ی هه ناسه تهنگی دا به (هه و کردنی بوړیچکه هه وای خیزه یی) ده ناسرین . بو چه ند سالیك له مه و بهر نه م حاله ته سووکه به شیوه یه کی وا ده زانرا که حاله تیکی جیاوازه له هه ناسه تهنگی ی . نه و مندالانه ی که ته مه نیان له نیوان سی هه تا حوت سالی دایه زۆرتر ناره حه تن به خیزه خیزی سنگه و زۆریه ی ده رکه وتنی هه ناسه تهنگ بوون نه خوشی فایروسیانه ی له گه لدایه ... نه مه وای کرد که بگه نه نه و نه نجامه هه له به ی که

هه ناسه تهنگی (الربو - تهنگه نه فسی - Asthma) باوترین نه خوشی دریز خایه نی (مزمن) کوئه ندامی هه ناسه یه له تاقی مندالیتی دا . هه ناسه تهنگی ده توانی گیروگرفت و ناته وای گه و ره درووست بکات نه گه ر به ریک و پیکی چاره سه ر نه کری .

به لایه نی که مه وه ، له سه دا بیستی %20 مندالان له نه نجامی هه ناسه تهنگی به وه نه خیزینن Wheezing له چه ند ماوه یه کی مندالیتی دا . له سه دا شهستی %60 نه م مندالانه زۆرترین گیروگرفت که ده رکه وی بریتی به له خیزه خیزی

گوایه هه موو نیشانه و گپرو گرفته کانی نه خوشه که له نه نجامی نه خوش که وتنی (تپه رگه هه ناسه یی خواروو) سه ره هل دهن ، هه ره بهر شه مهش به هه له به کارهینانی دژه زینده یی به کان (Antibiotics) ته نهها ریگه یی چاره کردن بوو . له راستی دا پیکهینه ره کانی به شی خواره وهی کونه ندای هه ناسه تووشی ته سک بوونه وهی بو ریچکه هه وایی به کان دهن که نه مهش له نه نجامی سی هوکاره وهی به که له هه موو نه خوشه هه ناسه ته نگه کان دا هه ن :

به که م : ته شه ننوجی ماسولکه یی بو ریچکه هه وایی به کان دووه م : زور رژانی شله یی لینج (میوکه س Mucus) سی هه م : ناوسانی ناو پوشه پرده Mucosal Swelling پینج له سه دی 5/ نه م مندالانه له بیست جار زیاتر تووشی نه م خیزه خیزه دهن له ماوه یی چه ند سالیک دا . له هه ردوسه د مندال به کیک (که دهکاته به ک مندال له چل مندالی هه ناسه ته نگ) تووشی گیرانیک سی سخته تپه رگه یی هه وایی دهن که رهنگ بو چه ند مانگیک یان ته نانه ت بو سال بخایه نیت .

سینکس (نیرو مینی) : تووش بوونی کور و کچ له م نه خوشی به دا وه کو به که هه رچه نده نیر زیاتر تووشی هه ناسه ته نگ یی دریز خایه ن دهنی . له ماوه یی هه رزه یی دا کچان که متر به ره و چاک بوون دهن و هک له کوران و ، له سه ره تایی کامل بوونیش دا هیچ جیاوازی به ک له نیوان نیرومی دا نامینیت .
ریژه یی مردن : زور به یی حاله کانی مردن له هه ناسه ته نگ یی دا له و مندالانه دا پروو ده دات که نه خوشی به کی دریز خایه نی سه ختیان هه به و تووشی ناره حه تی به کی خیرا و کت و پر دهن و ده ست به جی پیش چاره کردن دهن مرن . هه ندیک جار منداله که پاش حاله تیکی توندو خیرا له نه نجامی - چاره کردن تیکی ناته واوه له نه خوش خانه دا دهنری .

نیشانه و دوزینه وه کان و ته شخیص کردن : جگه له هه ناسه ته نگ یی ، چه ند حاله تیکی که می دیکه هه ن که دهنه هوی خیزه خیزیکی سه ره له ره وه Recurrent Wheezing له مندالان دا . له بهر نه وه ته شخیصی نه خوشی به که Diagnosis زور که م گرانی یی تیدایه نه که زانیاری به کی باش له نه خوشه که (یان که سو

کاری) وه ریگری ، ته نانه ته که ر منداله که ش له حاله تیکی هه ناسه ته نگ بوون دا نه بیتریت . پیویسته شیانی (احتمالی) گیرخواردنی ته نیکه غریب F.B. له بیر نه کرنی له بو ری هه وایی مندالیک دا که تازه پی بگری و تووشی به که م خیزه خیزه پی . نه که ر باسی قووت دان له نارادایی ، یا نایه کسانیتی یان بوونی دهنگه کانی هه ناسه Breath Sounds له هه ر دوولای سنگدا ، پیویست به وه دهکات که تیشکی نیکسی (اشعه) سنگ بگری له هه ردو و حاله تی هه ناسه وه رگرتن و Inspiratory هه ناسه دانه وه دا expiratory . هه ندیک جار نه خوشی فایبروسسی کیسه یی Cystic fibrosis له مندال دا نیشانه کانی له نه خوشی هه ناسه ته نگ یی ده جی . نه م جو ره مندالانه پیویسته ره وانه یی نه خوش خانه یی مندالان بکرنی بو به جیهینانی (تاقی کردن وه یی ناره ق کردن Sweat test به شیوه یی کی ریگه و ته واو .

پشکنینه کان Investigations :-

به که م : تیشکه نیکس (اشعه) .

نه و مندالانه یی که زیاد له راده یی ناسایی خیزه یی سنگیان هه به پیویسته فلیمیکی پیشه و پشت Anteroposterior ته نیشتی lateral بگرین بو دلنیا بوون له نه گیرانی بو ریچکه کانی هه وایی به هوی حاله ته کانی جگه له حاله تی هه ناسه ته نگ یی . له کاتی هاتنی هه ناسه ته نگ بوون دا ، به ده گمن پیویست به وه دهکات فلیمی تر بگری ته که ر شیانی (مضاعفات) له نارادا نه پی . کو بوونه وه یی هه وایی له نیوان سی و پرده یی دیواری یی سی دا Pneumothorax هه و کردنی سی Pneumonia زور باو نین له نه خوشی هه ناسه ته نگ یی دا .

دووه م : خوین پشکنین .

شی کردن وه یی سه ر تاپای خوین C.B. Analysis به ده گمن پیویسته .

سی هه م : تاقی کردن وه پیستی به حه ساسیتی به کان Skin allergy tests .

به ده گمن سوود به خشن و پیویسته به روتینی نه کرن . وه رگرتنی میژوویه کی باش دهر پاره یی نه خوشی به که نه و ماده

حه ساسیه ت درووست که رانه دهرده خات که بوونه ته هوی نه خوشی یه که . هه روه ها کومه لیک له تاقی کردنه وه پیستی یه کان زور جار نه انجامیکی پوزه تیف (موجب) ددهن به دهسته وه بو نه و مادانه ش که نه بوونه ته هوی نه خوشی یه که . هه مند الیک بنالینی به دهست گیرو گرفتنی هه ناسه یی یه وه ، هه ندیک جار تاقی کردنه وه پیستی یه کان به لگه ی نه وه ددهن به دهسته وه که حاله تیکه له هه ساسیه ت هه بوون . تاقی کردنه وه ی دژه ته نی ئی GE او تاقی کردنه وه ی «راست» (Radioallergosorbent test) بی سوودن له چاره سه رکردنی هه ناسه ته نگه ی مند الان دا .

چوارهم : تاقی کردنه وه کانی فرمانی سی یه کان :
 نه و مند الانه ی که ته مه نیان له هه شت سال زیاتره کردنی نه م دوو تاقی کردنه وه یه به سوودن :
 - دهره نیانی به رزترین بری نه وه هه وایه ی که له هه ناسه دانه وه دا دیته دهره وه (Peak Expiratory Flow) PEF .
 - دهره نیانی بری نه وه هه وایه ی که له یه که م چرکه دا له نه جامی هه ناسه دانه وه یه کی به زوردا ده کریته دهره وه FEV1

بو مند الیک له هه شت سال که متر نه مانه بی که لکن .
 دیاری کردنی نه مانی ته سکی و گیران له بو ریچکه کانی هه وادا پاش به کار هینانی دهرمانیکی له سمپه ساوی چوو (Sympathomimetic) به لگه یه کی به سووده له ته تشخیص کردنی هه ناسه ته نگه ی مند الان دا . هه ندیک جار ، هه ندیک مندال که هه ناسه ته نگه ی یه کی دریز خایاندووی سه ختیان هه بی نه م جوړه دهرمانانه چاریان ناکات نه که ر له وه و پیش دهرمانی کورتیکوستیروده کان بو چه ند پوژیک به کار نه هینرابی . هه روه ها تاقی کردنه وه کانی فرمانی سی یه کان به سوودن له قه بلاندنی گیرانی تیپه رگه هه وایی یه کان . به جیهینانی نه م تاقی کردنه وانه ته نها یه ک جار ، سوودیکی نه وتویان نیه چونکه هه ناسه ته نگه ی سرووشتی گوپراوی هه یه . وا باش تره پوژی دوو جار تاقی کردنه وه ی PEF بکری .

چاره سه رکردنی نه خوشی یه که :-

سه ر هه لدانی دهرمانه تاییه تی یه کان له م پانزده ساله ی دوا یی دا شوپرشیکی بگه وره ی نایه وه له چاره سه رکردنی هه ناسه ته نگه ی مند الان دا .

له گه ل نه مه ش دا نه مانه ی خواره وه به رامبه ر سوودی نه و دهرمانانه - ده وه ستن :-
 یه که م : چه ند شتیکی گشتی :-

بو لابرندی دوو دلی و نارچه تی دهروونی ی ، زور پیویسته دایک و باوک و نه و مند الانه ی که گه وره ن باسی سرووشتی نه خوشی یه که یان بو بکری ، چونیتی رویشتنی نه خوشی یه که ، هه روه ها له چ کاتیدا دهرمان به کار بهینری . زور به ی گیرو گرفتنی هه لچوون له مند الاندا که هه ناسه ته نگه یان هه بی ده توانری به ناموژگاری کردن و ری نیشان دانیکی باش نه هیلری .

دووه م : خو دور خستنه وه له نه لیرجینه کان :-
 نه لیرجینه کان نه و مادانه ن که بوونه ته هوی هه ساسیه ت درووست بوونه که وه ک ته پ و توژو په رو که پروه کان (Fungi) . نه م هه نگاهه زور به فراوانی په پیره و ده کری . هه رچه نده سوود نه بهینراوه له په پیره و کردنی زور خاوین کردنه وه و به کارهینانی پشتی و پیخه فی دور له نه لیرجین . زور به ی باوان له وه ناگادارن نه که ر دهره و به ره نه لیرجینه کان گرنگ بن وه نه که ر نه مه تاقی کرابیتسه وه نه وا هه نگاهویکی گه لیک به که لکه له نه هیشتنی ته نگه بوونی هه ناسه دا .

سی هه م : که م کردنه وه ی هه ساسیه ت :-
 نه مه واده رکه و تووه که کاریگه ری یه کی سوود به خشی دریز خایه نی نه بی له رویشتنی هه ناسه ته نگه ی مند الیتی و ، ناتوانری به کار بهینری .

چوارهم : پروگرامی وهرزش کردن :-
 وهرزش ، به تاییه تی مه له کردن ، زور به فراوانی به کار هینراوه . بی گومان نه مانه سوودیکی دهروونی یان هه یه نه ک سوودیک له ره و کردنی نه خوشی یه که دا . مه له کردن زور که م به رپر سیاره بو درووست کردنی ته شه ننوجی بو ری یه کانی هه وا ، به لام چالاکی یاری کردن و پراکردن بو ماوه ی که م که م ده توانری نه خشه بکیشترین به بی نه وه ی بینه هوی زیاتر کردنی ته شه ننوجه که Spasm . هه لژینی دهرمانیکی وه ک له پژی می سمپه ساوی چوو یان سوودیوم کروموگلایکه یت ، پیش وهرزش

مه به ستمان له ته ندروستی شیر (Milk hygiene) نه وه په که شیر به ریگه په کی ته ندروستیانه له ناژهل وهر بگرین و بیگه په نینه ناده میزاد به شیوه په کی ته ندروستی نه گه ر بیت و به شیوه ی سروشتی خوی بیت یا خود گوړا بیت بو به ره مه کانی تری وه کو په نیرو ماست و که ره و شیر ی توز هتد .

گرنگی شیر وه کو خوراکیک :

شیر خوراکیک گرنګو ته واو و بی هاوتایه چونکه پیک هاتوه له چه ند مادده په کی گرنګی وه کو پروتین و پون و نه نریم (Enzyme) و فیتامین و شه کری لاکتوز خوی ی کانزایی و ناو که به ره گزی په که می ژیان داده نریت ، نه م ماددانه هه موویان کاری خویان ده بین له بنیات نانی له شی ناده میزاد و یارمه تی زینده چالاکیه کانی ده دن و پیویستی کوته ند امه کانی دابین ده که ن و ده پیاریزن له جوړه ها نه خوشی .

له پرووی ته واوی په وه هیچ خوراکیک نیه بگات به شیر نه ک هر له به رنه وه ی نه م مادده گرنګان ی تیا په به لکو گرنګ تر له وه نه وه په که نه م ماددانه به شیوه په کی هاوسه نگ له ناو شیر بلاو بوونه ته وه ، وه پیک هاتووی هیچ خوراکیک تر ناگاته نه م هاوسه نگیه ته نها نه گه ر بیت و له شی گیانه وه ریک په هه موو به شه کانی وه کو ئیسقان و جگه رو دل و سی و سپل (Spleen) و هه موو به شه کانی تر وه ربگیریت نه و کاته ده گات به شیر ، له م رووه وه زاناکان وا راده گه په نن که نه و منالان ی شیر به ریژه په کی باش ناخون زیاتر تووشی نه خوشی ده بن به پیچه وان ی نه و منالان ی که شیر به ریژه په کی سروشتی به کار دینن وه هه موو تا قی کردنه وه زانستیه کان سه لماندوویانه که نه و گه لان ی شیر به زوری به کار دینن له شیان به هیزه و به رگریان بو نه خوشی زوره و ته مه نیان دریژه ، له به ر ناسانی هه رس کردنی ده دریت به منالان و نه خوشان و پیران و نافرته تی سک پر (pregnants) وه هو ی هه رس کردنی شیر به ناسانی ده گه ریته وه بو ووردی به شه کانی پروتین و رو ن له ناو شیر نه م ووردی هه رس و ده کات که به ناسانی هه وینه کانی هه رس بگه نه ناو شیر له کوته ند امی هه رس (Digestive system) له به رنه وه په کی له سیفه ته گرنګه کانی شیر نه وه په که به زووی و به ناسانی هه رس ده کرایت ، له لایه کی تر شیر خوراکیک ثابووری په (Economic) چونکه په ک لیتر له شیر له پرووی قیمه تی خوراک ی په وه

کردن ده توانی نه هیلن بوړی په کانی هه وا ته سک ببه وه .
پینجه م : چاره کردن به درمان :-

نه و ده رمانان ی له نه خوشی هه ناسه ته نگی ی مند الان دا به کار ده هینرین له خشته که دا تو مار کراون ، ده رمانی له پرژیمی سمپه ساوی چووی نوی به شیوه په کی ته واو بی زیان و ، وا ده رده که ون وه کو په ک کاریان هه بی ، له به رنه وه نه گه ر مند الیک به به کار هینانی بری ته واوی ده رمانیکیان وه لامی نه بی (له ریگه ی ده مه وه به کار بی) نه وا به کار هینانی ده رمانیک تر سوودی نیه .

له گه ل نه وه ش دا له رزین Tremor و زور چالاکی ی له ته نیشته کاره کانی Side - effects باوی په ک ده رمانن نه ک ده رمانیک تر . له م حاله دا و اباشه ده رمانیک دیکه به کار بهینری . بری نه و ده رمانان ی به ریگه ی هه لمژین به کار دی زور که متره وه ک له وه ی به خواردن به کار دی ، وه هه روه ها کاریگه ر تریشه . له به رنه وه هه لمژین Inhalation باشتیرین ریگه ی ویستراوه له چاره کردن دا .

ده رمانان کانی تری وه ک دژه هستامینه کان ، کوکه سه رکوت که ره کان Cough Depressants ، به لغه م ده رهاویژه کان expectorants ، دژه زینده گی په کان Antibiotics زور به شیوه په کی فراوان به کار ده هینرین له هه ناسه ته نگی ی مند الان دا ، به لام کاریگریان نیه . دژه زینده گی په کان له هه موویان زیاتر بو نه خوش ده نووسرین به تاییه تی نه وان ی که نیشانه ی هه بوونی نه خوشی سی یان هه په له گه ل هه ناسه ته نگی په که دا .

قاپروسه نه خوشی هو کاریکی پلوه بو سه ره لدانی حاله تی هه ناسه ته نگ بوون ، به لام به لگه نیه که به کتیریا هه مان هو کاریبی . نه خوش که وتتی لاوه کی یانه ی به کتیریایی Secondary bacterial infection زور باو نیه له هه ناسه ته نگی ی داو هیچ به لگه په ک نیه که ببیته هو ی مانه وه ی هه ناسه ته نگی ی وه ک نه خوشی په ک . دژه زینده گی په کان کاتیک زور به کار ده هینرین که مند اله که بکوکی و خشه خش و خره ی ره ق یان خیزه خیزیکی نزم له سنگی دا به سه ماعه بییستری پاش چه ند روژیک له حاله ته که . نه م نیشانه په به شیوه په کی ساده نه نجامی زور درووست کردنی شله ی لینجی میوکه سه Mucus که خالیکی تاییه ته به نه خوشی هه ناسه ته نگی ی .

تەندروستلارنىڭ شىرى

پەيۋەندى بەتەندروستى ئادەمىزادەۋە

يارمەتى مژىنى كالسىيۇم دەدات لە رىخولە كان ..

3- ئەنزىم Enzyme :

گرنگى ئەنزىمە كان لە ۋەدایە كە دەتوانىن بە ھۆى ئەۋانە ۋە بارو دۇخى شىر بىزانىن ئاىا لە ژىر بارىكى تەندروستى بەرھەم ھىنراۋە يان كولاۋە ۋە ھەرۋەھا بۇ دەست نىشان كىردى ھەندىك نە خوشى كە تووشى ئازەل دەبىت .

4- فېتامىن Vitamin :

شىر زور جور فېتامىنى تىايە كە گرنگ بۇزىندە چالاكىە كانى لەش ۋە نە بوونىان لە لەش دەبىتە ھۆى ھەندىك نە خوشى . بۇ نمونە نە بوونى فېتامىن لە جورى (A) دەبىتە ھۆى نە خوشى شەۋكۆپىرى ۋە دواكە وتنى گەشە كىردن (Delay growth) .

نە بوونى فېتامىن لە جورى [(D) = دى] دەبىتە ھۆى نىسكە نەرمە (Rickets) وتىك چوونى ددانە كان چۈنكە يارمەتى مژىنى كالسىيۇم ۋە فوسفور دەدات لە رىخولە ، ۋە نە بوونى كۆمە لەى فېتامىن (بى) Vitamin B Complex دەبىتە ھۆى رپوودانى ھەۋكردن (سوتانە ۋە) ۋېك ھىنانى تويكل لە سەر پىست (Skin) ۋە دەۋرۋپشتى دەم ۋە ژىر گونچكە ۋە لووت ۋە ھەرۋەھا دەبىتە ھۆى تىك چوونى (Disturbance) تواناىى بىنن ، يارمەتى پاراستنى لىنچە پەردە (Mucous Membrane) دەدات لە كۆتەندامى ھەرس ، گرنگ بۇ پىك ھىنانى خروكە سوورە كانى خوين (blood cells Red) ۋە گرنگ بۇ چارەسەركردنى كەم خوونى پىس (كۆزەر = مۇلك) (Perni-cious anaemia) ۋە ھەرۋەھا نە بوونى ئەم كۆمە لەى دەبىتە ھۆى چەند نە خوشى كى تر ، فېتامىن لە جورى (سى = c) ئەگەر كەم بىر لە لەش دەبىتە ھۆى نە خوشى ئەسكە رپووت

بەكسانە بە (400 گرام) لە گوشت يان (800 گرام) پەتانا يان (9) ھىلكە كەۋاتە بۇمان روون بوۋە كە شىر خوراكىكە ھەرگىز ئادەمىزاد ناتوانى فەراموشى بكات بەلكو پىۋىستى بىى دەبىت لە سەرەتاي تەمەنپە ۋە تاكو دواپوژى ژيانى ، لە بەرئە ۋە ۋولاتانى جىھان ھەۋلىان داۋە بەرھەمى شىر پەردە بىى بدەن ۋە لەم پوۋە ۋە پىش بىكەۋن بە ھۆى باش كىردنى جورى مانگاۋ مەرو بۇن بۇ نمونە لە ھۆلەندا بەرھەمى روژانەى مانگاىەك لە جورى فرىزىان دەگاتە زىاتر لە (50) كىلوگرام شىر .

پىك ھاتوۋە كانى شىرو سوۋدە كانى :

1- پروتىن (protein) :

ئادەمىزاد پىۋىستى بە پروتىن ھەيە بۇ داىن كىردنى پىۋىستىە كانى لەشى چۈنكە كەمى پروتىن لە ناۋخوراك دا كار دەكاتە سەر ئادەمىزاد ۋە بەرگىرى بۇنە خوشى كەم دەكاتە ۋە ۋە درەنگ چاك دەبىتە ۋە ، گرنگىن جورى پروتىن كە كازىنە (Casein) ھىچ سەرچاۋە پەكى تىرى نىە تەنھا گوانى ئازەل (Animal Udder) نەبىت رىژە كەى لە شىرى مانگا 2ر6 ← 3ر1٪ ۋە ھەرۋەھا كازىن لە بوارى پىشە سازىش بە كاردىت ۋە بەشدارە لە پىك ھاتوۋى چەند ماددە پەك بۇ لە ناۋبىردنى مېش ۋە مەگەزۋكە پوۋى نان ۋە ھەرۋەھا بەشدارە لە پىك ھاتوۋى چەند جورە دەزوۋىەك كە زىندە ۋە ۋەرى زىان بەخش كارى لى ناكات .

2- پون Fat :

پونى شىر بەشىكى زورى لە پونە ترشە كانى (Fatty acids) تىايە كە ناسراۋن بە ۋەى زوۋ ھەرس دەكرىت ۋە ھەرۋەھا

وه هه روه ها يارمه تي زينده چالاكيه كاني له ش دهدات و يارمه تي بيك هيناني ددان و نيسقان و چاك بوونه وه ي برين دهدات و ده وريكي زور كرنكي هه په له به ره له ستي كردني (Resistance) له ش دږي جوړه ها نه خوشي .

5- شه كړي لاکتوز Lactose sugar :

لاکتوز وه کو خوراکیکه بو میشک (Brain) چونکه په کسه ر ده چیته ناو خانه ده ماره کان و هه روه ها له ريخوله ي گه وړه (Large intestine) - يارمه تي چه ند ميکروبيک دهدات بو دروست كردني چه ند جوړه فيتامينيک وه هه روه ها يارمه تي مږيني کاليسيوم و فوسفور دهدات ، خوراکیکی باشه بو نه و که سانه ي تووشی قورحه (Ulcer) بوونه چونکه درهنگ دده تويته وه و کار له لينجه په رده ي گه ده و دوا نزه كړي ناكات .

6- خوي به كاتزايي په كان Mineral salts :

گرنگن بو چه سپاندني شيوه ي سروشتي پروتين له شير .
 سه رچاوه كاني پيس بووني شير : Sources of milk contamination
 له شيردا دوو جوړ ميکروب هه په جوړيكيان هون بو نه خوشي له ناده ميزاد به لام جوړه كهي تريان ته نها كار له شير ده كنه و كه لکي خوار دنه وه ي پيوه ناهيلن ، نه م ميکروبان ه ش يان له هه مان نازل كه شيره كهي لي وه رگير او ده گه نه شير چونكه تووشی نه م جوړه ميکروبه بووه يان له دهر وه ده گه نه ناو شير به هوي چه ند ريگايه ك وه گرنگترين سه رچاوه كان نه مانه ن : -

1- پيس بوون له كاتي به ره م هينان :

نه مه ش به هوي چوونه ژووره وه ي ميکروب بو ناو گوان (udder) له دهر وه له به رته وه پيوسته پيش دوشيني (milking) نازل هه موو له ش خاوين بکريته وه يان به هوي نامرازي دوشيني ده سترکد نه گه ر پيس بيت يان به هوي نه و که سانه ي که مانگا ده دوشن وه پيوسته كارتی ته ندروستيان هه بيت بيسه لمينيت كه تووشی نه خوشي درمی نه بووه يان به هوي ناو چونكه پيوسته نه م ناوه ي به كاردیت بو پاك كردنه وه خاوين بيت تاكو نه خوشي نه گوازيته وه بو ناده ميزاد هميش هويه كه بو گواستنه وه ي ميکروب بو ناو شير يان به هوي قاچه كاني (Mechanical) يان به ناو له شي دا (Biological) وه پيوسته ماده ي تاييه تي به كاربیت بو له ناو بردني ميش يان به هوي نه و مه نجه لانه ي که شيري تي ده خريت وه پيوسته

خاوين بکريته وه به باشي .

2- پيس بوون دواي به ره م هينان :

دواي نه وه ي که شير وه رده گيريت پيوسته به ژير پالاوتن دا (Straining) بروات چونکه $\frac{7}{8}$ ي پيسايي نازل له شيردا ده تويته وه دواي نه وه پيوسته سارد بکريته وه په کسه ر تاكو ميکروب له ناوي دا گه شه نه كات (باشترين پله بو هه لگرتني شير بريتي په له 4 ← 6 پله ي سه دي) وه هه روه ها پيوسته شير به نوتوموبيلي تاييه تي بگويزر يته وه دوور له تيشكي روژ وه هه موو جاريك خاوين بکريته وه وه يان شير له كارگه دا پيس ده بيت به هوي نه و شووشه يه ي که شيري تي ده خريت نه گه ر پيس بيت يان به هوي ناميزي پر كردن يان به هوي سه ري شووشه كان يان كريكاره كان نه گه ر خاوين نه بن .

3- پيس بوون له ماله وه :

شير له ماله وه پيس ده بيت نه گه ر بيت و بکريته وه له ناو به فرخه روه دانه نريت يان له گه ل شيري كون تيکه لاو بکريت وه پيوسته به خاويني ماله له گه ل شير بکريت .

(بلاو بوونه وه ي نه خوشي به هوي شير و به ره م هه كاني)

« Milk — Borne diseases »

شير باشترين ناوه نده (Media) بو گه شه كردني ميکروب له ناوي دا وه نه م ميکروبان ه ش تووشی ناده ميزاد ده بن . وه بو يه که م جار گواستنه وه ي ميکروب له ريگه ي شير بو ناده ميزاد دوزرايه وه له سالي (1857 ز) بوو له به ريتانيا که نه خوشي (تاي تاي فويد = Typhoid Fever) روويدا که نيشانه كاني بریتين له سك چوون و رشانه وه و سكه يه شه و به رزبوونه وه ي پله ي گه رمي له ش وه هه روه ها له سالي (1865 ز) سه لميندرا که ناده ميزاد تووشی نه خوشي درمی ده بيت نه گه ر بيت و شيري مانگاي نه خوشي به كاربينين وه نه و نه خوشيانه ي که له ريگه ي شير ده گويزر يته وه تووشی يه ك که س نابن (Not sporadic) به لکو ناسراون به وه ي که کومه ليكي زور تووش ده بن چونکه هويه كهي ميکروبه ، وه نه م نه خوشيانه دوو جوړن : -

1 - نه خوشي نازل ي که بو ناده ميزاد ده گويزر يته وه له ريگه ي شير :

Diseases of animal origins

له راستيدا نه خوشي هاوبه ش له نيوان نازل و ناده ميزاد دا زورن

ب) نه خوشی ئاده میزاد که بو ئاده میزاد ده گوزرینه وه له ریگه ی شیر :

Diseases of human origina

زور نه خوشی هه ن که هویه کانیا ن ده گه نه ناو شیر (بریتین له چه ند جوره میکروبیك) له ئاده میزاده وه ، له دوایی دا نه گه ر هاتوو ئاده میزادی تری له ش ساغ نه م شیریه ی خوارده وه تووشی نه م نه خوشیانه ده بیت له وانه یه بمریت نه گه ر هاتوو به ره لستی لاواز بوو یان ریژه ی میکروبه که زور بوو وه له شی نه ی توانی به رگری له خوی بکات وه گرنگترین نه خوشی بریتی یه له (گرانه تا یان تای تایفوید) که هویه که ی میکروبی (سالمونیللا) یه بی ی ده ووتریت (Salmonella typhi) وه تووشی کوئه نداسی هه رسی ئاده میزاد ده بیت به تاییه تی به شی ریخوله وه له کاتی چوونه دهره وه ی نه م میکروبه له گه ل پاشه روی نه خوش ده گاته ناو شیر (یان) به هوی میش یان له ریگه ی ناو یان به دهستی پیسی نه خوش یان جل و به رگی پیس وه له و کاته ی که یه کیکی له ش ساغ نه و شیریه ی خوارده وه نه وا تووشی نه خوش گرانه تا (Typhoid fever) ده بیت .

دووهم نه خوشی بلاو بریتی له (کولیرا) = cholera = ده گاته ناو شیر میکروبی نه م نه خوشیه له چه ند که سانیک ی تووشی بوو نه گه ر بیت و نه م که سه کریکاری کیلگه (Farm) بیت یاخود له کارگه ی شیر نیش بکات وه نه و که سه ی نه م شیریه به کاردینیت تووشی نه خوشی کولیرا ده بیت وه نه خوشیه کی ترسناکه نه گه ر زوو چاره سه ر نه کریت وه بلاوه له هه موو جیهان وه گرنگترین نیشانه کانی بریتین له سک چوونی ناوی (Watery diarrhea) و رشانه وه و ووشک بوونی له ش (Dehydration) .

نه خوشیه کی تر بی ی ده ووتریت (سک چوونی هاوینه Sum-mer diarrheal نه وه ش هویه که ی جوره میکروبیکه تووشی ئاده میزاد ده بیت نه گه ر هاتوو شیریه ی پیس بووی به کارهینا که باش هه لنه گیرا بوو یان له کیلگه باش مامه له ی له گه ل نه کرابوو یان له کارگه یان له مال پیس بوو بوو ، وه میکروبه که (یان) به هوی میش یان به هوی تۆز ده گاته ناو شیر وه نه م نه خوشیه به تاییه تی له و منالانه رووده دات که ته مه نیان له سالیک که متره .

ژه هراوی بوونی خوراک Food poisoning

که له ریگه ی شیر ده گوزرینه وه به لام باسی دوو نه خوشی گرنگ ده که ین یه کیکیان نه خوشی سیلی مانگایه (Bovine tuberculosis) که تاکو چه ند سالیک له مه و به ر زور بلاوو له نیوان مانگادا به لام نیستا که م بووه ته وه به هوی خاوین کردنه وه ی مانگا له میکروبی نه م نه خوشیه به هوی به کارهینانی تاقی کردنه وه ی تاییه تی وه هه روه ها کولاندنی شیر به نامیری تاییه تی و بو پله ی به رز که میکروبی نه م نه خوشیه ده کوژیت . مانگا به چوار شیوه تووشی ده بیت که بریتین له تووش بوونی کوئه نداسی که هه موو به شه کانی له ش تووشی ده بیت وه شیوه ی دووهم نه وه یه که ته نها سیه کانی تووش ده بیت (Pulmonary infection) وه به شی زوری مانگا تووشی نه م شیوه ی دووهم ده بیت وه شیوه ی سی یه م نه وه یه که کوئه نداسی هه رس تووشی ده بیت وه شیوه ی چواره م نه وه یه که نه م میکروبه ی سیل ده بیت هه و کردنی گوان (Mastitis) وه نیشانه کانی نه م نه خوشیه به گشتی له مانگا بریتی یه له ته نگ بوونی هه ناسه دان (Dyspnoea) له گه ل لاواز بوون (Emaciation) و کوکینی مانگا (coughing) .

به زوری نه و منالانه ی که ته مه نیان پینچ ساله و به ره و ژور نه گه ر شیریه ی مانگای سیلاویان خوارده وه وه باش نه کولابوو نه وا تووشی نه م نه خوشیه ده بن بو نمونه له سکوتله ندا له هه ر (2769) که س که تووشی سیلی سیه کان ده بن (160) که س له مانه سه رچاوه که ی له مانگاوه دیت . دووهم نه خوشی له مانگا بی ی ده ووتریت (له به رچوونی درمی) (contagious abortion) وه هویه که ی میکروبه که بی ی ده ووتریت بروسیلا (Brucella) له به رنه وه نه خوشیه که پیشی ده ووتریت (Brucellosis) وه گرنگترین نیشانه کانی نه وه یه که نه و به چکه یه ی (Fetus) له ناو منالدانی مانگایه پیش نه وه ی ته مه نی ته واو بیت فبری ده دریته دهره وه ، وه له م کاته ی میکروبه که ده گاته ناو شیر وه نه گه ر هاتوو ئاده میزاد نه م شیریه ی به کارهینا وه باش نه کولابوو نه وا تووشی نه خوشی (تای شه بولدار Fever undulant) ده بیت بویه وای بی ی ده ووتریت چونکه پله ی گه رمی له شی به رز و نزم ده بیت وه وه نیشانه کانی تری له ئاده میزاد بریتی یه له ژانه سه ریکی توندو یه شانی ماسوولگه کانی له ش و پشتی مل وه له گه ل سک چوون نه مانه له سه ره تایی نه خوشیه که له دوایی دا نه خوشه که هه ست به یه شانی سک و سه رو جومگه کانی ده کات و لاواز ده بیت وه یچی بو ناخوریته به لام نایکوژیت .

به توندى گەشەکردنى (Proliferation) ميكروب وە ھەر ھەر ھا ساردكردنە ۋە تەمەنى شېر دريژدەكات .
3- مامەلەكردنى شېر بە كولاندن بۇ پلە بەرزەكان تاكو چەند ميكروبنيك ھەيە لە ناو بچيت و ئەبیتە ھۆي نەخوشي ۋە زۆرى ئەم نەخوشيانەي پرويان داوہ بە ھۆي باش نەكولانى شېر بووہ لەكارگەكان .

كارى نەتە ۋە يەكگرتو ۋە كان بۇ زۆر بوونى بەرھەمى خوراك :

لە بەرگرنكى خوراك بەگشتى بۇگە لانى سەرگۆي زەوى وگرنكى پيدان بۇ زۆر كردنى وولاتانى جيهان لە 16 تەشربىنى يەكەمى سالى 1945 گە يشتنە ريك كەوتن نامە يەك بۇ دامەزاندنى ريك خوراوى خوراك و كشتوكال سەر بە نەتە ۋە يەكگرتو ۋە كان Food and Agriculture Organization of the United Nations كە بەكورتى ناسراوہ بە (فاو) = FAO بۇنە ۋە يەكارتىكات لە بنە پەتدا بۇ زۆر بوونى ناستى خوراك و رزگار كردنى مروفايە تى لە برسيتى . ۋە وولاتانى جيهان لە 16 تشرىنى يەكەمى سالى 1979 بريارىيان دا كە ھەموو ساليك ناھەنگ بگيرن بە بۇنە ي رۆزى خوراكى جيهان (World Food Day) بۇ ھوشيار كردنە ۋە ي خەلك و بىراگە ياندنيان كە وا گە لانى سەر زەوى گيروگرتى خوراكيان ھەيە ۋە بۇ ھەست كردن بە ھاوكارى مروفا بۇ بووہ پروبوونى برسيتى ۋە ھەزارى لە جيهان ۋە ئەم ناھەنگە بېيتە پالپشتيك بۇ مافىكى بنە رەتى مروفا كە ئەويش مافىە تى خوراكى دەست كەويت ، دوا راپورتى نەتە ۋە يەكگرتو ۋە كان وا رادەگە يەنى كە ئىستا (800) مليون برسى ھەيە لە جيهان ۋە (100) مليون منال تووشى كەم خوراكى بووہ ۋە بەشى زورىيان لە كيشوهرى ئەفريكان ۋە بە شيكيشيان لە ئەمەريكاي خواروون ۋە ھەندى شوينى تر لە جيهان ۋە يەكك لە ھۆيە كانى برسيتى لە ئەفريكا برىتى يە لە تووش بوونى بەشى زۆرى مانگا بە نەخوشي درمى ئەمەش بەرھەمى شېر وگوشتى كەم كردە ۋە .

دواي ئەم باسە بۇمان بوون بووہ كە شېر خوراكيكى تەندروستى يە بۇ ئادەمیزادو لە ھەمان كاتدا نەخوشيش بۇ دەگوازىتە ۋە ئەگە ر بە باشى مامەلەي لە گەل نەكريت بە لام بە ھەر حالى شېر خوراكيكى ھەميشە يى يە بۇ ھەموو گيان لە بەريك بوى بلويت بەكارى بېنيت و سروش تېرى ي بى دابيت .

ھۆيە كانى ژەھراوى بوونى خوراك دەگە نە ناوشير (يان) لە ريگەي ئاژەل خوي (يان) پاشە رۆي ئاژەل يان بە ھۆي مشك يان ميش يان لە ريگەي ئە ۋە مەنجە لانەي كە شېرى تى دەخريت يان لە ريگەي ئە ۋە كسانەي كە مامەلە لە گەل شېر دەكەن ، ميكروبە كان دوو چۆرن چۆرىكيان ژەھەر فرى دەدەن لە ناو كۆنەندامى ھەرس ۋە كۆميكروبي (سالونىلا) لە بەرئە ۋە ماوہ يەكى پيوستە تاكو نيشانە كانى لە سەر مروفا دەردەكە ويت ۋە ئەم ماوہ يە لە (14) كات ژمير كە متر نيە بە لام چۆرى دووہم ژەھەر كەي فرى دەداتە ناوشير لە بەرئە ۋە كە ئادەمیزاد شېرە كە بەكاردينيت ژەھەر كەي تىايە ۋە يەكسەر تووشى ژەھراوى بوون دەبېت .

لە سالى (1949 ز) ژەھراوى بوونى خوراك روويدا لە (ئايرلەندا) لە ئەنجامدا (50) كەس تووشى بوون ۋە ھەوكردنى گەدە و ريخۆلە تووشيان بوو بە ھۆي ميكروبي (سالونىلا) ۋە دواي پشكنينە ۋە بېنرا كە مەرچە كانى بەرھەم ھېنان زۆر باش نەبووہ ۋە ميكروبە كە دابركرا (Isolated) لە شېر وئاو . ۋە چەند جاريكى تر ژەھراوى بوون روويدا بە ھۆي بەكارھينانى شېرى خا و ھۆيە كەي ئە ۋە بوو كە كريكارە كان تووشى سك چوون ورشانە ۋە بوو بوون بە ھۆي ئەم ميكروبە ۋە لە مانە ۋە ميكروبە كە گە يشتە بووہ شېر .

ريگە كانى نەھيشتنى گواستنە ۋە ي نەخوشى لە ريگەي شېرو بەرھەمە كانى بۇ ئادەمیزاد گرنگتريبيان ئەمانەن : -

1- سەر پەرشتى كردنى تەندروستى لە سەر ئاژەلە بەرھەم ھېنەرە كان ۋە ئە ۋە كريكارانەي لە ۋى ئيش دەكەن ئەمەش بە تاقى كردنە ۋە ي دەورى ئاژەلە كان و دنيا بوون لە ۋە ي كە نەخوش نين ۋە دابركردنى ئەوانەي نەخوشن ۋە نەدوشينيان لە ھەمان مەنجل يان بەكارنە ھينانى نامىرى دوشين بۇ يان ۋە ھەر ھەر دنيا بوون لە كريكارانى كىلگە كە وا نەخوش نين ئەمەش ئەبى كارتى تاييە تى يان بۇ بكرىت .

2- ساردكردنە ۋە ي شېر بۇ پلە نزمە كان ۋە پيوستە كە متر لە (10) پلەي سەدى بيت بۇ نەھيشتنى زۆر بوونى ميكروب و فريدانى ژەھر بۇ ناوشير چونكە رادەي ژەھر فريدان بەتدە

تأخرت

د ناقبه را سه ربه ستی و بن ده ستی دا

سرفراز علی نقشبندی

ماڻي ڙني (سهر بهردانه) ، له وا ڙي گه له نالوزي و گرفتاري د ريكا ماف وهرگرتني دا پهيدا دبن .

لي تشتي مروفي بي ده رشيت نه وه كو هنده كچين مه كو چافني مله تي هه مي بي لي ببنه خه تيرا سو به هي ، چافني هه مي ڙنه كي بي لي كو ببنه سو بچو نه گه ر بو روژه كا روهنتر ، لي مخابن نه وان بناغي راست و دورست بي فهداي و ڙبيري و بين مانپه بده هماناو تيفه ريزاڼه . نزانن هندي ماف پتر لي دهيت باري سه رپشتا مروفي ڙي مه زن تر لي دهيت .

هه ر وه سا چ جارا نه بويه خوداني ماف ده ستا بده ته كيله كا لهيڻيا هندي كو ماف وي بو بکه ته ديارى ڙبه ركو ماف ناهيته دان لي دهيته ستانندن .

نه ف ستانندن ڙي نه سه ر ره قپي يه و بهندي به كو خو بکه ته هه څرک بو ميږي ، و بي لږه وشتن مله تي خو بنيت ، لي نه ف چه نده ب هزر و بيږين به رفره و روهن و ره وشه نبيريه كا

● نه ز د بيڙم هوين دگه ل منن هه که نه ز بيڙم ماف ڙنكي گه له بي لسه ر هاتيه نفيسين و بي بويه تاخفتنا روڙي ، هه ر مروغه كي دڦيت خو بينته ده ر كو ناقني وي بهيته ناف ناقا دي به حسي ماف ڙنا که ت و په يقين قه له و ڙي گريت و بکار نينيت و ده ستی خوده ته پستوي خو و راست که ت لي چه ند ڙان مروفا بچاكي و دروستي دڦي ماف دگه هن .. ؟ چه ند ڙوان ل مالا خو لسه ر ڙنا خو نان خو يشکا خو وان هزر و بيږا بکار دڦينيت ، چه ند ڙنک ڙوان دزانن ماف چييه و دڦي چه وا بڙافني بو بکن ، کيشکا ڙوان لڦيري من نه ڦيت نه ز بهيم ڦي چه ندي شروغه که م و بيڙم كو ڙنكي هه تا نهو ماف خو وه رنه کرتيه نان د مافين خو نه که هشتيه لي گه له ڙوان مافا لبن سيپه را هنده ره وشتن چفاكي بين به رزه کرين .

هوين لمن نه گرن لي گه له ڙکچ و ڙنين مه بخونزانن چه وا ماف خو بکار بينن ، گه له زه لامين مه ڙي وه سا تي دگه هن كو

مه زن و هه فپشکيهه کا راست و رهوان دگه ل ميريکی دبیت ، ژبه رکوه چکو نه م دبیزين دهسته کي بتنی دهنگ ژي ناهيت ، دفتت ژن و مير ته فپرا دهستين خو تیک بگرن بو ئافا کرنا ژيانه کا نوی تر و سه ر فه رازتر .

گه له ک ژروژه لات ناسا لسه ر ژنا کورد يانقيسي ويا ديار کري کو چه ويا يسه ر فه رازوه خو ژ زه لامي نافه شيريت چه ويا مافي وي بي شوي کرنی بي به لييه و گه له کا داوه تا کوردي يا تیکه لي يا کرييه نمونه ، هه روه سا گه له کا يا لسه ر ژنا نقيسه رو تورقان يا ناخفتي وه کي (ميه ره بان خاتوينی) و (زيرينا نامیدی) .

يا پيدفي گوتن نه وه کو سه ر فه رازيا ژنا کورد يا گريد ايه بيزا فای وي بو خاندنی ، يانی خاندن په يسکا گه هشتتا هيقيانه . بو نمونه نه فني هژمارتنا خاری دي نيخينه به رچاف ، کو وه زاره تا (تخطیط) ي لسالا 1976 لسه ر ژنا خاندنه فان کري به .

(1)

پاريزگه ه	سالي سي سه ر ه تايي ناماده يي خاندن گه ه يي سه پدا	هيپونا کاري دهسته کا هوي که را	کوم
سلیمانيني	522	1321	4444 31685
هه وليري	657	1466	1014 3486 25677
دهوکی	447	481	789 781 11978
کوم	1626	4268	2433 8711 69340

لدويف فني هژمارتنی کو هه رچه نده هژمارا ژنين خویند فان ژ سالين بوري يا بلند تر لي هاتي لي دسه ر هندی پرا هيشتا تايي ترازويا ژني دگه ل ياميري ناهيت ، نه فه نيک ژوان بناسين پاشغه مانا وي نه .

لغيری بسياره کا دي بومه دهيت ، گه لولناف چفاکي مه چه ند کچ هه نه نه م دبينين و مه گولي دبیت کو بدلي خوناچنه وي خاندني نه ويا وان دفتت و گه له ک ژوان ناگه هنه زانکويي ژبه رکو مروقين وان ناهيلن . بونمونه نه ز بخو مساله کي دنيا سم کو سه مياني وان مروقه کي رهوشه نبيره ده مي نافي کچا وي لکوليچا نه ندازياري ده رکه فتي نه هيللا بچيت هه تا بو گوهری

چنکو نه ندازياري بکير ژني ناهيت . نه فه و هزار تشتين هوسا و خراب تر هه رولبه رچاچين مه روي ددن .

ژلايي چقاتي فه وه چکو نه م هه مي دزائين کو ژيانا خيزاني له ناف هه مي چفاکه کي رامانه وه هه مي بزافي دگه ن بو هندی کو خيزان ياپيکفه نوسياي بيت ، بشيت زاروکين خو بو سوبه هي به ره فکهن ، هه مي دژي ته را به را کرنا زاروکانن بونمونه نه مي هيفکه ينه فني هژمارا خاری کو مه ژ (دادگه هيت) شه رعي ل سلیمانيني / هه بليري / دهوکی ورگرتينه بدويف هژمارتنا سالآ 1976 ي .

(2)

سال	شوي کرن بهردان	هه بليري	دهوکی	شوي کرن بهردان	شوي کرن بهردان	کوم
1971	1788	125	313	18	658	10
1972	1757	98	962	235	722	8
1973	2143	156	1624	62	985	14
1974	1871	87	2586	52	1008	8
1975	2706	67	4488	89	1758	24
1976	8171	260	5458	110	3368	17
کوم	18436	793	15389	564	8597	81

نه م دبينين کو هژمارا بهرداني لپاريزگه ها سلیمانيني لناف به را سالآ 1971 - 1976 ژهه مي پاريزگه هين دي پترو پاريزگه ها دهوکی ژهه مي کيم تره و دچاف پيکفته کي دا دگه ل (قازی) ي دهوکی روژا 1978/3/5 ديارکر کو : لناف به را 1977 - 1978 چ رویدانين بهرداني نه هاتينه نک مه ، نه فه ژبلي ده فه رين دويرو گوندا ژبه رکو دبیت هنده کا لويري روي دابيت هه روه سا گوت : کونالوزين لناف به را ژن و ميرا لفي ده فه ري تينه جاره کرن بي بهردان چنکو بهردان لده فه را مه تشته کي گه له شه رمه و ژلايي ناييني ژي فه ياباش نينه .

لغيری نه م نه شين بيژين کو نه ف چه نده پاش که فتنه نان پيش که فتنه لي يا نه م دشين بيژين کو بهردان لفي ده فه ري خوش خوش بکار ناهيت و گه له مه ته ل لسه ر فني چه ندي يين هاتينه گوتن بونمونه (شهش جار خو بده ره فان و جاره کي خو

نه ده بهردان) ديسا لدويښتی هژمارتتا خواری نه واهه کری
خو یا دبیت کوم (حوکم) دانا ژنی و کیشانا وی بو دادگه ها
لپاریزگه ها هه بلیری ژه رده و پاریزگه هین دی پتره ژبه رکو نه ز
دبیژم گرفتاریین چقاکی لوی پاریزگه هین پترن ژده فیرین دی .
نه ف هژمارتتا سالا 1976 یا هاتیه کرن

(3)

پاریزگه هه	هژمارا ژنین (حوکم) دای لسالا 1976 نی
سلیمانینی	102
هه بلیری	420
دهوکی	12

چنکو ژيانا خیزانی و هه فېشکیا وی دگل میری ژه می تشتا
پترکاری لی دگه ت کو کریاریین نه باش و له وتن بگه ت دبیت ژنه ک
کوشتنی بگه ت هه که میری وی ژيانا وی شیلوی ثان هه ویا وی
که ربین وی فه کرن ، ثان تشته ک بو نه گه ر کو زاروکی وی ژنی
بهینه ستاندن هه روه جکو مه کوتی نه ز دبیژم نه ف گرفتاریه و
که له کین دی و دینه سوریه بو که له کریاریین نه باش .

ژلایی نابوری فه لدویښتی بوچونا مه دیار بو پشتی سالا
1970 روژ بو روژی هژمارا ژنین کریکار پترلی دهیتن ل سالا 1973
نیزیکی (1321) ژن بونه پاله لکارگه هین جگارا و پاقر کرنا توتینی و
هژمارا وان لپاریزگه ها هه بلیری که هشته نیزیکی (2000) ژناو
نیزیکی (40) ژنا لکارگه ها چنينا مه حقویرا لدوهوکی و نه ف
هژماره روژ بو روژی بلند دبیت ژبه رکو که له ک خیزانا هاتنه
باژیرا و لسه ر گوندین خو نه مان ژبه ر که له ک نه گه را .

فیجا هه که نه م بهین بهری خو بدهینه باری ژینا ژن تیدا
دژین دی بینین کو میر وهسا بهری خو دده ته ژنی کو به لایه که
یا که تی یه سه ر ملا ، که له ک ژزاناو بسبورا وهسا فی چهندی
رافه دکه ن کو ژنی دهستی فه ریژی نینه لی نه ف شروفه کرنه بو
ژنا کورد یادورست نینه . ژبه رکو ژنا کورد هه که ژنا به رمالا بیت
یا نه خوینده فان ژنی بیت دگل میری خو لچاندنی و دوروینی
کار دگه ت . پشتی هه رده و دزفرنه فه میر پالدهت و ژن کاری مالی
دگه ت و هه که ژن یا خوینده فان ژنی بیت و خودان کار بیت وهکی

میری ده می تینه فه میردی پالدهت ژن دی بیته فرښوک خارنی
به رهه ف که ت و مالی بسه رو بهر که ت . دسه رفی هه میی را میرک
بچا فه کی نزم هیښ دگه تی .

خوینده فانین هیژا دا که ریانه کی دگل هزر و بیرین ژن و
میرادا بکه یین کانی هه ر نیک ژوان چه واهه خوه دگه ت .
نه ف تویرادنه مه لده فه را دهوکی سالا 1978 دگل
هژماره کا ژنین خوینده فان و یین نه خوینده فان یا کری هه روه سا
دو هژمار منی وهرگرتین هنده ک یین خوینده فان و هنده ک یین
نه خوینده فان .

(1) هژماره ک ژنین خوینده فان کو زانکو خاندی و پیدا :
پ 1 : توچه واهه دبینی هه که میرکه ک ژنه کی پتر بینیت .. ؟
28% گونه هباریه کا مه زنه .
42% نابیت بینیت هه که بدلی ژنی نه بیت .
15% یاباشه بو گوندا چنکو خودان کارن و رهزو
په زن .

15% دهنگه نه دایه .
پ 2 : سه ربه ستیا ژنی لسه ر چ دراوستیت ، لسه ر رابون و
روینشتنا وی ثان ره وشتین چقاکی ؟
42% چقاکی کاری لسه ر به ستیا ژنی دگه ت .
28% ژن باری کریاریین خو هه لدگریت .
15% من چ سه ربه ستی نه فیت .
15% دهنگه نه دایه .

پ 3 : چه واهه دی ژن مافی خو وهرگریت .. ؟ برهوشه ن بیریا
خو .. ثان بتنی که هشتنا چقاکی بو وان مافا .. ؟
58% لسه ر رهوشه ن بیریا وی راوستیایه .
27% لسه ر ته مه نی وی راوستیایه .
15% لسه ر چقاکی راوستیایه .
* * *

پ 4 : توچه واهه راست کرنا یاسا (احوال شخصیه) یا
دویمایی دبینی .. ؟
42% یاباشه و بکیر چقاکی دهیت .
28% دژی وی راست کرنی نهینه .
30% نه م دوی راست کرنی نه گه هشتینه .
* * *

پ 5 : ته دقیت ته زاروک هه بن ؟ کچ نان کوږ ؟

- 70٪ مه دقیت لی بهژماره کا کیم بی جوداهی لناف بهرا
- کوږو کچا
- 30٪ مه دقین و هندی پتربن و چیتره .
- * * *

پ 6 : تو چ دبئی بو شه شارتننا ژنی دبن (به چافک و عه باقه) .. ؟

- 28٪ مه نه قیت و مه بزوری بی هافیزتی .
- 42٪ مه نه قیت لی ژبه چفاکی نه م دکه ینه به رخو .
- 30٪ مه دقیت ژبه نه گه را نایینی .
- * * *

پ 7 : میری ته روژه کا تایبه تی بو ته دادنیت کو بمینته دگل ته ... ؟

- 28٪ به لی بو من دادنیت .
- 42٪ لدویف هه لکه فتنی یه .
- 30٪ چ روژا بو من نادانیت .
- * * *

پ 8 : میری ته دهیلیت تو بتنی دهرکه فی .. ؟

- 15٪ ناهیلیت .
- 42٪ دهیلیت .
- 28٪ هنده جارا .
- 15٪ نزا چنکو نه م چ جارا بتنی نادهرکه فین .
- * * *

پ 9 : ته چه وا شوی کریه ، بقیان نان دریکا مال را .. ؟

- 42٪ به لی من یاچه ژنی کری پاشی شوی کری .
- 42٪ نه خیر مال بی بو من هه لیزارتی .
- 16٪ به رسف نه دا .
- * * *

پ 10 : تو یارازی بحالی خوو بشولی خو .. ؟

- 15٪ نه خیر من پتر هیفین هه بن .
- 70٪ هنده به سه .

15٪ هه که ژبه ر دهست کورتینی نه با دا ل مالا خو رونم .

* * *

پ 11 : تو گوڤارو روژناما دخوینی .. ؟

- 28٪ به ردهوام .
- 42٪ هنده جارا .
- 30٪ قهت ناخوینم ..
- * * *

پ 12 : تو چه وا خو دبینی یاسه ربهستی نان بن دهستی ؟

- 15٪ نه زا بحالی خو رازیمه .
- 58٪ نه خیر نه ز گه له کا بن دهستم .
- 27٪ (چ به رسف نه دان) .
- * * *

ژنان به رسفین چوین نه م تی گه هشتین کو سه ربهستیا ژنا خوینده فان ژنی نه لوی په یسکا پیدقییه و میرکی چ بو هندی نه دانایه کا ژنا وی یاخوینده فانه و خودان کاره و وهکی وی یه و هندی وی دوهستیت نه فه ژلایه کی فه ژلایه کی دیفه کوژن بخو گونه هباره دفتی چه ندی دا لناف وان بخو هه بون کو حه ژ گوهرینی ناکه ن و به رسفا پسپارا (4) کو 30٪ چ ژ راست کرنا یاسا (احوالی شخصیه) نزانن و 28٪ دژی فی راست کرنی نه . هوبن بخودی نه فه سه یر نینه ژنه کا خوینده فان و زانکو بدویماهی نینای یاسایه کی تی نه گه هیت کو نه و یاسا بخو پال پشته بو ماتی وی و نه زانیت چیه و چه وایه ، نه هر هند لی دژی وی راست کرنی ژنی دراوستیت .

ههروهسا به رسفا وان لسهر پسپارا (11) کو 30٪ قهت روژناما و گوڤارا ناخوینن و 42٪ هنده جار دخوینن نه فی هه میی هه لسه نکینن دگل به رسفا وان لسهر پسپارا (12) کو 58٪ دبیزن نه م گه له دبن دهستین و مه چ سه ربهستی نینه دیسا چاره کا وی هه ر فی به رسفا دویماهی بیخنه ر به ر به رسفا پسپارا (3) کو 58٪ به رسفا دا کو ماتی ژنی لسهر ره وشه نبیریا .

وی راوستیایه دی بینن کوننه ف چه نده هه می چه ند دژی نیکن چنکو نه وی بزانیب بی بن دهسته دی دهستی خو دانته سر وان نه گه را نه ویین دبنه سویچ بو وی گرفتاریی پاشی وی چاره که ت نه بنه زمانی و په چنکا دهقییه (نه م دبن دهستین) لی نه م چ ناخوینین و نه م چ بزافا بو پیش که فتنا خونا که بن دیسا بو مه خویا بو کو چقاتین ژنا لده فته را دهوکی هنده جوداهی بی هه ی دگل ده فته ریین دی بین کوردستانی چمکوژنا وی ده فته ری پتر یا بره وشتافه نویسیایه و هه روه سا نه ف ده فته ره یا به ره پنه بویه و دویر بوویه و ژ ره وشه ن بییری ژ به ره گه له نه گه را فیجا ژنا وی ده فته ری لبازیرا هه ر لبن به رچافک و عه بافه یافه شارتی بو . هه رچه نده ل گوندا یا سه ره سه ته و خونا فته شیریت و ره وشتا خو فته شارتنی ژ ملیتین بیگانه یا گرتی .

(2)

نوکه دی هیف که ینه هژماره کا دی یا ژنین نه خوینده فان کاننی چ دبیزن

42٪ ژ فانا دشوی کرینه

58٪ کچن مه نه ف پسپاریین خاری ژنی کرن

س 1 ته دقیت بخوینی .. ؟

100٪ من دقیت .

* * *

س 2 بوچی دقیت بخوینی

28٪ مافی مه یه

28٪ ژ به ره پاره ی

15٪ دا بخو دجیهانی بکه هم .

15٪ دا نه ژنی وهکی هه فالین خوبم (چاف لی کرن)

14٪ قزا ..

* * *

س 3 ته پی خوشه خو فته شیرینی دبن به رچافک و عاباقه . ؟

15٪ ژ به ره ناییینی من پی خوشه

15٪ ژ به ره چفاکی .

70٪ ژ ترسیت که س و کاریین خودا

* * *

س 4 - بو شوی کریا

ته چه وا شوی کرییه ، بقیان نان مال بو ته هه لبژارتیه ؟

70٪ من یا چه ژنی کری پاشی یا شوی پی کری

30٪ مال نه زا دایمه شوی .

* * *

ب - بو کچا :

تو چه وا به ری خود ده یه فیانی ، تو دبینی فیان مهانه یه بو

شوی کرنی .. ؟

50٪ گه له ک مهانه یه ته بقیت پاشی شوی پی بیکه ی .

25٪ لدویف باری روژی یه .

25٪ فیان پشتی شوی کرنی دهیت .

* * *

س 5 تو چه وا دبینی هه که میرک ژ ژنه کی پیتر بینیت .. ؟

15٪ هنده چارا لگوندا یا پیدقییه ژ به رشولی وان

85٪ کاره کی خرابه .

* * *

س 6 تو چه وا خود دبینی یا سه ره سه ستی نان بن دهستی ، نان تو

بحالی خورازی ؟

100٪ نه م دبی باهرین ژ خاندنی .

هه روه سا :

42٪ بژیانا خود درازینه .

58٪ نه م دگرید اینه ژ به ر چفاکی .

* * *

س 7 ته دقیت ته تیکه لی دگل جقاتین میرادا هه بیت . ؟

28٪ نه م چه ز دکه بن د سنوره کی ته نگدا بیت .

42٪ نه م نه شیین ژ به ره که سوکاریین خو .

15٪ مه نه قیت چنکو نالوزی ژنی چی دبیت .

15٪ نه م تیکه لیا وان دکه بن وهکی برا .

* * *

شوی کړی بوچی ناهیلین کچا وان بقیان شوی که ت خو نه ژی
گونه ها میرکی نینه ... ؟

هه روه سا هه که نه م بهین به رسقین هه ردو هژمارین ژنکا
شرقه که ین دی بینین کوراسته ژنا نه خوینده فان پتر یا
بن دهسته لی نه ف جودا هییه که له کا کیمه و هه که نه م به رسقا
پسیارا (4) ژنن نه خوینده فان دگل به رسقا پسیارا (9) ژنن
خوینده فان به ران به رکه ین دی بینین کو ژنن خوینده فان 42%
بقیان یا شوی کړی 42% مال میری بو هه لېژارتی و 16% چ نه گرت
لی ژنکین نه خوینده فان 70% بقیان یا شوی کړی و 30% مال میری
بو هه لېژارتی .

لغیری چ بو مه به لی دبیت ؟

کو مانی هه لېژارتنا هه فانی ژیاننا ژنی که له جارا بی هه ی .
هه روه سا ژنا نه خوینده فان پتر یا قیای ژیانه کا بنه فین هه لېژارت
نه ژی مافکه . لی نه ف مافه ژنا خوینده فان بی لېر خو
به رزه کړی و یا ماییه بتیغه ریزا هه . ژنا کورد یا نه خوینده فان
که ل مه زن به ری خود ده ته قیانی وه کی مریده کی یا پیغه
شه یدایه ، دلی وی بی پاقره وه کی په ری نیرگزی یه هایژ پاره ی و
زیرو مالا نینه ، هزار نمونه مه بین هه ین کو فی کچی هه می
تشته ک بی گوری قیاتی کړی و هزار هزار (حه برانوک) مه بین
هه ین کو دیاردکن کچا کورد چه ندا شه یدابویه بدلداریا
خوفه .

لی مخابن کچا نه فرو یا مایه بهندی هه کی دشیت زه ندین وی
تژی بازنین زیری بکه ت ، نه ژی ژیلنات جفاتین لاوا که له کا
مشه بوی . هه ما هه ین هیف که ن خویندکاریین زانکویاو که له
خاندن که ین دی ، دی سه ری هه وه جریست گریه هه ر ژجل و
کاریین وان هه تا هزو بیرین وان .

هه رچه نده نه ژی هه میا ناهه گریه لی کته کا کیم یا دناف دا کو
جوانتر هزا خودکن هه که گولی بو هه فاله کا وان هه ژنیکی کر
نان شوی بی کر نیک سه رو بی شه رم دی پرسن بی هه ییه ،
تورمبیل هه یه ، چ زیر بو چی کرینه و کراسی بویکینی ژ کیش
وه لاتی ده رفه بو نینایه .

ده کی دیژی دروینن لچفاتا به حسی مانی دکن .. ! کچا
نه فرو هیشتا یا بهندی هه نویسیایه کو وه کی بویکه کا شویشه ی
بیت کاری وی و زیرین وی پیغه بن و بلا بهیته فروتن بهاره .. !!
خوینده فانین هیژا : کچا گوندا که له جارا بزورداری یا

س 8 تو حه زدکه ی ته زاړه هه بن ، کیش پتر کچ نان کوپ ... ؟
67% ژوان نه وین شوی کړی گوت . مه کوپ دقین چنکو

کوپ شوین واره

33% مه هه ردو دقین وه کی نیک .

لی کچا 100% به رسقا دا مه دقین و چ جودا هی نینه لنافه را کچو
کوپا .

س 9 ته دقیت وه کی میرکی بی ده می مافادا نان ده می
کارادا دتودشینی .. ؟

42% نه خیره می تشتا نه .

58% نه م دشین وه کی وی بین هه که جفاک ری بده ته مه .

س 10 دی هیلی کچا ته دلداریی بکه ت

42% دی هیلم .

28% نه خیره نه ز ناهیلیم چنکو جفاک ناهیلیت .

30% دی هیلم د سنوره کی ته نگ دا .

س 11 بوژنکا

میری ته روژه کی بو ته ددانیت دگل ته بیت ؟

100% نه خیر ، بی لدویف که یفا خویه .

بوژنکا :

س 12 میری ته ته دبه ته که ریانی

76% نه ز بتنی دچمه مالین مروقین خو

33% دگل من دهیت چی جهی نه ز بجم ..

هیف که ن به رسقا پسیارا (4) اکو 70% گوت مه یا هه ژنی کړی
پاشی یا شوی بی کړی نه فنی بیخنه بهر به رسقا پسیارا (10) کو
42% دی هیلم کچا وان دلداریی بکه ت 30% دی هیلم د سنوره کی
ته نگ دا . پاشه لنافه بارا 70% و 42% چه نده ، نه وین بقیان

دایه پیره میره کنی هه بی و خودان مال و تهرش و گه له جارا کچا ره فی و نه ف شوییه نه کرییه ، لی کچا نه فرو یا خوینده فان نه و بخودی نیکی هه لبریزیت ، ته مه نی وی چه نده ، هزرو بیرین وی چنه مهانه نینه یا پیدفی نه وه کودی زیراو جلکین ببها بو کریت و که ته د سینگی تورمبيله کا ده لال دا ... !!

نه ز دزانم گه له گه نجین خوینده فان دی و هزانن کو نه فه زورداریه نه زدکه م لسه ر هزرو بیرین وان لی بلا لدور خو بزفین دی چه ند ژ فان لنوناو خراب تر بینن و نه وین بباشی هزرا خو دکن هژمارا وان ناگه هته تبیلین ده ستا .

هه تا نهو مه باری ژینا ژنی زانی و نه و بیفکی تیدا دژیت و بو هندی دا رامانا خوبگه هینین لقی نفیسینی مه هژماره کا میرکا و هرگرت کو هنده ک خوینده فانن و هنده ک نه خوینده فانن مه چه ند پسیره ک ژنی کرن

(3)

نه فه هژماره کا میرکا بین خوینده فان کو زانکو خاندی و پیدای :
س 1 تو چ دبئی بو وان نه وین ژنه کنی پیتر دئینن
28% شوله کا باشه

58% باش نینه و سه رگیژییه

14% لدویف باری مروقی یه

* * *

س 2 تو چه وا خاندنا ژنی دبینی .. ؟

42% باشه بو پاره ی

28% مافی وی یه

30% پیدفی نینه سوبه هی دی شوی کت و میر دی

بخودان کت .

* * *

س 3 سه ربه ستیا ژنی لسه ر رابون و روینشتنا وی یه فان لسه ر ره وشتین چفاکی یه .. ؟

58% لسه ر چفاکییه

28% لسه ر ژنی بخور اوستیا یه .

14% لسه ر هه ردوکایه .

* * *

س 4 تو دبینی تیکه لیا ژن و زه لاما یا پیدفییه .. ؟
58% به لی .

28% نه خیر نالوزی ژنی چی دبن .

14% لسه ر جفاکی راوستیا یه .

* * *

س 5 تو چ دبئی بو مافین ژنی .. ؟

42% مافی وی یه و بلا و هرگرت

42% چ ماف بی نه فین .

16% ژن یا بن دهسته و پیدفی هاری کارییه .

* * *

س 6 باشه دانا مافا لسه ر چ دراوستیت ، ره وشه نبیریا ژنی فان یا چفاکی . ؟

58% لسه ر ژنی راوستیا یه چه ند دشیت خه له تینی

نه کت .

42% دفتیت جفاک د فان مافا بگه هیت هه که یا ژخویه ژن خو

به لاقیژیت .

* * *

س 7 تو چه وا هیف دکه یه راست کرنا یاسا (احوال شخصیه) یا دویمه هیی .. ؟

28% نه م دژی وی راست کرنی یه

42% یا باشه

30% نه فه گونه هه زورداریه بمیرکی دکه فیت .

* * *

س 8 تو چه وا به ری خود ده یه شوی کرنا کچی بینی رازی بونا ده یک و بابا .. ؟

42% هه که نیکو دو بقین و تیک بگه هن بلا .

28% نه م دژی فی شوی کرنی یه چنکو دی جفاک ژیک

فه بیت .

30% شوی کرنا هوسا نابیت ببیت . دفتیت که س و کاریین

کچی د رازی بن .

* * *

س 9 ته دښت ته زارو هه بن ، کچ نان کور .. ؟
 70٪ مه دښت ، بڼي جوداهي لنافه را کچ و کورپا .
 30٪ زارو گرفتاري نه و مروفي نالوزدکهن ، چ کورپا بين چ کچ .

* * *

س 10 تو چ دښي لوفه شارتقا ژني د بن عه باي فه .. ؟
 15٪ ژ لايي ناييني فه باشه .
 42٪ بو چقاكي مه پيدفييه .
 43٪ پيدفي نينه

* * *

س 11 تو روژه کي دداني بمينه لال لناف زاروپين خو ؟
 15٪ هنده جارا
 58٪ نه خير
 27٪ هنده روژا هه کوشول نه بيت نه زمينه لال

* * *

ژ به رسقا فان چه ند پسپارا ديار دبيت کوه له ک ژزه لامين مه بين خوينده فان و خود ان شهاده دگل هندي نه کومير بلاگه له ژنا بينيت هه روه سا لناف ژنازي هه بون لفي چه ندي .. هه روه سا د نافدا هه نه کو دبين خويندنا کچا پيدفي نينه و دبنت کو راست کرنا ياسا (احوال شخصيه) يا دويماهيني زورداريه لميرکي دهيه کرن . هه روه سا لبرسقا پسپارا (11) دياربو کو 58٪ ژ ميرکين مه چ روژا نادانن بمينه ل مالا خو و چ هه قپشکي دگل ژنا خو نينه ما کيش خوشتره برا ته ل مال هه قاله ک هه بيت نان ته رشه ک هه بيت . نه ز دبيزم هه که ميرکين مه بين خوينده فان بويجه ک له ميژويا مله تي خو بزقرنه فه يا بسته بو دشيا دگل خه لکي بناخفين بڼي ترس ژنا کورد هه را سهره رازبيت و نه فه باش و قه نجيبه نه کو گرفتاريه و دفي ژنا کورد هه را سهره رازبيت وي ميژويي به زره نه که ت نه و مله تي مه بوراندي .

نوکه دي هيف که پنه هژماره کا دي يا ميرکين نه خوينده فان کاني به رسفين وان چنه .. ؟
 س 1 تو ژنا خود به يه گه ريانتي .. ؟

100٪ نه خير

س 2 ته بخو ژنا خواهه لبرارتيه نان مال بو ته نينايه
 42٪ مال يا بو من نيناي .
 58٪ من بخو يا بخو هه لبرارتی بفيان ..

* * *

س 3 تو دبيني باشه ژنه کي پتر بيني .. ؟
 58٪ به لي يا باشه
 42٪ پيدفي نينه

* * *

س 4 تو چ دښي بو فان ماقين ژني دفين .. ؟
 42٪ چي نابيت چنکو ژنک بخو کيم تره ژ ميرکي .
 28٪ بو ژني خارن و جلك به سن .
 30٪ باشه .

* * *

س 5 ته چ جارا تيکه ليا ژنکه کا ده همان پيس کرييه و تويي بژن بوي نان نه .

58٪ نه خير

42٪ به لي و نه زي بژن بوم

* * *

س 6 تو دبيني خاندن بو کچي يا پيدفييه .. ؟
 42٪ گه له کا پيدفييه
 42٪ پيدفي نينه
 16٪ وه کي نيکه .

* * *

س 7 دي هيلي کچا ته لدويف دي خوشوي که ت ؟
 15٪ دي هيلم .

42٪ ناهيلم ، چنکو نه و نزانيت چ يي بو باشه

43٪ ناهيلم هه ژ که سي بکه ت ، لي نه ز بزوري ژي

نادمه شوي .. !

* * *

س 8 تو چ دبئی بو شه شارتنا ژنی و عه پای .. ؟

28٪ بو ئایینی یاباشه

42٪ بو جفاکی مه یی باشه

30٪ پیدفی نینه ..

* * *

س 9 تو چ دبئی بو بهردانا ژنی .. ؟

42٪ شوله کا پیسه

28٪ هنده جارا یاباشه .

15٪ گه له کا باشه .

15٪ (چ به رسف نه دان)

* * *

هه که ته م بهین فان به رسفا شروقه که یین ، پسپارا (8) ژ
ژنکین نه خوینده فان دگه ل به رسفا پسپارا (9) ژ میر کین
خوینده فان . مه دیت 67٪ ژ ژنا دبیزن مه کور دفین چنکو
شوین واره تانکو بناغه یه . لی 70٪ ژ میرکین خوینده فان دبیزن
کچ و کورا چ جوداهی لناقبه را هه ردو کا نینه .

ژبلی هندی کو میرکی خوینده فانه و ژنا نه خوینده فانه فی
مالکی بهیلن لی ته و بخو ژنکه و کچ نه فین لفیری ته م ستویی کی
بگرین و دبیزن مافین مه کا .. ؟

ژنک بخو دبیزیت کور شوین واره لی کچ به لایه و مالی
خه لکی یه . شه فه گوته ژی دبیته کرن ده می دایک زاروکا
بخودان دکه ت و کچی هه ر ژروژا ئیکی ته په سه ر دکه ت . فینجا
سه یر نینه خویشکا من هه که میرک ژی ته ته په سه ر دکه ت .

دیسا وهرن پسپارا (2) ژ میرکین خوینده فان کو 42٪
دبیزن خاندنا ژنی یاباشه ژبه ر پاره ی ، 30٪ پیدفی نینه ، 28٪
دبیزن مافی وی یه شه فی چه ندی بیخنه به ر به رسفا (7) ژ میرکین
(نه خوینده فان) 42٪ دبیزن خاندنا ژنی یاباشه و نه گوته ژبه ر
پاره ی .. !!

42٪ دبیزن پیدفی نینه ، 16٪ وه کی ئیکه .

فینجا خوینده فانین هیژا کا جوداهی لناقبه ر خوینده فان و
نه خوینده فانا .

چاره کا دی وهرن هیف که نه به رسفا پسپارا (10) ژ
میرکین خوینده فان کو لسه ر فه شارتنا ژنی یه 15٪ دبیزن ژبه ر
ئایینی یاباشه 42٪ ژبه ر جفاکی یاباشه ، 42٪ پیدفی نینه . شه فی
بیخنه به ر دگه ل به رسفا پسپارا (9) ژ میرکین نه خوینده فان 28٪
دبیزن ژبه ر ئایینی یاباشه ، 42٪ ژبه ر جفاکی باشه 30٪
پیدفی نینه . لفیری کا جوداهی لناقبه را ئیکی زانکو خاندی و
ئیکی په یفا ژنک نه نیاسیت .

خوینده فانین هیژا :

هه رچه نده مروف د هه لشکافتنه کا هوسا سفک و بله ز
ناکه هیته چ نه که ریین راست و رهوان لی مروف دکاریت دا فی
هه لشکافتنی دا بیژیت نه که را پاشکه فتننا ژنی هه ر ژن بخویه و
نه که را پاشکفتنا جفاکی ژن و میرن هیفی دارم نه ز شیابم
نیزیکی رامانی بیم نه و رامانا کو لبه راهیینی من دانایه
به رسینگی خو کو بکه همی ، نه و ژی نه وه کو دفی به ری نه مه
میرکی هشیارکه یین کو د مافی ژفی بکه هیت و دفی ژن بخو ژی
هشیار بییت . و یاپیدفی گوته نی نه وه کو شه ف تویرژدانه بدریژی
من دگه ل سه یدایی خو (علی الجابری) ده می نه ز خویندکار
لزانکوینی پیش کیش کریه لخه له کا (دراسی) یا کو زانکوویا
سلیمانینی 1978 دگه ل ئیکه تیا نافره تان گریدای ولوی ده می شه ف
تویرژدانه هاته دیراسه کرن .

* * *

ژیدهر

- 1 سامیه شاکر / کوفارا یاسای ئوتونومی هژماره 2 ب 13
- 2 باسیل نیکیتین (الاکراد) به ره ف کورنا روز هه لات ناس (لوی ماسینون)
- 3 روزناما عیراق هژماره (77) ب 1976/5/20
- 4 التآخی 1975/9/18 (ژیانا جفاکی لکوردستانی)
- 5 الاکراد الدكتور شاکر خصبک
- 6 روزی کورد هژماره (2) تموز 1971 ب 18 - 19
- 7 فؤاد حمه خورشید دراسته میدانیه ، روزناما عیراقی
- 8 المجموعة الاحصائية ، وزارة التخطيط لعام 1976 ، رقم 1/4 و 2/14 و 4/14 و 9/14 جدول رقم (20)
- 9 المجموعة الاحصائية للسنوات 1976 - 1977 المحاکم الشرعية فی دهوک ، اربیل - سلیمانیه جدول رقم 12/2 احصاءات عام 1976
- 10 جاف پیکه فتن دگه ل قازینی دهوکی ل روزا 1978/3/5
- 11 روزناما (الفکر الجديد) ب 1976/10/9

ناوت گورانیکي بالداره

مظفر عبدالرحمن حبيب «سه ركه قري»

كوليجي پزیشكي زانكوي سه لاهه دين

شوبات / 1984

كيانم ده هينيتته له رزه
هاژهی قه لبه زو چه مانت
قولاپيکه
دلّم دهردينيني له چه سته

ناوت تاجي فيني مني
کردوته سهر
شه بولپيکه
به له می هه ست و بيرمی
خستوته گهر

ناوت کانی په رگه ی دنی په
که هه یفه شه و
مانگ قزی تیا ده کا شانہ ... !!
گورانیکي بالداره
که رووی هه موو هه ژارانی
بوخوی کردوو به هیلانه !

که ناوت دی
خه یالی نوستووم هه لده ستن
کیانم نه بی به یه ک شه خته و ...
ووشه له زارما ده به ستنی ... !

که ناوت دی
هه موو دونیا هیمن ده بی
ته نها سه دای ناوه که ی تو
به گویمای دی

که ناوت نه بیستم له دوور
نارام ناگرم
ده بېرم سه د ناسته نگو سنوور ... !

شنه ی ناوت
وهک گفه بای ری به ندانه

مکالای دلداریک

له ناخمدای ...
نه وینی تو
دای چاندوه شاره گوتو
بویه گه رچی رینگه ی کوچت
لیم گرت بهر
له سه رینگای هه ر پیواریک
له جی ژوانی گشت دلداریک
چرو نه کاو دیتته وه بهر

* * *

هو هه توانی ...
دله ی پر نیش و زامدارم
له دووری تو
زور له میژه
وشکه سه رچاوه ی روبرم
ساله هایه ...
به شوین سوراخی تو وینم
یان بیت نه گم
یا سته مه مانه وهم لای هوو خیلم

* * *

(1) هه توان = مه ره م

* جلال حمد امین *

* کویه *

1983/10/6

پینووسا ترسا

مه هاباد قه ره داغی
کفری
ته مووزی 1983

- 1 - ترس

نه گه ر خامه ی شاعیر ترسا
ووشه کانی نابن به ووشه ی ناو ف ره ننگ
نه گه ر گه ر دن له پت ترسا
سوزی گه رووی نابینه دهنگ
گه ر لاپه ره له گه ترسا
شیر نه بیته سووتوی بی ره ننگ
پیتی خامه و ، سوزی دهنگ و ،
شیرعی شاعیر ، کاتی له ناو دلدا نه ژین
بی ترس بهیون ناسمان و ، ناخی زه مین

- 2 - پینووس

پینوس گه ر نه ی توانی ووشه
بگورینه کلپه ی ناگر
باشیتر بی دهنگ دانیشی
گه ر لاپه ره نه ی توانی بیته ده ریای خوین
با کوتری ووشه ی له سه را نه نیشی
نه گه ر شاعیر !
نه ی توانی ناگری نه وروژ بکاته وه
باشیتر دم نه کاته وه ..

پیشکەش بیت به و ئیلهمه ی رهگی
ته مەنی له به هاری ژینم دا کو تلوه

کچه کوستانیهک
له غه می سهوزی
شاعیر یکندا

کامه ران غالب
سلیمانی

تو به نیو گیانی ته زیوما
به ههستی شاعیریتی ما
ده چینه خوار
سه رتاپای له شم نارامه
ته مەنم له گول ده نیشی
گولی به هار
ئای چه ند هیمنیم خوش دهوی ... !
توش هیمنی ! ؟
ئای چه ند نهینیم خوش دهوی .. !
کیانت بره له نهینی ! ؟

نازداره که ی دیوه خانم
چرای مالم ...
گیانم له تهک غه می تودا .. توی ژیانم
نه توینته وه ... !
نه ستیره به کی ناسمانم
نه گه ر گیانم کلپه و گه ر بی
به شه بولی رو باری تو
نه کوژینه وه ... !

عومرم عومری دار به بووه
دار به بووی له بن نه هاتوو
دهستم زبره له شم ماندوو .. !
وهک دار به بووی ووشک هه لاتو .. !
له تو دور بووم
بویه هه ناسه م ته رو توشه ... !
ده با تیشکی بوژ له چاو انم که وی ،
هه ناسه ی کچه کوستانی ،
له نیو خوینم دا نه سره وی .. !

کچی کوستان
تو ناوازیکی شیرینی
له ره ی دهنگت چریکه و دهنگی بوژگار
سوزو نازت رهنگی شیرینی به هاره
شه و له گه ل یاده وه ری دا نه سویتیم
تو یاده وه ری ژینمی
هه ناسه کانم نه مرینم
بویهک هه ناسه ی سه رفراز
هه رگیژ دلت نار هنجینم ...

ژان

● ابراهیم علی رسول ژانلەیی ●
سلیمانی - مجید بگە

حەزم گە کرد ببە توژی خوڵە میش و
 هەر یە کەم جار تۆم نە دیایە
 یا ببە قە ترە یە ک ئاوو
 بە ناو دەروونی زەوی دا رۆچوو مایە
 حەزم نە کرد بو یە کەم جار
 سە رنجم تامی جوانیتی نە چیشتایە
 نیستا خەمی جوانیت ناخۆم
 چونکە جوانی بە هاریکە دیت و دەروا
 بە لام ژانی یادگارە کان ... نازاریکە لە دلایە
 یادگارت بە هاریکە بی کوتایە
 لە گەل بوومە لیلە ی شەوا
 مۆتە ی خەم بە سەرما دەکشێ
 شە و رادەشکی ... هەرچە ند دەکەم
 من هیشتا هەر خەوم نایە
 نازیزە کەم چاک نە زانم تۆش وەک منی
 تۆش وەک من ژان لە دلتایە
 نازیزە کەم گوی بگرە لیم
 گەر لە دەروونم تی دەگە ی
 خوشە ویستی بناغە ی دین و بوئیایە
 ژیان بی بە لین و راستی بە رە لایە
 پاییزیکە زەرد هە لگە راو ژیانی من و توئیستا
 پاییز مەرگی هە زاران گولی لە دوا یە

شاریکە ناخۆشە

ئە وەرە حەمان عەلی

هەروەکوو زۆرکەس دلداریکت هەبوو لە وەرزی بە هاری
 نە مسالدا بە جی ی هیشتی و رویشت ، جوانیک دلدارت بوو
 لە کوتایی بە فرو بارانی دەرونتدا شەڕە بزگوری پینچایە وەو
 لە نازارو نە شکە نجه زیتەر چی دی بو جی نە هیشتی ... نە وکیژە
 نازدارە ی تادوینی لە گە لتدا بوو ، نە وکیژە ی بو ماوە ی دووسال
 هەموو شەوی هەر بە خە یال دە تهینایە ژوورە پەرلە
 پەرتوو کە تەو لە روژیک ی پە هیلە بارانی شاریکی دووری
 خۆتاندا ناشنایە تیت لە گە لدا پەیدا کرد ، دە نووزایە وەو
 فرمیسکی تیکە ل بووی لە گە ل باراندا دەسپری ، جانتای
 دەستیان فراند بوو ، تۆش خوویە کە و گرتووتە بو دلدا نە وە ی
 ئەم جوورە مروفانە رینگای دوورو نزیکت هەر لە هاتوو چوونە ...
 « لە و شارە ی دوور لە سۆزو میهری دایکت دە ژیای خۆت
 بە نامویە ک دە زانی زۆر کە سیشت بە نامو دە هاتە بە رچاو
 بو یە ناوت لیدە نا شاری نامویی »

ئەو ماوەیەتی لە وشارە مانەو بە دەردی سەری و قەرەبەرەو
دوور لە فروفیل وەکو دوو دوست دلتان بە یەگدی دا بە پادەیک
پاش گەرانه وە کەشت نەتدەویرا نە وەندە بچی بە لای هەموو
کیزیکدا لە ترسی ئەوێ نەبادا سەرنجی پەرە سوزاویت لێ زەوت
بکری و لە خوشە ویستە کەت بکا

کاتی خامەت بە پەنجە کانتەو وە شوپدە کردەو وە جوانترین سلاوت
بۆدە رازاندەو وە :

- سلاویکت پیش کەش دەکەم ناسکتر لە پەرە ی گول
قەشەنگ تر لە گزنگی خور

داوات لێ دەکرد هەرگیزاو هەرگیز گرژو مۆنی لە پوخساریدا
نە نوینی چونکە بەم کارە بی پوودانی هیچ کارە ساتیک هەر
لە خووە دلت تەنگ دەبوو ، ناشرین ترین دیمەنی پەرە نە گبە تیت
لە پیش چاودروست دەکرد ، بۆیە دەتووسی :

- نازیزە کەم هیوام وایە زەردە خەنە ی سەرلیوت هەمیشە یی
بیت

« قسە و باسی رەنگاوپرەنگی سەر پارچە کاغەز ناتوانی
کاریکی ئەوتو بکات بۆ زۆر بوون و کەم بوونی خوشە ویستی
لە قالبی مروفاپە تیدا ، بۆیە توش بە خوتدا رانە دەدیت
هەموو رازیکی دلتە بی ئارامە کەت باو بیته سەرئەو نامانە ی
بوت دەنارد .

[بە یەک گە یشتنی دلداران و دەست لە مل کردنی هەموو
زیندەو هریکی سەرئەم زەمینە ، دروشمی پەسەنی وەرزی
بە هاری پەنگینە ، دلداران هەموو رازو گلەییەکی خویان
راست و پەوان لە زیندانی سنگیان نازاددە کەن لە پیناوی
هەلدانەو هە ی لاپەرە یەکی گەش و بی لە کە لە جیھانی پەرە
خوشە ویستیدا ، دەرگای هە لگلو فتنی کولم و ماچی دەم و لیبوی
باریک و دەست هینان بە ناوقزی ئالتوونی و قە ترانی و ...
و هەکو هە موو خونچە یەکی نە وروزی ئەم وولاتە شرینە کراو هە ی
بە لام بە هاری ئەمسالی توو نمونە ی وە ک تو خە زانیکی گول
هە لۆه ریبوی بە تاسە و ئارە زووه ، هە لویستی ساتە کانی ئە فینتان
دە هینییە وە یادی کە چون سکا لای دلت بو هە لده پرشت
هە لیدە پرشت ، بە جیھانی خە یال لوش دە بیە وە ل هوار هوار ی
خوت بە ناگادینی وە :

- بۆبەم دەردەت بردم بو ؟ کئی وای لیکردی ئەم هەموو
دروودە لە سانه م بۆ پەرە خستی ؟ ... تائەم نزیکانەش بە دوای
ئەو برایەیدا ویل و سەرگەردان بسوی کە هەر بە دروو
تە لە کە بازی لە بوی دروست کرد بووی و لە پیناوی ئەودا پروتی
دە کردیەو وە ...

هەر لە پیناوی چاوانی ئەودا بوو زۆر لە گورانی بیژانی شارە کەت
خوش نە دە ویست . ئەوانەش کە هاو لە سەردەمی مندالی
خوت بوون ، سەرەتای لای و خوین گەرمیتی بە حەسحە سی
پیکردنی بالالە بەر چاویک و پیکە کە ی فەوتاند لە شانوی
زیندە گیدا هیچ پۆلیکی بی نە دای بوئەو هە ی خە لکی ئاشنات بین و
لە م لاو ئەو لا باست بکەن ... بی ی دەووتی :

- .. م بی سەل کردنەو و پیت دە لیم زۆرم خوش دەوئی ی ،
خوشە ویستیشم لە سەر بناغە ی سەرەتای ووشە ی نامە کانم
تا کو تایی دوا هە ناسە لە سببە کانم دامە زراوہ ..

بە لام ئەو وەندەت زانی هەموو کاریکی خوی لە گەل لایکی دیدا
مە یسەر کردو وە توش هەر بە حەسحە سی ماویتە تەو و ، پاش
بە دەرکەوتنی ئەم رەفتارە ناشرینە ی و بە هوی تە قاندنەو هە ی
دواقسەت بە سەر و چاویەو و خوت لە کوئی خەت و پلە و پایە ی
سەرزارەکی نازاد کرد :

« ئە ی مروفا لە خوبایی بوو کە راستە فریتدەمە سەر
رینگایەکی بی یاسا و نمرەو نیشانە ی هاتوو چو کردنەو و ، بە لام
بوکوئی ملری دەگری هەردە قوزریتەو و ، لە لایەن منەو و ؟ نا !
چونکە ریزی مروفا یەتی دەگرم ، ریزی هەموو کە سیک هەر
لە گەرە تابچووک ، هەر لە زانای لیهاتوو وە تائەو کە سانه ی
لە گیزاوی نە فامی دەژین ، بە لام ئەو ی دەم نادەم دلی خومی
بی دە دە مەو و ئەو یە کە بۆم دەرکەوت هەموو دەروونیک
قە تماغە ی تە لای بی گەرد لە خوی ناگری ئیستە بۆم ئاشکرا بوو
ئە ی مروفا سەرکەشە کە لە بری سوپاسی ئەو دیاریانە ی بۆم
دەناردی بۆچی پیناوی هە لگری دیارییە کەت ماچ دە کردو
دە تلیسایەو و ! و کوئیستانی ژینی منیشت بە فرپوش دە کردو
پاشان دە خزامە شیو هە ی ووشە یەکی زەرد هە لگە راوی واوہ
کە پەنجیکی زۆرت دەدا بوئەو هە ی بگە ریمەو و بارو دوخی
جارانی خوم .. »

شانوویی بو منالان

هاوردی یی گیانداران

شه فبق محه مد

په یمانگای هونه ره جوانه کانی سلیمانی

سه یرم هاته سه ر پی یان پروداویکی خوشم دی بیکه مه
شانوویی یهک و پیشکه شتانی بکه م ، به ریکه وت ریم که وته
دارستانیک به راستی نازانم چون وه سفی جوانی و خوشی نه و
دارستانه بکه م ، منالینه دارستانیکی نه فسووناوی و سه ر
سورپهینه ر بوو ، له هه مه جور درهختی تیا چاندرابوو ، نه م
دارستانه له نزیك شاروچکه یه که وه بوو ، نه و شاره بچکولانه
له جوانی و قه شهنگی دا له وه ده جوو هونه رمه ندیک کیشابیتی و
نه خشانندبیتی ! خوشه ویستان سه رووی دارستانه که
کیلگه یه کی فراوان بوو ، له هه مه جور کشتوکالی تیا چاندرابوو
کاتی بروینه و کوکردنه وه ی هات بوو . نه زیزه کانم تازه
خوره لات بوو که گه یشته نه و دارستانه ، ته نها تووله
سه گیکی نیسک سووک و جوانکیله له خه وه ستابوو ، ناوی
زهرده بوو ، زهرده خه ریکی نووسین بوو . [شانو پرووناک
ده کرینه وه . دیمه ن : نه و دارستانه یه نووسه رباسی کرد] نه مه
زهرده یه و ده مه وی چهند پرسیاریکی لی بکه م .

زهرده

فرموو ، بپرسه . [ده فته ریکی به ده سته وه یه]

نووسه ر

زهرده خان له م دارستانه دا له گه ل کی ده ژی ؟

زهرده

له گه ل نازاو گیانداران .

نووسه ر

نه و نازایه کی یه ؟

زهرده

منالیکه و ته مه نی - 11 - سالانه له ناو خه لکی دا به « هاوردی یی
گیانداران » ناسراوه ، بو هه ر شوینیک بچیت ده مبا له گه ل
خوی .

نووسه ر

زهرده نه و شاروچکه یه ی نزیکتان جوان و دلگیره ، خه لکه که ی
چون ده ژین ؟

زهرده

چهند که سینی که م نه بی هه مووی کارده کن . به لام شتیکی
سه یر .

نووسه ر

چی یه ؟

[نووسه ر له نیو چه پکه تیشکیکه وه ده رده که وی و له گه ل
بینه ران ده دوی]

نووسه ر

مناله نه زیزه کان ، هاوردیکانم . چهند بوژیک له مه و به ر بپیارم دا
که شتیکی بکه م ، واش هات به خه یالدا نه گه ر هاتوو شتیکی

زهرده

نه وانه ي کار ده که ن نيانه بيخون ، به لام نه وانى تر هه مووکات
ميزيان به خواردن و خواردنه وه رازاوه ته وه .

نووسهر

نه ي کي نه وشاره به پيوه ده بات ؟

زهرده

به کيکه له وانه ي کار ناکه ن وپي ده لين « هوها » .

نووسهر

[پي ده که ني] هوها !؟

زهرده

به لي هوها .

نووسهر

نه م کيکه به ي ته نيشستان هي نه وه ؟

زهرده

نه م کيکه به پي ده لين « کيکه ي گوره » و مولکي نيمه ي

گياندارانه .

نووسهر

چون ؟

زهرده

به لي خومان کيلاومانه و چاندوومانه .

نووسهر

نه مه شتيکي زور جوانه نه گه ر زه حمت نه پي پرسيارينيکي تر .

زهرده

فهرموو .

نووسهر

نه ي نه م دهفته ره چي به ؟

زهرده

هه رچ پووداويکي گرنگ له ژياني پوژانه ماندا پووي دابي تيايا

تومارم کردووه .

نووسهر

نه مه کاريکي جوان و مه زنه ، ده توانم بزائم چي تيا تومار

کراوه ؟

زهرده

بو ده ته وي بزانيت ؟

نووسهر

تاکاتي گه پامه وه بو منالاني شاره که مي بگيرمه وه .

زهرده

بو بويان ده گيرپيته وه ؟

نووسهر

تاسوودي لي وه ربگرن ، تافيرين چاکه بکه ن و له خراپه

دووربکه ونه وه تايه کتريان خوش بوي و به کتر له ياد نه که ن .

زهرده

زور چاکه . کاتي بوت گيرانه وه له کوتايي دا لي يان بهرسه چي

فيريپوون نه گه ر نه يانزاني جاريکي تر بويان بگيره ره وه به لام نه و

مناله ي به که مجار تي گه يشت و وه لامي دايت وه نه وه زييره ک و

ژيره .

نووسهر

که واته به رده وام به .

زهرده

[دهفته ره که ده کاته وه] ..

[ديمه ن : دارستانه . مه پ زووپنا ده ژه ني ، گوي دريژيش

ده هول ده کوتي ، گيانداراني تر هل ده په پرن و سه ما ده که ن ،

نازا له سه ر به رديک له خوارووي چه پي شانو دانيشتووه پووه و

راستي شانوو له بير کردنه وه دايه ، جل و به رگه که ي برپتي به

له پيست و خوري گيانداران ... زهرده ده چيت بولاي]

زهرده

نازا بو هه لناه پريت ؟ دووربي ليت خونه خوش نيت ؟

نازا

شتيکم به خه يالدا هاتووه .

زهرده

چي به ؟

نازا

[هه لده ستي] هاورپيان ، تکاتان لي ده که م پيم بسده ن

قسه يه کتان له گه ل بکه م .

گيانداران

[بي ده نگ ده بن] فهرموو . فهرموو .

نازا

گوي بگرن شتيکم به خه يالدا هاتووه نه گه ر بکري شتيکي

مه زنه .

که رويشک

نه وهی به خه یالی تودا بیت مه زن و به رزه چی به پیمان بلی ؟

نازا

هاورپیان نه وه زهوی به کی فراوان و به رینمان له به رده مدایه ،
مه روه ها کانی و کاریزیکی زوریش .

مه ر

نه وه ده زانین . به لام ده ته وی چی بلی ؟

نازا

ده مه وی بلیم ژیان ته نها یاری و رابو واردن نی به به لکو ژیان
کارکردنیشه . ده مه وی بلیم با قولی لی هه مالین و بکه وینه کیلانی
نه و زهوی به ، که باش کیلامان نه وسا دانه ویتله و تووی هه مه
به هنگی تیا ده چینین .

به ران

مه به ستت چی به ؟

نازا

مه به ستتم نه وه به به ره می ره نجی شانی خومان بخوین و
نه چینه ناو زهوی و زاری جووتیارانه وه ، چونکه ره نجیکی
زوریان تیا داوه ، جگه له شه ونخونی و مه پنه تی و هیلاکی به کی
زوریش .

مه یموون

زور پراسته .

زه رده

قسه به کی جوانه .

نازا

ووتتان چی ؟ [که میک بی دهنگی]

گیانداران

پازین . ناماده بین .

نازا

که واته با له ئیستاوه ده ست به ئیش بکه بین .

گویی دریز

[ده کیشی به ده هوله که دا] نازا گیان من ده مه وی پارچه به کم له
زهوی به که بو جیا بکه نه وه تاخوم بیچینم .

نازا

هاورپی پیویست به وه ناکات ، هه موو به هاوکاری به کترو
به هه روه زی ده یکیلین و ده بیچینین .

گویی دریز

[قاچ ده دات به زهوی داو ده زه پینی] ده مه وی به شه که ی خوم
بو جیا بکه نه وه

که رویشک

تو هه ر خوت چیت بی دهگری ؟

گویی دریز

چون چیم بی دهگری ؟ سه یرکن [به توندی ده کیشی
به ده هوله که دا] من به هیزم ده توانم هه رخوم بیکیلم و بیچینم و
بیشیدرومه وه .

ناسک

ناقل به ، ناقل کی ده توانی به ته نها هه موو نه و کارانه بکات

گویی دریز

[وهک چون منالیک وړک دهگری] وهک پیم ووتن که روانه بی کار
ناکه م

ژیژک

له که لی شه یتان و هره خواره وه ، نه گینا ده که ویت و ملت ده شکنی

گویی دریز

[قاچ ده دات به زهوی داو ده زه پینی] نا .. نا .. نا ..

نازا

به سه به س ، باشه نه وهت بو ده که بین ، به لام نه وهش بزانه
هیچت بی ناگری .

گویی دریز

حه یفتان نه کرد . وادیاره تا ئیستا به نازایه تی منتان نه زانیوه .
[تاریکی]

زه رده

پارچه به کی زه ویمان بو جیا کرده وه .

نووسهر

بوی کیلرا ؟

زه رده

به شه که ی ئیمه ده نه وه نده ی نه وه ی گویی دریز ده بوو ئیمه له
کیلان و توو کردن بووینه وه ، نه وه ر زهوی ده کیلا .

نووسهر

نه نجام .

زه رده

که کیلان و توو کردن ته واو بوو ، برپارمان دا دارو درهخت به
ده وری زهوی به که دا بروینین گویی دریز دیسان بی عه قلی خوی
نوانده وه .

نووسهر

نه مه یان چون ؟

[گیانداران خه ریکی دارو درهخت بواندنن ، ته نها گویی دریز

نه بئى كه روئيشك و زهرده ده چنه لاي]

كه روئيشك

هاورپى بو توش له گه لمان كار ناكه يت ؟ بو دارو درهخت به

دهورى زهوى به كه تا ناروئى ؟

گوى دريژ

بو بيروئيم

كه روئيشك

كشتوكاله كهت له ره شه با ده پاريزى ، چونكه وهك ده زانى

ره شه باى نه م ناوچه به به هيزه ، نه مه جگه له وهى ديمه نى

كيلگه كه جوان دهكا ، هه روه ها ده توانى له گه لاو به ره كه ي

بخويت .

گوى دريژ

پيوستم بئى نى به ، نه وهى كردوومه به سمه .

زهرده

به لام ره شه با به كه به هيزه له بكتات ، هيچت بو ناهيلى

گوى دريژ

چى ده بئى باببى .

كه روئيشك

ئيمه هاورپين ، له سه زمانه يارمه تى به كتر بدهين و به قسه ي بهك

بكه ين ، نه مروتو پيوستت به من ده بئى سبه ينى من به تو .

گوى دريژ

من قهت پيوستم به كه س نابى

زهرده

هيچ كه سيك ناتوانى به ته نها هه لبكات .

گوى دريژ

من بيستان و جوكه م به ده ستى خوم چاندو هه رخوشم تووم كردو

كه سيش يارمه تى نه دام .

زهرده

به لام خوت نه تو يست يارمه تيت بدهين .

گوى دريژ

به ره كه شى ته نها بو خوم ده بئى و نايه لم كه س ده مى بو به ريت .

كه روئيشك

ناى كه خو په رست و چاو چنو كى . تو ته نها بو خوت ده زى ،

نه وهش هه ر بو خوى بژى زور ناژى .

گوى دريژ

من گالته م به م كاره هه ره وه زى به ي ئيوه ديت ، ده بييم له سه ر

دابه شكردنى ليتان ببى به ناژاوه و ناخوشى .

زهرده

ئيمه تو ده بينين په نجه ي خوت بگه زى و بئى ناي چيم به خوم

كرد .

گوى دريژ

بئى گومان ده تانبينمه وه بئين هه ر تو چاكت كرد گوى دريژى

هاورپيمان ، بريا ئيمه ش وهك تومان بكرد ايه .

كه روئيشك

وادياره قسه كردن له گه لى بئى سووده ، با بچين به لاي كارى

خومانه وه [ده ست ده كه نه وه به كار كردن] .

گوى دريژ

عومرى با پيريام هه به كه چى شه رم ناكه ن دين ناموزگارى من

ده كه ن ، ده شهرت بئى نه وان چى بكه ن من نه يكه م .

[تاريخى]

نووسه ر

[بئى ده كه نى] بو عه قل به گه وره و بچووكى به ؟

زهرده

به رده وام كارمان ده كرد ، خوشه ويست ترين شت به لامانه وه

كار كردن بوو له بزارو پاس كردنى كشتوكاله كه ته مه ليمان

نه ده نواند بو ساتيكيش چى به نه مان ده هيشت كيلگه كه تينور

بيت .

نووسه ر

هه ربويه شه و اجوانه و به ره ميكي زورى وه به ر هيناوه .

زهرده

به لى . كاتى كشتوكال شين بوو . روژيكيان هوهاو پاسه وانانى

بيره دا رته بوون ، كيلگه كه سه رنجى هوهاى راکيشاو چاوى

چنو كى تى برى . بويه پاسه وانانى نارده سه زمان ...

[دارستان . نازاو گيانداران لاي راستى شانسون ، دوو

پاسه وانيش لاي چه پ]

نازا

چيتان دهوى ؟

پاسه وان - 1 -

هوهاى مه زن ده فه رموويت سى په كى به رو بوومى نه و كيلگه و

باخه ده بئى پيشكش به من بكرى .

نازا

به چ هه قى ؟

پاسه وان - 2 -

به وه هه قى نه م ناوچانه هه مووى مولكى نه ون .

نازا

نه خير . نه م ناوچانه مولکی نه ونين .

پاسه وان - 2 -

نه ی مولکی کين ؟

نازا

مولکی نه و که سه یه کاری تیا دهکات و پهنجی تیا دهدات .

پاسه وان - 1 -

نای له و قسه پووجه

نازا

نه که ر نه و قسه پوچ بی ، نه و نه وهی نیوه هیچ و پووجه .

پاسه وان - 1 -

بزانه چون قسه دهکای زمان درینژ . نه که ر به ناقلان

نه جولینه وه نرخیکی زورتر ددهن له وهی داوای دهکین .

نازا

په نجهان تیا داوه و نه سره وتوین تا نه وه مان به ره م هیناوه .

نیستا چون ده هیلین نه وهی کاری تیا نه کردووه ده می بو

به ریت .

پاسه وان - 2 -

بو دواچار ناگادارتان ده که ینه وه ، ووریاين .

نازا

پرون به که وره که تان بلین : نه وهی داوای دهکات مه حاله .

پاسه وان - 2 -

نیسه وا ده پرون ، به لام نه مه زور دهکوی له سه رتان

[ده پرون]

مه پ

نازا نه ده بو به و جوړه وه لامیان بده یته وه .

نازا

نه و اچاکه . نه مانه هر فیری نه وهن کار نه کن و بخون .

گوي درینژ

به لام نیسه له که ل هوها چیمان بی دهکری ، نه و خواوه نی

چه کیکي زوره .

نازا

مه ترسن . تا من مابم نایه لم که س دهستان بو به ریت . که لی

شوین که راوم . له هر شوینه و شتی فیر بووم . له پم و تیر

هاویشتندا پسپویم . له شه په شیریشدا که م که س شان له شانم

دهدات .

مه پ

نه وه ده زانین . به لام تو به ته نها چیت بی دهکری ؟

نازا

به ته نها هیچم بی ناگری به لام من ته نها نیم . بو ته نهام ؟ نه ی

نیوه ؟ بو نیوه مه ست به بوونی خوتان ناکه ن ؟

گیانداران

باههستی بی دهکین

نازا

که واته من ته نها نیم . هاوړیکانم هر گیز له بی ی راستیدا

سه رتان شوړ نه کن . هاوړییان نزیك بڼه وه با له م کیشه یه

بکولینه وه [کوده بڼه وه و ده که ونه گفتوگو کردن]

[تاریکی]

زه رده

نه نجام بریارمان دا رازی نه بین به داواکه ی هوهاو نه هیلین

دهنکه جویه ک چی په بیات .

نووسهر

نه ی هوها چی کرد کاتی وه لامی نازای بیست ؟

زه رده

هر نه وه بوو شیت و هار نه بی . بویه دیسان پاسه وانسانی

نارده وه سه زمان ...

[دارستان . گیانداران و نازا لای راستن . پاسه وانسان -

نه مجاره چوارن - لای چه پ]

نازا

نه مجاره ش به هوها بلین نه وهی نه و داوای دهکات مه حاله

پاسه وان - 2 -

نه که ر به ناقلی نه جولینه وه کاریکتان بی دهکین با به دهواری

شبری نه کرد بی .

پاسه وان - 3 -

خواوه ن شکو به به زه بی یه . چه ز ناکات به توندو په قی مامه له تان

له که ل بکات ، به لام که ر بزانی سه رپیچی ده که ن نه و به پوژیک

ته فرو توونتان دهکات .

نه سپ

[نه حیلینی] چه ز به ناسووده بی و سه رفرازی دهکین ،

نه وهی بیه وی سه ربه ستیمان لی زهوت بکا پووبه پووی

ده بینه وه و به گژیا ده چین نایا نه مه شووره بی یه ؟

پاسه وان - 1 -

نه که ر نه وه شووره بی نه بی چی شووره بی یه ؟

ٹازا

شورہی نہ وہیہ کار نہ کہیت و بہ زور بہ رہ می کہ سیکی تر بدزی پان دست له خه لکی پان بکه بته وه .

پاسه وان - 4 -

نه خیر ، شورہی نہ وہیہ پرووہ پرووی هوهای مہ زن ببنہ وه .

پاسه وان - 1 -

گوئی بگرن ، دہبی ہموو مل کہ چی فہرمانہ کانی هوهای مہ زن بین .

ٹازا

تہ و دہ توانی تہ نہا حوکم بہ سہر نمونہ ی وک ٹیوہ دا بکات . ہرچہ ندہ ٹوہش نارہ وایہ بوٹوہ ووشورہی بہ بوٹیوہ ، بہ لام ٹیمہ ...

پاسه وانى - 1 -

ٹیوہش دہبی مل کہ چی بن .

ٹازا

بو تاقی نہ کہینہ وه ؟

پاسه وان - 2 -

چون ؟

ٹازا

کامہ تان له خوی رادہ بینتی بیتہ مہیدان شہرہ شیر بکہین .

پاسه وان - 2 -

ٹنجا نہ وہمان خوشہ بلین پاسه وانہ نازاکانی هوهای مہ زن ہیزی خویان له گہل منالاندا تاقی دہکہ نہ وه .

ٹازا

تہ . دواپی دہلین منالیکی نازا و زیرہک توانی پاسه وانانی هوها بپہ زینتی ... چی بہ دہترسن ؟

[پاسه وانہ کان له ناو خویاندا دہدوین .

پاسه وان - 2 - شیرہکے ی دہردینتی و دہچیتہ پیشہ وه . نازاش بہ ہمان جور]

زہردہ

نا ، ہاوری تکات لی دہکہم واز بیتہ .

ٹازا

مہ ترسن .

[بہرانبہر یہک دہوہستن ، تہمہ دیمہ نیکی کومیدی دہبیت -

شیرہ کانیان له یہک دہدن ، نازا چہ ند جاریک گیلہ ی ہی دہکات کہ دہبیتہ جیگای ہی کہ نین ، پاسه وانہ کہ سہری لی تیک دہچی و

بہ ہر چوار لادا پل دہاوی ، نازا له کوتایی دا شیرہکے ی ہی

فری دہداو شیرہکے ی خوی دہخاتہ سہر بینہ قاقای .

گیانداران دہیکہ نہ چہ پلہ ریزان ، تہم شہرہ شیرہ دہرہینہر

له سہر شانوریکی دہخاو جوانی دہکات]

پاسه وان - 3 -

ٹیمہ تہوہ دانانین بہ سہرکہ و تن

زہردہ

بو ؟

پاسه وانى - 3 -

چونکہ تہم ہاوری بہ مان له شہرہ شیردا شارہ زانی یہ و لی

نازانی .

ٹازا

کہ واتہ خوت و ہرہ مہیدان .

پاسه وان - 3 -

تہ ، من دہلیم ٹیمہ چوارین ، ٹیوہش له ناو خوتاندا چوار

ہہ لیزین ، یاری بہت راکیشان دہکہین . سہرکہ و تن

له مہ یاندایہ [نازا سہیری گیانداران دہکات]

گیانداران

ٹیمہ رازین . [زہردہ و بہران و مہر ہلدہ بیزین له گہل نازا]

زہردہ

بہ لام بہت له کوئی بینین ؟

[پاسه وانہ کان دہچنہ وه یہک و قسہ دہکن . پاشان

قایشہ کانیان دہکہ نہ وه و پیکہ وه ی دہبہستن .]

پاسه وان - 3 -

بہم قایشانہ .

ٹازا

[له ناوہ راستی شانودا خہ تیک دہکیشی] ہر لایہ کمان تہوی

ترمانی راکیشایہ تہم دیوی خہ تہ کہ تہوہ سہرکہ و تہوہ .

[ہر لایہ ی سہریکی قایشہ کہ دہگرن . ماوہ یہک یہ کتر دینن و

دہبن . پاسه وان - 1 - پانتولہ کہ ی بہرہ بیتہ وه ، گیانداران

ہی ہی دہکہنن]

پاسه وان - 1 -

بہستن [دہوہستن ہہ لی دہکیشیتہ وه] دست ہی بکہن

[دست ہی دہکہ نہ وه ، یاری یہ کہ گہر متر دہبی له پرقایشہ کہ

له ناوہ راستدا دہکریتہ وه ، ہر دوولا بہ پشتا دہکہون .

ہی کہ نین ، قایشہ کہ دہبہستنہ وه ، دست ہی دہکہ نہ وه ،

بہ توندتر رای دہکیشن ، پاسه وانى - 2 - 3 - 4 - بہ دواپی

یه کدا پانتوله که یان به رده بیته وه [

پاسه وانى - 2-3-4 -

بوهستن [ده وهستن ، هه ئی ده کیشنه وه] دهست بی بکن .
[یه کتر راده کیشن ، پاسه وانه کان دهستیکیان
به قایشه که وه یه و دهسته که ی تریان به پانتوله که یانه وه ..
لاکه ی نازا وورده وورده پاسه وانان راده کیشننه ئه م دیوی
خه ته که ، پاسه وانان ده یانه وی پیابگن هه ر دوو دهست ده گرن
به قایشه که وه ، به لام پاش چی . له گه ل دوراندنیان
پانتوله کانیشیان به رده بیته وه ، گیانداران هاواری سه رکه وتن
ده که ن و بی یان بی ده که نن .]

نازا

ئه مپرو ئیوه به شی خوتان وه رگرت ، سبه یئی سه ره ی
که وره که تانه [پاسه وانه کان قایشه کانیان ده به ستنه وه]
پاسه وانى - 3 -

ئه مپرو له بهر پانتوله کانمان ناگامان له خومان نه بوو ، به لام هه ر
ده تانبه زینین .

[گیانداران بو یان ده چن ، هه ل دین ، گیانداران بی یان
بی ده که نن]

[تاریکی]

[شانوتاریک ، چه پکه تیشکیک چوار پاسه وانه که ده رده خات و
سه ریان شوپ کردوو . چه پکه تیشکه که ده گو یز ریته وه بو سه ر
هوها له سه ر ته خته که ی دانیشتوو]

هوها

[له پهر هه لده ستنی] هه لنتان ده واسم ، له ملتان ده دهم ،
ده زانن چیتان کردوو ؟ سه ری منتان شوپ کرد ، ده بی خه لکی
چیم بی بلین کاتی بیستن منالی پاسه وانانمی به زاندوو .
ده لین هوها مه زنی یه که ی جارانی نه ماوه [چه پکه تیشکه که
ده چیته وه سه ر پاسه وانه کان . هوها به رده وامه] ئه و چی
بی کردوون من ده ئه وه نده تان بی ده که م وون بن له بهر چاوم
نامه وی بووی به زیووتان ببینم ، بو دهره وه . [پاسه وانه کان
ده چنه ده ری ، چه پکه تیشکه که ده گه ریته وه سه ر هوها]
تانیستا که س نه یتوانیوو له روومدا بوه ستنی . که چی ئه م مناله
به ره چی داواکانی دامه وه ، له وه ده چی بیته کوسپ له ریگی
ناره زوو ه کانمدا کیلگی که وره به پیت و به ره که ته به هه ر
ریکه یه ک بووه ده بی ده ستنی به سه ردا بگرم ، هه روه ها ده بی

ئه و مناله ش له ناوبه رم .

[تاریکی]

زه رده

هوها راویژکاری بانگ کرد ، مه سه له که ی تی گه یاندو داوای
نی کرد چاره یه کی بو بدوزیته وه . راویژکار داوای کرد ئه سل و
فه سلی ئه و مناله ی بو ساغ بکه نه وه ، پاسه وانان گه ران ..
که ران ... پرسیان ... تا گه یشتنه ئه وه ی ئه م مناله ...

[شانوتاریک ، چه پکه تیشکیک له سه ر هوها یه و دانیشتوو]

هوها

چیتان کرد ؟

پاسه وان - 1 -

[چه پکه تیشکه که ی دیته سه ر] منالیکه که س و کاری نی یه .

پاسه وان - 2 -

[چه پکه تیشکه که ی دیته سه ر] له ناو گیانداراندا که وره بووه

به شیر ی خو یان په روه رده یان کردوو .

پاسه وان - 3 -

[چه پکه تیشکه که ی دیته سه ر] نازانری دایک و باوکی کین .

پاسه وان - 4 -

[تیشکه که ی دیته سه ر] ته مه نی - 11 - سالانه ، به لام

تابلی زیره ک و ژیره ، له نازایه تیشدا به نازا بانگی ده که ن .

[چه پکه تیشکه که ده چیته وه سه ر هوها . هوها سه ییری

راویژکار ده کات ، چه پکه تیشکه که ده چیته سه ر راویژکار ،

بیرده کاته وه .]

[تاریکی]

زه رده

راویژکار که وته بیر کردنه وه ، سه ری هینا و برد ، گه ئی نه خشه ی
کیشاو گه لیکی هه لوه شانده وه ، تا له ئه نجامدا ریگایه کی
دوزیه وه به هوها ی راگه یاند هوهاش له سه ر داوای راویژکار
دوو پاسه وانى نارد به داوای نازادا تا ته شریفی بهینی بوکوشک
دوو پاسه وان نه ک زیاتر نه وه ک نازاو گیانداران واتى بگن بو
شه ر هاتوون .

نووسه ر

شتیکت له یاد چوو .

زهرده

چيم له ياد چوو ؟

نووسهر

نه توت راويژه که چی بوو ؟

زهرده

له يادم نه چوو توژی نارام بگره ده زانی چی بوو .

نووسهر

ببورره . که واته به رده وام به .

[دارستان . که س دیار نی به . پاسه وانی - 1 - 2 -

به نه سپایی و به ترسه وه لای چه پی شانوو دینه ناوه وه وه

ده که نه ناوه راستی شانوو]

پاسه وان - 1 -

له هر دوو لاره ته نگمان پی هه لچنراوه .

پاسه وان - 2 -

نایه یین پاشا له ملمان ده دات ، دین نه وه حالمانه .

پاسه وان - 1 -

[هه نگاو هه نگاو به ره و لای راست ده رواو بو گیانداران

ده که پی]

پاسه وان - 2 -

[هه نگاو هه نگاو له ترسا دینه دواوه بو لای مه پی شانوو]

پاسه وان - 1 -

که س نابینم ، نه ی تو ؟ [وه لام نی به ، ناوړه داته وه نابیننی

نه میش به ره و لای چه پ راده کاته دهره وه]

[پاسه وان - 1 - سه ری ناوه به پشتی پاسه وان - 2 - دینه

ژورره وه و به ره ولای راست دهر وون - له شتیوه ی یاری ناشتی ،

نه که شتین]

پاسه وان - 1 -

دیارن ؟

پاسه وان - 2 -

دیارنن [نه مه دووباره ده که نه وه تا ده که نه راستی شانوو .

دهنگیک دیت ، به ره ولای چه پ راده که ن . دهنگیکی تر ،

شیره کانیاں دهر دینن به ره و سه ره وه ی شانوو ده چن ، دهنگیکی

به میز]

پاسه وان - 1 -

[به ره ولای چه پ ده چیت]

پاسه وان - 2 -

[به ره و لای راست ده چیت]

پاسه وان - 1 -

[ده ترسی . رووی له دهره وه یه و به پشتا دیت به ره و ناوه راستی

شانوو بو دهنگه کان ده که پی]

پاسه وان - 2 -

[به هه مان جوړی پاسه وان - 1 -]

[له ناوه راستی شانوو ا پشتیان به ری به که وه ی ،

داده چله کین و شیره کانیاں . ده که ته یه ک . دهنگی پی که نیننی

گیانداران ده بیستری ، ترسیان لی دهنیشی و سه ریان لی تیک

ده چی شیره کانیاں هه لده گرن ، به ره و سه ره وه ی شانوو

راده که ن تا دهر بازین . نه سپ و چه ند گیانداریکی تر به رده میان

ده گرن]

پاسه وان - 1 -

[به ره و راست راده کات ، نازاو چه ند گیانداریکی تر به رده می

ده گرن]

پاسه وان - 2 -

[به ره و چه پ راده کات ، زهرده و چه ند گیانداریکی تر به رده می

ده گرن] [پاسه وان - 1 - به ره و چه پ و پاسه وان - 2 -

ده راست راده که ن ، له ناوه راستی شانوو ا به ری به که ون گیز

ده بن ، ده خولینه وه ده که ون ، گیانداران پی یان پی ده که نن]

گیانداران

[دهستی یه که ده گرن و بازنه یه که به دهر و ریاندا دروست ده که ن و

به دهر و ریاندا ده خولینه وه]

نازا

هه ستن خوتان دهر باز بکن .

[دوو پاسه وان هه که هه لده ستن ، گیانداران له لایه که وه

بو شایی یه کیان بو ده که نه وه ، که ده یان وه ی دهر چن ،

دایده خه نه وه - له شتیوه ی یاری پشیل و مشک - نه مه چه ند

جاریک دووباره ده که نه وه له نه نجامدا پاسه وان هه کان شه که ت و

ماندوو دهن و دهر و ریانه وه ، گیانداران پی یان پی ده که نن و

ده و ستن]

مه یموون

دوو سه تل ناو بینن [ده یهینن] بیکن به سه رو چاویاندا .

[ده یکن به سه رو چاویاندا . دوو پاسه وان هه که راده په پن .

بني که نين [

نازا

ئنجبا با بزائين چيان دهوي و بوچي هاتوون ؟

پاسه وان - 1 -

[زماني ته ته له دهكات] هوهاي مه زن به دواي تويدا ناردين .

داوات دهكات .

نازا

كاري به من چي به ؟

پاسه وان - 2 -

وهك فهرمووي كاريكي خيره .

نازا

برون بي بي بلين مادام نه و كاري به من هه به ، بيويسته نه و

بيت ، نهك من بجم .

پاسه وان - 1 -

به لام ...

نازا

قسه ناكه ن . برون واي بي بلين [دوو پاسه وان هه كه دهرون]

[تاريخي]

[هه مان ديمه ني پيشور . هوها له وني به و كومه لي پاسه واني

له دهوره . گياندارانيشي لي به . هوها و نازا قسه دهكهن]

هوها

[له يكل نازا] چهند پرسياريك لي دهكهن ، نه گهر به راستي

وه لامم بدهيته وه له م برپوايه دام بوژمنايه تيمان ده كوچي

به دوستايه تي

نازا

درؤ پيشه م نه بووه ، چي ده پسي بهرسه .

هوها

كه س و كارت كين ؟

نازا

كه س و كارم ني به . به لام من هه موونه و خه لكه به كه سي خوم

ده زمانم

هوها

چون ؟

نازا

كاتي چاوم كرده وه خوم له ناو گيانداراندا بينيه وه ، هه ره له ناو

نه واندا په رورده بووم و گه وره بووم ، له مردن پرگاريان كردم و

به شيري خويان گوشيان كردم و بي يان گه ياندم . چي به جه ناب

ده تبينم ده گريت و له هه مان كاتدا بي ده كه ني ، نه مه ماناي

چي ؟

هوها

به راست كاتي قامت كرده وه خوت له دارستاندا بينيه وه ؟

نازا

به لي له دارستاندا و له ناو گيانداران دا .

هوها

ئاي كه به ختيارم ، سه ره نوئي له دايك بوومه وه .

نازا

تي ناگه م ... چي بووي دا ؟

هوها

نازانم نازانم چونتي تي بگه به نم .

نازا

له چيم تي بگه به ني ؟

هوها

نازا تو كوچي منيت ، من باوكي توم .

[نازا سه رسام ده بي گيانداران سه پيري بهك دهكهن

نازا

چون ؟ من كوچي ...

هوها

به لي تو كوچي منيت .

نازا

چون ؟ به لام چون ؟

هوها

نازا گيان پوله كه م به ره له ده سال پوژنيكيان له گه ل دايكتا چووين

بو سه يران بوئه م دارستانه ، نه و كاته تو بهك سالان بوويت .

خه ريكي نان خواردن بووين ، توش له ولامانه وه پال

كه و تبوي ، دايكت له پر هاواري لي هه ستا ، كوا كوچه كه مان ،

كوچه كه مان ديارنه ما ... زورت بو گه رايان نه مان دوزيته وه ،

هه موو دارستانمان پشكني نه مان بينيته وه ، كه سه ره نجامت

نه بوو و وتمان درنده بهك فراندوويه تي و خواردوويه تي ، كه چي

به بيچه وان هه په روه رده يان كردي .

نازا

chalakmuhammad@gmail.com

نهي نه ده بوو پاسه وانه کان چاوديريم بکن ؟

هوها

چون ؟ تا .. له سهر نه وه دوايي نه وانه ي له گه لم هاتبوون
هه موويانم له سيداره دا . وهره کورپه شيرينه که م [نازا ده گريته
باوهش نازا هه رسه رسامه]

نازا

نازانم نه مه خه وه يان راستي ؟

هوها

راستي يه ، راستي که ي پرشنگذار دلخوش به نه ي شازاده
شيرينه که م [له گه ل گيانداران] نيوهش هاوړپياني نازا
سوپاستان ده که م که پاراستوتانه و په روه رده تان کردوه .

نازا

بابه ده مه وي دايکم ببينم ، بوله گه ل خوتانه تهينا ؟

هوها

بوله که م دايکت پاش ساليک به سهر وون بووني تودا کوچي
دوايي کرد .

نازا

[دلي پرده بي خوي فري ده داته باوه شي هوهاوه]

[گيانداران و پاسه وانان به چه پله پريزان خوشحالي خويان
ده رده بپن]

نازا

بابه تکات لي ده که م ، واز له هاوړپيکانم بينه و ده ست هه لگره
له داواکت لي يان

هوها

نه وان تو يان له مهرگه رزگار کرد ، پيوسته خه لاتيان بکه م و
پاداشتيان بده مه وه هاوړپي ياني نازا به يارمه تيتان نيمه
ده پوين .

گيانداران

به خيرچن .

نازا

هاوړپيکانم قهت له يادتان ناکه م سهرتان لي ده ده مه وه ، کار له
کيلگه که ده که ين و جوانتري ده که ين ، زهرده دنيت له گه لم .

زهرده

[سهر ي بوله قيني]

[نازا هه ر دوو ده ست ي به رز کردوه ته وه و مالنواوي يان

لي ده کات . هوها و پاسه وانان و نازا و زهرده ده پونه ده ره وه .]

که رويشک

نيتري بي ترس ده زين ، بي ترس به ره مه ي خومان ده خوين
[ره شه با هه لده کات]

مه پ

نه م ره شه بايه چي بوو ؟ باپروينه ژوره وه .

گوي دريژ

له وه ده چي نه مه ره شه با نه بي ، به لا بي ، خوايه به لامان
لي دوورخه .

[تاريخي]

زهرده

ره شه با هه لي کرد . هيچ ساليک ره شه باي واي هه لنه کردبوو ، تا
هفته يه که ووچاني نه دا . نه گه ر دارو دره ختمان به ده وري
کيلگه که دا نه چاندبايه و په رژينمان نه کردايه ، چيمان چاندبوو
راي ده مالي و په نچمان به فيرو ده چوو .

نووسهر

واته کشتوکاله که ي گوي دريژي نه هيشت .

زهرده

گوي بگره بيت بلنيم گوي دريژ چي کرد ...
[ده نگي ره شه بايه کي به هيز ديت ، گوي دريژ خوي داوه ته به ر
ره شه باکه تاکشتوکاله که ي زياني بي نه گا]

[تاريخي]

زهرده

به و جوړه گوي دريژ خوي ده دايه به ر ره شه باکه تا نه هيلي
به رو بوومه که ي زياني بي بگات ، به لام نه ي تواني تاسه ر به رگري
له ره شه باکه بگات بويه نه خوش که وت و له جيذا که وت ..
[گوي دريژ ناخ و نوفي ته ي ، گيانداران ده وره يان داوه]

گوي دريژ .

نه ي هاوار ، ناخ ... مردم .

مه پ

نه وه نه نجامي خو په رستي و چاو چنو کيت . [په رداخيکي
ده داتي] بگره ، نه وه هه لقورينه به لکو باش بيت .
[ده يخوا ته وه] راست به ره وه بتشيلم [ده يشي لي] پيم بلن
نيستا هه ست به چي ده که ي ؟

گویی درین

په شیمانی ... په شیمانم .

که رویشک

چهند پیم ووتی ، نیمه هاوړی ی په کین . پیوستان
به یه کترده بی .

گویی درین

راست ده که ی ، په شیمانم ، له وه که ی شتم که س ناتوانی
به ته نها بڑی که رویشک تو که لی ناموژکاری به نرخت کردم ،
گویم لی نه کرتی .

که رویشک

جا بو ؟

گویی درین

چونکه بی میشک بووم ، بی عه قل بووم . نازانم کشتوکاله که م
چی لی هاتوو

مه ر

زیانی بی که یشتوو ، نه وه نده ی خیر لی نابینیت .

گویی درین

هاوړیکانم نه م به سه رهاته ی من بو مناله کانتان بگپرنه وه و
بی یان بلین : نه مه به سه رهاته که ی بوو ، به لام له دواپی دا
په شیمان بووه وه و ده یوت نای که کاری کومه کی خوشه که س
ناتوانی به ته نها بڑی ، نه وه ی بیه وی به س بو خوی بڑی زور
ناژی ... بیری نازاو زرده ده که م ، دهنگیان نه بوو .

مه ر

تبه ش بیریا ، ده که یز ، نه ر نیمه از بوئ سه رمان لی ده دن
[تاریکی]

[کوشکی پاشا . نازاو زرده له لایه که وه دانیشتون نازا
به رگی شازادانه ی پوشیوه .]

زهرده

بو و مات و بی دهنگی ؟

نازا

زور بیزارم ، من به ژیا نی وا پانه هاتووم .

زهرده

خوزگه به جارن ناخوازی ؟

نازا

هه زار خوزگه م به جارن . [خزمه تکار دیت]

خزمه تکار

نازا گیان هیچت ناوی ؟

نازا

سو پاست ده که م مامه گیان [خزمه تکار ده چپته دهره وه]
زهرده

نه م کابرایه زور خه مت ده خوا .

نازا

زوریش به ته نگه وه یه تا باو کم دیار نی یه بابروین سه ریک
له هاوړیکانمان بده یین .

زهرده

دواپی لیت تووړه ده بی .

نازا

چی ده بی بابینی [ده یانه وی برون ، ده وه ستن] نه وه باو کم
هات ، با خومانی نیشان نه ده یین [له په نایه که وه خویان
ده شارنه وه] [هوها دیت ، له سه ر ته خته که ی داده نیشتی ،
جیره یه که له ته خته که وه دیت ، راده چله کی . داده نیشتی وه ،
جیره یه کی تر ، ترسی لی ده نیشتی ، به ده وری ته خته که دا دیت و
ده چی و ژیره که ی ده پشکنی دیته وه دانیشی ، به لام دانیشی]
هوها

جا ده بی هه روا به پیوه بم ؟

[نازاو زرده به نه سپایی ده یانه وی بچنه دهره وه ، ده که نه به ر
ده رگا . هوها چاوی بی یان ده که وی] وهره پوله شیرینه که م ،
بزانم چیت ده وی ؟

نازا

بابه نیازمه سه ریک له هاوړیکانم بده م .

هوها

کام هاوړی یانه ت ؟

نازا

کیاندارانی هاوړیم ، نه و هاوړی یانه ی له مه رگه بزگاریان کردم
هوها

وه که پیم ووتی تو جارن هاوړی ی گیانداران بوویت ، به لام
نیستا تو شازاده ی [داده نیشتی . جیره یه که . به نه سپایی
داده نیشتی]

نازا

نه وه چی بوو ؟

هوها

هيچ . نئستا بچوره وه ژوره كه ت . دوايي قسه ي لي ده كه ين

نازا

هر جاريك ديمه لات بو نه و داوايه ، ده لي لي دوايي قسه ي

لي ده كه ين [په لي زه رده ده گري و ده پون]

[راويژكار ديمه ژوره وه]

راويژكار

سلاو له خاوه ن شكو .

هوها

گوي بگره ، نيازمه به به كجاري كينگه ي گه و ره ده ست خوم

بخم ، ده مه وي هيرشيان بگه مه سه رو چي گيانداري تيايه

ته فرو توونايان بگه م .

راويژكار

به جي به . به لام په له مه كه ، هيشتا كاتي كو كرده وه ي

به رو بو مه كه نه هاتووه ، كه ي كاتي هات په لاماريان بده .

هوها

نه ي نئستا بو نا ؟

راويژكار

با جوان په روه رده ي بگه ن و خوياني له گه ل خهريك بگه ن .

چونكه هر خويان ده زانن چون به ره ميكي ناياب بيننه به ر .

هوها

به جي به . ده بي دوو پاسه وانيش چاوديري نازاوزه رده بگه ن .

[تاريخي]

زه رده

دوو پاسه وان چاوديري مان بگه ن نه كا بچينه ده روه .

نووسه ر

نه گه ر هاوريكانتتان دليان كرمي ببوايه ليتان ، ناهه قيان

نه بوو .

زه رده

نيمه ش گونا همان نه بوو . خزمه تكاره كه بووه هاوري مان ، نازا

له م هاوري تازه مانه وه شتيكي نوي فير بوو .

نووسه ر

چي بوو نه و شته ؟

زه رده

هاوريكه مان تابلويه كي بو نازا كيشا تا له ژوره كه يدا هه ليواسي

نازاش داواي لي كرد فيري په سمي بكات ، نه ويش له گه لي

خهريك بوو ... خهريك بوو ... تا فير بوو .

[ژوريك له كو شك كه ژوري نازايه ، تابلويه كه هه لواسراوه ،

نازا خهريكي په سم كردنه ، خزمه تكارو زه رده سه يري

ده كه ن .]

نازا

مامه چونه ؟

خزمه تكار

چاك فير بوويت ، زور جوانه .

نازا

به لام نه وه ي تو [ده ست بو تابلو هه لواسراوه كه دريژ ده كا]

جوانتره .

خزمه تكار

به لام گه ر توش به رده وام بيت و كول نه ده يت زور له وانه ي من

جوانتره ده كيشي ، به لام به كول نه دان و واز نه هينان

نازا

چون شتي وا ده بي ؟ چون ده بي قوتابي له ماموستا كه ي باشتر

به ره م بيني ؟

خزمه تكار

نه ي نه گه ر وا نه بي پيشكه وتن چون روو ده دات .

نازا

مامه گيان تو بو نه وه نده خه مي من ده خويت ، نايا له به ر نه وه يه

نيوم خوش ده وي ، نيوه دل و ده روونتان پاكه .

خزمه تكار

به لام خه مي دنياش هر بو نيمه يه .

نازا

چونكه فيل و درو نازانن ، ويژدانتان پاك وهه ست به رزن .

خزمه تكار

تو وهك بياوه ژيره كان ده دوي ي ، روژ له دواي روژ زي ره كتر

دنيته به ر چاوم . نه م زي ره كي يه ت له كوي هيناوه ؟

نازا

له و خه لكه وه فير بووم ، تيكه ليان بووم و نه وه ي نه مزاني بي

پرسيارم كردووه .

خزمه تكار

مروف كاتي شتي نازاني شووره يي ني به ، به لكو نه و كاته

دهبیته شوورهیی که نه و شتهی هر به نه زانی لا بمینیته وه .
پرسیار کردنیش شوورهیی نی یه ، پرسین ، گه ران ،
خویندنه وه مروف ده گه یه ننه نه و شتهی نایزانی یان وینه
به دواي دا . به یارمه تیتان من ده پوم ، نیوهش بنوون شه و
درهنگه .

نازاو زهرده

به خیر چیت ، هر بمینی بومان [خزمه تکار ده پوات]
نازا

نای که مروفی و امه زنه ، له هیچی که م نی یه .
زهرده

نه وه نه بی مه ژاره .

نازا

مه ژاری که می نی یه به لکو نه وه که می یه نه وانه به که م بزانی
[که میک بی دهنگی] بی هی هاوار دلم تهقی ، ده بی نیستا
هاوریکانمان چیمان بی بلین ، نه گه رتوم له گه ل نه بوویتایه و نه م
مامه یه م نه ناسیایه به رگه ی دوو پوزم نه ده گرت . هه ست
ده که م نه م ژوره دیواره کانی پوز به پوز دینه وه به ک و نیاز یانه
بمگوشن .

زهرده

نیستا تی که یشتم نه و بالنده ناهه قی نه بوو .

نازا

کام بالنده ؟

زهرده

باوکم بوی گیرامه وه ووتی : بالنده یه کی ته لیسماوی و جوانم
ده ناسی خستبوویانه قه قه زیکی له نالتوون دروست کراوه وه .
نه م بالنده ...

[تاریکی]

[بالنده یه که له قه قه زیکی نالتوون دایه ، سه گیش له سه ر
زهوی یه که چوکی داداوه]

بالنده

[له ناو قه قه زه که دا هه لبه زو دابه زیه تی و خوی نه کیشی به م لاو
لای قه قه زه که دا]

سه گ

هاورپی ماخولانی چیته ؟ بو ساتی نارام ناگری ؟

بالنده

نارامی چی بگرم ، دلم تهقی .

سه گ

ناگاداری خوت به ، خوت ده پروکینی .

بالنده

وازم لی بینه یا خوم ده پروکینم یان نه م قه قه زه ده شکینم .

سه گ

بو ؟ ده ترسم نه و قه قه زهت به دل نه بی .

بالنده

ناخ خوزگه بوم ووردو خاش بکرایه .

سه گ

چون وا ده لی یی ؟ ده بووایه دلشاد بوویتایه ، چونکه چوار

ده ورت نالتوونه .

بالنده

من چی له نالتوون بکه م ، نه گه ر پوزی تیشکی خور نه بینم ،

بوئی کولی نه که م یان بو مناله جووتیاره کان نه خوینم .

سه گ

خاوه نه که ت خوشی دهوی ی بوئی قه قه زیکی له نالتوون بو

دروست کردوویت .

بالنده

نه وانه مانای خوشه ویستی چوزانن ، نه گه ر بیانزانیایه منیان

له هاوریکانم نه ده کرد . ده بی نیستا دایکم چیم بو بکات ، تو

بلی ی گولاله سوره کان چاوه پروانی نه وه بن تا جاریکی تر بوئیان

پیوه بکه م و بوئیان بجرییونم . [هاوار ده کات] دایه گیان ،

هاوریکانم ، هو منالینه ، نیوهش گولاله سوره کان دلم لاتانه

منیان له قه قه زی نالتوون دا داناوه ، به لام نازانن من نیوه

به هه موو نالتوونی دنیا ناگورمه وه .

[تاریکی]

[ژوره که ی نازا .. زهرده به رده و امه له گیرانه وه ی
چپروکه که ی بو نازا]

نازا

زور جوانه . من نیوه به هه موو نالتوونی دنیا ناگورمه وه .

دوایی ...

زهرده

بالنده که له هه ول و سوپانی خوی نه که وت تا قه قه زه
نالتوونه که ی شکاندو پر به سی یه کانی هه وای هه لمزی و دای

له شه قه ی بال . ئیتر که وته گورانی ووتن بو دایکی و منالان و
گولاله سوره کان .

نازا

ئای که خوشه ئینسان له ناو چوار دیوار پزگاری ده بی و چاری
به ناسویه کی فراوان و سروشتی جوان ده که وی .

[هات و هاوارو دهنگه دهنگی ده ره وه ده بیستری] به م نیوه
شه وه ده بی چی پی . [به ره وه ده رگا که ده چن و
گویی ده گرن] .

[تاریکی]

[کوشکی پاشا ، راویژکار دینه ژوره وه ، دهنگه دهنگه که
به رده وامه]

راویژکار

مژده .

هوها

چیتان کرد ؟

راویژکار

کیلگی که وره مان داگیر کرد ، گیاندارانمان په ره وازه کرد .

هوها

[نازاو زهرده دینه ژوره وه] نافه رین بو خوتان و کارتان .

نازا

بابه چیت کردوه ؟

هوها

ئه وه ی سه ره بیچی فه رمانه کانم بکات ئه نجامی ئاوا ده بییت ،
به یان ووتن نرخیکی زیاتر ده دن کالته تان لی هات . ئیستا
کیلگی که هه مووی هی منه .

نازا

به لام توبه ئینت داننی وازیان لی دینی ، کوا به ئینه که ت ؟ [هوها
وه لام ناداته وه] تو فریوت دان . من شهرم له خوم ده که م

هوها

بو ؟

نازا

چونکه باوکیکی وه ک توم هه به .

هوها

[تووره ده بی] بی دهنگه به ، توقه ت باوکت له من زاناو ژیرتر
نه بووه .

نازا

یانی چی ؟

هوها

گویی بگره بییت بلیم ، بویه بیشت ده لیم چونکه ئیشم بییت نه ما ،
تو کوپی من نیت .

نازا

چون ؟!

هوها

توم کرده کوپم تا دوورت خه مه وه له گیانداران چونکه
سه رسه خت بوویت هانت ده دان روو به رووم بنه وه ، ئه وانیشم
هینم کرده وه تا له پر دام به سه ریاندا .

نازا

چون ده بی پاشا درو بکات ؟

هوها

بی دهنگه به .

نازا

بونابی ؟ له وانه شه ئه و تاج و ته خته شت به درو ده ست
خستبی .

هوها

ده لیم بی دهنگه به .

نازا

ئه م ماوه یه ی لای تو بووم زور شت فیر بووم ، له وه که شتم چی
دروو ناپاکی په لیره وه سه ره لئه دا . خوشه ویستی په که شت
هه مووی دروو بووکه شه . زهرده با پروین .

راویژکار

پوله با روژبیته وه . [وه لای ناده نه وه ده پون] ده ترسم
گیاندارانمان لی هان بداته وه .

هوها

چون ؟ نا ، ترست نه بی ، تازه هیچیان بی ناکری .

راویژکار

خوزگه وابوایه ، به لام من له وه ترساوم .

[بی نه وه ی هوهاو راویژکار چاویان لی بی خزمه تکار دوای نازاو
زهرده ده که وی .]

[تاریکی]

[له نیو چه بکه تیشکیکه وه ، نازا ، خزمه تکار - به رگی

پاسه وانی پویشیوه گیانداران دهرده که ون و خه ریکی گفتوگو کردن . پاشان نازا شیره که ی له زهوی یه که دهچه قینی و دهستی نه خاته سر ، هموو دهست دهخه نه سر دهستی نازاو په یمان ده بهستن [

نازا

مامه گیان نامادهیت ؟

خزمه تکار

نامادهم . [دهستی مه یموون دهگری]

نازا

ناگاداری خوتان بن . [خزمه تکارو مه یموون دهپون] با نیمه ش خومان ناماده بکه بن .

[تاریکی]

[دارستان . کومه لیک پاسه وانی لی به .]

پاسه وان - 5 -

نالین که ی به رو بوومه که کوده که نه وه ؟

پاسه وان - 6 -

نیازیانه ههفته یه تر بیدورنه وه و کوی بکه نه وه .

[خزمه تکارو مه یموون دینه ژوره وه]

خزمه تکار

سلواتان لی بی هاورییان . [سلواوه که ی دهسه ننه وه] هاوریکانم ، نه م مه یموونه ی ده بیین له کوشکی هوهای مه زن نه مشه و به زمیکی خوشی گیرا بویه پاشام فه رمانی پیدام بیهینم بولاتان تا دلتان خوش کاو توزی به زمستان بو بگیری .

پاسه وان - 7 -

خوشه ، زوریش خوشه ، وانی به هاورییان ؟

پاسه وانان

وایه .

پاسه وان - 4 -

پیویسته نه وه بزانتن نیمه پاسه وانین و وهختی یاریمان نی به ، ده بی مه مووکات نه وه مان له به رچاوبی نیستانا توزیکی تر گیانداران هه له تمان بو دینن .

خزمه تکار

به م پوژه پووناکه له چی توقیوی ؟ کاتی به زینران و زانیان له که ل نیمه دا هیچیان بی ناگری بلاوه یان لی کرد .

پاسه وان - 4 -

ناره زوی خوتانه .

پاسه وانان

با به زمیکمان بو بگیری .

خزمه تکار

[له که ل مه یموون] دهست بی بکه

[مه یموون چه ند یاری یه کی جومناستیکی دهکات ، سه رنجی

پاسه وانان راده کیشی و چه پله ریزانی دهکن .]

خزمه تکار

هاورییان ، نه مه هر هیچ نه بوو له چاو به زمه کانی تریدا .

پاسه وان - 8 -

با به زمیکی تریمان نیشان بدات .

خزمه تکار

[شیره که ی دهر دینی] نه که ر زحمه ت نی به شیره کانتانم

به نی

پاسه وان - 2 -

بو ؟

خزمه تکار

نه م یاری یه پیویستی به شیره [چه ند پاسه وانیک دهیده نی]

نه وانی تریش نه مانه به ش ناکن

پاسه وان - 2 -

به لام یاسا ریگای نه وه مان نادا شیره کانمان له خومان بکه ینه وه .

خزمه تکار

که بو پاشای کرد پاشا خه نجره که ی خوی دایه و فه رمانی دا

— 50 — شیری بو بینن ، کاتی مه یموون یاری یه که ی ته واو کرد

هوهای مه زن سه ری سورماو ووتی : نه که ر به چاوی خوم

نه مدیایه قهت بروام نه ده کرد .

[پاسه وانانی تر شیره کانیان دهر دینن و دهیده نی . شیره کان له

زهوی یه که دا له شنیوه ی بازنه یه کدا دهچه قینی] نیستا وه ک

ده بینن نه م مه یموونه ناتوانی بچیته ناوه وه ، به م پارچه قوماشه

چاوی ده به ستم ، پاشان له لایه که وه شیریکیان لاده به م بوی

ده بی به دهر گایه ک نه م بلیمه ته یه کسه ر دهیدوزینه وه و دهچیته

ناوه وه]

پاسه وانان

ده ی بابیبینن .

پاسه وان - 3 -

باشه نهی نه گه نه یدوزیه وه و خوی دا له شیریک ؟

خزمه تکار

نه یدوزیته وه ، به لام نه گه نه یدوزیته وه و خوی بدا له شیریک
نه و شیریکه ده چه قینینه نه و شوینه ی به ری که وتوه .

پاسه وان - 3 -

زور چاکه ، که واته با دست پی بکات .

خزمه تکار

[چاوی مه یموون ده به سستی ، پاشان له لایه که وه شیریک
لادهبات] برؤ ناوه وه [مه یموون به ئاسانی ده یدوزیته وه و
ده چیته ناوه وه . پاسه وانان چه پله یه کی زوری بولی ده دن]

پاسه وان - 1 -

وه ره دهره وه و شیریکه ش بخه نه وه شوینی خوی . [مه یموون
دیته دهره وه و شیریکه ش ده خه نه وه شوینی خوی] من شیریک
لاده به م بزانه مه یدوزیته وه ؟

خزمه تکار

[ده په شوکی ، به چرپه له گه ل مه یموون ده دوی] ده نیی
چی ؟

مه یموون

چار نی یه ده بی بیکه م .

خزمه تکار

ئاگاداری خوت به ، وریابه .

پاسه وان - 1 -

[له لایه کی تره وه شیریک لادهبات] بچوره ناوه وه .
[مه یموون له سه رخو به ترسه وه ده چولیته وه ، تا له نه نجامدا
به ریکه وت ده یدوزیته وه و ده چیته ناوه وه ، چه پله ریزانی
ده کن]

خزمه تکار

[شیریکان کو ده کاته وه ، به کیکیان نه بی به پارچه قوماشه که
پیکیان وه ده به سستی] ئیستا نه م بلیمه ته له دووره وه نه م شیره
را ده وه شینی و سی فیکه لی ده دات ، له فیکه ی سی یه مدا پارچه
قوماشه که ده کریته وه و شیریکان لیک جیا ده بنه وه [پاسه وانان
نه چه په سین] ده ست پی بکه . [مه یموون شیریکه کی ده سستی
چه ند چاریک هه لده سورینی ، پاشان هه لی ده دا بو خزمه تکار ،
سی فیکه لی ده دات ، له فیکه ی سی یه مدا نازاو گیانداران خویان

ده کن به ژوردا . مه یموون شیریکان هه لده گری و راده کاته
دهره وه . تیک ده وروژین ، پاسه وانان سه ریان لی تیک ده چی و
لید انیکی چاک ده خون ناچار ده بن راکه نه دهره وه مه یموون دیته
ژوره وه و شیریکانی پی یه . هاواری سه رکه وتن له گیانداران
به رزده بیته وه .]

به ران

چاریکی تره مه حاله بتوانن به فرت و فیل فریومان بدن .

ئازا

نه و هاواری یانه ی بوونه قوربانی هه موو کات به ریزه وه یادبان
ده که ینه وه و ناویان له لاپه ره ی نه مراندا تو مار ده که ین .

[ناریکی]

نووسهر

کاریکی مه زنتان نه نجام داوه . به لئینت ده ده می نه مه بکه مه
شانویی یه ک و که گه رامه وه پیشکه ش منالانی شارکه می
بکه م . پی یان ده لئیم : منالینه ، هاواریکام . به س خول بکن
به سه رو چاوی یه کتر داو یه کتر پیس بکن ، به س تانه و ته شه ره
بگرنه یه ک ، به س شه ره گه ره ک بکن و سه ری یه ک خویناوی
بکن . پی یان ده لئیم ئیوه روله ی شاریکن . خوتان پاک و خاوین
ر ابگرن و یه کتریتان خوش بوی و پشتی یه کبگرن تا ...

زه رده

تا هر هوهایه ک سه ری دهره ینا به هو - ها دهریپه رینن و شار
به دهری بکن .

نووسهر

به لی تا هر هوهایه ک سه ری دهره ینا به هو - ها دهریپه رینن و
شاربه دهری بکن . زور سوپاست ده که م و زوریش ماندوم
کردی بمبووره .

زه رده

پنخوش حال بووم به بینینت .

نووسهر

نه گه ر یگام بده ی مالئاوایت لی بکه م و بلیم : لای تو م خوش
زه رده

سه رچاوم هاتی و به خیرچی .

[ته وقه له گه ل یه ک ده کن . نووسهر ده پروات]

[زه رده ده فته ره که ی ده کاته وه و ده ست ده کا به نووسین]

ته واو

کاروانی روژنبیری له کوردستاندا

- کاره هونه‌ری و پیشانگا تایبه‌تی به‌کانی -
- پیشانگای به‌که م سالی 1975 له هۆلی قوتابخانه‌ی نه‌یوبی به‌له هه‌ولیر .
- پیشانگای دووهم سالی 1976 له هۆلی نه‌یوبی به‌له هه‌ولیر .
- = = = = 1978 = = =

- نه‌و پیشانگا یانه‌ی هاوبه‌شی تیا کردوه -

- پیشانگای هونه‌رمه‌نده‌کانی شاری هه‌ولیر که له سالی 1974 له هۆلی نه‌یوبی به‌سازکرا .
- پیشانگای قوتابیانی په‌یمانگای هونه‌ره جوانه‌کانی به‌غا له هۆلی په‌یمانگای هونه‌ره جوانه‌کان سالی 1983 سازکرا .
- پیشانگا هاوبه‌شی به‌که‌ی هونه‌رمه‌ندانی کومه‌له‌ی هونه‌ره جوانه‌کانی کورد لقی هه‌ولیر له هۆلی کتیبخانه‌ی گشتی له سالی 1983 دا سازکرا .

- هونه‌ریا سروشتی تابلوکان -

هونه‌رمه‌ند به (30) تابلوی هه‌مه‌ جوړ پیشانگه‌که‌ی خوی به‌پازانده‌وه (28) یان زه‌یتی و دووانیان ناوی بوون ... کاری هونه‌ری لای فه‌یسه‌ل عه‌شوق و خو‌بوسوتانیکي هه‌میشه‌یی به‌له وردبوونه‌وه و قوول بوونه‌وه به‌کی هیمنا‌نه‌ی پیشانگا‌که زه‌وقینکی به‌چیزو هه‌ستیکي ناسک په‌چاو ده‌کریت [تو‌یزینه‌وه‌ی په‌نگه‌کان - دراسته‌الوان] و [سروشتی

له هه‌ولیر

- نامه‌کردنی

چواره‌م پیشانگای هونه‌رمه‌ند فه‌یسه‌ل عوسمان

له بوژانی 1-4/4-1984 له لایه‌ن کومه‌له‌ی هونه‌ره جوانه‌کانی کورد - لقی هه‌ولیره‌وه چواره‌م پیشانگا بو هونه‌رمه‌ند فه‌یسه‌ل عوسمان له هۆلی قوتابخانه‌ی نه‌یوبی به‌سازکرا .

ژبانی هونه‌رمه‌ند

- سالی 1956 له شاری دیرینی هه‌ولیر له دایک بووه .
- سالی 1977 له قوتابخانه‌ی نامه‌ده‌یی په‌یشه‌سازی له هه‌ولیر ده‌رچوو .
- نه‌ندامی نه‌قابه‌ی بوژنامه‌نووسانه .
- نه‌ندامی کومه‌له‌ی هونه‌ره جوانه‌کانی کورده .
- له سالانی [1980 - 1983] تابلو‌کیشی چاپه‌مه‌نی به‌کانی ده‌زگای روژنبیری و بلا‌کردنه‌وه‌ی کوردی بووه .
- نیستاش قوتابی په‌یمانگای هونه‌ره جوانه‌کانه له به‌غا .

بئىگيان - طبیعة جامدة] ، [ژيانى پياليزمى] له سرجه م
 تابلوكاندا هه ريه كه يان خانى تايپه تى بئى براوه :

- هونه رهنده و بيروپراي هونه روه رى -

له چاوپيكيه وتنكي تايپه تيدا هه يسه ل عوسمان
 بيروپراي هونه روه ريانى خوى به م جوړه ده ربرى :
 [هونه ريه كيكيه له گرنگترين نامرازه كانى ده ربرى
 خودو هه سته ئيجابى يه كان به رامبه ر به سروشت و
 مروف .. جا هونه رى ته شكيليش پله يه كى به رزى نه و
 ده ربرى نانه يه . هونه رهنده نديش چاوپيكي دووربينه خه يالى
 به رفراوان له ميشكى مروفدا قول ده كاته وه و پروونكار يه كى
 جوان له گلينه ي چاوه كانيدا ده نوينى .. و هه ست كردن به
 جوانى و بارى مروفايه تى هه ر دووكيان مروف به
 هونه رهنده وه گرى ده دا .

له م پيشانگايه مدا ته نيا چهند لايه نيكه له شيوازه
 ديراسى يه كان وه رگرتووه ، له بهر نه وه ي من نازه كارم و
 هينشتاش له رينچكه يه كى نوى ده كه ريم بو كاره
 هونه رى يه كانم و هه رچه نده شيوازى نيمچه
 [ميتافيزيكي - سوريالى] له هه ندى به ره ممددا
 ده بينرنت ، به لام ماناي نه وه نى يه من لايه نكبرى
 سورياليزم كه چى ده كرى نه م شيوازه ببيته رينچكه يه كى
 نوى هونه ره كه م .

پيشانگه كه م به گشتى به تابلوى شيوينراو
 داده نرنت ، چونكه به پراي من گوراندى هونه رى له كه ل
 وه رگرتنى هه موو قوناغه ديراسى يه كانى هونه ردا يه ك
 ده گرنه وه .

مامه له كردن له كه ل موديل و سروشت چاكترين
 رابه ره بو كه يشتن به ناره زوو له هه ر شيوازيكا .]

- تابلوكان -

هونه رهنده پيشانگايه ي به م تابلويانه رازاندبووه وه :
 - كه رانه وه بو شوينه وارى گونده كه .
 - په له هه وريك ، كاتى خورزه وى ده كرىته باوه ش .

- جووته نه سپ ، ديمه نى نوتيل سهرى ره ش .
- نافره تيكي كورد ، روانينه دوا پوژ .
- هه لپه ركنى كوردى ، رهنكاكارى (5) تابلو .
- وينه كه م ، هاواريك ، نانكه ر ، نافره تيكي كورد .
- جوانى نه سپ ، وه لى ديوانه (2) تابلو ، ستيل لايك (3) تابلو .
- ديمه نيكي سروشتى (4) تابلو ، حاله تيك ، مريشك فروش ،
- موديل (2) تابلو ، سى روخسار ، حاله تيك (2) تابلو .

كوپيكي شيعرى

پوژى چوارشه ممه ريكيه وتى 28 / 3 / 1984 سه عات (10) ي
 سه ر له به يانى له هو لى به رپوه به رى پوشتن بيري جه ماوه ر له
 هه ولير كوپيكي كه رم و گوږ بو كومه لى شاعير سازكرا ... سه ره تا
 ماموستا عبدالوهاب تاله بانى وتارى ده زگاي پوشتن بيري
 ويلو كرده وه ي كوردى لقي هه وليرى خوينده وه .. دوا به دواى
 نه و ماموستا ناظم دل به ند يه كه يه كه شاعيره كانى
 پيشكش كرد ، كه برتين له :

جه لال مه لا سه سه ن خوشنلو : به م ناو ونيشانته [له
 سه نگرى بيروبووادا - جاريكى دى نه بره ها ده شكيت]
 شيعره كه ي خوى خوينده وه .

چه كه كانمان
 به خوينى سوور

جەربە زەو بە هەلبە مە بە
 با ماشینی مەرگت بەرەو ناخی ئەم خەرەندە نەتیا
 با ئەژدەھاک لە قورگیا قوتت نەدا
 کچی دایە
 گوی لەم سەرگوزشتەم بگرە
 وەبیرمە کە منال بووم
 بلبلیکی پەنگین کە وتە حەوشە کە مان
 کاتی بینیم لابلایکی زامدار کراوە و بی ئارامە
 دلم بی سووتاو زامە کەم پێچایە وە
 پاشان لە نیو قەفە زیکا بە ندم کردو
 دانە وێلە و ئاوم خستە بەردەمیە وە
 هیندە ی نە برد زام چابوو و دەرم هینا
 بە لام دایە

ئەو ی جیگای سەر سوورمان بوو
 بلبلە کە لە پەر لە نیو لە پە کانم
 خوی هەلتە کاندو هەلقری

فەری !... فەری !
 تا لە چاوان وون بوو فەری
 منی خامیش دوینی تاوانم دەخستە
 ئەستوی بلبلی بە ندمکراو
 کە چی ئەمرو
 ئەمرو دەلیم : ئی بلبلە زامدارە کە
 نازانم بو لە قەفەزا بە ندم کردی و ئازارم دای
 مەسعود پەرییشان

کاتی کانی بە هەری شاعیر ئەتە قیتە وە کە لە گەل خوی و
 دەورو بەردا راستگوینت . بی پاکانە گورانی بو گول و گل
 بلیت ، دلداریه کی بیگەرد لە گەل خوشە و یستە کە یدا بکات ..
 سابورد سەرنج لە [چەپکی تیشکی دەم شەو زەنگی ئەو
 هەوارە] بدەین :

زریانی گیزتان بی ئەدا ، نارهقە و خوینی بی ئەوی
 پوباریکتان شەپۆل ئەدا ، مروف و تاریکە شەوی لیتان ئەوی
 چوار چرا ریشمە ی ئەسپیکی پەهانی بو قازی ئەوی
 کوردستانیش بە هاریکی بەردەوامی بو مەهابادی سوور ئەوی .
 سەید جەلال سەید حەسەن بەرزەنجی
 کاک سەید جەلالیش لەو شیعەرە ی پیشکەشی کرد بە

ژەنگ و توژیان ئەشورینین
 لە سەنگەرە برسی پەکانی
 سەر سنووری ولاتە کەم
 پەکار دینین
 تەقە و گرمە ی
 شاخ و کیوی ، خاکی ولات
 لە ژیر بی ی شە پخوازەکان
 ئە لەرزینین
 ئە لەرزینین
 تا دوژمنانی ئەو خاکە
 چوک ئە دەن و بە جی دینن
 بقو کینە و دژیایە تی
 دژیایە تی .

پوستانەم باجە لان شیعەرە شق و خوشە و یستی و خو بو سووتانە
 لای شاعیری پەسەن دلداری کردن لە گەل پاکی و هەلو یست و
 جوامیریدا ئەو پەری واتاو گەورە یی شاعیر دەگە ینی ...
 پوستانەمیش بەو زمانە دوا :

- داستانی دەریا -

کۆرپەم نەختی لە سەر خووبە

ناونیشانی [هه روکیغه کانی په فسه نجانى] . که تیاپا دهلی :
 پرسیم له کوریک له خه لکی ئیران
 بوچی دامای هه می مالم ویران
 نه وها مه لول و په نگ په شوکای
 خه لکی کام شاری .. له کئی جی ماوی ،
 بوچی نه وروژت به رهش نووسراوه ؟
 کئی بوو سه به بی ناگر کوژاوه ؟
 وتی : نازانم ئیمرو نه وروژه
 کئی به من دهلی جه ژنت پیروژه
 من له کوردستان وابووم دهر به دهر
 چون دانه مینم بو دهر دو که سهر
 ویران کردن و په ت و سیداره
 بو کوردی ئیران بوژی هه زاره
 وه لامم داوه به م وشه جوانه
 سویندم به خاکی ئەم کوردستانه
 گه لیک بیهوی بگا به ژیان
 نه بی هه زاران گه نجکا به قوربان
 ته حسین مه ولود

برای تازه پیگه یشتو کاک ته حسین مه ولود له شیعرى
 [چروى سهرکه وتندا] به دهنگیکى زولاله وه هاوار دهکات :

هه زاریکم

سنگی بووتم قه لغانیکه و

دهیخه مه دهستی هه مووتان

به شایهت بن

دهیکم به جوانترین خه لات

بو هه رکه سی

خوی بیه خشی

له سهر مافو

خاکی ولات .

مه غدید سوران

کاک مه غدید سورانیش له و شیعره ی که به ناوونیشانی

[دوونامه له هه ندهران] هوه وتی :

(نامه ی یه کهم)

با کوترى نامه بهر بیتن . نامه ی دل بهری

له دامینی قه ندیل دهردی دووریم دهربری

بهر له کروژانه وه و پاراندی نه شکى سوز
 یه کسه ره جیاتی من کرنوش بو جوانی بهری .
 (نامه ی دووهم)

نه مه م ، نه فه ره اد ، نه په روانه و موم

له ریگای شه ما نه سووتان وه ک خوم

نیستاش هه ر ویلم به دواى خیله وه

سه د جار بم کوژن زندوو دهبمه وه

، نه حمه د بوئی ، چوار قورنه یی

نه م برایش به ناوونیشانی [سکالایه ک بو کوردستانی

ئیران] به شداری نه و کوژه شیعرى یه ی کرد ، که سه ره تا به م

کوپله یه هاته پیشه وه :

کوردستان ماقت له سهرمه چاوه پرواتی هه ل ده که م

بو خه باتت سهر دانه نیم ته رکی دانیشتن ده که م

گوئی ناده مه خوشک و برام بو پیشه وه هه نکاو ده نیم

مال و خیزان جی ده هیلم پشت له خزم و که س ده که م

شه و بی خه وو بوژی بی خوراک ، به بی ی په تی و بی پوشاک

له مه پدانی جه نگ ده وه ستم تا دوژمنم بیزار ده که م

له گه ل بوله ی مه هاباد و سنه و سه قزدا ده وه ستم

له گه ل دایک و خوشکی ئیران یه کیه تی یه ک دروست ده که م

له سلیمانى

، ئاسوس ، ئاماده ی کردوو

پیشانگای قوتابخانه ی ناوه ندی په رنگینی کچان

بوژی چوار شه ممه ریکه وتی 1984/5/2 قوتابخانه ی

ناوه ندی په رنگینی کچان به دیار مومیکى کافورییه وه له گه ل

ته واو بوونی سالیك به سهر دامه زرانندی ئەم قوتابخانه یه دا

پیشانگایه کی په رنگینیان کرده وه ، تانیواره ی 1984/5/6

هونه رمه ندان و پونا کبیران و ماموستایان و قوتابییان سه ریان

له م پیشانگایه ئەدا بو بینینی به ره می قوتابییان . به

شیوه یه کی گشتی پیشانگاکه بریتی بووله :

سروشستی جوانی کوردستان و بایه ته نه ته وهیی و مروفایه تیه کانی ده ربیرن . نیمه ی ماموستایانی هونه ر له راستیدا ئه رکیکی گرنگو و گرانمان له سه رشانه . یه که میان ئه رکی نه ته وایه تی ئه مجا ئه رکی ماموستایه تی . بو ئه م راستیه ش ئه بیت وه ک مروفایکی کورد گیانیکی پاک له ناو ئه و قوتابیاندا په روه رده بکه یین ، چونکه ئه وه ی لای نیمه تانیستا تیبینی کراوه که له پیشانگا کانی قوتابخانه ی کچانا بایه خ زیاتر به نیشی چنین و درومان دراوه ، به لام من ئه مه وی له م پیشانگایه دا له و چوار چیویه ده رچم ، وه ئه وه شمان سه لماند که قوتابیانی کچان ئه که ر پیکای هونه ری راستیان پیشان بدریت توانای هونه ری باشیان هیه وه به هیچ جووری له برا قوتابیه کانیان که مترنین .

وه ک ماموستایه کی هونه ر ، وه ک کوردیک ناوتم ئه وه یه پیشانگایه کی تایبه تی بو منالانی کورد بکریته وه گشت مناله به هره داره کانی کوردستان تییدا به شدارین ، له نیستاشه وه من ناماده یی خوم پیشان دده م بو سه ره پرشتی کردنی ئه و کاره . بو ئه وه ی بی سه لیمم که منالانی کورد چه ند خاوه ن هه ستی هونه ری جوانن وه چه ند به هره دارن ، لیره دا ئه وه ش ده هینمه وه یاد - هه رچه نده گوفا ری کاروانی نازیز هه ر له م گوشه یه دا په نجه ی بو ئه وه راکیشابوو - ده لیم : پار ، چه ند تابلویه کی منالانی قوتابخانه ی بوتانم بو « ده زگای پوشنبیری منالان » له به غدا برد ئه وانیش په وانیه ی پیشانگا

1- نیگار به بویه ی (هوسته ر ، ناوی ، پاستیل ، زهیتی) .
2- شیوازیکی تر به وورده کاغه زی پوژنامه و گوفا ر له سه ر شیویه موزاییک .

3- شیویه کی تر له کارکردن به کاغه زی په نگا ورهنگ
4- نیشی دهست به خوری ، به شیویه کی تازه که وینه ی بی بکریت .
5- دروست کردنی وینه به دهنگه شقارته .

6- وینه دروست کردن به قوری سناعمی له سه ر شیویه بویه .
7- دروست کردنی وینه به شیویه کراندن .

8- کاری دهست به قور « سیرامیک » به بی سوورکردنه وه .
9- نیشی په یکه ر تاشی « نه حت » له بوره ک و قور .
10- نیشی دهست : چنین ، درومان ، نه خش ،

ئه م پیشانگه یه که سه رنجی بینه رانی راکیشابوو ، وه بو بویه جی ی په زامه ندی و ستایشی هونه ر دوستان له دوو هولی قوتابخانه که و دوو ژووری گه ورده دا پیشان درابوو . بو ئه وه ی زیاتر له چونیه تی سازکردنی ئه م به ره مانه بکه یین چاومان به هونه رمه ند ماموستا « نوری نیسماعیل فه تاح .. که وت که موستای هونه ره له م قوتابخانه یه دا له وه لامدا ووتی :
« ئه وه ی به لای منه وه گرنکه په روه رده کردنی هه ستی هونه ربیه له ناو قوتابیه کانماندا تابتوانن به هه ستیکی هونه ری پاک ،

جیهانییه کانیاں کرد . له نه نجامدا دوو قوتابیم (نه وروز جه لال و فریاد نه حمه د) خه لاتیان بو نیررا له لایه ن پیشانگای نه تاتورکی دهولی و پیشانگای نیسلامییه وه .
 نه م سه رکه و تته نه وه ده که یه نی نه که ماموستایانی هونه رینگا بو منالان خوش بکن و ده سنت بده نه بالیان ده توانن به هه موو جیهانیان بناسینن .

هه روه ها ماموستا نوری ده رباره ی به توانایی منالی کورد نه وه شی بییر خستینه وه که جاریکی تریش کچیکی خوی (ناز نوری) له پیشانگایه کی جیهانی له ژاپون پادااشتی تاییه تی وه رگرتوه . ده رباره ی قوتابیه کانیش ماموستا نوری ووتی :
 « نه و قوتابیانه ی که دواوژیککی بوناکیان لی نه بینم - مه به سم له بواری هونه ری ته شکیلیدایه نه مانه ن :

که لاویژ شهریف ، رازاو ره شید ، شادیه عمر خالد ، شیرین عبدالله ، ریزان عمر بارام ، بیستان صدیق ، نه سرین رهحمان ، کوستان غریب ، تریفه عمر حمدی ، کوستان سعدی گدرون ، نیگار نه حمه د ، سنه و به ر نیبراهیم ، سه ره رای چه ند قوتابیه کی تر که نیستا ناوه کانیا نم له یاد نییه .

رای هونه رمه ندان ده رباره ی نه م پیشانگایه :
 هونه رمه ند جلال عزیز رسول ووتی :

« پیشانگاکه نمونه ی دلسوزی هه ول و کوششی مروفی دلسوزیه نه ته وه و نیشتمانه ، نه که رچی به لاهه وه جی ی سه رسورمان نییه چونکه ماموستا نوری اسماعیل نه و هونه رمه نده دلسوزه ده ست ره نکینه یه زوربه ی قوتابخانه کانی به م کاره هونه ریبانه ناوه دان کردوته وه ، نه م پیشانگایه خوی له خویا نیشانه ی ووشیاری و پیشک و تن و دلسوزییه بو هونه ری میله ته که مان .

هونه رمه ند عوسمانی شیخ مسته فای خال ووتی :
 نه وه ی سه رنجی راکیشام وینه و په یکه رتاشی و نیشی گلین و چینه ماموستای هونه ر توانیویه تی قوتابیه کانی ئاراسته ی هونه ر بکات و بیان جوولینی و نه نجامیش واسه رکه و توو بی ، .
 هونه رمه ند ئیسماعیل خه یات ده رباره ی پیشانگاکه ووتی :
 « سه ره تا نه م پیشانگایه دلسوزی کاک نوری ده رده خات سه ره رای تواناو به هره ی قوتابیانی نه م قوتابخانه یه به تاییه تی له هونه ری ته شکیلیدا ، سوپاس بو هونه رمه ند و به ریوه به ریتی و

ماموستایان و قوتابیانی ناوه ندی ره نکینی کچان . .
 هونه رمه ندی لاو ئازا حسیب قه ره داخی ووتی :
 « هه ولکی پاک و باش دراوه بو نه م پیشانگایه و شانازییه نه ک هه ر بو نییه به لکو بو خودی قوتابیه کانیش ، سوپاس و ریزم بو ماموستا نوری و قوتابیه کانی . .

له کوتاییدا جاریکی که ماموستا نوری اسماعیل ووتی :
 « نامه ری نه م هه له م له کیس بچی ، ده مه وی نه وه رابگه یه نم که به ریویه ری قوتابخانه که مان و یاریده ره کانی و گشت ماموستایان هه میسه به هه ستیکی پاک هانی گشت قوتابیانیان نه دا بو نه وه ی که له بواری هونه ردا پیش که و توو بین ، هه ره نه و هاندانه ش بووه هوی ره زامه ندی ئیوه و سه رکه و تنی پیشانگاکه مان . .

« کوپینکی په روه رده بیی »

به ریوه به ریتی روشنگیری جه ماوه ر ئیواره ی 1984/5/3 کوپینکی فراوانی له هولی کارگی جگه ره بو ماموستا عومه ر عه بدول ره حیم سازکرد ، ژماره یه کی زور له ماموستایانی قوتابخانه سه ره تاییه کان ناماده ی نه و کوپه بوون ، ماموستا عومه ر له بواری په روه رده کردنی مندالا جی په نجه ی دیاره ، ماوه یه کی زوری له ته مه نی وه ک ماموستایه کی سه رکه و تنو له قوتابخانه کاندایه سه ربردوه ، له م ئیواره کوپه ردا سه باره ت به

لیکولینه وهو تاقیکردنه وهو بیره وهری به بیزترین له
ماموستا عمر .

د له ژماره کانی داهاتوودا دهرباره ی نه م چالاکیانیه
دهنووسین ،

1- چله ی ماته مینی خوا لیخوشبوو نه مینی میرزا که ریم
1984 / 5 / 10

2- پیشانگای فولکلورو که ل و په لی ناومال له کاریزه 1984 / 5 / 15

3- پیشانگای منالانی خانیه نه وجوانان 6/2 تا 6/4

4- نیواره کورپی دهرباره ی پیشانگای نه وجوانان 6/4

5- کوریک دهرباره ی شانوی شیعی 6/7

له دهوؤ

ژ ناماده کرنا : مه تین

ژ بزریشیختنا لقلفینا شانوگره ریتے ل دهوکتے

دهمی مروف دنیریتنه بزافا روشنبیری لپاریزگه ها
دهوکتی ، دی بینیت کو نه فه دهمی دوو سالانه لقلفینه کا باش یا
هه ی . دامو دهزگه هیت روشنبیری ل دوی کارین و هیزو
فه زه نیت خوده وه ره کتی مه زنی دیتی دفتی لقلفینی دا . بتاییه تی
ریتفه به ریا روشنبیری جه ماوهر وه دهزگه ها روشنبیری و
به لافکرنا کوردی ، وه نیکه تیا نفیسفانیت کورد - تایی -
دهوکتی . لی چاخنی هیتدکه یینه بزافیت هه تا نهو هاتینه
پیش کیش کرن دی بینین کو شانو نه ل لوک و ناستا بزافین دنه .

بیره وه ریه کانی خوی دوا له سه ره تای خویندنیه وه تا نه وکاته ی
خانه نشین بوه ، ماموستا عومر چونکه چاره که سه دهیه زیاتر له
پولی به که ما دهرسی وتوتته وهو منالانی هه ی که یاندوه بویه
گیرانه وهی بیره وه ریه کانی ته رو پاراوو ره وان بوو .
له راستیدا دهرباره ی نه م کوربه چه ند سه رنجیک هه یه دهیخه مه
پیش چاو به مه به سستی نه وهی کوربه کانمان که رم و کور تر و به
بیزترین :

یه که م : ماموستا که ریم زهند به ریه وه به ری کوربه که بوو ، به لام
مه که ر به خوی ی چیشیت خوی له قهره ی ماموستا
عومر و کوربه که ی دابنی ، سه ره تا نزیکه ی سی چاره ک
سه عات ماموستا زهند خوشی که وته گیرانه وهی
بیره وه ریه کانی خوی ، چون ناچار بوون له
مه لکه ندیبه وه بچن بو قوتابخانه ی خالدیه و چون
منالانی نه و که ره که (ترانزیت) یان لی سه ندوون ،
چونکه هه موو پوژی به خاکی نه وانا تیهه ریون ، له که ل
ناو هینانی هه ندی له پیاوه ناسراوه کانی نه م سه رده مه
که نه وکاته بیکه وه قوتابی بوون .

ماموستا که ریم خاوه نی تاقیکردنه وه یه کی زوره له
بوار ی په روه رده دا وا بو چل سال ده چی ماموستایه و
به ریه وه ره و سه ره په رشتیاره له به ر نه وه جی ی خوی ته تی
نه که ر [به ریه وه ریتی روشنبیری جه ماوهر] چه ندین
کورپی له م بابه ته وه بو سازبکات تا له تاقیکردنه وه کانی
سوود وه ربگرین نه ک له پیشکه ش کردنی به کیکی ترا
نه وانه بلی .

دووهم - ماموستا عومر نه دیبه و چیروکنووسی مناله و
ماموستایه به هه ی نه و شاره زاییانه ده بوو باسیکی
نوی پیشکه ش بکات چونکه له مارتی 1980 دا له هولی
(دار المعلمین) هه مان نه م باسه ی نه مپوی له سه ر
خواستی لیژنه ی زانستی ئیداره پیشکه ش کرد ، نه و
کاته لیژنه که بریتی بوو له ماموستایان عبدالله میدیاو
نه رخوا و مسته فاسالچ که ریم ، چاوه پروانی باسو

شانوویی بین ، بتاییه تی کچ ، هر وسا بچافه کنی باش نا سهکته کارکه ریت شانوویی . وه هتا نهوچ فه کولین ل سهر شانوویی ل دهوکی نین و نه هاتینه کرن . لی دسه رفی هه ژاری را فان سالیته دویمه هینی هژماره کا شانوکه ریا هاتنه پیشکیش کرن دخراب نه بون . هنده کا ژوان پشکداری کر دناهه نگو فیسته فالادا ، نه نجامیت باش نینان ، ژکش نالیت هونه ری شانوکه ریی فه خهک نه مازه پسهوریت شانوویی ل پاریزکه هیت دن ژ کوردستانی ژ فان شانوکه ری یا درازی بون .

نه فه چ دیارکته ، دیارکته کو بزافه کا هه ی ، هیزه کا هه ی ، پیچیون و پیغه هاتنیت خورت بیت هه ی ، شانکو بنه کوکه کا هه ی دقیت بهیته حوکم کرن وه ناقاهیه ک ل سه ربیته دانان . دا نه م دهوری خو ببینن ل ریکا پیششخستنا هونه ری شانوکه ریی مل بمل ل گه ل شاریت دن ل کوردستانی ، وه ل گش وه لاتی شرین . دوویفدا نفیسفان و نه کته ری داهینه ر کاک « رفعت رجب » بومه تبابه کنی ل سهر دیروکا شانوویی ل دهوکی ناخفت گوت : ژ ساللا 1972 بی وه ره من ل گه ل شانوویی ل دهوکی دهست پیکریه ب هنده ک شانوکه رییت خاندنگه هه ی . بو جارا نیکی من شانوکه ری یا « الوحدة الوطنية » پیشکیش کر ژدانان و دهرهینانا فرهاد شریف یا کول شاری موپسل هاتیه پیشکیش کرن . وه ژ شانوکه رییت من به شداری تیدا کری ل دهوکی ول لوکا وه لاتی ، نه ف شانوکه رییت ژیرینه :

1- شانوکه ریا « الوحدة الوطنية » ژ دانان و دهرهینانا فرهاد شریفی ، ل موپسل و دهوکی هاته پیشکیش کرن .

2- شانوکه ریا « التصفية » ژ دانان و دهرهینانا جهاد دلپاک ی ، نه ف شانوکه ریه هاته پیشکیش کرن ، ل هه قلیرو دهوک .

3- شانوکه ریا « طوفان الصمت » دیسان ژ به ره فکر و دهرهینانا جهاد دلپاک ی وه ل هه قلیرو دهوکی هاته پیشکیش کرن .

4- شانوکه ریا « الصلب » دانانا کمال ملکی و دهرهینانا سعید مجید نه ف شانوکه ریه ل موپسل هاته پیشکیش کرن .

نه مازه هر دکه فندا بزافا شانوکه ری ل پاریزکه هه ی یا هه ژارو داکه تیه . به لکو ته نها دبیره اتن و هنده هه لکه فتنادا سه ری هه لددهت و خودکیشیته مهیدانی . له وما باش که تی و لاوازی بی هیزه . وه هولی بقی دهست داری بپاش ناکه قیته ژبو دهست نیشان کرنا نه که ریت فی داکه تنی ، وه چاره سه کرنا وان نه که را ، ژبو به رفهیش برنا بزافا شانوکه ریی ل دهوکی ، مه دیت که له کا فهره پیئقی یه نه م هزره بیرو رایت چه ند پسهورو پوئشنبیرا ل پاریزکه هه ی تیک هه لدهین . ته فدا مینا کوپانگه هه کا به رته نگه گریدهین . ژبو دیتنا هنده ک ریکیت دبنه هاریکار بو گوهاستنا فی باری بو به رف چاکترو باشتر ژ لایه خو فه . هر چه نده نه م دبیین نه ف کاره نوباله کا (مسؤولية) ته قایی یه گش دام ودهزکه هه تفی یا هه ول بدهن فی باری که تی راکه نه سهر پیا .

ل پیشینی کاک وصفی حسن ردینی بو مه ل سهر جوینیت جه ماوه ری شانوویی ل دهوکی ناخفت که ره م کر گوت : جه ماوه شانوویی ل دهه را خو نه م دشین بکه یه سی جوین . نیک : نه قیته باوه ری هه ی ب دهوری شانوویی دگوهرینا هزره بیرادا . دوو نه قیته ژ به ر که نی و چه نه ک و سوحبه تیت دشانوکه ریی دا تینه پیش . جونیا سینی : دهینه پیش شانوویی بو چاخ بوراندنی ، لی نه م دکارین بیژین کو هیدی هیدی جه ماوه ری شانوویی ل دهوکی بی زیده دبیت .

کاک « بانیز عمر » نفیسفان و دهرهینه ری شانوکه ریی ژ لایی خو چه ند نه که ریت داکه تننا هونه ری شانوویی ل دهوکی دهست نیشان کرن گوت : نه ز فان نه که را به ری هه می تشتا دکه مه ب پشت گوغه هافیتنا شانوویی وه کو هونه ر ژ لایی کاربدهست و دهزکه هافه ل پاریزکه هه ی .

دیسانه په یدابونا چو تیپیت دهستویردای هه تا نهو ، وه نه بونا هولیت تاییه تی بو شانوویی . دی بینن ته نها ده می هه لکه فتن و فه بونا فیسته فالادا دام دهزکه هیتا تیکه لی بپوئشنبیری فه دهستی هاریکاری بو تییا دریزدکه ن نه وژی نه ل ناستا رزامه ندینی یه . هر وه سال سهر جه ماوه ری شانوویی ناخفت گوت : ژ لایه کنی دیفه جه ماوه ریان کومه لی دهوکی ژ به ر کو شانوکه ری ل باژیری وان وه کی (هیکا دیکلی یه) وسا دشانوویی دکه هن وه کی چاوا دبه ره می بازرگانی ی ، سپینه ما وته له فزیونی دکه هن . ژ له وما ناهیلن کوپو کچیت وان نیژیکی

بانیز عمری بو نیژگا کوردی ل به غدا . ناخفتن هیژ یا کاک رفعتی به پیغه چو گوت : فان شانوگه ریت ژوری به شداری کر دفیسته فنا لا دا ل ناستا وه لاتی نیکه مین ده رجون و خه لات وه رگرتن . نوکه ژی نه ف تپه شول دکه ت بو گش ریکخراویت ملی و جه ماوه ری ل پاریزگه هی کاریت وی بی ل لوکه کا باش ، لی یا به ره هی خوقه هه ژاره . هه روسا دفی کورانگه ها بچویک دا سهیدا « عبدالله هرور ژ لایی خوقه ل سه ر دورهیلی بزافا شانویی ل دهوکی ناخفت ، که ره م کر گوت : نه م نکارین بیژین بزافه کا شانوگه ری ل دهوکی یا هه ی ، لی نه م دکارین بیژین لقلینه کا شانوگه ری مه یا هه ی . نه ف پینگافیت تاتینه هافیتن هه تا به ری سالا 1977 گش دهه لنگفتن . نه ز دکارم بیژم نیکه مین پینگافا چاک نه وه یا کول دویمهیکا سالا 1977 هاتیه هافیتن . کاک عبدالله ی ژی نه و شانوگه ریت ژ فی سالی هاتینه پیشکیش کرن هژمارتن وه دیار کر کو شانوگه ریا « ره نی ، دویمهیکا فان پینگافا بول سالا 1983 هاته پیشکیش کرن . نه ف کاره نه بونه ده رازینکه ک بو مهیدانا شانویی ، چمکی ل پی بینه کوکیت هونه ری کاف هافیتن وه تیکستیت شانویی بیت نفیس وه رگرتن نه مینا سالی 1970 ی ، زوربه ی کاریت فان سالا ، دسه ره پی بون وه دموجد نه بون بسستی فه تاتنه وه رگرتن . دیسا کاک عبدالله ی تلاخودریزکره که سیت هه تا نهو بفان کاریت شانوگه ری بیت رابوری رابوین گوت : نه ف جفاتیت دشانویی دا دخه بتن ، دی بیژم (جفات) چمکی هه تا نه فرو چ تیبیت شانویی هه میا بچفینیت دچارچوقه کا تایه تی دا نینن . مه شوله پی نینه هنده ک بیژن تیبیت شانویی مه بیت هه یین . چمکی هه که بزفرن سه حکه نه تیبیت خو چ نابینن ، ته نها دی خو بینن بی خو دسه ردا دهن . پاش کاک عبدالله ی گوتی : زوربه ی نه کت ریت مه قوتابینه ل سالا دویمهیکی ژخاندنا خو ، وه ژ به ر خاندنی نکارن چاخنی خو هه میی داننه دخزمه تا شانویی دا . دیسان نه فیت ژ ویکا تین چ پیغه هاتن و سه رپور دشانویی دا نینن .

ژ نیفشکی ناخفتنیت براده را ناشکرا بو کوراست شانول دهوکی یا پاشکه فتیه ، نه مازه هه که به راورد بکه یین ل گه ل ده ف ریت دی بیت وه لاتی . مه گه له ک پیخوشه نه ف

- 5- شانوگه ریا « الرجل الذي قال لا ، دانانا عبدالله حسن ، وه ده رهینانا سعید مجید ، هاته پیشکیش کرن ل هه فلیرو دهوک .
- 6- شانوگه ریا « نافذة التاريخ ، ژ به ره فکرین و ده رهینانا سعید مجید ل دهوکی وه فلیر هاته پیشکیش کرن .
- 7- شانوگه ریا « غریب بالسلف ، دانانا عبدالمنعم شکری ، وه ژ ده رهینانا سعید مجیدی ، ل دهوکی هاته پیشکیش کرن .

نه ف شانوگه ریه هه می ل نافهه را سالا 1972 وه 1978 هاتنه پیشکیش کرن . پشتی فان کارا من نو هنده نه کت هه را ، دیت یا فه ره نه م شانوگه ریت خو بزمانی کوردی پیشکیش که یین . وه ل دویف زانینا من هه ر ژ سالا 1965 ی وه ره شانوگه ری ل دهوکی بزمانی کوردی تاتنه پیشکیش کرن . نو هه تا سالا 1972 . ل سالا 1978 نیکه مین شانوگه ری مه پیشکیش کر بزمانی کوردی ل ژیر نافنی ، الفیل یا ملک الزمان ، « فیل ته نه ی مه لیکی زه مانی ، دانانا سعد الله ونوس و ده رهینانا سعید مجیدی . فی شانوگه ری ده نگه دانه کا باش هه بول ناف جه ماوه ری ل دهوکی ، نه مازه شانوگه ری هاته پیشکیش کرن ل هه فلیرو زاخو عمادیه و دهوک و فایده . هه روی سالی مه ته مسیلیه ک پیشکیش کر بو ته له فزیونی ل ژیر نافنی ، لا للامیه ، ژ دانانا عبدالله اسماعیلی وه ژ ده رهینانا خلیل ابراهیمی بو ته له فزیونی . ل سالا 1980 مه نیکه مین تپا شانویی چیکر ل دهوکی ، ل ژیر نافنی ، تپا بزاف یا شانویی ، ته نه ل سه ری وی نه زو نازاد عبدالله و بانیز عمر بوین . ل سه ری ، تپه هاته به ریکه نینان کو خو بده ته ل گه ل ریکخراوه کا جه ماوه ری ئینا جو دگه ل نیکه تپا قوتابیت کوردستانی لقی دهوکی . نو نه دامت تیبی دوه ختی خودا که هه شتنه 16 که سا . نه ف تپه هه تا نهو ب فان کاریت ژیری رابویه :

- 1- شانوگه ریا « بزاف ، دانانا بانیز عمر وه ژ ده رهینا آزاد عبدالله ی .
- 2- شانوگه ریا « گنجیت مه ابادی ، دانانا زبیر مائی وه ژ ده رهینانا آزاد عبدالله ی .
- 3- شانوگه ریا « گازیه ک ژ کاوه ی ، دانانا عبدالله اسماعیلی وه ژ ده رهینانا آزاد عبدالله ی .
- 4- ته مسیلیا « خازگینی ، دانانا عزت فندی وه ژ ده رهینانا

چاره سه ریټ فان براده ریټ هیژا خه مخوریت هونه ری شانوکه ری ل دهوکی بومه دست نیشان کرین ته م بکه ینه نیک و دانینه دچند خاله کادا ، هیفی دارین بینه بجه- نینان ژ بو پیشنیخستا کاروانی شانوکه ری ل پاریزگه هی . ژوان داخازو چاره سه ریا :

- 1- پیشکیش کرنا دهستی هاریکاری ژ لایی ریکیکراویت ملی و جه ماوه ری بو بزافا شانوکه ری ل پاریزگه هی . وه دستویردانا تپها بزاف ژ لایی وزاره تا راگه یاندنی .
- 2- داخاز دکه ین ژ گه نجیت دهوکی ژ نه قینداریت شانویی خو بدرستی پافینه فی هونه ری ، بچه ناموزگاریا هونه ریټ جوان ل سلیماننی ، دا بشین کادره کی شانویی په یدا که ین . دیسا ب فی ریکی ، اختصاصات ، دی په یدا ین ، نه هه ما چار پینج کاره کا نیک بتنی بی رابیت ، هه روه کی هه تا نهو چیدبیت .
- 3- گریدانا کوپو پیشکیشکرنا موحازه را ل سهر شانویی ل دهوکی . ژ لایی پسهورو کادریټ فی هونه ری ل پاریزگه هیټ دی بیټ کوردستانی ژ بو وهرگرتنا مفایی ژ پیغه هاتن و سه ربوریت وان د فی هونه ری دا .
- 4- نفیسفان و توره فان ژ به ری خوفه تفی یا بدهوری خورابن ملا بدهنه بن فی باری وراکه نه فه چ بگیرانا کوپا ل سهر شانویی وه چ بنفیسینا تیکستیت شانوکه ری وپه خنی ل سهر کاریټ تینه پیشکیشکرن .
- 5- فه کرنا هولکه تا بیه تی بو شانویی .
- 6- هیفی ددارین دستویردانا تیکستیت شانویی گه له ک گیرو نه بن دا کووی ده می هه مینی نه مینینه بیکار .
- 7- به رفه کرنا تیټیت شانویی . وه پالدا نا ژنکی بو به شداریټ ل که ل فان تپها .
- 8- تومارکرنا کاریټ ل دهوکی تینه پیشکیش کرن ، بو ته له فزیونا که رکویکی .

ریغه به ریا چالاکیټ خاندنگه هی و چهند بزاقیت هونه ری

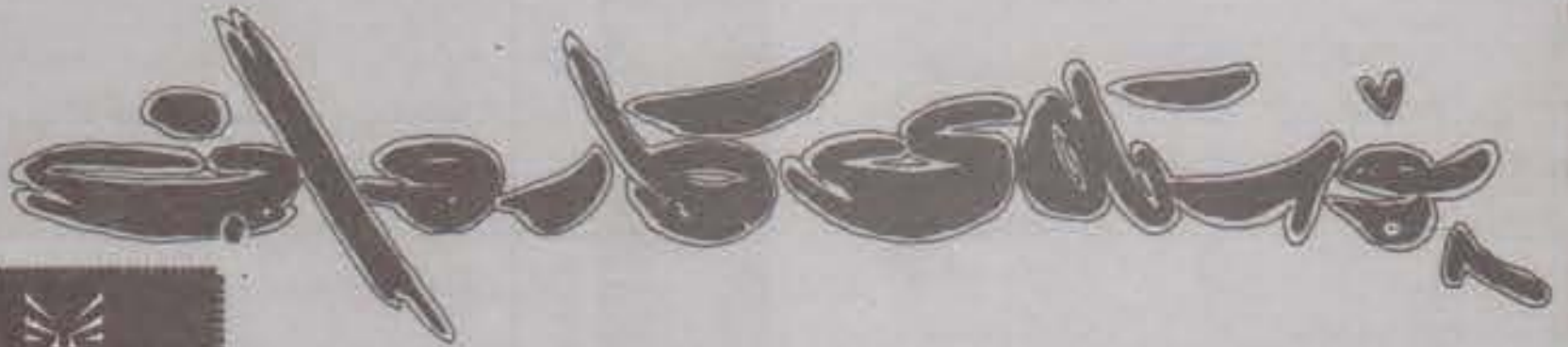
ریغه به ریا چالاکیټ خاندنگه هی نیکه ژدهزگه هیټ زیره ک

بکاریټ بهرکه فتی رادبیت سه خمه راتی پیشغه برن و پیش نیخستا بزاقا روشنبیری ل پاریزگه ها دهوکی هه رسا به ره میت داهینه ریټ شاگردا وه بیټ ماموستایان دکه هینیته فیسته قال و پیشانگه هیټ ل وه لاتی چیدبن دیسان نه فیټ ژده رفه ی وه لاتی چیدبن .

ژبو زانینا بزاقیت ژی هاتی بیټ فی ریغه به ریټ مه پیخوشه ته م فی چاف پیکه فتنی تومار بکه ین ل که ل هونه رمه ندی دلوفان سه یدا اسماعیل عبدالقادر کاربدهستی پشکا هونه ریټ شیوه کاری ل ریغه به ریټ . ل پیشیا ناخفتنا خو کاک اسماعیلی که ره م کر کوت : ده می رابوری ژفی سالی ته م بی بچه ند بزاقا رابوین ژوان بزاقیت کو ته م بی رابوین ، فه کرنا پیشانگه ها ل پاریزگه هیټ وقه زاو ناحیا . نه ف پیشانگه هه دپیکهاتی بون ژبه ره میت شاگردا ژهونه ریټ شیوه کاری و کاریټ دهستی بیټ فولکلوری ملی و سامانی ده فیه ری زلو و بهرچافدکن ، هه ر وه سا فیانا وه لاتی خوشتفی ، ژلایه کی دیغه مه به شداری کریه ل که ل پیشانگه هیټ هاتینه فه کرن ل به غدا وه دیسان ژده رفه ی وه لاتی . ژقان به شداریا ، به شداری پیشانگه ها جیهانی دا یا وینیت زاروکا ، ل سه ر یاریټ توله می . هه روه سا دپیشانگه ها وینیت زاروکا بیټ وه لاتیټ بوسلمان ل تورکیا . وه دپیشانگه ها جیهانی دا یا هونه رو پیشه سازیا ل هنگاریا بدهه به ره میت شاگردا . که له ک پشکداریت دی ژی مه بیټ دکه ل پیشانگه ها ل به غدا دکه ل پاریزگه هیټ دی بیټ وه لاتی وه کی پیشانگه ها هونه ریټ شیوه کاری بیټ خاندنگه هیټ سه ره تایی وه پیشانگه ها نفیسینا عه ره بی ل به غدا . وه پیشانگه ها به لافوکید تاقاو وپوسته ریټ رامیاری هه ر ل به غدا ، وه پیشانگه ها هونه ریټ شیوه کاری بیټ خاندنگه هیټ جه ره فی و نافنجی . نه فه و کاک اسماعیل پیغه دجیت دبیزیت : ژبلی فان بزاقیت ته م بی رابوین مه کاری خویی کری نو ته م دپه یتین به شداریټ دهنده بزاقیت دی بیټ هونه ری دا بکه ین ل ده می بیټ . وه کی به ریکانی (مسابقه) یا جیهانی یا کو کوفارا (ژنکا سوفیټی) بی رادبیت ل موسکو . وه پیشکانگه ها سینی یا زاوینی یا هه ر دوو سالا چاره کی ل یابانی فه دبیت . ل دویمه ایکا ناخفتنا خو سه یدایی دیارکر کو فان هه یاما دی به شداریټ دپیشانگه هه کا دی ژی دا که ن بیټست که فاللا ژبه ره میت ماموستایټ په روه ردا هونه ریټ ل موزه خانا هونه ریټ شیوه کاری یا خاندنگه هیټ ل به غدا .

نه مینداریتی رۆشنیبری و لاوان
گۆفاری « کاروان »

هه ولێر - ت/ 20082

● ناماده کردنی
سوران هه ریری

کاروانی نه مجاره یشمان به ردیکی قایمتری دیکه ده خاته
سه ر نه و بناغه پته وه و توژیکی تر له بارستایی دیواره که به رز
ده کاته وه و مژده ی چون به ره و قوناغیکی تازه تر به خۆینه ر
کرد راده که یه نی و ، به ده رچوونی نه م ژماره یه پش خه ریکه
خوی له داگیرساندنی مومی به نانه سی سه له ی ته مه نی نزیک
ده کاته وه و مژده یه کی نوی ده چرپینیه گویچکه ی هه موو نه و
براو خوشکه نووسه رانه ی به دل سوژی و به گیانیکی
له خویووردووانه دهستی یارمه تیان بو دریز کردووه و
هاوکاری یان له که لدا کردووه ، بیان ده لنین ره و په وه ی کاروانی
به ره و پیشچوونی گوفاره که مان هه ر به ده وام ده بیته و له
وه ستان ناکه ویت له پیناوی که شه پیکردنی ره وتی
پیشکه و تنخوازانه ی نه ده بی میله ته که مان و له پیناوی ده ست
به باله وه گرتنی نه دیب و نووسه رانی کورد و ده وه مه ند کردنی
نه رشینی کتیبخانه ی کوردیماندا ..

● خوشکه و براییانی دل سوژ :

هه ر له زوه وه گوتومانه ، کاروان ، گوفاری هه موو
نووسه رو رۆشنیبری کورده ، هه ر به و گیانه یش گوفاره که مان
به ده وامی به ریبازه که ی خوی ده داو به ره و پیشه وه ده چیت ،

خۆینه رانی ئازیزو خوشه و یست ..

وا نه مجاره یش ژماره ، 23 ، ی گوفاره که مان ده که ویته
به ده ستی نیوه ی خوشه و یست و له که ل خویدا کومه له نووسین و
به ره میکی تازه ی هه لگرتووه و هه کو چه پکه گولیکی هه میشه
که شاهه پیشکه شی خۆینه واری کوردی ده کات و که له به ریکی
دیکه ی کتیبخانه ی کوردی به پده کاته وه و به ردیکی تر ده خاته
سه ر نه و بناغه چه سپیوه ی نه ده بی کوردیمان که نووسه رو
نه دیب و شاعیر و زانا و میژوو نووسانی کورد هه ر له کونه وه به
پته وی دایان مه زانده وه بو نه وه ی هه ر به پته ویش به مینیه وه ،
نه و بناغه قایمه ی که نیمرو مایه ی خوشبه ختی هه موو
نووسه ریکی کورده و شانازی پیوه ده کری ، نابی نه وه یشمان
له بیر بچی که میژووی نه ده بی کوردیمان هه ر له کونه وه تاوه کو
نیمروو دواروژیش مایه ی ره نه چ و کوششی به ده وامی نه و
نووسه ره دل سوژانه یه که هه موو ناواتیکیان خزمه ت کردنی نه و
که له بووره نه مره یه و به خه باتیکی زوره وه له قوناغیکه وه بو
قوناغیکی پیشکه و توو تری ده گویزنه وه ، بو نه وه ی نالا
شه کاوه که ی نه ده بی کوردی هه رده م به رز پابگرن ..

● خۆینه رانی هیژا :

دهبا نیترا له بهر تیشکی رووناکی نه و به لینه ی « کاروان » دا دریزه به و هاوکاری به بدهین که تا نیستا دریغیمان لی نه کردوه ، بو نه وهی زیاتر که شه ی بی بدهین و به ره و قوناغیکی چاکتری به رین و هه ول و کوششی هه موو لایه کیشمان له بوته یه کدا یه ک بگریته وه که نه ویش خزمه تکردنی نه ده بو پوئشنبیری کوردیمانه ، دهبا به ره وهی گله یی له گوواره که مان بکه یین ، گله یی به کی بچووکیش له خومان بکه یین و بزانیین تا چ راده یه ک نه و که له به رو ته که رانه ی له پرووی که می بابه ت و نووسینی چاک و به پیزه وه که هه ندی جار دینه ری ی گوواره که مان توانیوومانه چاره سه ری بکه یین و نه و کوسپانه تهخت بکه یین و نه یان هیلین .. دهبا نیترا نووسینه کانمان نمونه ی نه ده بی سه رکه و تووبن له پیناوی به ره و پیش بردنی کاروانی پوئشنبیری نه ته وه که مان و نه شوونه ما پیکردنی به هره ی نووسه ره تازه هه لکه و تووه کانی کورد ..

● براو خوشکه شیرینه کانم

وا نیترا لیره دا ده وه ستین و وه لأمی نه و به ره م و نامه و نووسینانه ده دهینه وه که له نیوه ی نازیزو دلسوزه وه پیمان گه بیون ، نه و بابه تانه ی له بهر زور هه بواری نه وه یان بو نه ره خساوه له گوواره که ماندا بلاویان بکه یینه وه ، ده سا فه رموون له گه ل نه و به ره مانه ی که له م ژماره یه دا وه لامدراونه ته وه دووباره سوپاس و هه ربزین .

● بو نه م براو خوشکه نازیزانه مان :

« هوشه نگ و پیشه نگ ، موسی محمد نیمنکی ، سلیمان گه لالی ، نه مین چاوپه ش ، بی هه ست ، عارف رشدی ، ظاهر عبدالسلام خلیل گه زنه یی ، رزگار مه جید نه جم ، مه ردوخ ، دلوفان عبدالرحمن ، ره نجدهر ، خلیل جه باری ، شه ویو بهجت عارف ، محمد عبدالکریم چه لکی ، بی به ش مه نتک ، ریپوار غه مبار ، نادر علی محمد ، سه رباز کانه بی په ژاره ، هه وار سه پینداری ، نیچیرفان کوره مارکی ، شلیر هه موندی ، نازاد زه بیون ، یوسف ابراهیم باپیری ، دلیر عمر ، بی پاک وهرتی ، بدل دوسکی ، وارکورد نه تروشی ، خطاب حامد بندیان ، بریندار ابراهیم ، فائق صدیق شوانی ، کاوه سه عدوللا محی الدین ، عبدالله صالح شاربازیری ، جه وه ره محمد شیخانی ،

بزار ، کمال نوری ورگه ، به یان - ع ، ریژنه کاکه احمد مام قادر ، شیرزاد مه ردوخ ، ووشیار حمد حاجی - پیشه وا ، به ختیار سوار شیروانی ، هه ژار شینکی ، ری ژار سوله یمان ، بیوار سلیمانیه یی ، وریا عزیز ، هه له ت عزالدین ، سمبایل مه ریوانی ، عارف محمد المنذانی ، صابر دلگیر ، ره نجدهر خورانی ، محمد گردعازه بانی ، رمضان اسماعیل ناگره یی ، ادیس شه یداهو ، شوان حمد کافروشی ، خدر نه حمه د ره واندوزی ، باغه وان عمر گردعازه بانی ، محمد طاهر لادی بیی ، صابر سلیمان علی ، هادی عمر رسول ، هیوا سه لیه یی ، شکر سلیمان حمد ، محمد خدر سه رانه یی ، س . ع . ک ، فاتح سلام محمد ، پشتیوان هیرانی ، انور دامو ، هاوار سعید علی ، نه بیل جه بار پیروز ، سه ردار عدنان احمد ، هاژه عبدالله ، شامل قادر حمید ، ریپاز مصطفی فه قیانی ، ریذیر باتیفی ، یاسین گه ردی ، هه قالی کاروانی ، هیرش ابراهیم ، سعید محمد سعید - کوردو ، شیواو بالیسانی ، اسمر شیخ بزینی ، شوپش ابراهیم امین ، یه حیا دلگیر ، صباح احمد طه ، احمد رفعت محمد ، خالد محمد ولی ، مه شخل نه قشبه ندی ، ص . حاجی مارف ، س . محمد امین ، حسن محمد صالح به رواری ، ستار احمد ، زیکو سه عیدو روسته م عه زیز ، محمد خدر ابراهیم سه رانه یی ، عبدالله عزیز عبدالله ، مجروم قادر نبی ، نازاد صدرالدین برزنجی ، عثمان خدر یاسین ، فاضل محمد عزیز قه ره داغی ، هیمن محمد صالح محمد ، زه رده شت محمد عمر میکائیل ، یاسین لطیف محمود ، جعفر ابراهیم رسول ، نه وزاد کوردی ، کمال احمد محمد .

براو خوشکانی هیژا به ره له وهی بچینه نیو بوخته ی باسی بلاوکردنه وهی نه م ناوانه ، ده لیین بمان به خشن که نه و به ره مانه ی بوئان ناردبووین بواری بلاوکردنه وه یان بو نه ره خسا ، نه ویش له بهر نه م هویانه ی خواره وه ..

● زوربه ی زوری به ره مه کان ناوی ته واوو ناوونیشانی دیاری نووسه ره که ی به سه ره وه نه بوو ، که نه م خاله یش یه کیکه له مه رجه سه ره کی یه کانی بلاوکردنه وهی هه ر نووسینیک و بابه تیکی نووسه ره که خوی نه گه رچی نیمه زیاتر له جاریک نه م مه سه له یه مان راگه یاندوه که چی تا نیستایش وادیاره زور له برا نووسه ره کانمان په پیره وی ناگه ن و وه ک بلنی حیسابیکی بو

ناکەن ، ئەمە جگە لەوێی کە نووسەرە کە هەرخۆی تووشی
گێرمە و کیشە یەکی زۆر دەبێت ئەگەر هاتوو بابەتە کە ی
بلاوکرایە وە ، چونکە وەکو مافیکی ئاسایی پاداشت لەسەر
نووسینە کە ی وەر دەگری ، جا کە ناو و ناو نیشانی تەواوی خۆی
نە نووسی ئەو و ئەو مافە ی وە لاو دەنری ..

● هەندی لە و بەرەمانە ی کە ناو و ناو نیشانی شیبان
بە سەر وە بوو ، نووسینە کانیاں هەردیسان بە و جۆرە پوون و
ئاشکرا تە بوون کە سوودیان ئی وە ر بگیری ، جگە لەوێ هەندی
لە و برادەرانه تەنها مە بە ستیان بوو کە غەزیک بە چەند
قەسە یەکی سادە وە پریکە نە وە و بیدەن بە گۆی گۆفاری
« کاروان » داو جا هە رچوونیک بی ، ئیمە هە رچەند لە ناخی
دلمانە وە سوپاسی ئە و برایانە دە کە یین ، بە لام لە هە مان کاتدا
داوایان ئی دە کە یین کە جاری زوریان ماوە ببن بە نووسەر و
شاعیری وا کە ناویان بە سەر لاپەرە ی فلانە گۆفاری یا فیسارە
روژنامە وە بپرسی کیتە وە ، خوزگە ئە و برا و خوشکانە مان پێشتر
هە ولی ئە وە یان دە دا کە زیاتر خویان روشن بکەن بە ئە دە ب و
کە لە پووری نە تە وە کە یان ، ئینجا گەر بویان کرا ئە وە هە موو
دەرگایە ک لە سەر پشته و ئیمە ییش بە خوشحالی یە وە بویان
بلاو دە کە یینە وە .

بە م بوئە یە وە پە و خوشکو برایانە رادە کە یە نین کە
ناوە کانیا نمان بلاو کردوئە وە بمان بوون لە وە ی بەرە مە کانیا ن
بلاو ناکریتە وە لە بەر نە نووسینی ناو و ناو نیشانی تە وای
خویان ، هە روە ها هە موو برایە کێ تر ئاگادار دە کە یینە وە کە
ئە گەر هاتوو پە یرە و ی ئە م داخوایە مان نە کە ن ئە وە هە ر لە
نیستاوە بەرە مە کانیا ن بە لاو دە نرین و بلاو ناکریتە وە ، نیتەر
هیوادارین جاریکی دیکە ئە م داو اکاریە مان دووبارە نە کە یینە وە و
سوپاس بو هە موو لایە ک و هە ر بژین .

● بو ئە م خوشکو برا ئازیزو خوشە و یستانە مان

کە بە شیعر و پە خشانە شیعر گۆفاری

« کاروان » یان بە سەر کردوئە وە :

« سلام پوستایی ، محمد سعید ، رفیق فقی محمد
همزە ، محمد کاروانچی ، صباح یوسف کاکە یی ، نە وزاد
بە ندی ، کاوہ قادر خوشناو ، شیرکو حمە رحیم ، سە ردار
سەرە نگی ، علی شامل ، حسن بالیسانی ، ئازاد جاف ،

عبدالستار رەنجەرۆ ، ستار حمە امین قادر ، بەختیار فرج ،
أسعد عزیز محمد ، علی محمد امین ، آراس حسن ، جلیل باپیر
ناقوبانی ، نە بەز جواد قادر ، بیدار خوشناو ، کاوہ انور ،
حسین سلیمانی ، دەخیل شە مو ، بدل رفو مزوری ، ئە حمە د
بیتکاری ، خضر عبدالله ، شاگری دلدار ، هاشم محمد
ئە تروشی ، بويا مرقس بهنان عینکاو ی ، کە ژال زەنگە تە ،
فتح الله سعدا لله ، هە لە ت رسول محمد امین ، عبدالرحمن
عثمان بە ندە ، هیرش عبدالله ، داماو دەوکی .

ازاد شوکت ، م . ک . ناواری ، محمد سعید محمد صالح ،
یوسف احمد مە ننگ ، ابراهیم احمد ، طیب حسیب ، رزگار
حسن ، محمد فتح الله سعید ، دیار اسماعیل شکری ، حمید
محمود قادر ، شیروان علی سعید ، مهاباد ناصر صابر ، هاوار
سعید علی ، عبدالصمد سیان ، طە احمد رسول ، صابر نامو ،
عثمان محمد ، صالح حامد محمد ، سلیمان گە لالی ، فائق
شوانی ، رؤوف محمد علی کریم ، احمد محمد عبدالله بوئی ،
پینوار بی بە ش ، جمال محمد علی احمد ، چە و سا عمر طاهر ،
ریفینگی محمد باتیفی ، صلاح سامان ، یوسف مصطفی
رشید ، بە شارە ت احمد کریم ، رسول فتاح ، حسام عمر
مە ننگ ، فواد رشید ، خلیل بی خە م ، شکر سلمان محمد ،
سامی نصر الله هرکی ، ناجی طە سعید ، فاخر سیان شە پۆل ،
صلاح حسن عبدالکریم ، رؤوف دیبە گە یی ، جوهر محمد
شیخانی ، تحسین مولود مصطفی ، ازاد حمە رؤوف ، صلاح
فاضل ، رە وە ز کاوینس کە لە هوری ، جمال جامی محمد ، ادیس
عثمان ، قارە مان ئە سعە د مە نمی ، طاهر باراوی ، عبدالحمید
حمد امین ، جە نگی عارف شوانی ، ف . ه . باغمزە یی
، دەر سنیم جلال ، وشیار حمد حاجی ، یاسین احمد داماو ،
عبدالرحمن بی لاف ، بایزید محمد عبدالرحمن ، محمد
گە ردی ، صباح لادی بی ، خلیل یاسین هوشمە ند ، صباح
گە ردی ، حسین علی پە ژار ، سادال دیوانە ، نبیل جبار پیروز ،
حسین رسول ، تاهیر عاصی شوانی ، سوران عبدالله احمد ،
فاتح حسین سیکانی ، خالد ساتووری ، مصطفی بی بە ش
مە ننگ ، سامی جمال محمد قەرە داغی ، نە وزاد حمە کە ریم ،
احسان محمد محی الدین ، مصطفی جندیانی ، عبدالستار
عبدالله کامل ، حسن شکری ، .

● برایانی ئازیز ، خوشکانی شیرین .. بە و پە یری

خوشحالی یه وه نامه و نووسین و به ره مه کانتانمان وه رگرت ،
 پیشه کی به ناوی گوواره که مانه وه ریزو دلسوزی خومانان بی
 راده که یه نین ، له راستیدا زورمان چه ز به وه ده کرد که نه و
 به ره مانه ی نیوه کردووتانه دیاری بو گوواری کاروان بی نومید
 نه بن و ده ست به پروویانه وه نه نری ، به لام و ایزانم خوشستان
 له گه ل نیمه ن که دیاره به ره مه کانتان له و تاقیکردنه وه یه
 دهرنه چووین ، بویه نیمه ییش له بهر به رژه وه ندی کاروان و
 کاروانی روشنبیری کوردی و زیاتر به رزکردنه وه ی پله و پایه ی
 نه ده بی میله ته که مان رینگه ی نه وه مان به خومان رهوا بینی که
 بیتانی بلین بابه ته کانتان شیایوی بلاوکردنه وه نه بوون ، بویه
 داواتان لی ده که یین زیاتر بخویننه وه و چاکتر سوود له نه ده ب و
 که له پووری کوردی وه ربگرن و قولتر بیریکه نه وه بو نه وه ی نه و
 ره نجه ی ده دیده ن به ره میکی چاک و ده وله مه ندو سوود به خش
 بهینیته کایه وه دووباره سوپاستان ده که یین وه رشادین ..

● بو نووسه ری نه م شیعرانه : « وام ده زانی ، نه و
 روزانه ی که ناتبینم ، ناشی ، نه وینیکی بزینو ، نه ی گوله شیعره
 ره نگینه که م ، نه نجامی بیگانه په رستی ، سیداره ی چاره نووس
 ده پهرینم ، چرپه یه ک ، کاغه زه ک بو دایکا من ، مه هاباد کانیا
 خوینی ، پیشکه شه بو برسیت کوردستانا نیرانی ،
 به سه رهاتی به ندکراویکی کورد له نیراندا ، »

له ناخی دهر و نمانه وه سوپاسی براییانه ی خومانان
 بی راده که یه نین و داواتان لی ده که یین که بمان به خشن له
 بلاونه کردنه وه ی نه م به ره مانه تان که له سه ره وه په نجه مان
 بویمان کیشاوه ، نه ویش له بهر نه وه ی زور به یان له پووی
 هونه ری شیعره ی یه وه له نگو بی هیزن و به شیکیشیان له گه ل
 رینازی گوواره که ماندا ناگونجین ، هیوادارین به ره می
 به سوزو پیزترمان بو بنیرن بو نه وه ی بواری بلاوکردنه وه یان
 بی و دووباره سوپاس بو مه موو لایه ک ..

● کاک سه رکه وت مدحت رشید و کاک سلیمان که لانی ؛ نه م
 دوو برایه هه ریه که ی شانوگه ریه کی یان بو ناردووین ، نیمه له
 پیشه کی دا زور سوپاسیان ده که یین و هیوادارین هه میشه
 نموونه ی براو دلسوزی ناوامان زورین بو نه وه ی چاکتر
 خزمه تی نه ده بی میله ته که مان بکه یین ؛ به لام ده بی

بمان به خشن که هه ردوو شانوگه ری یه که شیایوی بلاوکردنه وه
 نه بوون له بهر نه وه ی یه که مینیان له زور پووی هونه ری یه وه
 ناته واو بوو و که م و کورتی پیوه دیار بوو ، دووه مینیشیان
 هه ردیسان به بی ی پیویست نه و سووده ی تیا به دی نه ده کرا ،
 جگه له وه ی که له زمانه په سه نه که ی خویه وه وه رنه گیردرا بوو ،
 هه ر به م بوته یه شه وه ده لین خوزگه نه و براده رانه له هونه ری
 وه رگیراندا پسپورن نه و لایه نه یان ره چاو ده کرد به هه رحال
 ماندوو بوونه که تان جیگه ی سوپاسه وه هه ربزین ..

● بو نه و برا نازیزانه مان که نه م چیرو کانه یان بو
 ناردووین :

« چاکه ی به رانبه ر به چاکه ، له رزو تا ، هه رگیز ، کوله
 کولی که رما ، نه مپروش + پار ، سووکه شوشه ، ژووان ،
 نادیارو راستی ، مامه کاکل پیش من دهرچوو ، گولله ی ویل
 که س ناناسیت ، گره و ، ششان و لاسکه فاسولیاکان ،
 سه نکه ره که م ، شاره کویر ، خه م وه نگاو ، وورگه - نه وه ی
 نوی - که رانه وه ، نه و نافرته ی خوی له به رگی سوالکه ری
 شاردوته وه ، تو بخیرهاتی ناوازو مار ، کورکی نو کچکی نافی
 هه ردووا ، »

له ناخی دلمانه وه سوپاستان ده که یین ، ناواته خوازین
 به رده وام دوستی دلسوزی گوواره که تان گوواری « کاروان »
 بن و به ره می چاک و به سوودی بو بکه نه دیاری ، ببوورن که
 نه م به ره مانه تان شیایوی بلاوکردنه وه نه بوون نه ویش له بهر
 زور هوی هونه ری و که م و کورتی له ناوه روکی چیروکه کان و
 ره چاو نه کردنی زور لایه نی دارشتن و ته کنیکی له چیروک
 نووسیندا ، داواتان لی ده که یین زیاتر بخویننه وه و چاکتر به ناخی
 نه ده ب و روشنبیری کوردیدا بچنه خواره وه بو نه وه ی
 شاره زایی یه کی فراوانتر له هونه ری چیروک نووسیندا به ده ست
 بهینن و بتوانن به ره می ده وله مه ندتر پیشکه ش به خوینه رانی
 کورد بکه ن ..

● بو کاک فارس نه حمه د چاوشین .. سوپاست ده که یین بو
 نه و نووسینه ی که له ژیر سه ردیری « مام سمايله پاسه ، دا
 بوت ناردووین ، به لام ده بی بمان بووری له بلاونه کردنه وه ی ،
 چونکه زور مه رجی لیکولینه وه ی نه ده بی تیادا نه بوو جگه
 له وه ی که دارشتن و ناوه روکی نووسینه که زور ساده و ساکار
 بوو ، چاوه نواری ، ره می به سوودتر تانین و هه ربزین ..

● بو نووسه رانی ئەم بەرھەمانە : « ئەتۆم ، نامە ی شاعیریکی کورد ، کە عەشق تەواو دەبی و تەواو نابی ، ژانی جودایی ، .. سوپاستان دەکەین بو ئەو ئەرکە ی بینیتانە ، هیوادارین لە مەودوا بەرھەمی چاکترمان بو بنییرن و ھەرشادین ..

● بو کک ئەمین ھەمید ئاگویی .. سوپاست دەکەین بەرامبەر ئەو بەرھەمە ی بۆمانت ناردبوو ، وا ئیمەیش ئەم کۆپلە یەیمان لی ھەلبژاردو پیشکەشی خۆینە رانی گوڤارە کەمانی دەکەین و دووبارە سوپاس :

● شاگولە کەم ●

شاگولە کەم !
بە ئینم دا فرمیسکی چاوەستێرمەو
تائە و پوژە ی ، قوڵی نەرمەت
و ھەکو سەرین بۆم رانەخری .
ژیکە لە کەم !
پەیمانم بەست ..
چاوەستێرمە چاوی جوانان
تائە و کاتە ی پەنگی زەردم
لە ناو پەشکی چاوەکانتا
ئەبینمەو

● بو کک رضا احمد عبدالکریم لە سلێمانی ؛ کاکێ برا خوشحالین بە ھاوکاری کردنت لە گەل گوڤارە کەماندا بە لام دەبی بمان بووری کە بۆمان نەکرا بە تەواوی شیعەرە کەت بلاویکەینەو ، بە لکو تەنھا ئەم کۆپلە یەیمان لی ھەلبژارد ، هیوادارین بەرھەمی بە پێزترمان بو بنییری و ھەربژیت ..

● گۆزانی یەکی خوشەوپیستی
خوشم ویستوی .. خوشم ئەوی ی
لە و پوژەوہی ئەستێرەکان ،
ماچی لووتکە ی چیا ئەکەن .
لە و پوژەوہی دلدارەکان ،

لە مانگەوہ تیشک ئەبەن .
لە و پوژەوہی ھەتاو بوئە ،
خوشەوپیستی پووی زەمین و ..
رازی دلپان بو یەکتەری دەردەپین !
تائە و پوژە ی زەوی و ئاسمان ،
لیک دەتورین و لیک دەدەن !
خوشم ویستوی ، خوشتم ئەوی ،

● بو خوشکی ئازیزمان فاطمە عبدالکریم محمد ، خوشکی ئازیز پێ بە دل سوپاست دەکەین بو ئەو نامە شیرین و ئەو بەرھەمی بۆت ناردبووین ، ئەگەرچی ھەزمان دەکرد بەرھەمی خوشکانمان و ھەکو گولە نیرگزیکی جوان ، پەنگین و بە گەشاوہیی بەسەر لاپەرەکانی گوڤاری « کاروان » دا خویان بنوینن بە لام داخمان ناچی کە زوربە ی ئەو بەرھەمانە ی لە خوشکانەوہ دەگاتە دەستمان لە زور پووەوہ ناتەواون و ئەو ئەنجامە نادەن بە دەستەوہ کە ئەوان خویان دەستنیشانیان کردوہ ، هیوادارین بەرھەمی داھاتووی خوشکانمان جیکە ی پەنجە ی داھینانیان پێوہ دیاربیت ، بو نووسینە کە ی خویشت وا ئەم کۆپلە یەیمان لی ھەلبژارد ، هیوادارین لە بەرھەمی داھاتووتاندا بی بە شمان نەکەن و ھەر سەر فرازین ..

● وام ئەزانی ھەروا ئەبی ●

وام ئەزانی ھەروا ئەبی
دل و دەروونی لام ئەبی .
وام ئەزانی ھەر لە و پەوتە ،
لە سەر ئەو نازو ھەلکەوتە
ئەو پێ ئەکاومن بە دوویا ،
ھەتا ھەتایە بە جووتە ..
دلمان لە یەک جامی زێرا ،
بویەک ئاواز ، بویەک ئاوات
ئەم و ھەک شیعەر ، ئەو و ھەک کەمان
بۆمان ئەبیت بە خیر ؛ خەلات ..

● کاکە ، ریبوار ئەحمەد بی چارە ، یش لە ھەولێرەوہ پارچە شیعیریکی بو ناردووین لە ژیر ناوینیشانی « ئە ی برای

you

شۆرشگیرى فەلەستىن ، : براگيان بمان بەخشە كە بومان
نەكرا تىكرای شىعەرەكەت بلاوبكەينەو ، بويە وا ئەم دوو
كۆپلە يەيمان لى ھەلبژاردو پيشكەشى خوينەرانى دەكەين :

گەرچى ئىستا ؛ ئاسمانى تو ..
ھەورى تالە .
كۆرپەى سەر بەستى ژيانت ،
تازە خەرىك گروگالە .
گەرچى زەوى نىشتمانت ،
تووى دېكى تيا چىنراوہ
ئارامتان بىت ، ئارامتان بىت
پوژىك دەبىت ،
تىشكىك لە ئاسوۋە ھەلبىت
مانگى گىراو ،
بى تەپلو تەنەكە و ھەرا ،
بوخوى بەربىت ..

● بۆكك رەنج دەر ھورمىزى لە ھەولير .. كاكى برا ئىمە زور
سوپاست دەكەين بەرامبەر بەو ھاوكارى كردنەت لەگەل
گوفارەكەماندا بەلام خوزگە ئەو نووسىنەى بوئ ناردووين
زادەى بىرو ھوشى خوتان بوایە ، نەوەك تو ھەقى ئەو بەخوت
بدەيت لە جىياتى ماموستا جەمال شالى شتەمان بو بنىریت ،
ھىواد ارىن ئەو برا ئازىزانەى كە نووسىن و بەرھەممان بو رەوانە
دەكەن ھەولى ئەو بەدەن كە لە جىياتى نووسەرانى تر ئەو نەركە
نەخەنە ئەستوى خويانەو ھە دووبارە سوپاس بو ھەموو ئەو
كەسانەى بەتەنگ سەركەوتنى گوفارەكەمانەون .

● بۆكك سالال دىوانە .. سوپاست دەكەين بو ئەو مەتەلى
بوئ ناردبووين ، بمان بەخشە كە ئىتر گوفارەكەمان بواری
ئەو ھەى نابىت مەتەل بلاوبكاتەو ، چاوەنواری بەرھەمى
ترتانىن و ھەربىزىن ..

● بۆكك نەوزاد لە ھەوليرەو .. براى ئازىز وابزانم
خويشت باو ھەرت بەو ھەى كە نووسىن و بەرھەمى كەسانىكى تر
بەزور نابى بدرىتە پال يەكىكى ترەو ، ئەو شىعەرەى بە ناوى

خوتەو بوئ ناردووين پارچە شىعەرىكى ماموستاى شاعىر
« مدحت بىخەو ، ھولە لاپەرە [42, 41] ى دوا ديوانى شاعىر
« دار بەررو ، بلاوبوتەو ، جگە لەو ھەى كە دىبرى دواىى
شىعەرەكەيش شىواوہ .. كاكى برا چاكترواىە وەكو
خويندەوارىكى ئاساىى خوت بەخويندەو خەرىك بگەيت و بەس
چونكە مەرج نى يە ھەموو خوينەرەى شاعىرىنى يا چىروك نووس
بى .. با ھەندىكىشمان خوينەرەى دلسوزبىن و دلپاكانە بو
مىللەتەكەمان و بەرھەو پيش بردنى كاروانى روشنبىرى كوردى
ھەول بدەين و لەم بوارە دا خزمەتەك پيش كەش بگەين ..
● ئەشق و خاتوون : ناوئىشانى ئەو پارچە شىعەرەى كە براى
ھىزا « دەخىل شەمو ، بوئ ناردووين ، ئىمەيش بە سوپاسەو
وا ئەم كۆپلە يەى بلاو دەكەينەو !

● ئەشق و خاتوون ●

خاتوون ھەرە : ئەم ئاشقىن
دل بى تەرا
زو بستەرە بو ژانەكى : كوفانەكى
بەرز دەرىنە ھانەكى ،
ھاوارەكى
ئەم ئاشقىن : بەرى بمرىن
مە دھى گول پەيفىد تە بىن

● بو براىمان طاھر عاصى شوانى لە كەركووكو ، ھاوړى لە
ھەولير ..

سوپاستان دەكەين چاوەنواری بەرھەمى چاكترو
بەپىزترتانىن و ھەربىزىن بو ئەو گىانى ھاوكارى كردنەتان لەگەل
گوفارەكەماندا ..

● بو نووسەرانى ئەم بەرھەم نووسىنە فولكلورىانە :
« دەچمە سەر دىدەوانى ، لای لایە ، چىروكا كورا ،
تىكستى فولكلورى كوردى ، ھەى جان ھەى جان ، لە
گولزارى فولكلورى كوردىمانەو ، كەنگرو تولىكە ،
ئاوازىن بچووكا ، ھەبوو نەبوو ، لە ئەدەبى فولكلورى
كوردىدا ، چەپكىك مەتەل ، كورگىس راستەلىس ،
ھەزارەكو قەلە رەش ، تىلى ، كۆمەلىك مەتەلى كوردى ، ..

پیشه کی به وپه پری خوشحالی په وه ده لنین ، به راستی مروف زیاتر شادومان ده بیت هر که چاوی به و کومه له به ره به فولکلوریانه ده که وی که له م سالانه ی دوا پیدا که له به ریکی چاکیان له کتیبخانه ی کوردیدا پر کیده وه . هر وه ها نه و براو خوشخانه یش شیوا ی ریزو سوپاسی هموو لایه کن که توانیان به شیکی نه و که له پوره نه مره ی میلله ته که مان له مردن بزگار بکن و بیخه نه به ردهستی خوینده واری کورده وه ، جا هر له م روانگه یه شه وه پوو له و برایانه ده که ین که شه م بابه ت و به ره مانه ی سه ره وه میان بو ناردووین و سوپاسیان ده که ین به لام نه وه میان بی راده که یه نین که زور به ی نووسینه کانیان ساده و ساکارن و مهرجی و هرگرتن و بلاوکردنه وه ی دهقی فولکلوریان تیدا نی یه ، به لکو به شیکی زوری نووسینه کانیان له و گو فاروله م پوزنامه دا بلاوکرانه ته وه ، نه که له دوو توی ی نامیلکه یه ک یا کتیبیکدا خویان نه گرتبیته وه ، ته نانه ت به ره می واش هیه که به مو له « لی و لولو های هوی ، نه و گورانی بیزه ی که لی و هرگیراوه لای نه داوه که شه م یش هر دیسان له مهرجی و هرگرتن و بلاوکردنه وه ی دهقی فولکلوریمان به دور ده خاته وه ، به هر حال سوپاس بو شه و برایانه و هیوادارین نه سه ی خویان له م پواره دا تاویده ن و به ره می به سوودترمان بو بنین .. دووباره سوپاس ..

● **بو کاک، حسام عمر منتک :** سوپاس بو شه و کوششه ی کردووت و هیوادارین له داهاتوودا به ره می باشتیرمان بو بنیریت و چاکتر له م مهیدانه دا خوت پو شنبیر بکه یت و زیاتر بخوینیته وه ...

● **خه مه کانم :** پارچه شیعریکه کاک خه لیل بی خه م له هه ولیره وه بوی ناردووین ، پیشه کی سوپاسی شه م برایه مان ده که ین و شه م کوبله یه یشمان له شیعره که یدا هه لیزاردو بلاوی ده که ینه وه .

● خه مه کانم ●

من نه بینم هه مو شه وی ،
خه مه کانم
له په رستگای تودا ده زین !
که روز دادی

یادگار هکانی شه وانت ده گیرنه وه ..

یادی منی « مه م » و توی « زین » !!

● **بو نووسه رانی شه م به ره مانه که به زمانی عه ره بی نووسراونه ته وه :** « لقاء مع الشاعر ق - ب من کویسنجق ، جیوفانی چاپینی وابطال قصة ، زهور الانتصار ..

بمان به خشن له بلاونه کردنه وه ی شه م به ره مانه تان به هیوا ی به ره می به پیزرتانین و سوپاس بو هاوکاری برایانه تان له گل گو فاره که ماندا .

● **بو کاک طاهر بدل طاهر :** زور سوپاست ده که ین بو شه و پارچه شیعره ی له زیر سه ردیری « دوستان من ، بوت ناردووین ، نیمه یش شه م چه ند دیره یمان لی هه لیزاردو پیشکه ش خوینه رانی گو فاره که مانی ده که ین . به هیوا ی شه وه ی به ره می داهاتووتان سه رکه و تووتر بیت ..

● دوستان من ●

دوستانه شه نگه و شه پال
رهش شه سمه ره که رده ن بخال
لیف زیرینه دلبره را من
خوین شرینه هه فاله من

له کوتایی گوشه ی شه مجاره ی پوخته ی کاروان دا دووباره پوو ی داواکاریمان له و براو خوشخانه ده که ین که بابه ت و نووسینمان بو ده نین تا ده توانن په پره وی شه و خالانه بکه ن که له ژماره « 15 » ی گو فاره که ماندا بلاومان کردووونه ته وه ده رباره ی چو نیه تی نووسینه وه و خالبه ندی و له سه ر دیوکی کاغه ز نووسین و به کار نه هینانی قه له می « جاف ، و زور خالی تریش که له و ژماره یه دا به ئاشکرا په نجه مان بوین کیشاوه ، جا که ر ده تانه وی به ره م و نووسینه کانتان به پاکی و بی هه له بکه ویته به ردهستی خوینده واری کورد شه وه چاکترین رینگه په پره و کردنی شه و خالانه یه ، ئیتر به م چه ند قسه یه کوتایی به وه لامدانه وه ی گوشه ی شه مجاره مان دینین و تا ژماره یه کی دیکه ی گو فاری کاروان به خواتان ده سپیرین و هیوا ی به خته وه ری و سه رفرارزیتان بو ده خوازین و هه ربزین ..

كاروان المسيرة

23

آب 1984 السنة الثانية

مجلة ثقافية شهرية
تصدرها الامانة العامة للثقافة والشباب
بالتفتين الكردية والعربية

● في هذا العدد ●

- 128 قصة : محمد امين بوز ارسلان
- 131 ترجمة : صبري بوتاني
- 131 زبير بلال اسماعيل
- 135 د . كمال مظهر احمد
- 142 تأليف الاستاذ الدكتور كمال مظهر احمد
مراجعة الدكتور عبد الجبار قادر غفور
- 152 حمدي عبد المجيد السلفي
- 160 اعداد : جعفر قادر البرزنجي
- اليوم
- محمد بن علي الخطيب
موسيقى من اربيل
- «الوثبة» دراسة
تحليلية لدوافعها ونتائجها
التاريخ
- الشيخ العلامة محمد
بن حسن الألاني الكردي
ومنظومته المحاسن الفرر
- بطاقة شخصية :
سعدون يونس

رئيس التحرير
محمد امين محمد احمد

●
نائب رئيس التحرير
حسين عارف

●
سكرتير التحرير
سردار حميد ميران

●
هيئة التحرير
حسين رشواني
الدكتور شكري رسول
زبير بلال اسماعيل
جلال مدحت خوشنوا
ناصر يوسف
فيصل مصطفى

●
الاخراج الفني
محمد زاده

●
الاشراف على الطبع
جعفر البرزنجي

البجع

قصة

محمد امين بوز ارسلان

ترجمة

صبري بوتاني

كان كلما جاء صوت بوم من بعيد صرخ اكثر من رجل أو امرأة.
- «ياللطالع الاسود، من اين اتى هذا المنحوس؟! فوالله ما قرأ
بوم في قرية إلا وجعل عاليها سافلها... دونكم اياه... ابعدوا
عنا هذا الشر المستطير... هبوا يا شجعان!!...».

عندها كان يعلو صوت احدى العجائز من امام احد البيوت:
- «هل من احد يذهب لقتل هذه المشؤمة ويخلصنا من شرها؟!...
مابالكم ساكتون؟!... لماذا لاتذهبون؟!... مابالكم كيف
تصبرون؟!... اقلنا تسمعون؟ يا اولاد ال...!!!».

حينئذ كان يقوم احدهم قائلاً:
- «ها انذا وها هي بندقيتي، هيا بنا يا شباب.» فيتطوع بحكم
العادة اكثر من بطل لتنفيذ المهمة المقدسة!! لدره الخطر
المحقق بالجميع!!.

هذا اذا كان الوقت ليلاً واما اذا كان نهاراً فكان يتبعهم شريط
طويل من الصبيان ومن ورائهم الاطفال بصرخاتهم وضحكاتهم
وبكائهم ايضاً... وكم من مرة عادوا ومعهم جثة الضحية يلقون
بها امام الكلاب...

وما زلت اتذكر جيداً، كانت هناك شجرة زعرور وحيدة على
مسافة ثلاثة كيلومترات عن قريتنا، سمع الناس صوت بوم بعد
انتصاف عدة ليالٍ متتالية، دون أن يذهب احد منهم لطرده.
ولكن ليس اشفاقاً عليه - طبعاً - بل تكاسلاً منهم فاضطر إمام
القرية ومختارها ان يبعثا بمن يقطع تلك الشجرة اليتيمة ضمن
عقار القرية، من جذعها لكي لاياتي البوم اليها ثانية ولهذه
المناسبة قال المختار مؤكداً شؤم هذا الحيوان البريء:

- «أرايتم كيف ان هذا الطير النحس اصبح سبباً لموت هذه
الشجرة الوحيدة في أرض قريتنا؟».

ولا اظن ان هذا الحيوان المسكين احسن حظاً عند غيرنا من
الشعوب فهو مغضوب عليه من قبل بني آدم أينما يكون وحيث
ما وجد في كل زمان مكان وكان قرار قتله أو مطاردته ثابت وفق
(مادة) قانونية «جنكزية» غير قابل لللغاء او التعديل.

والغريب في الامر هو ان يكون لهذا الطائر المظلوم منزلة رفيعة
في الفولكلور الكردي فهو فيه يتصف بالذكاء الحاد والقرار الجاد
وبالتأمل العميق والفهم الدقيق وبالنكته الطريفة ايضاً. فمن اين
جاء هذا التناقض ياترى؟.

يؤكد بعض كبار السن «بان هذه الصفات الحميدة انما اتته
من جداتنا نتيجة لهدوئه وصعته النادرين، لان الصمت والهدوء

كنت احتفظ ببومة ضخمة في الخمسينات وكان صممتها المطبق
وجمال جلوسها بدون حراك يذكراني بالتماثيل والمحنطات،
فالمرء بالكاد يميز بين بومة حية في جلستها الهادئة فوق صخرة
على سفح جبل واخرى محنطة في واجهة محل لبيع التحفيات.
واما سبب احتفاظي بها فلعله يعود الى ما قد رايت وسمعت من
اعتداءات وافتراءات عليها ما انزل الله بها من سلطان فما زلت
للآن اتذكر كيف ان امي استنجدت بامام القرية لاقتاعي بقتل
بوم صغير اهدانيه راعي غنم قريتنا العجوز، بعد ان فشلت هي
في اقتاعي للتخلص منه لان بطنه مليئة بالافاعي الصغيرة!!!
وبعد ان اعطت درساً قاسياً للراعي المسكين الذي جلب هذه
البومة جالبة الشؤم... وقد قتلوها فعلاً ثم اشاروا الى امعائها
على انها افاع صغيرة. وقلت في الحال: تعالوا ياناس شقوا بطن
امي وبطن الملا لتجدوا آلاف الافاعي الكبيرقمن هذا النوع..

يدلان في معظم الحالات على ذكاء صاحبه».

وهناك رواية كردية تقول «سئل البوم يوماً عن سبب نفوره للانسان وابتعاده عنه اكثر من اي طائر آخر فقال: انا لم اكره الانسان لكنني ابتعدت عنه حزناً على مقتل هابيل بيد اخيه قابيل وسوف لن اعود الى جواره مرة اخرى ما لم يعود الى رشده ويتوب ومالم يبعد عن ذهنه فكرة شؤمي.. ومتى كنت اكثر شؤماً ومضرة من الافعى فلماذا لاتنعتونها بالشؤم!؟».

لعمري ان هذا القول مقبول، فهو اي البوم قطعاً اهدأ طير على وجه البسيطة وان منظره في هدوئه الرائع وجلوسه الجميل يجعلان المرء يقول ماقاله اولئك المعمرون. ولعل الحكاية التالية التي ترجمناها لقرائنا الاعزاء بشيء من الاختصار من كتاب (كيز خاتون - Kez xatun) الفولكلوري للاستاذ محمد امين ارسلان.

«صبري بوتاني»

القصة

كانت هناك بومة تعيش كغيرها في الجبال البعيدة عن القرى والمدن. تتخذ من الاكثان وشقوق الصخور مأوى لها ومستقراً.. وكان الناس يتساطون عن سر ابتعاد البوم عن الاماكن التي يتواجد فيها الانسان دون غيره من الطيور. وكانوا يقولون ماباله لا يقترب!؟ ولماذا لا يغادر مكانه البعيد!؟. وان غادره فالى خربة او مكان مهجور ليقرأ ثم يعود، ان غيره من الطيور كالقبع والحمام والغراب يتواجدون في اطراف القرى والقصبات، لا بل حتى ان بعضها من يأتي احياناً على سطوح المنازل وعلى الاشجار في وسط القرى، كالغراب مثلاً، بينما يبتعد البوم مسافة يوم عن الاماكن التي يشم منها رائحة الانسان. فما السبب ياترى؟.. بقي هذا لغزاً مستعصياً الى ان ذهب احد الخطابين ذات يوم ليحتطب من الجبل الذي يقع خلف قريته، وعند وصوله الى المكان المقصود نزل من حمارة وأخذ قاسه ليبدأ بقطع الاخشاب حينها لمح بومة غافية في احدى شقوق الجبل فقال لنفسه: «ساصطادها لاسألها عن سبب هروبها من الانسان واتخلص من هذه الحسرة التي طال أمدها». فمشى نحوها متلصصاً وقبض عليها. حينها استيقظت من غفوتها ووجدت نفسها في قبضة انسان، فغضبت ونقرت يد الخطاب بمنقارها الحاد لتجبره على افلاتها ولكن بدون جدوى.. خاطبها الخطاب قائلاً:

- «لاتغضبي يا ذات العيون الذهبية ولا تخشي شيئاً فانا لست ذنباً ولا دباباً كي التهمك. انا انسان... انسان». جن جنون البوم عندما سمعت اسم «الانسان» فقالت:
- «أعلم انك انسان، ولذا غضبت، انا لست غاضبة على الذئاب والدبب بل على الانسان غاضبة انا!!».

فأجابها الخطاب:

- «مهما يكن عداؤك تجاه الانسان لن أمسك بسوء!»
- «حسناً (قالت البومة) فلماذا اذن أمسكتني!؟ ماذا تريد مني!؟ دعني اطير ان كان قولك هذا صحيحاً.»

قال الخطاب:

- «لا لا. لن اطلق سراحك بهذه السرعة واريد ان احدثك واستجوبك.»

قالت البومة بغضب:

- «وعن ماذا ستحدثني يا هذا!؟. أنت انسان وانا بومة، وما من شيء يجمعنا كي نتباحث بشأنه.»
اراد الخطاب أن يخفف من هيجانها، فضرب بيده على راسها قائلاً: «ستعلمين عن ماذا ساعدتك ايتها البومة.» ثم أخذها الى حيث حمارة وجلس واضعاً البومة على ركبته وبدأ يحدثها:
- «ايتها البومة يا ذات العيون الذهبية سأسالك الآن سؤالاً يجب ان تجيبي عليه بصدق.

قالت البومة:

- «قل ماتريد قوله.»

قال الخطاب:

- «لماذا لاتتقربين كبقية الطيور من المساكن وتهربين من الانسان وتسكنين الجبال البعيدة النائية؟»

حدقت البومة في عينيه وقالت:

- «هل يعنك من امري شيئاً؟.. وهل اكلت شيئاً من امامك؟.. انا اسكن حيث مايطيب لي ويحلو، وانا حرة فيما افعله.»

قال الخطاب:

- «طبعاً انت حرة في اختيار مكان سكنك لكني اريد ان اعرف سبب ابتعادك فلن اطلق سراحك ما لم اعرف السبب.»

بدأت البومة تتوسل قائلة:

- «أتركني لحالي، أرجوك».

لم يلب قلب الحطاب بتوسلاتها وأكد لها قائلاً :

- «لا يابومة... لا، كفاك توسلاً فلن أتركك إلا بعد أن أعرف سبب هروبك من الانسان»

كررت البومة توسلاتها :

- «يا للمصيبة ! ماذا جنيت بحقك لتقبض علي يارجل؟. اطلقني

بالله عليك. انا قانعة بالعيش هنا. بقي الحطاب على اصراره ..

واخيراً اضطرت البوم ان تعترف، وبدأت بسرد سبب هروبها من الانسان فقالت :

- «في سالف الدهر والزمان وكأي طير كان. مستقرة في الاماكن

القريبة من القرى والقصبات وكان يطيب لي كثيراً ان ارى

الانسان واجاوره ولكن بمرور الزمن اكتشفت ان الانسان بدأ

يفسه ويسبىء الى نفسه ولا يميز بين ما يضره ، وينفعه مما اثار

دهشتنا نحن معشر الحيوانات لدرجة كنا نخجل بدلاً عنه من

تصرفاته تلك البعيدة عن التعقل والتدبر. وهذا ما احزنني

وجعلني أفر من ديارهم والتجئ الى هذه الجبال النائية

والعيش بسلام واطمئنان في هذه الكهوف والشقوق التي

تراها، وهذا خير لي من رؤية الانسان المسيء لنفسه ولكي

لاحمل مزيداً من الهموم.

فكر الحطاب قليلاً ثم قال :

- «أسبب لامعقولية الانسان إذن التجأت الى هذه الجبال؟»

- «نعم أي والله والا لماذا سأعيش هنا؟»

- «يظهر انك غافلة عن التغييرات التي حدثت في الدنيا.»

- «قل لي ماهو الشيء الذي تغير وانا أجهله؟ فالذي أعرفه هو ان

الدنيا باقية كما كانت وكذلك الانسان لم يتغير.»

هز الحطاب رأسه ثم قال :

- «لا يابومتي.. لا.. انت مخطئة فالانسان لم يبق كسابق عهده

والحياة تغيرت ولم يبق في الدنيا من يسيء.»

لم تقتنع البومة بما قاله الحطاب فقالت بتحجب !

- «أهكذا اذن؟.. لم يبق في الدنيا مسيء!!»

- «أبدأ أبدأ.. قال الحطاب - وعليك ان تنهي زعلك وتخرجني من

هذه الشقوق وتأتين معي للاستقرار في طرف القرية.»

في هذه المرة ايضاً لم تصدق البومة كلام الحطاب فقالت

بتردد :

- «أأنت صادق في ما تقول أم انك تستهزأ بي؟. فانا لا اصدق

ان تكون الدنيا قد تطهرت من افعال الانسان المسيئة.»

- «أن ما قلته لك صحيحاً ولم اسخر، صدقيني بان لاوجود الآن

للمسيئين والمهملين ، تعالي معي الى قريتنا لترين بنفسك مدى

التقدم الحاصل نحو الافضل.

اقتنعت البومة بهذا القول ورفرفت بجناحها فرحة مستبشرة،

وقبلته من خده بمنقارها قائلة :

- عمر الله بيتك يارجل على هذه البشرية السعيدة لانني كما يبدو

كنت غافلة عما اصاب الدنيا من خير ولم اكن على بينة من امور

الدنيا، فطالما خلعت من المسيئين وعديمي الشعور بالمسؤولية

لم يبق اي مبرر لبقائي في هذه الاقاصي البعيدة وسأرافك

لاعيش بعد اليوم في اطراف القرى والقصبات لآكون قريبة من

الانسان الذي احبه.

وضع الحطاب البومة على ظهر حماره قائلاً : استريح هنا

ريثما انتهي من الاحتطاب، بعدها سنعود سوياً الى قريتنا ..

انتهى الحطاب من عمله ووضع البومة على حمل حماره وعاد

بها صوب القرية ، وكلاهما سعيد بالآخر. وكانت البومة في

قرارة نفسها تقول: سأتخلص من هذا البعد المزعج واستقر في

اطراف القرية لأرى الناس الطيبين.

وصلا الى نبع الماء القريب من القرية. شاهدا امرأة تملأ

جرتها. نظرت البومة اليها فرأت عليها ثوباً حريريّاً يلمع مع

الشمس، لكنها كانت حافية القدمين. ثم هبت ريح فرفعت ثوبها

الحريري فاذا بها دون اللبس الداخلي.

فقالت لها البومة :

- «لماذا انت هكذا أيتها المرأة؟»

- «لأن زوجي رجل فقير وليس بمقدوره تلبية طلباتي !»

حينئذ التفتت البوم الى الحطاب وقالت :

- «الم تقل لي بان الدنيا قد خلعت من قلبي الادراك وعديمي

التدبر؟ وما هي حال المرأة تكذب ادعائك فلولم تكن غبية

لابتاعت بثمن ثوبها هذا الحريري ثوباً من «الكتان» وبقية

اللوازم. أفليس هذا غباء منها وقلة ادراك؟. قالت هذا ثم طارت

نحو الجبل الذي جاءت منه ..

محمد بن علي الخطيب

موسيقى من اربيل

زبير بلال اسماعيل
اربيل في 1984/8/8

إرتباطها ، في بعض الحانها وانغامها وإصطلاحاتها الفنية وأسماء آلاتها بما كان عند الشعوب التي دخلت الإسلام . فالصلات الثقافية بدأت تتعاضد بين الشعوب الإسلامية . وقد وسعت موسيقى هذه الشعوب ناحية من نواحيها أو أثرت بمصطلحاتها ، ولكنها في الأخير دخلت أو ذابت فيها بالرغم من أنها كانت في سالف أيامها لها طابعها الخاص بها¹ .

وبذلك روعيت الأنغام الجديدة ، وتنوع الغناء ، وزاد ما كان عليه ، وظهرت أصوات جديدة ، وإستخدمت بعض الآلات . والموسيقى من الناحية العملية خاصة بالغناء وتعين صنوف الألحان في نغمها وإيقاعها² وبطبيعتها ، أو بالصناعة بواسطة الآلات ، والألحان تعينها النغمات وأحوالها ، وتدور هذه على الأصوات وتأثيرها في النفس بترتيب . والصوت يجري من الألحان مجرى الحروف من الكلمات . وبسائط الأصوات (17) نغمة وأدوارها (84)³ إشتقت الموسيقى من الشعر والغناء به ، أو أنها ذات علاقة بالتقاطيع الشعرية وأوزان العروض ونبراتها ، وتعد أصل الغناء ، أو أن الغناء ساق إلى تقطيع الشعر . والمشاهد إن الشعر والغناء باتصال غير منفك . وليس الغناء إلا إمتداد الأصوات وتلحينها من يوم بدأ الشعر ، وعرف البسيط منه ، ثم تعددت الأوزان وتكاملت فتبعها الغناء ، أو صار يتنوع في أصواته كذلك . ولم ندرك من قديمه (أي الشعر) إلا الرجز⁴ ، وما هو معروف بالحذاء . فتكاثرت بحور الشعر الواحد تلو

تجذب الموسيقى النفوس بانغامها ، وتسترعي الأسماع برنات أوتارها ، وجميل الحانها ، تشتاقتها النفوس ، وتعمل اليها بطبعها . وبعد التباعد عنها خروجاً بالنفس عما تنزع اليه . وإذا كانت قواعد الموسيقى ترمي إلى التدريب على الأخلاق الفاضلة والأرشاد إلى خير المطالب ، فإن الناس لا يسيرون على نهج بعينه وإنما إستغلوه للوجهة التهذيبيية وعكسها .

والموسيقى قديمة في البشر لا يدرك أولها ، وجدت من حين وجدوا ، تشير إلى قدمها قصص جاءت في التاريخ القديم . تورد كإسطر لللدلالة على هذا القدم . وتتفاوت الأمم في الأخذ بها بالنظر لحضارتها ورفاهها ورقه شعورها . ولاتخلو أمة منها ، وتعد من الفنون الجميلة . وأصل الموسيقى في العراق يرجع إلى عهد بعيد جداً ، قبل العصور الإسلامية بكثير . وإن الآثار المكتشفة تعين مالمسومريين والاكديين من موسيقى في العراق . ومن جملة المكتشفات القيثارة الذهبية وهي مصنوعة من الخشب المزين بالفسيفساء يزينها رأس ثور من الذهب ، عثر عليها في إحدى مقابر أور الملكية⁵ . ولاينكر إن لكل شعب تقاليد موسيقية . والغناء قديم ، لاتخلو أمة من الميل اليه ، وآلاته جاءت مصورة في الآثار القديمة ، وجد في العراق من حين وجدت حضارته⁶ ، وكان معروفاً عند العرب ، ولماظهر الإسلام إتصل بأمام عديدة ، فأقتبس المسلمون ضروب الغناء⁷ . وإذا دققنا النظر في الموسيقى العراقية عامة رأينا فيها مايشير إلى

الآخر ، فصار يتغنى بها تبعاً لما تغير به الشعر كما لحقت نغمات أو أصوات بامتداد أو قصر . وقال ابن خرداذبه (ت في حدود 300 هـ) في كتابه (في اللهو والملاهي) المفقود ، والذي نقل نبذة منه السعودي الى مروج الذهب : (ثم إتخذ الرعاة والاكراد نوعاً مما (6) يصفر به فكانت اغنامهم اذا تفرقوا صفروا . فاجتمعت) . مروج الذهب ، طبعة باريس ج 8 ص 84 - 89% ويبدو ان المقصود بهذه الآلة الموسيقية هو (الناي) . وكما ذكرنا فان كل امة لاتخلو من موسيقى خاصة بها ، ومع ذلك تتأثر بموسيقى الشعوب الأخرى عن طريق الاتصال بالفتوح والحضارة ، فيأخذ البعض الحاناً من الأمم الأخرى ، وتتنوع بذلك طرقهم في التجدد . وقد ولد الاتصال الحضاري ظهور عدد من الموسيقيين والمغنين من بلاد مختلفة ، تحركوا في إطار موسيقى واحد متناغم وصاغوا قوالب موسيقية مشتركة . وقد

لمعت في الموسيقى أسماء منسوبة الى مدن كردية ، كان عطاؤها إيجابياً وإضافة نوعية في الموسيقى . ومن هؤلاء صفى الدين الأرموي (نسبة الى مدينة أرمية) وهو عبد المؤمن بن يوسف بن فاخر . وكان موسيقاراً وشاعراً وأديباً . ولد صفى الدين في نحو سنة 613 هـ / 1216 م وتوفي ببغداد سنة 693 هـ واشتهر الأرموي في أول أمره بالخط والكتابة ، ثم لازمته مهمة الخط والانشاء حتى بعد إشتهاره كموسيقار . ومن مؤلفاته الموسيقية (كتاب الادوار) ويبحث في الانغام . ويعرف النغمة بأنها :

(صوت لاث زماناً ما على حد ما من الحدة والثقل ، محنون اليه بالطبع) . وله (الرسالة الشرفية في النسب التأليفية) وتبحث في تكون الصوت واهتزاز الاوتار في الآلات المصوتة ، ونسبة إرتفاع الأصوات الى أبعاد الأجسام المحدثة للصوت ، وتغير الصوت بتغير أطوال الاوتار في الآلات الموسيقية . وله أيضاً رسالة الإيقاع⁽⁷⁾ .

وكمال الدين أبو بكر التوريزي ؛ وكان متقناً للموسيقى علماً وعملاً ، مجيداً في صناعة الغناء ، لايجارى ولايبارى ، عاصر المغول . وهو الذي إستنبط هذا الغناء الذي يغنى به الى اليوم وسمي (البيشرون) ويعرف بـ (بيشرو) ؛ وهو انغام تطول على إمتداد بيت الشعر ، ويغنى فيه أيضاً كلام لايحصر بوزن أو قافية⁽⁸⁾ .

وجمال الدين الداسني (اليزيدي) ؛ وكان من أشهر المغنين وإسمه الكامل هو : عمر بن خضر بن جعفر زاده الكردي

الداسني ، جمال الدين أبو سعيد الشرفي . درس الموسيقى ببغداد . توفي في حدود 800 هـ / 1397 م . وكان والده قد إتصل بهولاكو ثم سخط عليه فقتله وباع أولاده فاشترى صاحب شرف الدين هارون الجويني⁽⁹⁾ (عمر) هذا وهو صغير جداً ، فاجتهد عمر حتى فاق في الغناء . وكان مجلس الجويني يغشاه من اهل الغناء كثير من المغنين والموسيقيين مثل عبد المؤمن ، والزين ابن البرهان الموصللي ، وحسن الناي وسعد الدين السليكو (السيلكو) والبدر الأربلي وأبو بكر التوريزي ، وكانوا كلهم أئمة في هذا الشأن .

إتصل الداسني بملوك ماردين وبصاحب حماة ، وانتهى الى مصر ، ثم أصيب في عينه في بعض الوقائع . فرتب له سلطان مصر مرتباً يقتات به ، وقنع بعد الخبز بالفتات . وللداسني كتاب إسمه : (الكنز المطلوب في علم الدوائر والضروب)⁽¹⁰⁾ .

والخواجه عبدالقادر المراغي (نسبة الى مراغة) أبو الفضائل كمال الدين . ولد سنة 754 هـ / 1354 . أدرك العهد الجلائري ثم عاش في كنف (آل تيمور) بعد سقوط الدولة الجلائرية في حدود 1410 م كان المراغي من اكابر أساتذة الموسيقى والعلم الرياضي . إستخرج الحاناً غريبة ، فكان أشهر الموسيقيين في عصره ، كاد يقارب في شهرته صفى الدين الأرموي . وبعد وفاة تيمور لنك لازم السلطان شاه رخ وبقي في خدمته الى سنة 838 هـ / 1434 م فحدث الطاعون في التأريخ المذكور فأصيب به وتوفى . له مؤلفات عديدة في الموسيقى منها : (جامع الالحان) و (كتاب الموسيقى) و (زبيدة الادوار) و (شرح الادوار) و (كنز الالحان في علم الادوار)⁽¹¹⁾ .

بدر الدين الأربلي : محمد بن علي الخطيب

هو بدر الدين أبو المعالي محمد بن علي الخطيب الشافعي ابن أحمد الأربلي ؛ كان من أساتذة الموسيقى وأكابر رجالها ، من أساتذة الداسني المتقدم ذكره على مانقله صاحب المسالك (ابن فضل الله العمري المتوفى سنة 749 هـ / 1348 م ولد بدر الدين سنة 696 هـ / 1287 م ، وكان ذكياً ، سريع الحفظ شرح الكافية⁽¹²⁾ ، وله حواش على الحاوي وعلى التسهيل ، وله نظم ونثر . ذهب الى مصر رسولاً من ملك الموصل فأقام بها خمسين يوماً ، ورجع فأخذ عنه أبو المعالي ابن رافع . ذكره في (ذيل تاريخ بغداد)⁽¹³⁾ وأثنى عليه ... وهو القائل :

وقد شاع عني حب ليلي واننى
و والله ما حبى لها جاز حده
كلفت بها شوقاً وهمت بها وجداً
ولكنها في حسنهما جازت الحدا

هذه الأرجوزة عشر على نسختها المخطوطة المسماة : (أرجوزة الأنغام) المؤرخة في 22 ذي القعدة سنة 1120 هـ / 1708 م ونشرت في مجلة المشرق باسم (جواهر النظام في معرفة الأنغام) والتسمية الأولى جاء في صلب المنظومة ، وكان صاحبها قد نظمها - كما مر - في سنة 729 هـ ، وكانت له المكانة المعروفة في هذا الفن ، جاء ذكره في نصوص تاريخية عديدة . وكانت نسخة مجلة المشرق منقولة من مخطوطة مؤرخة سنة 877 هـ / 1313 م وهناك وصفها ولم يقف الناشر على أحوال ناظمها وهو أبو عبد الله بدر الدين (وورد شمس الدين) محمد بن علي الخطيب الأربلي وهذه الأرجوزة . متن متين في هذه الصنعة (الموسيقى) ¹⁰¹ .

إن أرباب الموسيقى والغناء في زماننا لا يزالون يجرون على تلك الأنغام التي وردت في الأرجوزة مع إختلافات عرضية . ومن هنا تاتي الأهمية البالغة للأرجوزة التي عنيت الأنغام والألحان في تلك الفترة التاريخية . وإتماماً للفائدة لا بد من تعريف النغمة (جمعها أنغام) فنقول : هي الصوت الساذج الخالي من الحروف . وإصطلاحاً هي : الصوت المرتنم به . أو هي مجموعة من الدرجات الصوتية (نغمات) محصورة بين القرار والجواب حسب أحكام سلسلة من النسب طرفاها 1 و 2 ويدعى المقام ¹⁰² .

نماذج من الأرجوزة

ونحن نختم هذا البحث عن موسيقى أربيلي ، لا بد لنا أن نشير الى عظم دوره في تخليد الألحان أو الأنغام في منظومته الشعرية بأصولها وأسمائها وأبحر أنغامها وأدوارها . فيقول في معرفة أصول الأنغام :

وأعلم بأن الرست أصل الكلّ عنه تفرعت بحكم العقل
وأنه أول ماتفرعا عنه ثلاثة فصارت أربعا

الرست والعراق ثان تابع
وزروكند وأصبهان رابع

ويقول في ذكر أبحر الأنغام الاصولية الأربعة :

ثم لهم أبحر فالأول
وهي من السيكّا الى أن تنختم
كردانيا نهفت ثم الباقي
ذو خمسة معروفة تستعمل
بالهنجكا والأصبهان قد علم
كلّ له بحران باتفاق

وجاء ذكره مقروناً بحياة الداسني . ولم يتعرض البعض من المؤلفين كصاحب الدرر الكامنة ¹⁰³ لآثره في الموسيقى ، ومن مراجعة ترجمته نعلم : إنه أديب عالم ، عرف بأثره : (أرجوزة الأنغام) كان نظمها في سنة 729 هـ / 1329 وعنى بها عناية زائدة أبدع في صنعها ؛ قليلة اللفظ ، سهلة الاستظهار ، موجزة ، عدد أبياتها (101) . وكأنه أراد من هذه الأرجوزة أن تشيع الأنغام الموسيقية فأوجزها في هذه الأرجوزة .

وكانت الأنغام والألحان سابقاً تؤخذ من مؤلفات الصفي الأرموي ، أو بطريق التلقي العملي ، ومن أفواه الرجال فقرب الأربلي الأخذ ، وسهل الحفظ .

جمع الأربلي في الأرجوزة المهم من هذا الفن الملتبس . وهذه الأرجوزة نشرت باسم : (جواهر النظام في معرفة الأنغام) ¹⁰⁴ . وقيمة هذه الأرجوزة تعرف من إهتمام العلماء بها ، ومن شروحيها (بره الأسقام شرح قصيدة الأنغام) . قال في مقدمتها : (هذه كلمات جمعت على قصيدة الشيخ محمد بن علي الخطيب الأربلي التي ألفها في علم الأنغام) ¹⁰⁵ .

هذا وقد كان يتحاشى الكثيرون أن يدونوا عن الموسيقيين والمغنين ، فلا يذكرهم من كان متقناً لهذا الفن لأنهم كانوا يترفعون عن ذلك ، ولا يريدون أن يطرأوا به أحداً لأنه يحط من منزلته في نظرهم .. ولم يدروا أن هذا الفن يصلح ككثير من العلوم للخير والشر ، وللفائدة والضرر .. للآداب والخداعة ¹⁰⁶ ... وقد وصف بدر الدين الأربلي بـ سيد الجنكيين ، وچنك آله موسيقية بيدوانها : السنج وهي آلة وترية ومما نعرفه عن أواخر أيامه أنه كان عند الملك المظفر بماردين ، وقتله مجير الدين حنبرت أستاذ أرسلان الدوادار في 755 هـ / 1354 م والجدير بالذكر إن الملك المظفر كان من ملوك بني أرتق من السلاجقة ، وكان آخرهم الملك الصالح شهاب الدين الأرتقي الذي خضع لقرا يوسف زعيم قره قوينلو في حدود سنة 812 هـ . ¹⁰⁷ إن بدر الدين الأربلي عاش في أواخر عهد المغول وأدرك عهد الجلائريين ، كما يبدو لنا ذلك من تاريخ أرجوزة الأنغام وهي سنة 729 هـ / 1328 م .

ولم يسميا وبعض حقا للأصهبان آخرين مطلقا

ويذكر الأبحر الثمانية والمفرعة عن الأصول الأربعة فيقول :

ثم لكل نغمة فرعان
عن أول زنكلة عشاق
ثم لثالث بزرك راهوى
فصارت الأنغام اثني عشر

تفرعت عن أربع ثمان
للبوسليك والمأى العراق
عن رابع نوى حسيني قدروى
وإضطربوا في الوضع والذي أرى

ثم يستمر في ذكر الأوزان الستة وترتيب الأنغام الاثني عشر
وذكر الأنغام الزوائد وبيان تأثير الأنغام في الامزجة من
الأخلاق ، ثم يذكر وصية للمطرب وفي خاتمة الرسالة يقول :

صاحبها محمد نجل علي
يقول هذه غنية لمن عقل
وذاك في مرتداد الهجرية
وعدة المجموع في نظامي
وكملت (أرجوزة الأنغام)
ثم على خير الورى سلامي

ناظمها ابن الخطيب الأربلي
وقد نظمتها بيوم أو أقل
تسع وعشرون وسبع ميه
بيت ومائه مع الختام
والحمد لله على الأنعام
ماسرحت سائمة الأنعام

ويعتبر بدر الدين الأربلي أول من ذكر إن الـ (رست) هو أصل
المقامات والرست إصطلاحاً هو السلم الطبيعي للموسيقى
العربية وقاعدة السلالم الموسيقية العربية المستعملة في هذا
العصر . وقد سمي بالرست لانهم كانوا يبتدئون الديوان
الطبيعي المعروف بـ (المقامة المستقيمة) . ومقام الرست هو
أحد الأنغام التي تتفرع منها المقامات العراقية¹⁰

المصادر والهوامش

- 1- ليونارد ووي : وادي الراعيين : مهد الحضارة لعريب احمد عبدالباقي بغداد
مكتبة المثنى ص 29 - 30
- 2- صموئيل كريمير : الواح سومر : ترجمة طه بلقر . مؤسسة فرانكلين : أول اغنية
في الحب ص 363 - 369
- 3- عباس العزاوي : الموسيقى العراقية في عهد المغول والتركمان بغداد 1951 ص
74

4- المصدر السابق ص 51

5- الإيقاع : المقصود به : إعتبار زمن الصوت

6- المصدر السابق ص 16

7- الرجز : هو أقرب الأبحر الشعرية من النثر . والشعراء اجازوا تغير قافياتهم
بيت من ابیات الرجز . لكنه يعوض عن ذلك بالتصريح (أي المطابقة بين
الشطرين) أنظر التفاصيل في ميزان الذهب في صناعة شعر العرب للسيد احمد
الهائسي بغداد 1979 ص 62 - 66

8- د . عادل البكري : صلى الدين الأرسوى . بغداد وزارة الثقافة والاعلام
1978 ص 29 - 33 و ص 73 - 87

9- عباس العزاوي : الموسيقى العراقية في أيام المغول والتركمان بغداد 1951 ص
39 - 41

10- الجويني : شرف الدين ابن الصالح شمس الدين محمد الجويني . الذي تولى
الحكم ببغداد سنة 682 هـ . بعد عمه الصالح علاء الدين وكان شرف الدين قد
حكم العراق فترة من الزمن حتى تولى السلطان أرغون المغولي العرش فلقى
على اسرة الجويني وامر بقتل شرف الدين في سنة 685 هـ / 1286 م . انظر :
عباس العزاوي : تاريخ العراق بين إحتلالين (1 / 362 و 338)

11- عباس العزاوي : الموسيقى العراقية ص 46 - 48 . والسليكو وأصلها :
البوسليك : أحد الانوار او المقامات ودور البوسليك هو نفس مقام اللامي
الحالي .

12- المصدر السابق ص 55 - 60

13- الكافية : كتاب في النحو لأبي عمر وعثمان بن عمر المشهور بابن الحلجب
الكردي الملكي المتوفى سنة 546 هـ .

14- ذيل تاريخ بغداد هو : (المختار المذيل به على تاريخ ابن النجار) انتخبه التقى
الفاي . طبعه عباس العزاوي ببغداد سنة 1936 باسم : (منتخب المختار في
علماء بغداد) .

15- الدرر الكامنة لابن حجر العسقلاني (ت 852 هـ) طبعة حيدر آباد 1348 هـ
(57/4)

16- نشرت بهذا الاسم في مجلة المشرق البيروتية سنة 1913 (ج 12 ص 695) من
قبل الأب شيخو اليسوعي .

17- فهرس خزانة برلين عدد 5515 ص 62

18- العزاوي : الموسيقى العراقية ص 37 - 39

19- التاريخ الغبائي : تحقيق طارق نافع الحمداني بغداد 1975 ص 241

20- العزاوي : المصدر السابق ص 104 / 105

21- الحاج هاشم محمد الرجيب : المقام العراقي بغداد 1963 ص 14 - 15

22- ولعل الصواب (في مرداد) وهو إسم شهر .

23- الحاج هاشم الرجيب : المصدر السابق ص 168 .

الوثيقة

دراسة تحليلية لدوافعها ونتائجها

د. كمال مظهر احمد

جامعة بغداد

جانب عدد من العوامل الاخرى، التناقض الذي بدأت بواكيره تظهر في الريف العراقي منذ اواخر القرن التاسع عشر. وتحول تفاقم الاستغلال الاقطاعي في ظروف الحرب العالمية الثانية الى عامل اضافي لتعميق شقة الخلاف النسبي بين قطبي المجتمع الريفي، مما ساعد على حدوث بعض التبلور في وعي الفلاحين الذين بدأوا يتحولون الى عامل ايجابي مدرك، نوعا ما، لواقع البلاد السياسي. وقد ترك ذلك، دون ريب، قدرا من الاثر على طبيعة التحرك السياسي العراقي في المرحلة التاريخية الجديدة التي ارتبطت بدايتها بنهاية الحرب العالمية الثانية.

الا ان التغييرات التي جرت في المدينة العراقية كانت ذات مردود اعمق من ذلك. فان عملية نمو الصناعة الوطنية، التي بدأت بصورة ملحوظة بعد انتهاء الحرب العالمية الاولى، دخلت في سنوات الحرب العالمية الثانية وجراء انقطاع البلاد الى حد كبير عن الاسواق الرأسمالية، مرحلة جديدة لم تختف مقوماتها الاساسية مع انتهاء الحرب. ولقد ساعد ذلك على تكامل عناصر

تاريخ العراق المعاصر سجل شرف مليء ببطولات وتضحيات خيرة ابناء شعبه العريق". وانتفاضة كانون الثاني عام 1948 صفحة مشرقة مهمة في هذا السجل الخالد، مليئة بالدروس والعبر التاريخية التي نحن اليوم بأمس الحاجة الى درسها، وتفهم ابعادها الحقيقية، وتقويم نتائجها تقويما موضوعيا. تميزت «انتفاضة كانون» عن جميع الانتفاضات والحركات التي سبقتها على صعيد العراق بعدد من الخصائص المهمة كانت بالاساس انعكاسا طبيعيا للتغيرات الكبيرة التي حدثت في البنية الاجتماعية والاقتصادية للبلاد في السنوات التي سبقتها، والتي تركت آثارا ملحوظة على تناسب القوى الطبقية في مجمل حركة التحرر الوطني للشعب العراقي. فقبل الحرب بمدة طويلة دخل الاقطاع كنظام اجتماعي واقتصادي سائد مرحلة الانحلال، فتحول الى عائق رئيس امام تطور وسائل الانتاج والتقدم الطبيعي لمختلف مرافق الحياة الاقتصادية والاجتماعية والسياسية. ولكن مع ذلك، وبدوافع محددة، حاول المستعمرون الاحتفاظ بأسس هذا النظام، وتقوية سلطانه. عمق ذلك، الى

الوطني للشعوب النامية . وبالنسبة للشعوب المتكونة من عدد من القوميات يكتسب تحول الطبقة العاملة الى «طبقة لذاتها» أهمية أكبر، لأنه يتحول الى عامل مساعد له شأنه في التخفيف عن التناقضات القومية مع نتائجها السلبية، على الاقل بين الفئات المُستَغَلَّة في المجتمع المعني فيما لو توفرت لها قيادة واعية .

وهكذا عندما وضعت الحرب العالمية الثانية اوزارها كان تناسب القوى الجديد في الداخل قد وضع المجتمع العراقي بأسره على عتبة تغييرات مهمة وتحول التناسب الجديد للقوى على الصعيد العالمي، خصوصا في الشرقين الأدنى والوسطى، والذي نجم بالاساس عن انهيار المانيا النازية، الى عامل خارجي مساعد لتهيئة الظروف اللازمة للتغيير المتوقع . فاضطرت الفئات الحاكمة في العراق، شأنها في ذلك شأن الاوساط الحاكمة في العديد من اقطار المنطقة، الى الخضوع للامر الواقع، والتراجع قليلا امام مطالب الشعب الملحة، خاصة ما كان يتعلق منها بالحياة الديمقراطية . ففي 23 شباط عام 1946 عهد تأليف اول وزارة بعد الحرب الى توفيق السويدي، والتي اشترك فيها اثنان من العناصر الوطنية هما سعد صالح، الذي عهدت اليه وزارة الداخلية، وعبد الوهاب محمود، الذي عهدت اليه وزارة المالية³⁵ . تعهدت الوزارة الجديدة في برنامجها الذي نشر أوائل آذار 1946، تنفيذ عدد من مطالب الشعب السياسية والاقتصادية الملحة، مثل تعديل المعاهدة البريطانية - العراقية بشكل يتفق مع والتغييرات الجارية على الصعيد العالمي، وميثاق هيئة الامم المتحدة، والقيام بعدد من الاصلاحات الديمقراطية الضرورية، وتوزيع الاراضي على الفلاحين، وغير ذلك من المطالب³⁶ . وفعلا اتخذت وزارة السويدي في الشهر نفسه عددا من الاجراءات المهمة، من قبيل الغاء الاحكام العرفية التي عانت منها البلاد الامرين منذ اعلانها في مطلع صيف 1941، كما الغيت الرقابة المفروضة على الصحف والمطبوعات وغيرها .

وهكذا تبين ان العراق مقبل، بفضل قواه الوطنية، على تثبيت اتجاه جديد في سياسته الداخلية والخارجية، في وقت كان المستعمرون البريطانيون يريدون تحويله نهائيا الى قاعدة انطلاق ثابتة لتعزيز موقعهم في الشرق الاوسط بأسره، لذا كانوا يراقبون، مع الرجعية المحلية، التحولات الجارية في حياته السياسية بحذر كبير، واضعين نصب اعينهم الضرورة القصوى لوضع حد لها بأسرع ما يمكن .

وجود البورجوازية الوطنية كقوة خاصة لها مصالحها الاقتصادية والاجتماعية المشتركة التي كانت تصطدم باستمرار بعلاقات الانتاج القائمة في البناء التحتي، وبالقوانين واسلوب الحكم القائم في البناء الفوقي . فكان حدوث اي تغيير فيهما يتفق مع مصالحها كليا، لذا بدأت تركز جانبا كبيرا من جهودها وامكاناتها لهذا الغرض بالذات، الامر الذي ترك، بدوره أثارا ملموسة على الاحداث الجارية فوق مسرح العراق السياسي .

رافق نمو البورجوازية الوطنية تطور كمي، ونوعي اعمق، وأسرع بالنسبة للطبقة العاملة العراقية . اما التطور الكمي للطبقة العاملة فإنه لم ينجم عن التطور النسبي للصناعة الوطنية وحده . فقد بلغ عدد العاملين في القواعد البريطانية وحدها خلال سنوات الحرب حوالي 70 الف شخص، اي ما يعادل 35% تقريبا من مجموع العاملين في ميدان الانتاج الصناعي يومذاك³⁷، كما ارتفع بالتدريج عدد عمال شركات النفط الاجنبية العاملة في البلاد .

ولكن حدث التطور الاكبر في المرحلة الجديدة بالنسبة للطبقة العاملة في اسلوب تفكيرها السياسي - فانها، شأنها شأن الطبقات العاملة الاخرى، كانت في المراحل الاولى من تكوينها مجرد «طبقة في ذاتها»، اي انها كانت مجرد كائن عضوي في المجتمع لا يعي واقعه ووزنه الحقيقي، ودوره في التغيير، فاستطاعت الطبقات والفئات الوطنية الاخرى استغلال ذلك الواقع في خضم نشاطها السياسي، اذ حولت افراد هذه الطبقة، ولسنوات عديدة، الى مجرد قوة احتياطية في صراعها المستمر ضد الفئات الحاكمة التي حاولت حتى هي الاستفادة من واقع العمال آنذاك . فعلى سبيل المثال قام رئيس الوزراء الاسبق جعفر العسكري في نهاية العقد الثالث وبداية العقد الرابع بـ «تمثيل» العمال العراقيين اكثر من مرة في «منظمة العمل الدولية»، التابعة لعصبة الامم³⁸ .

ولكن سرعان ما تغير هذا الامر بأن تحولت الطبقة العاملة العراقية من مجرد «طبقة في ذاتها» الى «طبقة لذاتها»³⁹ . ولقد ظهرت نتائج هذا التحول النوعي المهم في سنوات الحرب العالمية الثانية في سلسلة من الاضرابات العمالية، ومن ثم بصورة اعمق في اضراب عمال نفط كركوك⁴⁰ عشية انتفاضة كانون .

يترك هذا التحول المهم، عادة، وفي كل مكان، أثارا ملموسة على حياة المجتمع السياسية، وقبل كل شيء على حركة التحرر

أمر إعفاء وزارة توفيق السويدي التي لم يمض على تأليفها أكثر من ثلاثة أشهر. وبعد يومين جرى تأليف الوزارة الجديدة برئاسة أرشد العمري الذي كان يعتبر من أكره السياسة لدى العراقيين.

جاء تأليف الوزارة العمري بمثابة أول خطوة جديّة في سياق الهجمة الرجعية الجديدة. فلم تمض على تأليف الوزارة الجديدة أكثر من أربعة أسابيع عندما فتحت الشرطة النار على مظاهرة جماهيرية في بغداد، قتل جراحاً خمسة أشخاص، وجرح عدد أكبر. وبعد أيام قليلة وقعت مجزرة كاورباغي الدموية التي تحولت إلى نموذج نادر في التاريخ لتخاذل الأوساط الحاكمة في الاقطار التابعة أمام الاحتكارات الأجنبية.

لم تكن هذه الضربات سوى أجزاء من مخطط شامل مدروس يستهدف، كما قلنا، ربط العراق أكثر حتى من السابق بعجلة الاستعمار لتحويله إلى قاعدة رئيسة لضرب الزخم العارم لحركة التحرر الوطني لشعوب المنطقة. وكان ذلك يتطلب فرض معاهدة جديدة اعتبرتها الأوساط المعنية ضرورة ملء الثغرات الموجودة في معاهدة 1930 والتي تبينت بصورة واضحة أيام الحرب البريطانية - العراقية في أيار عام 1941، معاهدة تأخذ بنودها بنظر الاعتبار تناسب القوى الجديد على الصعيد العالمي. وجاء تأليف نوري السعيد لوزارته التاسعة في تشرين الثاني عام 1946 بمثابة خطوة مهمة جديدة ضمن سلسلة الخطوات الضرورية لتهيئة الجو الملائم لعقد المعاهدة المطلوبة التي عهدت مهمة تنفيذ مراحلها الأخيرة، لاعتبارات خاصة، للوزارة التي ألفها صالح جبر في آذار 1947.

بدأت المفاوضات المباشرة لعقد المعاهدة الجديدة بين الجانبين العراقي والبريطاني بصورة سرية منذ تشرين الثاني من السنة نفسها، وقد استمرت لمدة أسبوعين تقريباً. وبعد شهر من ذلك أعلنت لأول مرة عن نية الحكومة العراقية عقد معاهدة ثنائية جديدة مع بريطانيا، وذلك عندما أذيعت في الرابع من كانون الثاني عام 1948 أسماء أعضاء الوفد الرسمي للتفاوض مع الجانب البريطاني حول هذا الموضوع. ضم الوفد رئيس الوزراء صالح جبر، ورئيس مجلس الأعيان نوري السعيد، ووزير الخارجية فاضل الجمالي، ووزير الدفاع شاكراً الوادي، مع عدد آخر من كبار المسؤولين. وبعد «مفاوضات ودية» جرى التوقيع على المعاهدة الجديدة في ميناء بورتسموث يوم الخامس عشر من

سهل واقع الوضع السياسي والاجتماعي السائد في تلك الفترة الحرجة من تاريخ البلاد، وخصوصاً العلاقات القائمة بين مختلف القوى الوطنية، سهل إلى حد كبير تنفيذ المهمة الملقاة على عاتق الرجعية المحلية. فإن أي تغيير جذري ناضج في أي مجتمع متعدد القوميات لا بد من أن يستند، قبل كل شيء، إلى قاعدة صلبة أساسها وحدة وطنية متينة مبنية على أسس موضوعية. ولكن نتيجة لسياسة المستعمرين «البعيدة النظر» لم تتوفر في عراق ما بعد الحرب مباشرة مثل هذه الوحدة التي لم تدرك معظم القوى الوطنية بعد أهميتها كما يجب. ففي الوقت الذي حرم الشعب الكردي بدهاء من مزاوله أبسط حقوقه السياسية المشروعة، مثل تأسيس حزب خاص به، أو إصدار صحيفة سياسية بلغته القومية، نرى أن أيّاً من الأحزاب السياسية المجازة لم يول لا في برنامجها الخاص، ولا في عمله اليومي، المسألة الكردية أقل ما تستحق من عناية واهتمام، مع أنها فرضت نفسها بقوة على الساحة السياسية منذ عشرات السنين. فقد أهمل «حزب الأحرار»، الذي كان يعتبر رئيسه سعد صالح من القادة البارزين المعادين للاستعمار، الشعب الكردي في برنامجها كلياً، فيما اعتبره «حزب الاستقلال» عائقاً أمام تحقيق الوحدة العربية¹⁰.

إن مثل هذا الموقف قد حال دون توفر الشروط الضرورية لتمكين هذه الأحزاب من إقامة قاعدة لها بين الجماهير الكردية، مما ترك، دون شك، أثراً سلبياً على وزنها ونشاطها السياسي في البلاد. ومن جهة أخرى لم تكن العلاقات القائمة بين مختلف القوى والفئات الوطنية بأحسن من ذلك. فلم تول بعض الجهات الوطنية، مثلاً، موضوع غلق الحزبين المعارضين «الشعب» و«الاتحاد الوطني» ما يستحق من اهتمام، متجاهلة أن ذلك لم يكن سوى مجرد خطوة تمهيدية لتوجيه ضربات مشابهة لها هي، ولجمل المكتسبات الديمقراطية الجديدة. والآنكى من ذلك كان حرمان بعض القوى الوطنية من ممارسة النشاط السياسي العلني أمراً طبيعياً، بل ومستساغاً في نظر الأطراف نفسها، فيما كان من شأن ذلك إضعاف جبهة القوى الديمقراطية بوجه أعدائها المتمرسين الذين استغلوا كل ذلك، مع جميع الثغرات الأخرى، من أجل الانقضاض بسرعة على المكتسبات الأولية التي نالها الشعب بفضل نضاله المرير. فمن أجل التخلص على الأقل من الوزيرين الوطنيين دبّرت الرجعية في 30 أيار عام 1946

كانون الثاني، فدخلت التاريخ بأسم «معاهدة بورتسموث» .
منحت المعاهدة الجديدة البريطانيين كل ما كانوا يريدونه
من العراق³⁰ . ففي الوقت الذي كان يحق لهم بموجب معاهدة عام
1930 جلب قواتهم الى العراق فقط في حالة نشوب الحرب، اعطتهم
بنود «معاهدة بورتسموث» هذا الحق حتى في حالة التهديد
بالحرب، اي عمليا في اي وقت يرتأيه البريطانيون . وفي الواقع
حولت بنود بورتسموث، وملحقاتها العراق الى مستعمرة بريطانية
في ثوب جديد .

اثار نبدأ عقد «معاهدة بورتسموث» الشعب العراقي بصورة
لم يسبق لها مثيل، فشملت المظاهرات الجماهيرية، والاضرابات
العمالية والطلابية بغداد، ومعظم المدن الاخرى، والتي تحولت
بسرعة الى انتفاضة عامة حددت القوى الوطنية مطالبها
الرئيسية بالغاء المعاهدة، واسقاط وزارة صالح جبر، واجراء
انتخابات حرة ووضع حد للغلاء الفاحش، واطلاق سراح
السجناء السياسيين، واشاعة الحريات الديمقراطية في مجالات
الحياة كافة .

زاد من ثائرة الجماهير الموقف المتعنت الذي اتخذته
السلطات الحاكمة ازاء هذه المطالب، ومحاولاتها المستميتة
لقمع انتفاضتها التي تطورت بسرعة، خصوصا إثر فتح النار
على المتظاهرين في العاصمة بغداد اكثر من مرة، وسقوط العديد
من الشهداء هناك . فاضطر رئيس الوزراء الى ان يعود بنفسه
يوم 26 كانون الثاني، وقد تعهد للوصي على العرش بأن يعيد
الامور الى «مجراها الطبيعي» في غضون 24 ساعة فقط... وفعلا
انه اوعز الى المسؤولين بقمع المظاهرات بأي ثمن كان، فوقعت في
اليوم التالي مجزرة بشرية في بغداد بلغت حصيلتها 20 شهيدا،
وعشرات الجرحى . ولكن مع ذلك صممت الجماهير على المضي في
مقاومتها، فهاجم المتظاهرون بنائية جريدة «تايمس العراقية»،
والمركز الثقافي البريطاني، واشعلوا النيران فيهما، كما فرضوا
سيطرتهم على معظم شوارع العاصمة . وشهدت المدن الاخرى
احداثا مشابهة، مما وضع مجمل نظام الحكم القائم امام خطر
جدي لم يجابه ما يوازيه في الزخم سابقا، فاضطر، رغم معارضة
نوري السعيد، الخضوع للامر الواقع والتراجع امام مطالب
الشعب، لا سيما بعد ان بدأت بوادر التفكك تدب في جبهة القوى
اليمينية، فقد استقال في اليوم نفسه وزير المالية والشؤون
الاجتماعية، وكذلك رئيس مجلس النواب مع 20 عضوا من

اعضائه، كان اربعة منهم من النواب الاكراد هم بابا علي الشيخ
محمود وانور جميل عن السليمانية، ومحمد النقيب عن اربيل،
ومصلح النقشبندي عن الموصل . فأذاع عبدالاله في الليل بنفسه
نبا استقالة وزارة صالح جبر .

كان ذلك اول انتصار كبير لانتفاضة كانون استقبل بحرارة
في جميع انحاء العراق . الا ان القوى الوطنية، والجماهير
الشعبية كانت مصممة على تحقيق المطالب المطروحة الاخرى،
وفي مقدمتها الغاء «معاهدة بورتسموث» رسميا، فاستطاعت في
اليوم التالي فرض ارادتها مرة اخرى عندما اجبرت البلاط على
التراجع عن فكرة اناطة مهمة تاليف الوزارة الجديدة الى ارشد
العمري، فألف محمد الصدر يوم 29 كانون الثاني مجلس وزراء
جديد، ضم الى جانب اكثرية يمينية، اثنين من السياسة
المعروفين بمواقفهم المعادية للاستعمار البريطاني، هما محمد
رضا الشيبيني ومحمد مهدي كبه رئيس «حزب الاستقلال» . اما
«حزب الاحرار» فقد رفض الاشتراك في الوزارة الجديدة التي
اعلنت في الثالث من شباط عن الغاء «معاهدة بورتسموث» .

هكذا تراجع اليمين العراقي، اضطرارا، خطوة الى الوراء .
لكن سرعان ما بينت الاحداث انها كانت خطوة مدروسة من كل
جوانبها، استوجبته ضرورات محددة، خصوصا حاجة اليمين
نفسه الى خلق جو يستطيع في ظله اعادة تنظيم صفوفه . وفعلا
تمكن اليمين من استغلال الظروف والثغرات بذكاء، فاستعاد
اولا مواقفه بسرعة غير متوقعة، ومن ثم باشر الهجوم بضرورة
على المكتسبات الاولية التي فرضها الشعب بنضاله الشاق ايام
كانون الدامية . فبدأت وزارة الصدر تتصل بالتدريج من
تعهداتها، اذ رفضت السماح، مثلا، لحزب «الشعب» ان يزاو
النشاط السياسي . وفي الوقت الذي استجابت، بعد تردد، لرغبة
الجماهير بحل المجلس النيابي في 22 شباط، في الوقت نفسه لم
تضمن اجراء انتخابات حرة بعيدة عن التدخل ووجهت أيضا
ضربات قوية للعمال، كما حدث بالنسبة لعمال السكك في اربيل،
ومسيرة عمال النفط في حديثة . الا ان هذه المواقف، وغيرها، لم
تكن كافية في نظر الرجعية العراقية التي ارادت استعادة جميع
مواقعها المفقودة، وتوجيه ضربة قاضية الى القوى الوطنية،
فاستغلت الحرب الفلسطينية لتحقيق مآربها، خاصة بعد
استقالة وزارة محمد الصدر وتاليف مزاحم الهاجهمي للوزارة
الجديدة في 26 تموز عام 1948 .

فشلت «انتفاضة كانون» الجماهيرية في تحقيق العديد من اهدافها، الا انها تحفل، مع ذلك، مكانة جد بارزة لا في تاريخ العراق المعاصر حسب، بل وحتى بالنسبة للعديد من اقطار الشرقين الادنى والاوسط. فان فشل البريطانيين في فرض معاهدة جديدة على الشعب العراقي كان بمثابة ضربة وجهت لجمل سياستهم الخارجية الجديدة بالنسبة لدول المنطقة، ذلك لانهم كانوا ينوون جعل «معاهدة بورتسموث» نموذجا لتنظيم علاقاتهم مع تلك الدول. لذا وجدت «انتفاضة كانون»، او ما يعرف بالوثبة عادة، صدق واسعا لها بين شعوب المنطقة، خاصة في المشرق العربي. ففي ايام الانتفاضة شهدت مصر وسوريا ولبنان مظاهرات تأييد كبرى للشعب العراقي.

أتت «انتفاضة كانون» بنتائج اكبر بالنسبة للداخل، وبصورة خاصة فيما يتعلق باسلوب تفكير الجماهير الشعبية السياسي، ونضالها التحرري الذي دخل من يومه مرحلة جديدة مهمة من مراحل تطوره بأن اتخذ له اثناء الانتفاضة، وبعدها، طابعا اجتماعيا موحدا. فلم يسبق في تاريخ العراق المعاصر ان اشتركت في حركة منظمة واحدة، وفي آن واحد، وفي مختلف مناطق البلاد بمدنها واريافها الى حد ما، وعن وعي متكامل نسبيا، مئات الالوف من ابناء الشعب⁽¹⁰⁾. ان ذلك يعتبر مؤشرا واضحا لبروز وحدة في التفكير السياسي لابناء الشعب تجاه اهم قضايا الوطن المصيرية في ظروف التبعية. ولقد انعكس ذلك ايضا في ظاهرة اجتماعية، سياسية مهمة اخرى ذات مردود ملموس بالنسبة لجمل النضال التحرري للشعب العراقي، وهي تحول شعار النضال العربي - الكردي المشترك ضد الاستعمار الى واقع منظم لأول مرة ايام الانتفاضة. ففي ايام «انتفاضة كانون»، الحاسمة انعكست وحدة النضال في العمل والهدف الموحد على صعيد العراق بأسره، مما اعطى الانتفاضة قوة اكبر، ومضمونا اعمق، ونتائج اهم من جميع الحركات التي سبقتها، وجاء بمثابة دليل على افلاس ايديولوجية «القومية الاقطاعية» الضيقة، خصوصا في حركة التحرر الوطني للشعب الكردي، وعلى احتلال القوى الاجتماعية الجديدة النامية، وافكارها السياسية للمكانة اللانقطة بها في تلك الحركة. ولا ريب ان اجمل صور النضال المشترك ايام الوثبة قد انعكست، الى جانب الدماء التي اختلطت في شوارع بغداد، كذلك في الوفود الكردية الكثيرة التي توالى في شباط 1948 على العاصمة بغداد من

مختلف مناطق كردستان، والتي تعهدت على ثرى الشهداء، وبين الوف مؤلفة من جماهير المستقبلين، المضي جنبا الى جنب مع الاشقاء العرب نحو تحقيق جميع اماني الشعبين المشتركة. ومما له مغزاه ان مجلة «كلاويژ» المعروفة كتبت ايام الانتفاضة ما نصه بهذا الصدد:

«ادت الاحداث والوقائع الاخيرة... الى ان تمد

الاخوة ووحدة النضال جناحها الذهبي فوق

اديم العراق الكبير»⁽¹¹⁾.

ومن المهم ايضا ان نشير الى ان بعض المصادر في الخارج قد اشارت فيما بعد الى حقيقة ان النضال العربي - الكردي المشترك قد تحول الى اساس رصين لما حققته «انتفاضة كانون» من مكاسب واهداف⁽¹²⁾.

ان تحول النضال المشترك من مجرد شعارات ودعوات الى واقع ملموس كان يعني تحول مجمل النضال التحرري للشعب العراقي نحو مسار جديد طالما حاول المستعمرون حرقه عنه، لانهم كانوا يريدون للعراق وحدة «وطنية» فوقية، مصطنعة، يستطيعون دائما التغلغل من خلالها. ولهذا السبب بالذات بدأوا، بعد «انتفاضة كانون»، يولون إثارة النعرات القومية والطائفية في البلاد اهتماما اكبر من السابق. وقد ورد ذلك بصورة صريحة في توصية خاصة اصدرها «الانتلجنس سيرفس» الى عملائه في العراق⁽¹³⁾، كما نشط عملاء شركات النفط بالاتجاه نفسه لا سيما لان مهمة النضال المشترك تعدت ايام الانتفاضة، وبعدها، العرب والاكرد لتشمل ابناء جميع الاقليات والطوائف دون استثناء.

ساعدت نتائج النضال المشترك الملموسة ايام الانتفاضة على بلورة الوعي السياسي لدى فئات وطنية معينة تجاه المسألة القومية، الامر الذي انعكست آثاره في الاحداث اللاحقة على مسرح العراق السياسي. فقد انتبهت الجماهير العربية الى الواقع المؤلم للشعب الكردي، فتبنت اوساط واسعة منها مطالبه القومية المشروعة. ففي ايام الوثبة نفسها رفع المتظاهرون في بغداد شعار اطلاق سراح المعتقلين السياسيين الاكرد⁽¹⁴⁾.

جسدت «انتفاضة كانون» حقيقة اجتماعية، سياسية مهمة اخرى، وساعدت احداث الانتفاضة نفسها على تعميق واقعها، ونتائجها، وهي تحول المدينة الى المركز الاساس للنضال الوطني، التحرري للشعب العراقي، وتحول الريف الى مجرد تابع سياسي

لها، بمعنى ان «المدينة بدأت تجر وراءها القرية»، الموضوعه المهمة التي تأتي دائما على رأس مؤشرات نضوج حركة التحرر الوطني لأي شعب كان. فهي تشير من الناحية السياسية الى ابتعاد الاقطاع، كطبقة، عن الحركة نهائيا، ومن الناحية الاقتصادية تدل على انتهاء عملية تكون الاقتصاد المشترك والسوق الموحدة، الامر الذي يحمل في طياته آثارا سياسية واجتماعية بعيدة المدى.

ساعدت الظاهرة الاخيرة على نمو الوعي لدى الفلاحين الذين اتخذ نضالهم جراه ابعادا ومهمات جديدة في إطار الاتجاه السياسي الاجتماعي العام، فتحولوا بذلك الى قوة اساسية وايجابية لحركة التحرر الوطني للشعب العراقي في مرحلتها الجديدة. ومن الجدير بالذكر ان العملية هذه وجدت لها التعبير الواضح ايام «انتفاضة كانون»، وعلى الاخص في الحركة الفلاحية التي اتبعتها مباشرة في منطقة عربت القريبة من مدينة السليمانية. ففي ايلول عام 1948 قام عدد كبير من فلاحي منطقة عربت الزراعية بحركة منظمة رفعوا خلالها، فضلا عن مطالبهم الاقتصادية الخاصة والمتعلقة اساسا بالاستغلال الاقطاعي، عددا من شعارات الوثبة السياسية، من قبيل الغاء معاهدة عام 1930، وسحب القوات الاجنبية من ارض العراق، واطلاق سراح المعتقلين السياسيين.

جاء الصدى العميق لهذه الحركة النوعية الجديدة بين سكان المدن بمثابة دليل مادي آخر من الفترة نفسها بين التفاعل العضوي بين نضال المدنيين والريفيين. ففي بغداد، مثلا، حدثت مظاهرة تأييد لفلاحي عربت رفعت خلالها الشعارات والمطالب السياسية نفسها¹⁰⁸. ولقد ادرك اليمين العراقي مدى خطورة مثل هذا التفاعل بين نضال جماهير المدن والارياف، فحاول، ولكن عبثا، وضع حد للظاهرة الجديدة التي تكاملت جميع عناصر وجودها وتطورها. فضرب اليمين بشدة المتظاهرين في بغداد، والفلاحين في عربت في آن واحد. وقد جرح في بغداد وحدها 88 شخصا، واعتقل اكثر من 250 آخرين¹⁰⁹.

كان نزول المرأة العراقية في المدينة الى سوح النضال السياسي والاجتماعي على نطاق واسع، ومنظم، وادراكها لدورها في المجتمع، واحدا من خصائص الوثبة. وجاء الامر ايضا، نتيجة طبيعية لانتقال ثقل الحركة الوطنية العراقية الى المدينة. ومما يجدر ذكره بهذا الخصوص ان احد معاصري الوثبة أشار

بصورة خاصة الى الدور الفعال للمرأة الكردية في مظاهرات بغداد الجماهيرية¹¹⁰. ولكن الامر تعدى نطاق العاصمة، فقد نزلت المرأة الكردية الى ميدان النضال كقوة فاعلة في مدن كردستان ذاتها ايضا.

بينت احداث الوثبة، وخصوصا انقراض الرجعية السريع على مكتسباتها، مدى اهمية جبهة القوى الوطنية لردع قوى الردة، ولضمان انتصارات الجماهير وتطويرها. ففي ايام الانتفاضة نفسها خلقت الظروف المستجدة، والاضطراب المحدقة جبهة عفوية بين جميع القوى المعادية للاستعمار، والتي لعبت الدور الاساس في واد «معاهدة بورتسموث». ولكن تمكنت القوى المعادية من ان تحول دون تطوير تلك الجبهة الى عمل منظم ثابت، مع ذلك ادركت بعض القوى اهمية الجبهة في ايام الوثبة، فعقدت ميثاقا خاصا فيما بينها لتنسيق نشاطها السياسي في البداية، والذي ساعد¹¹¹ ما، على انضاج فكرة اقامة جبهة وطنية في البلاد فيما بعد.

لم يقتصر استخلاص الدروس والعبر من تجربة كانون الكبرى على القوة الوطنية وحدها، بل حاولت الرجعية بدورها الاستفادة منها لتبني سياسة جديدة في ضوء استنتاجاتها منها. فقبل كل شيء اقتنعت القوى الرجعية بتداعي السياسة الكولونيالية الكلاسيكية بالنسبة للعراق، فبدأت تجري تغييرات هامة في تكتيكها اليومي، مع الحفاظ على استراتيجيتها السابقة. فمن هنا يمكن القول ان عناصر سياسة الاستعمار الجديد «استعمار بدون مستعمرات» بدأت تظهر في العراق، وبصورة مباشرة بعد الوثبة. فلم يحاول المستعمرون مرة اخرى فرض معاهدة مشابهة لمعاهدة بورتسموث على الشعب العراقي، بل كرسوا جهودهم لتحويل العراق الى محرك اساس في الظاهر لعقد ائتلاف ثنائية وجماعية لمجابهة «الخطر الاحمر» المزعوم، تبقى ابوابها مفتوحة امام الدول الاخرى، كما حدث بالنسبة لحلف بغداد الذي دخلته بريطانيا بعد ابرامه من قبل عدد من دول المنطقة نفسها.

من المظاهر المهمة الاخرى للتحويل في سياسة المستعمرين البريطانيين تجاه العراق بعد الوثبة انهم بدأوا يأخذون بنظر الاعتبار التغيير الذي طرأ في تناسب القوى الطبقيية داخل المجتمع العراقي، فقد ادركوا عدم جدوى الاعتماد على الاقطاعيين ورجالهم المعروفين وحدهم، لذا حاولوا خلق كادر

جديد لهم في صفوف القوى النامية للتغلغل بواسطته الى قلب المعارضة بهدف التأثير بصورة أو بأخرى على المواقف السياسية لاجنحتها المختلفة. ومما له مغزاه بهذا الخصوص ان الاستاذ محمد مهدي كبة اشار في مذكراته صراحة الى محاولات الرجعية للتأثير على «حزب الاستقلال» بغرض صرفه عن واجباته الاساسية، وتحويله الى «مخرب قطه»، كما اورد حرفيا، لتحقيق مآربها هي⁽¹⁾.

الا ان الوعي السياسي لدى الشعب العراقي، الذي طورته احداث الوثبة الى حد كبير، فوّت على المستعمرين فرصة عرقلة مسيرته بواسطة اساليبهم السياسية الجديدة. ان انتصار الجماهير بفرض ارادتها في الغاء «معاهدة بورتسموث» زادها ثقة بامكاناتها وقدراتها الخلاقة في انطلاقتها الكبرى لتحرير بلادها من رجس المستعمرين، فاذا كان الشعب العراقي قد احتاج الى 28 عاما بعد «ثورة العشرين» للقيام بحركة جماهيرية اخرى مشابهة لها من حيث منطلقاتها الاساسية، وزخمها الكبير، فانه لم يحتج، بعد تجارب الوثبة، الى اكثر من اربع سنوات لتسديد ضربته التالية⁽²⁾، والى اكثر من عشر سنوات للقضاء نهائيا على النظام الملكي شبه الاقطاعي⁽³⁾.

الهوامش:

(1) نشر اصل المقال بمناسبة الذكرى الثالثة والعشرين لانتفاضة كانون الثاني 1948 في جريدة «التأخي» (27 كانون الثاني 1971)، ونظرا لأهمية الموضوع ارتأينا نشره ثانية مع اجراء بعض التغيير عليه، وازضافة حقائق جديدة اليه.

(2) راجع:

"Kingdom of Iraq", by a Committee of Officials, Baltimore, 1948, P. 108

انظر كذلك: «الشرارة»، العدد الثامن، حزيران 1944، ص 2.

(3) للتفصيل حول الموضوع راجع: د. كمال مظهر احمد، الطبقة العاملة العراقية. التكون وابدائيات التحرك، بيروت، 1981.

(4) «طبقة في الذات» و«طبقة للذات» مصطلحان علميان يستخدمان عادة لتحديد مدى تطور الطبقة العاملة الفكرية. فكل طبقة عاملة تكون في بداية تكونها، وعلى مدى سنوات طويلة، متفرقة في صفوفها، لا تربطها رابطة فكرية موحدة، ولا تدرك واجباتها السياسية والاجتماعية، وتفترق الى نظرة موحدة صائبة تجاه الراسمال والراسمالية كنظام سياسي

واجتماعي واقتصادي، ويتخذ نضالها، عادة شكلا عفويا غير منظم، وغالبا ما تنحصر قيادة ذلك النضال في البلدان المستعمرة وشبه المستعمرة والنامية خصوصا، بأيدي طبقات وفئات وطنية اخرى، وهي بهذا تكون في هذه المرحلة مجرد «طبقة في ذاتها». ولكن بعد تحول كل هذه الامور بالتدريج الى نقيضها، وخاصة بعد ان يبدأ العمال بادراك المهتمات الاجتماعية والسياسية الملقاة على عاتقهم، حينذاك فقط تتحول طبقتهم الى «طبقة لذاتها».

(5) المقصود هو اضراب عمال نפט كركوك سنة 1946، والذي يعرف بـ «حركة گاويرباغي».

(6) عبدالرزاق الحسني، تأريخ الوزارات العراقية، الجزء السابع الطبعة الثالثة، صيدا، 1988، ص 5-6.

(7) عن نص المنهاج راجع ص 7-9 من المصدر نفسه.

(8) راجع: محمد مهدي كبة، مذكراتي في صميم الاحداث (1918-1958)، بيروت، 1965، ص 199.

(9) راجع نص المعاهدة والوثائق الاخرى المتعلقة بها في الجزء السابع من «تأريخ الوزارات العراقية» (الطبعة الثالثة، ص 210-276).

(10) تقدر بعض المصادر الاجنبية عدد المشتركين في الانتفاضة بأكثر من 300 الف شخص (راجع على سبيل المثال «العراق المعاصر»، تأليف مجموعة مؤلفين باللغة الروسية، موسكو، 1966، ص 158).

(11) «دكة لاويز»، بغداد، العدد الثالث، السنة التاسعة، آذار 1948، ص 13.

(12) راجع على سبيل المثال:

«الاخبار» بيروت، 9 شباط 1964.

(13) راجع مجلة «الغد»، شباط 1964، ص 12-13.

(14) راجع:

S. H. Longrigg, Iraq 1900 to 1950. A political, social, and economic history, London, 1953, P. 346.

(15) راجع:

«صوت الاهالي»، بغداد، 19 ايلول 1948.

(16) راجع:

عبدالرزاق الحسني، تأريخ الوزارات العراقية، الطبعة الثالثة، الجزء الثامن، ص 14.

(17) نوري عبدالرزاق حسين، تيارات سياسية في الحركة الوطنية العراقية، القاهرة، بلا، ص 62.

(18) محمد مهدي كبة، مذكراتي في صميم الاحداث، ص 217-218.

(19) القصد انتفاضة عام 1952.

(20) القصد ثورة 14 تموز 1958.

التاريخ

تأليف الاستاذ الدكتور كمال مظهر احمد
مراجعة الدكتور عبد الجبار قادر غفور

اكون قد وفقت في عرض افكار المؤلف الفاضل بصورة دقيقة .
خصص استاذنا الجليل الفصل الاول من كتابه والمعنون
«بعض الملاحظات حول التاريخ» للاجابة على بعض الاسئلة التي
اثارها المؤرخون باستمرار كل من زاويته او منطلقاته الخاصة .
وهكذا كانت تساؤلات استاذنا ما هو التاريخ؟ هل التاريخ يعيد
نفسه؟ ما هي عجلة التاريخ؟ من هو صاحب التاريخ؟ ما هي
مراحل التاريخ، وما هو حكم التاريخ وما دور الزعيم في التاريخ؟
واستظهار لدور الشخصيات البارزة في التاريخ من قبيل نابليون
ومحمد علي الكبير وجمال الدين الافغاني، تاليران وميرابو،
ستيغان زيفايغ وماري انطوانيت، كريستوف كولومبس، تحية
الى علي كمال، لويس الرابع عشر، متحف اللوفر ومرة اخرى
الكرد ومذابح الارمن .

يتحدث استاذنا في هذا الفصل من مؤلفه عن التاريخ
فيسميه «علم العلوم» وهو على حد قوله «كجملح الطعام بالنسبة
للعلوم . حيث انه لا يوجد علم بدون تاريخ خاص به كتاريخ
الطبيعة وتاريخ الطب، تاريخ الاقتصاد، تاريخ اللغة، تاريخ
الادب، تاريخ علم الفضاء، التاريخ العسكري، تاريخ الرياضة،
تاريخ الكيمياء والفيزياء وتاريخ الفن وغيره كثير . ولكن الاعم
من كل ذلك - والحديث مايزال للاستاذ الدكتور كمال مظهر -
«هو تاريخ الحياة الذي يشمل كل العلوم والاحداث اليومية
والتغييرات في المجتمع . لا اعتقد بأن هناك متنورا اصيلا او
مسؤولا ناجحا استطاع اهمال التاريخ في عمله . ان دروس
التاريخ لمن يود الاستفادة كبيرة وكبيرة جدا . الخلود الحقيقي
لدى التاريخ» .

التفاته اخرى جديرة بالتأمل عندما استشهد المؤلف بتقويم
المؤرخ الكردي المعروف شرف خان البدليسي للتاريخ حيث قال
عنه «لدى كل اولئك النابهين وذوو النظر البعيد واصحاب الرأي
والفكر يعد فن التاريخ فوق كل الفنون» .

ويذكر المؤلف بأن علم التاريخ ككل العلوم له تاريخه
الخاص الذي يبدأ بظهور الانسان، لذلك كان تاريخ علم التاريخ
اوسع من تاريخ العلوم الاخرى .

وفي الصفحات الاخرى من هذا الفصل يورد المؤلف
الفاضل مجموعة من الملاحظات القيمة حول التاريخ، وهي
ملاحظات تعتبر خلاصة تجربة غنية بالقراءات التاريخية
والبحث العلمي في التاريخ وتدريس التاريخ والتعمق فيه لذلك

صدر للاستاذ الدكتور كمال مظهر احمد كتاب «التاريخ،
دراسة موجزة لعلم التاريخ والكرد والتاريخ» باللغة الكردية عام
1983، والكتاب مطبوع في مطابع دار آفاق عربية . والمؤلف مؤرخ
«معروف على نطاق واسع بمؤلفاته العلمية القيمة ودراساته
الجادة الرصينة في التاريخ الحديث .

لفتة كريمة من استاذنا الفاضل عندما اهدى جهده القيم
هذا الى ذكرى المؤرخين الاكبراد شرف خان البدليسي وملا
محمود البايدي ومحمد أمين زكي باعتبارهم من الرواد الاوائل
في كتابة التاريخ الكردي .

ويهدف المؤلف من تأليف هذا السفر الرائع والذي هو جهد
سنوات من العمل والمتابعة القاء الاضواء على تدوين التاريخ
الكردي ودعوة المثقفين والمهتمين بالتاريخ لادلاء دلوهم في هذا
المجال .

ولما كان الكتاب قد وضع اصلا باللغة الكردية وبالنظر
لاهميته وقيمه العلمية كان لابد من تعريف القارئ والباحث
العربي به ولأجل ذلك كانت هذه المراجعة الشاملة التي امل أن

فهي جديرة بوقفة تأمل أيضا لأنها بالرغم من كونها مركزة ومكثفة لكنها تثير فكر القارئ وتجعله يعيد النظر في كثير من تصوراته حول التاريخ والمؤرخين والتدوين التاريخي .

ولعل من أبرز الملاحظات التي يمكن ان نشير لها في هذه المراجعة ما يأتي :

1 - قول المؤلف بأن الغاية الاساسية من التاريخ إظهار الاحداث المختلفة في حياة البشر بصورة شاملة او جزئية حسب المراحل التاريخية او قسم منها ، كذلك تحديد العامل المحرك لها وتقييم خصوصية التطورات التي مرت عليها مع استنباط الدروس منها او بكلمة اخرى أن التاريخ عبارة عن «كشف كافة التطورات الحاصلة في الطبيعة والمجتمع» . ان التاريخ «يتحدث عن ماضي الانسان والتطورات الحاصلة في المجتمعات الانسانية بكل جوانب الحياة فيها بصورة مترابطة او منفصلة من أجل فهم الحاضر وتحديد ملامح التطور اللاحق» .

2 - تأكيد المؤلف ان تجارب مئات الالاف من سني عمر الانسان تؤكد بأن المجتمع يتغير ويتطور بموجب نظام خاص ، وهذا النظام يتأثر بمجموعة من الظواهر المهمة المرتبطة بعضها ببعض كالوضع الاقتصادي والبيئة والموقع الجغرافي والعادات والتقاليد والمستوى الثقافي ومؤسسات الدولة وعدد السكان ... ومن الجدير بالذكر ان المؤلف لا يحصر نفسه في عامل من هذه العوامل كما يفعل الكثير من دارسي التاريخ وهو بذلك يؤكد الحقيقة العلمية بأن هذه العوامل مجتمعة تتفاعل في إنضاج الحدث التاريخي دون أن يعني ذلك عدم الاقرار بوجود عوامل اساسية وأخرى ثانوية .

3 - يذكر المؤلف ان الدراسات التاريخية تتناول التاريخ في إطاره العام كسلسلة مترابطة الحلقات تكون في النهاية دراسة لتاريخ العالم ، غير ان التعمق في حلقة من حلقات هذه السلسلة لا يؤثر في وحدة التاريخ الانساني ، بل بالعكس يساعد في فهم احسن للجوانب الخاصة من التاريخ ومؤلفه في النهاية روافد تصب جميعا في المجرى العام للتاريخ .

4 - ينتقد المؤلف الذين يشككون في الحقيقة التاريخية لاعتبارات تتعلق بانطباعاتهم عن ان الحقائق التاريخية عرضة للتشويه بواسطة اصحاب السلطة والشوكة . ويضيف المؤلف ان هؤلاء يتناسون ان التاريخ الحقيقي يلفظ الشعوذة والتلفيق من بين سطورهم ويستدل على رايه بمثال من التاريخ جدير بالتأمل

وهو ان نابليون سأل حاشيته يوما عندما وصله خبر وفاة أحد جنرالاته : ماذا كانت كلمات الجنرال الاخيرة؟ فكان الجواب : ان الجنرال كان ينازع الموت بصرخات الالم حتى لفظ انفاسه . عند ذلك توجه نابليون بكلامه الى احد مساعديه قائلا : اكتبوا ان الجنرال صرخ قبل وفاته : عاش قائد الجيش نابليون العظيم ! - يعقب المؤلف على هذا المثال الطريف فيقول : لقد استطاع نابليون أن يملئ هذه الكلمات على مساعديه ولكنه لم يستطع أن يجعل تلك الكلمات حقيقة تاريخية معترف بها .

ويشير المؤلف ان اختلاف تقييم الاحداث التاريخية من لدن المؤرخين يؤلف سببا آخرًا للتشكيك في الحقيقة التاريخية ويورد مثلا على ذلك حول اختلاف المؤرخين في تقييم مؤسسة الفروسية في اوربا في العصور الوسطى . فقد اوصلها البعض الى عنان السماء بينما انتقص البعض الآخر منها حتى اوصلها الى الدرك الاسفل . وهنا يعلق المؤلف على ذلك قائلا : ان كلا الرايين صحيح اذا أخذنا بنظر الاعتبار ظروف الزمان والمكان . ففي المرحلة الاولى من تطور مؤسسة الفروسية وعندما كان الفرسان يمدون يد العون للناس لعبت المؤسسة دورا ايجابيا في المجتمع ، اما في المرحلة الثانية وحين أصبح الفرسان سوطا مسلطا على الفقراء وعبئا ثقيلا على كاهل السكان مارست المؤسسة دورا سلبيا في المجتمع . هكذا اذن يصل المؤلف الى ان تقويم الظاهرة التاريخية ينبغي أن يقوم على اعتبارات ظروف الزمان والمكان كأساس لا بد منه للوصول الى الحقيقة التاريخية .

5 - هل يعيد التاريخ نفسه؟ نقطة اخرى من النقاط المثيرة التي يناقشها المؤلف ويقدم لنا فكرة جميلة حولها . فهو بدءً ينقل وجهة نظر كبار الفلاسفة الماديين في القرن التاسع عشر الذين أكدوا على ان هناك علما واحدا وهو علم التاريخ ويتكون من فرعين : تاريخ الانسان وتاريخ الطبيعة . ويقصدون بالاول جوانب علم التاريخ التي يشكل الانسان المادة الرئيسة فيها كالاقتصاد والاجتماع والتاريخ .. الخ ، اما الثاني فهي جوانب علم التاريخ التي تشكل الطبيعة المادة الرئيسة فيها كالكيمياء والفيزياء والبيولوجيا .. الخ ، وعلى هذا الاساس فإن التاريخ من أجل ان يكون علما ينبغي ان تعيد احداثه نفسها باعتبارها الخاصية الملازمة للعلوم دائما . ويمضي المؤلف محلا هذه القضية قائلا : ان اتحاد ذرتين من الهيدروجين مع ذرة من الاوكسجين ينتج ماء في كل زمان مكان . وهذا قطعاً لا يمكن ان يكون مدخلا صحيحا

في التعامل مع مفردات التاريخ او احداثه لان مادة التاريخ هو الانسان بأحاسيسه ومشاعره وهو يخضع لمؤثرات عديدة تدفعه باتجاه اليمين او الشمال . واذا لم يكن بوسع علماء الطبيعة ان يخضعوا تجاربهم الى نتائج متطابقة مائة في المائة عند اختلاف المكان فهل بالامكان لمفردات التاريخ ان تعطي نتائج متماثلة؟ الجواب كلا بطبيعة الحال . وعلى الرغم من ذلك فالمؤلف يقرب أن العديد من الاحداث التاريخية يعيد نفسها ولكن في إطار محدود . ففي كل زمان ومكان ينجم عن الظلم والطغيان انتفاضات عامة ، والثورات البورجوازية في اوربا بين القرنين السادس عشر والتاسع عشر تتشابه في كثير من الواجه ، ففي هولندا او انكلترا او فرنسا او غيرها من الدول الاوربية في تلك الفترة كان الظلم وانحلال العلاقات الاقطاعية وظهور الطبقات الجديدة ونمو الوعي لدى الجماهير والوضع الاقتصادي المتردي وعدد آخر من العوامل المتشابهة اسبابا مشتركة لتلك الثورات . وان هذه الثورات ادت الى سلسلة من التغييرات المتشابهة في تلك الدول الاوربية كاقامة الانظمة البورجوازية وتحرير الفلاحين من الاضطهاد وانحلال الاقطاع وتنمية مستلزمات التطور الصناعي وتثبيت المؤسسات الديمقراطية الجديدة وغيرها من التغييرات . كما ان التاريخ قد يعيد نفسه في زمان ومكان مختلفين فموقف الاوساط الحاكمة في اوربا في القرن الخامس عشر والامبراطورية العثمانية في القرنين السادس عشر والسابع عشر من الطباغة كان واحدا واعتبرت في كلا المكانين من عمل الشيطان كما ان الاوساط الحاكمة فيهما ارتطموا بصخرة التطور والتقدم ووقفوا عاجزين لا يستطيعون ان يفعلوا شيئا تجاه هذا الاختراع العظيم .

واخيرا فان المؤلف الفاضل لا ينسى ان بلغت النظر الى مسألة مهمة الا وهي التطور الدائم باعتبارها الخاصية الاساسية للعلم . فالتطور الذي يشهده علم الكيمياء اليوم ليس بنفس الدرجة من التطور في القرن الماضي ولن يكون في نفس المستوى الذي هو عليه اليوم بعد قرن من الزمان . ان هذا القانون ينطبق على التاريخ كذلك فهو ، في حركة دائمة الى الامام . 6 - ان التاريخ شأنه شأن العلوم الاخرى لا يتطور في اتجاه واحد حسب ، بل ان احداثه تتفاعل بعضها ببعض ، ويرى المؤلف ان تفاعلات الاحداث التاريخية نوعان : تفاعلات عمودية واخرى افقية .

ان التفاعلات العمودية هي التي تجري داخل المجتمع ، اما التفاعلات الافقية فهي التي تربط بين الاحداث التاريخية للمجتمعات المختلفة . ويمكن الاشارة الى ثورة 14 تموز 1958 كمثال للتفاعلات العمودية حيث ان الاحداث والتطورات التي سبقت هذه الثورة ابتداء من ثورة العشرين والانتفاضات اللاحقة خلقت الاجواء لقيام هذه الثورة . كما يمكن الاشارة الى الثورة الفرنسية باعتبارها مثال للتفاعلات الافقية حيث ان سور الصين العظيم وكل قلاع العالم الحصينة لم تستطع حجب شعاع الثورة القادمة من باريس .

ويؤكد مؤرخنا الجليل ان التفاعلات العمودية هي التفاعلات الاكثر اهمية وبدونها يصعب على التفاعلات الافقية ان تفعل فعلها . ومن هذا المنطلق لا يعترف علم التاريخ كما يقول المؤلف بتصدير واستيراد الثورات .

7 - وليس في وسع فرد واحد ان يدفع عجلة التاريخ العظيمة الى الامام . نقطة اخرى يثيرها المؤلف ويوقف عندها ليقول ان الشعب هو صاحب التاريخ وان اعباء الحوادث تقع على اكتاف الجماهير والزعيم بدون الجماهير لا يستطيع ان يفعل شيئا . والحق فانه لا يوجد شخص لا يتفق مع الرأي القائل ان نابليون كان رجلا موهوبا وقائدا شجاعا ، اولا يعترف ان محمد علي الكبير كان حاكما نشطا ومتمكنا ، ولكن ماذا كان بإمكان نابليون او محمد علي بكل امكانياتهما وسلطاتهما ان يفعلوا لوحدهما في الصحراء الافريقية الكبرى او على قمة ايفرست . وتوكيدا لرأيه يضيف المؤلف ان سدنة الجوامع وزعماء عشائر الفرات الاوسط حملوا راية ثورة العشرين ولكن الـ (8550) من شهداء الثورة كانوا من الفلاحين وابناء القرى . ولم تكن تضحية هؤلاء بأرواحهم دليلا على تنفيذهم لأوامر زعمائهم حسب ، بل كان حملهم للسلاح بدون شك لانهم كانوا يعانون من ظلم واستبداد الانكليز كما ان الضرائب والاتاوات كانت سببا لحالة الغليان لدى اكثرية الشعب العراقي .

ويستدرك المؤلف بعد ذلك فيؤكد ان رأيه لا يعني ان الفرد لا دور له في التاريخ ، بل ان القائد والزعيم النابه والشجاع والبعيد النظر يستطيع ان يلعب دورا كبيرا ويتوقف الامر قبل كل شيء على مدى استيعاب مهام العصر . فالزعيم الذي يعرف المطلوب ويقدر مكانم النصر من المؤكد قادر على ان يلعب دورا جيدا وبارزا .

8 - ويتطرق المؤلف أيضا الى المراحل التاريخية والاختلافات الناجمة عن تصديد ابعادها الزمنية . وفي ذلك يقول أن من المؤرخين من يعتمد الاحداث الكبرى لتحديد فاصل بين مرحلتين تاريخيتين ، كما أن هناك من ينظر الى المسألة من زاوية طبيعة المجتمع وعلاقاته الداخلية .

ويعتقد المؤلفون ان تقسيم التاريخ الى مراحل حسب طبيعة المجتمع هو الصيغة الصحيحة والعلمية من أجل تجاوز التداخل بين المراحل التاريخية المختلفة ، ويورد مثلا حول اكتشاف كريستوف كولومبس لامريكا في 12 تشرين الاول 1492 م والذي يعتبره الكثيرون نهاية للعصور الوسطى وبداية للعصر الحديث ويتساءل (كم هو الفرق بين اليوم الحادي عشر والثاني عشر من تشرين الاول سنة 1492 م لكي يكون اليوم الحادي عشر ضمن مرحلة العصور الوسطى واليوم الثاني عشر ضمن مرحلة العصر الحديث؟) .

وحول الموضوع نفسه يشير المؤلف الى حادثة سقوط روما والتي تعتبر مهمة جدا بالنسبة لأوربا الغربية ثم يتساءل قائلا : لماذا يجب ان يكون سقوط روما بالنسبة لي أيضا نهاية العصر القديم في حين ان اجدادي لم يسمعوها اسم روما ولم يعرفوا شيئا عن حادثة سقوطها ؟

9 - ولعل من اخطر القضايا التي ناقشها المؤلف هي مسألة حكم التاريخ فيقول عنه أنه يجب أن يكون اعظم درس لبني الانسان لأنه يعبر بالضبط عن رأي الشعب وحكمه . لا يستطيع احد أن يخدع التاريخ الى ما لا نهاية . ولتفسير هذا الرأي يورد مثالين عن شخصيتين من عصر الثورة الفرنسية ننقل ما ذكره عن احدهما وهو ميرابو . يقول المؤلف ان ميرابو هو الذي لقبته الجماهير بـ «خطيب الثورة» فهو الذي رد على مندوب لويس السادس عشر عندما طلب من اعضاء مجلس الطبقات الانفضاض والذهاب الى بيوتهم خاطبه قائلا :

«اذهب وقل لسيدك اننا اجتمعنا هنا بارادة الشعب ولن نبرح اماكننا الا على اسنة الحراب» ، وقد شيعته جماهير باريس في الثاني من نيسان عام 1791 الى مقبرة العظماء «هانتيون» تشبيعا يليق بالعظماء . ان ميرابو هذا هو نفسه الذي قامت نفس الجماهير بعد عام ونيف من ذلك التاريخ بنبش قبره وحرق جثته وأخذ رماده الى مقبرة اللصوص في سان مارسو بالقرب من باريس بعدما اكتشف انه كان عميلا للويس السادس عشر منذ

نيسان 1790 حين داهمت الجماهير في 10 آب 1792 القصر الملكي ووقعت في قبضتها الوثائق السرية المحفوظة في القصر المذكور . 10 - ويؤكد المؤلف الى ان من الواجب على المؤرخ ان يكون محايدا قدر المستطاع في كتاباته وتقييماته للاحداث لكي يستطيع ان يكتشف الحقيقة كما هي ، او على الاقل لكي يقترب منها قدر المستطاع . ان انحياز المؤرخ لا يمكن اخفائه والتستر عليه ، وهذا الانحياز مضر وغير نافع . غير ان المؤلف لا ينسى حقيقة ان المؤرخ انسان لا يستطيع ان يتجرد من الشعور الوطني او القومي او الديني او حتى الاقليمي احيانا ، ولكنه لا يحق له ان يدرس الحقيقة من أجل ذلك كما فعل الشاعر والكاتب المعروف ستيفان زيفايغ في كتابه «ماري انطوانيت» ، الذي حاول عن طريق تجميل صورة ملكة فرنسا تبرير جهود الرجعية الاوربية لقبور الثورة الفرنسية .

11 - وأخيرا يرى المؤلف ان التاريخ ليس علما جامدا او جافا ، فالنتائج التاريخية شأنه شأن النتاج الادبي ليس للمختصين حسب بل لجمهرة القراء . لذلك يجب ان يكون أسلوب كتابته سهلا ومحبيبا للنفس ويستطيع المؤرخ الاستعانة بالادب والاساطير والحكم في تزوين كتاباته وفي ذلك يورد المؤلف امثلة عديدة عن الجوانب المثيرة في حياة لويس الرابع عشر الذي حكم فرنسا مدة (72) عاما . كما ان الاستعانة بأراء شكسبير في دراسة تاريخ انكلترا وآراء بلزاك في دراسة تاريخ فرنسا وروايات الكسي تولستوي في دراسة تاريخ روسيا تعطي لدراسات المؤرخين وكتاباتهم نكهة خاصة وتضيف لها معلومات عنها .

أما الفصل الثاني «تاريخ علم التاريخ» فقد خصص لتتبع تطور دراسة التاريخ منذ القديم وحتى الوقت الحاضر ، يبين المؤلف في المبحث الاول من هذا الفصل اهمية الاساطير والادب الشعبي والملاحم في الكشف عن مراحل مهمة في التاريخ الانساني في العصور القديمة ، فيتحدث عن ملحمة كلكامش وملحمتي الالياذة والاوديسة المنسوبتين لهوميروس والملاحم الهندية رامايانا ومهابهارات واسطورة اطلانطس كما يشير الى آراء كونفوشيوس ثم يتحدث عن لوحة نرام سين في قرداغ وجدارية بهستون . ويتحدث اخيرا عن المؤرخين الاوائل مثل هيرودوت وفوكيديت وهوليبيي وزينفون وبلوتارخ وغيرهم .

أما المبحث الثاني فخصصه المؤلف للتاريخ في عهد الاقطاع وعصر النهضة الاوربية . أشار بدءا الى ان التاريخ في عصر

مؤسسات الدولة . ثم يتحدث المؤلف عن دور العالم الايطالي فيكو في دفع المعرفة التاريخية الى الامام لاعتقاده بإمكانية تقييم التاريخ الانساني بمقاييس التحليل العلمي ومحاولته تشخيص العوامل المحركة للتاريخ في ضوء تحليل العادات والتقاليد والانظمة السياسية والاديان للشعوب في العصور القديمة والوسيطه ونتائج القيمة القائلة ان تاريخ الانسان يتحرك بفعل مجموعة من القوانين الغير قابلة للنقض .

ومن الجدير بالذكر ان نظرية فيكو في «الدورة التاريخية» لاتزال مقبولة لدى عدد كبير من مؤرخي اوربا . فعند فيكو التاريخ عبارة عن اربعة عهود الاول ، «العهد البدائي او الوحشي» والذي لم يتكون التاريخ فيه ، والثاني «عصر الالهة» والثالث «عصر الابطال» والرابع «عصر الانسان» وبعد قطع هذه المراحل يدخل المجتمع مرحلة الانحلال والزوال ويبدأ مرة اخرى من جديد .

وقد صور المؤرخون ممن جاؤا بعد فيكو تلك النظرية الى نظرية اخرى مماثلة تقسم التاريخ الى اربعة ادوار هي : الطفولة والشباب والشيخوخة والموت وسموا هذه النظرية بالدورة الحضارية .

والمسألة الجديرة بالذكر في هذه النظريات هي انها اعطت المبادرة بيد الانسان الفرد والذي رفع شأنه متنوروا القرن الثامن عشر كبرا . فقد أكد كروتويوس المذكور اعلاه على حقوق الانسان الطبيعية وعلى ان المجتمع قام لحماية وادارة مصالح الجميع ، لذلك لا يجوز ان يتناول احد على حرية وممتلكات شخص آخر او جماعة اخرى .

وقد تطور هذا الاتجاه في القرن الثامن على يدجان جاك روسو وفولتير وكانت وغيرهم ممن اعتقدوا انه لا يمكن توضيح العلاقة بين الاشياء والاحداث الا بواسطة العقل والشعور وان كل شيء خاضع للعقل الذي اذا ما تربى بصورة جيدة فإنه سوف يتجه نحو الخير دائما . فبالعقل وقوانين الطبيعة يتقدم التاريخ الى الامام . وكان المفكر الفرنسي جان انطوان كوندراسيه ممن أكدوا هذا الاتجاه في مؤلفه «لوحة تاريخية لتقدم العقل البشري» . وترسخت في هذه الفترة وحدة التاريخ الانساني حيث ظهر ذلك بوضوح في مؤلفات فولتير .

وكان المتنورون يهتمون كثيرا بالمصادر التاريخية ويؤكدون على تعدد اسباب تطور المجتمع . وكذلك على اهمية الموقع الجغرافي كما فعل مونتسكيو . واستخدم المتنورون ايضا علم التاريخ لتقويض المفاهيم الاقطاعية المتخلفة وهدم المؤسسات

الاقطاع اصابه التراجع شأنه شأن جميع نواحي الحياة ، لان الجماهير والمجتمع حسب رأي مؤرخي الاقطاع والكنيسة لم تكن وراء التطور ، وانما كانت اسباب التطور تعزى الى قوى خفية لا دور للناس فيها . ويبرز المؤلف دور ابن خلدون الكبير في انتزاع هذه الصورة من التاريخ . ومع ذلك برز في اوربا في عصر الاقطاع عدد من المؤرخين مثل او غسطين والمؤرخ الالماني اوتوفون فريزينغ .

واصاب علم التاريخ تطور كبير في عصر النهضة على ايدي لورينزو فالو وميكيافلي وكويجارديني وبروني وبودين ، حيث يعتبر كشف لورينزو فالو لزيغ «هبة قسطنطين» عملا عظيما وبداية للنقد التاريخي . وقد قسم التاريخ في هذا العصر ولأول مرة الى مراحل القديم والوسيط والحديث . وتجاوز مؤرخو عصر النهضة الصيغة القديمة في كتابة التاريخ والتي كانت تعني بتاريخ الامراء والحكام والمدن فظهرت لأول مرة كتابة التاريخ القومي . كما كان لاختراع الطباعة دور عظيم في تطور علم التاريخ .

ولكن بالرغم من الانجازات الكبيرة التي حققها علم التاريخ في عصر النهضة يرى المؤلف انه لا يمكن القول ان التاريخ حقق الصيغة العلمية المطلقة ، لان المؤرخين لم يكن في امكانهم ادراك كل الحقيقة ، فاستيعابها لم يكن امرا سهلا في ذلك العصر .

ثم يتحدث المؤلف عن محاولة الكنيسة لاحتواء مظاهر النهضة ونتائجها بعد ان فشلت في مواجهتها وذلك للابقاء على البقية الباقية من هبة الكنيسة ورجالها .

وفي المبحث الثالث يتحدث المؤلف عن علم التاريخ في عهد الثورات البورجوازية الكبرى . ان التاريخ الذي فتحت له النهضة مجالات واسعة أخذ يتقدم ويحرز نجاحات مهمة ويخطو خطوات واسعة الى الامام الى ان استطاع ان يأخذ اطاره العلمي الصحيح في عهد الثورات البورجوازية الكبرى ، حيث أخذ المؤرخه يحاولون ربط التغييرات التي تحدث داخل المجتمع بقوانين الطبيعة . ويضرب المؤلف امثلة عديدة على ذلك منها رأي الفيلسوف الانكليزي توماس هوبز الذي أكد بأن الدولة من صنع الانسان وليس من صنع قوى غيبية كما كان الملوك والمقربين منهم يصورونها . كما سادت النظرة الانسانية المعرفة التاريخية وفي ذلك يقول المؤلف ان العالم الهولندي كروتويوس مؤسس علم العلاقات الدولية أكد على ان المجتمع قائم على اساس التعاقد الاجتماعي الذي تحكمه المصلحة حيث تهيأ المجال لقيام

الاقطاعية وقطع الشعرة الاخيرة بين التاريخ والكنيسة . وكان المؤرخ الانكليزي ادوارد كيبون من أشهر ممثلي هذا الاتجاه الذي أكد ان الكنيسة تقضي على الشعور الوطني لدى الانسان . ووجد اتجاه مؤرخي عصر التنوير الاصداء لدى عدد من مؤرخي القرن التاسع عشر كالالماني فردريك كريستوف شلوسر الذي أكد على وحدة التاريخ في كتابيه «تاريخ القرن الثامن عشر» و«تاريخ العالم» .

اما المبحث الرابع فقد خصصه المؤلف لدراسة الاتجاه الرومانسي في التاريخ والذي كان مناهضا لمؤرخي عصر التنوير . فقد عمد المؤرخون الرومانسيون الى تمجيد قيم وتراث العصور الوسطى وكانوا معادين للثورة الفرنسية . ومع ذلك فإنهم في مواقفهم تلك لم يكونوا موحدين لاعتبارات تتعلق بخلفياتهم الاجتماعية . فمن كانوا ينتمون لطبقات المجتمع العليا كابدوا كثيرا خلال الثورة ومن كانوا ينتمون لطبقات المجتمع الدنيا لم تعمل الثورة الفرنسية لهم شيئا . ومن هنا فإن الرومانسيين عندما تطرقوا الى علم التاريخ كانت الفئة الاولى رجعية تحاول اعادة التاريخ الى الوراء ، بينما الفئة الثانية ليبرالية دفعت علم التاريخ خطوات الى الامام . فالكاتب الفرنسي جوزيف دي مايستر كان من عتاة الرجعيين ومناصررا للحكم الملكي وحتى محاكم التفتيش وهي البقعة السوداء في التاريخ . وفي كتابه «ليالي بطرسبورغ» كان مايستر يهمل للحروب بين الدول ، بل كان السلام بالنسبة له «نبع ماء عزيز المنال في الصحراء المترامية الاطراف» . كما كان يدعو الى دولة كاثوليكية تضم ممالك اوربا برئاسة البابا . اما فرنسوا شاتوبريان الذي عاى الثورة الفرنسية منذ يومها الاول والتجأ الى انكلترة فإنه معاكسا المتنورين كان ينظر نظرة دونية لموقع الانسان في المجتمع . وبالرغم من ان السياسي الانكليزي بورك كان معاديا للحكم المطلق ومناصررا للاتفاق مع الثورة الامريكية الا انه وقف بعداء ازاء الثورة الفرنسية وخصص دراسات عديدة ابرز من خلالها موقفه هذا .

ان الرومانسيين بالرغم من كل اخطائهم لعبوا دورا واضحا في الكشف عن العديد من القوانين العلمية في التاريخ . فكانوا يعتقدون بأن دراسة التاريخ يجب ان تعتمد على تحليل الاحداث ودراسة احوال الشعوب والامم وليس عن طريق تحليل اعمال ونشاطات زعيم او حاكم . كما كانوا يعتقدون بأن لكل شعب تاريخه وان تحليل تطور اي مجتمع في مرحلة معينة ينبغي ان يأخذ بنظر الاعتبار دراسة المراحل السابقة . وقد اعتبز المؤلف

موقف الرومانسيين هذا وانتقادهم لمؤرخي عصر الاستنارة في موقفهم من العصور الوسطى صحيحا .

ويؤكد المؤلف ان اهتمام الرومانسيين بتاريخ القوانين ومؤسسات الدولة والفولكلور والمصادر القديمة قد وفر مادة جيدة للبحث التاريخي المتعمق وان العودة الى المصادر الادبية القديمة بهدف توضيح معالم التاريخ يعد انجازا آخر لهم والواقع فإن نتاجات بيوك ونيبور ورائكه قد سدت ثغرات كبيرة في هذا المجال . فقد اهتم بيوك بالادب والتاريخ اليونانيين وأضاف اضافات كبيرة في هذا الشأن . اما بارتولد نيبور ابن الرحالة الدانمركي المشهور كارستين نيبور فقد درس الامبراطورية الرومانية ووضح كثير من الجوانب الغامضة في تاريخها . وكانت مدرسة رائكة احدى منجزات الاتجاه الرومانسي ، اذ بالرغم من رجعيته فإنه في منهج البحث التاريخي وفي اختيار ادوات هذا البحث لعب دورا واضحا في دفع عجلة علم التاريخ الى الامام .

اما المبحث الخامس فقد خصص لدراسة التاريخ عند الاشتراكية الطوباوية والاتجاه الليبرالي . ويقول المؤلف انه منذ ان طغت الافكار الاشتراكية الطوباوية في النصف الاول من القرن الماضي كان ان تأثر بها التاريخ ، فقد أثار اهتمام سان سيمون وشارل فورييه وروبرت أوين لطبقات المجتمع الدنيا انتباه اعمق لدى المؤرخين فاهتموا بصراع الطبقات كعامل محرك في التاريخ وفي مسيرة المجتمعات البشرية اثناء انتقالها عبر المراحل التاريخية المختلفة .

وقد أثرت تحليلات سان سيمون حول صراع الطبقات داخل المجتمع على عدد من المؤرخين الليبراليين في اوربا في تلك الفترة ايضا ، من بينهم اوغسطين تيري الذي يؤكد على ان التاريخ يجب ان يكون سجلا لحياة الجماهير وليس الحكومات . وكان المؤرخ الفرنسي بيير كيزو بالرغم من انحيازه للنظام الملكي يشير صراحة الى الصراع الطبقي كقوة محركة للاحداث . والثورة الفرنسية برأيه نتيجة الصراع بين النبلاء والطبقة الثالثة . ولا يختلف الامر بالنسبة لادولف تيير الذي كانت يدها مضرجتان بدماء كومونة باريس فقد جعل الصراع الطبقي الحجر الاساس لاحداث الثورة الفرنسية . ومن المؤكد كما يقول المؤلف بأن هؤلاء العلماء ورفاقهم بالرغم من اخطائهم الكثيرة دفعوا الدراسات التاريخية الى الامام .

ويخصص المؤلف المبحث السادس لدراسة التاريخ عند هيكل وماركس . فهو يرى ان الفيلسوف الالماني هيكل أثر تأثيرا

كبيراً على مؤرخي أوروبا في القرن التاسع عشر بمحاولته تشخيص التطورات الداخلية للتاريخ. يرى هيغل أن العصر الأول في التاريخ يبدأ من اليونان، والعصر اليوناني لديه هو العصر الذهبي، عصر الديمقراطية والحرية، أما العصر الثاني فهو عصر الظلم وعدم المساواة وزوال الحضارة اليونانية. وفي رأيه يحتم الواجب عودة حرية الإنسان واستقلاله في العصر الثالث كما كان عليه الحال في العصر اليوناني. ولكنه اكتشف فيما بعد أن الحرية والديمقراطية لم تكن حقيقية في عهد اليونان حيث كان آلاف العبيد يرزحون تحت الاضطهاد. وقد قيم العصر الثالث وهو العصر الاقطاعي أو الوسيط بهذه الصورة أيضاً. لذلك وقف مع الثورة الفرنسية ورحب حتى بدخول قوات نابليون إلى وطنه ألمانيا، لاعتقاده أن هذا سيكون سبباً لتقويض الاقطاع وقد شخص هيكل الصراع داخل المجتمع كقوة محركة لتقدم التاريخ. وفهم كذلك بأنه ليس في إمكان أحد أن يعيد عجلة التاريخ إلى الوراء.

ومع ذلك فقد أخطأ هيغل في بعض تحليلاته عندما اعتقد أن لكل مرحلة من مراحل التاريخ سمة مهمة وهي ممارسة شعب معين دوراً بارزاً في تقدم المجتمع الإنساني. وكان الألمان بطبيعة الحال هم المؤهلون لكي يلعبوا ذلك الدور في عهده. والآنكى من ذلك أن الحرب عند هيغل سمة ضرورية لحياة المجتمع الإنساني.

وقد أخذ ماركس وإنجلز العديد من أفكار هيغل في الفلسفة والتاريخ وطوروها. وقد ربطا التطور التاريخي بالانتاج ووسائله والنضال الطبقي عندهما هو العمود الفقري لتطور الأحداث التاريخية والنتيجة تكيف الوضع السياسي والاقتصادي وتحوله من طبقة متخلفة إلى طبقة متقدمة: من سادة وأصحاب العبيد إلى الاقطاع ومنهم إلى البورجوازية ومن ثم إلى الطبقة العاملة.

أما المبحث السابع فقد خصص لعلم التاريخ في النصف الثاني من القرن التاسع عشر. وهنا يتحدث المؤلف عن الخطوات الكبرى التي خطاها علم التاريخ إلى الأمام، حيث أصبحت الدراسات أكثر عدداً والعناوين أكثر تنوعاً وأغنى مضموناً، وأخذ المؤرخون يهتمون بجمع المصادر والأدلة التاريخية واستخدامها في توضيح معالم الأحداث التاريخية. وأخذت الجمعيات الخاصة بالمؤرخين تكثر وتلعب دوراً أكبر كما ظهرت المجالات التاريخية المتخصصة في الدول الأوروبية وأمريكا،

وعقدت مؤتمرات المؤرخين التي لعبت دوراً كبيراً في تطوير الدراسات التاريخية.

وفي هذا العصر أيضاً أحرزت نجاحات كبيرة في إثبات الحقائق المتعلقة بالكتابة الهيروغليفية والمسمارية ولم يبق هناك شك حول هذه المسائل. وأصبح هناك اتفاق حول قراءة المدونات المسمارية. أنارت هذه النجاحات الطريق لدراسة الحضارات القديمة فتم تركيز الاهتمام على دراسة التاريخ الحضاري والاجتماعي في ألمانيا وفرنسا وأثارت مسألة دراسة تاريخ الفكر والنهضة الفكرية اهتمام عدد من المؤرخين يقف على رأسهم بوركخاردت الذي أثر في فكر نيتشة وشبينجلر. ولم يكن هذا الاتجاه الليبرالي بعيداً عن النقض، فمؤلفات توكفيل وتيبيني وغيرهما أبرز دليل على ذلك. ولكن ظهر مؤرخين من الاتجاه الليبرالي نفسه ردوا على أفكار هؤلاء الزاعمة مثلاً بأن العلاقات الاقطاعية في فرنسا كانت في طريقها إلى الزوال حتى لو لم تقوم الثورة الفرنسية. وكان الإيطالي فيكتور الفونس أولار من أبرز الذين دحضوا الأفكار السابقة. وفي مقابل ذلك تكتسب مؤلفات الأمريكي مورغان والألماني ماورير أهمية خاصة في تحديث الدراسات التاريخية، كما كان ظهور «تاريخ كمبرج» في إنكلترا و«تاريخ العالم» في فرنسا تتويجاً لهذه المرحلة من تطور الدراسات التاريخية.

وخصص المبحث الأخير من هذا الفصل ونعني به الفصل الثاني من الكتاب خصص لدراسة علم التاريخ والتطورات الكبيرة التي أحرزها بعد الحرب العالمية الأولى، حيث يورد المؤلف إحصائيات لعدد المعاهد والمؤسسات العلمية المختصة بالتاريخ والدراسات التاريخية في العديد من البلدان الأوروبية وأمريكا، والجمعيات التاريخية والمؤتمرات الخاصة بالدراسات التاريخية والمكتبات وأعداد الكتب المتوفرة فيها، ثم يتحدث عن أبرز مؤرخي هذا العصر أمثال فيقر وبلوك. ويخصص صفحات للحديث عن آراء عدد من المؤرخين المعروفين على نطاق واسع أمثال شبينجلر وتوينبي ودورهما الكبير وبخاصة الثاني منهما في تطور علم التاريخ وتأثر المؤرخين في أوروبا والعالم بهما.

وأخيراً ينتقل المؤلف للحديث عن أبرز مؤرخي المدرسة السوفيتية أمثال تارليه وبارتولد وكراچكوفسكي وكردليفسكي ودورهم الكبير في تطور علم التاريخ والاستشراق.

أما الفصل الثالث من الكتاب والمعنون «الكرد والتاريخ»

وهو باعتقادي أهم فصول الكتاب فقد خصصه المؤلف لدراسة تدوين التاريخ الكردي من قبل المؤرخين الاكراد . ويستهلها بالاشارة الى موقع كوردستان في قلب حضارات الشرق وأهمية دراسة تاريخ الاكراد القديم والحديث اذ بدونها تبقى حلقة مهمة من حلقات تاريخ الشرق العام غير واضحة ثم يستعرض المؤلف الظروف التاريخية التي ادت الى تأخر عملية التدوين التاريخي لدى الاكراد ، غير انه بانتشار الاسلام بين الكرد ظهر من بين الاخيرين عدد من المؤرخين الكبار الذين كان شأنهم شأن أكثرية مؤرخي العالم الاسلامي حينذاك يركزون على الاسلام ولغة القرآن الكريم والتاريخ العام حتى اصبحت القاب الديار بكرى والعمادي والاربيلي والدينوري وغيرها تزين غلاف العشرات من المصنفات التاريخية وأصبحت أسماء لامعة في عالم المعرفة والتاريخ .

وينتقل المؤلف للحديث عن عدد من هؤلاء المؤرخين باختصار ، فيتعرض للحديث عن ابي حنيفة الدينوري ومؤلفه «كتاب الاخبار الطوال» وابن الاثير ومصنفه «الكامل في التاريخ» وابن المستوفي الاربيلي وكتابه «تاريخ اربل» وابن خلكان وسفره «وفيات الاعيان» وغيرهم كثيرون . ويعطي المؤلف مكانة خاصة للمؤرخ الكردي شرف خان البدليسي وكتابه «شرفنامه» وهو محق في ذلك ، لانه اول المؤرخين الاكراد الذين خصصوا سفرا كبيرا لتاريخ الاكراد . ويتحدث المؤلف عن هذا المؤرخ ومؤلفه بأسهاب مستندا الى مصادر عديدة وبلغات مختلفة . فيذكر معلومات دقيقة وطريفة عن حياته السياسية والعلمية ، حيث ان مؤلف «شرفنامه» كان مشاركا في الكثير من الاحداث التي عصفت بالشرق الادنى في القرن السادس عشر وتسبب مناصب عديدة وشارك في حروب مهمة في جيش السلطان مراد الثالث فأستحق مكافأة السلطان حين ولاءه وورثته اماره بدليس (بتليس) . ويورد المؤلف معلومة طريفة وذات مغزى عن تخلي شرف خان عن الامارة لابنه بعد ان أمضى ٢٢ عاما من حياته في خضم الاحداث ، متفرغا في السنوات الاخيرة من حياته لتأليف كتابه «شرفنامه» .

ويتحدث المؤلف عن تعلق البدليسي بالتاريخ وقيم موضوعيته في كتابة التاريخ تقييما عاليا ، هذه الموضوعية التي تظهر بوضوح في مؤلفه سابق الذكر بالرغم من كونه طرفا في الكثير من الاحداث التي أرخها .

وينتقل المؤلف بعد ذلك الى الاشارة الى التقييم العالي الذي ناله هذا السفر من لدن المؤرخين والمستشرقين والمؤسسات العلمية في الكثير من دول العالم واعتماد عدد من الرحالة والمستشرقين على هذا الكتاب في كتاباتهم كالبريطاني السير مالكولم والفرنسي كاترمير وحاجي خليفة واوليا جلبي العثمانيين . كما يشير المؤلف الى الطبقات المختلفة لهذا الاثر التاريخي الكبير وترجمته الى اللغات التركية والعربية والالمانية والفرنسية والروسية . ويورد كذلك كلمات عدد من المؤرخين الذين اشادوا بالكتاب امثال م . شمسي الذي نال الدكتوراه عن أطروحته حول شرفنامه . وفاسليفا وفيليامينوف زيرنوف الذي قيم البدليسي وكتابه تقييما عاليا بقوله : «خلال الثلاثمائة عام تقريبا لم يظهر في الشرق مؤلف يستطيع ان ينافس شرفنامه» .

وينتقل المؤلف بعد ذلك للحديث عن عدد من مؤرخي الجيل الاول فيقيم عاليا نتاجات ملا محمود الباييزيدي وخسروي محمد اردلان وعبدالرزاق الدونبلي ورستم خان الدونبلي وغيرهم . ومن الجدير بالذكر ان المؤلف حين يشير الى مؤلفات هؤلاء و «شرفنامه» من بينها ، يقول انها لم تكن خالية من النواقص والهبوات بالنظر لصعوبة توفر كل المستلزمات العلمية في كتابة التاريخ فيها .

ويخصص المؤلف المبحث الثاني من الفصل الثالث للحديث عن الصحافة الكردية والتاريخ ويؤكد بأنه قلما توجد جريدة او مجلة كردية لم تهتم بالتاريخ ولم تجد المقالات التاريخية مكانها على صفحاتها .

ويشير المؤلف بدءا الى اهتمام «كردستان» اول جريدة كردية بالتاريخ ، حيث نشرت على صفحاتها مقالات عن صلاح الدين الايوبي وامراء الجزيرة وبدرخان باشا الكبير ، اضافة لنشرها مقالات عن التاريخ العام كاكشاف امريكا وحياة وفكر واعمال المصلح المعروف مدحت باشا .

ويؤكد المؤلف ان جريدة «كردستان» بنفسها تشكل مصدرا تاريخيا أصيلا لفهم الكثير من جوانب الحياة السياسية والفكرية للاكراد في نهاية القرن التاسع عشر وبداية القرن العشرين .

اما اول مجلة كردية «روزكورد» (يوم الاكراد) فقد اهتمت بالتاريخ ايضا . كما تبرز مجلة (ژين) الكردية التي كانت تصدر في استنبول بعد الحرب العالمية الاولى لاهتمامها الكبير بالتاريخ حيث نشرت مقالات تاريخية عديدة حول تاريخ العائلة البابانية

فضلا عن مقالات اخرى عن تاريخ الكرد وكوردستان بأقلام الكتاب الاكراد . كما نشرت المجلة نتاجات الاوربيين حول الاكراد كسلسلة المقالات المنشورة في دائرة المعارف البريطانية .
«أحريرة» «تيگه بشتن» «راستی» (فهم الحقيقة) والتي نشر عنها المؤلف الفاضل كتابا قيما سنة 1978 في 316 صفحة فقد اهتمت هي الاخرى بتاريخ الاكراد . والجريدة المذكورة يمكن ان تعد اول مصدر كردي قدم دراسة علمية عن اصل الاكراد . فضلا عن نشرها مجموعة دراسات عن تاريخ كوردستان في العصور الوسطى وتاريخ الامارات الكردية وأشهر الامراء الاكراد .

ومن المجالات التي اهتمت بالتاريخ ايضا مجلة «هاوان» والتي كان يصدرها البدرخانيون في الشام ابتداء من 1932 ، وكان جلدت بدرخان يكتب اكثر المقالات التاريخية المنشورة فيها . واهتمت المحلة ايضا بنشر بعض الروايات التاريخية .

ويشير المؤلف ايضا الى اهتمام مجلة «كه لاويژ» التي كانت سبابة في هذا الميدان كما في الميادين الاخرى . فقد كانت تخصص حيزا واضحا على صفحاتها للحديث عن الاكراد المشهورين والبحث في طيات التاريخ . وكان أشهر كتاب الاربعينات أمثال محمد أمين زكي وتوفيق وهبي وحسين حزني موكرياني وعلاء الدين السجادي ينشرون مقالاتهم عن التاريخ الكردي على صفحاتها . كما ان المجلة قامت بنشر نتاجات عدد من المستشرقين والرحالة الاوربيين حول الاكراد أمثال مينورسكي وريچ وميجرسون . كما يشير المؤلف الى العديد من الكتاب الاكراد الذين نشروا كتاباتهم وترجماتهم فيها . ويلاحظ المؤلف ان المجلة خصصت حوالي نصف صفحاتها للكتابات التاريخية احيانا فكانت تطفح بالحديث عن المشاهير في تاريخ العالم فضلا عن الاكراد . فتحدثت عن جنكيز خان وتيمور لنگ وتحدثت عن حياة نابليون ومحكمة لويس السادس عشر وغير ذلك من المواضيع . ثم ينتقل المؤلف للحديث عن مجلتي «روناهي» و «دهنگي گيتي تازه» وهما من صحافة الحلفاء اثناء الحرب العالمية الثانية باللغة الكردية . اذ اهتمتا بالمواضيع التاريخية لان محرريهما من المهتمين بالتاريخ . فقد كان توفيق وهبي وحسين حزني موكرياني محرران في (دهنگي گيتي تازه) بينما تولى اشخاص من عائلة بدرخان تحرير مجلة (روناهي) . لقد نشرت روناهي مقالات عديدة عن تاريخ نابليون وحروبه وغير ذلك من المواضيع التاريخية .

ويتحدث المؤلف عن مجلة «پوژي نوئي» التي تقرب برأيه أكثر من أية مجلة او جريدة كردية اخرى لمجلة تاريخية بالرغم من ان صفحاتها الاولى تشير الى انها مجلة ادبية سياسية اجتماعية . وقد خطت هذه المجلة خطوات واسعة في ميدان التدوين التاريخي اذ لم يخل عدد من اعدادها من مقال تاريخي نافع . وقد خصصت الكتابات التاريخية للحديث عن التاريخ الكردي فنشرت عن الشيخ محمود ومعركة الشعبية ومن عظماء الاكراد الامير عبدالرزاق بدرخان وغير ذلك من الكتابات التاريخية المهمة . وكان أشهر كتاب هذه المقالات هو الاستاذ اسماعيل حقي شاويس . ويشير المؤلف الى ان صلاح الدين الايوبي حصل على أكبر حيز في الصحافة الكردية ونالت شخصيته اهتماما يفوق أية شخصية اخرى .

وأخيرا يشير المؤلف الى ان الصحافة الكردية بالرغم من نواقصها لعبت دورا كبيرا في تطوير الدراسات التاريخية الكردية . وهذا اثر تأثير ايجابي والى حد معتبر على الجيل الثاني من المؤرخين الاكراد .

وينتقل المؤلف في المبحث الثالث من الفصل الاخير للحديث عن الجيل الثاني من المؤرخين الاكراد .

ويعزي المؤلف ظهور عدد أكبر نسبيا من المؤرخين الاكراد بعد الحرب العالمية الاولى الى نمو الشعور القومي وتزايد عدد المتطلعين لمعرفة ماضي الشعب الكردي . لذلك أخذ المتنورون الاكراد يقومون بالتاريخ وأحداثه بعمق أكثر وظهر ذلك واضحا في الصحافة . وبهذا ظهر عدد من المثقفين المهتمين بتاريخ الاكراد ويقف على رأسهم المؤرخ الكردي الكبير محمد أمين زكي ويختصه المؤلف بحيز مهم يوازي نتاجه التاريخي الكبير . فيتحدث عن حياته الزاخرة بالاحداث بدءاً بأشتراكه في الحرب العالمية الاولى ثم عودته كضابط في الجيش العراقي سنة 1923 ومن ثم نيابته عن لواء السلیمانية واستيزاره لأول مرة في وزارة عبدالمحسن السعدون الثانية سنة 1925 والحقائب الوزارية الاحدى عشرة التي استلمها في الوزارات العراقية العديدة خلال العشرينات والثلاثينات والى وفاته عام 1942 .

ويشير المؤلف الى ان التاريخ اثار اهتمام محمد أمين زكي في فترة مبكرة من حياته وكانت قراءاته تتركز على التاريخ . وكانت معرفته الجيدة باللغات التركية والفارسية والفرنسية وفهمه الالمانية والروسية والانكليزية ساعدته في تأليف مؤلفاته

العديدة . وكانت تجربته الاولى مع التأريخ في حقل التأريخ العسكري وله مؤلفات عديدة في هذا المجال باللغة التركية تحولت الى مصادر مهمة للدراسات العسكرية في المعاهد العسكرية التركية العالية .

ويشير المؤلف بأن محمد أمين زكي بدأ البحث في التأريخ الكردي بعد ثورة الاتحاديين عام 1908 وبالذات منذ عام 1910 فبدأ بجمع المعلومات عن الاكراد من بطون الكتب التي اطلع عليها في مكتبات استنبول وفرنسا والمانيا . وبهذا الاتجاه وضع محمد أمين زكي حجر الاساس في التدوين المعاصر للتأريخ الكردي . وكان اول مؤلفاته في هذا المجال كتابه «خلاصة تأريخ الكرد وكوردستان» الذي طبع الجزء الاول منه في بغداد عام 1931 . وفيه يشير مؤرخنا محمد أمين زكي الى اهم احداث كوردستان منذ القديم وآراء العلماء ورايه هو حول اصل ولغة ووطن الاكراد ونفوسهم .

ويشير المؤلف الى هذا الاثر ويقول بأنه سد فراغا كبيرا في المكتبة الكردية وجذب انتباه عدد كبير من الباحثين الاكراد والاجانب . وبعد ستة اعوام اصدر محمد أمين زكي الجزء الثاني من خلاصة تأريخ الكرد وكوردستان تناول فيه «تأريخ الدول والامارات الكردية» . ويعتبر كتاب «تأريخ السليمانية» عملا بارزا آخر من اعمال المؤرخ محمد أمين زكي . كما نشر سلسلة من المقالات التاريخية في مجلة «كلاويژ» والتي خصص اكثرها للحديث عن المشاهير الاكراد . فكانت نواة لمؤلف آخر من جزئين صدر في سنتي 1945 و 1947 بعنوان «مشاهير الكرد وكوردستان في الدور الاسلامي» .

والحق فان الاستاذ الدكتور كمال مظهر احمد اعطى المؤرخ محمد أمين زكي ما يستحق من تقدير عندما سماه بهيرودوت وكويجاديني وابن خلدون الاكراد وهو برأيه مؤرخ كبير جدا ويقول المؤلف ان مؤلفات محمد أمين زكي لم تخلو ولم يكن بالامكان ان تخلو من بعض الاخطاء ولكنه يؤكد ان اي مقيم لاعماله يجد مبررا لكل نقد يوجهه الى هذه المؤلفات ولا تستطيع هذه الهفوات ان تقلل من المكانة الرفيعة لهذه المؤلفات .

ثم ينتقل المؤلف للحديث عن المؤرخ حسين حزنى موكريانى . فقد نشر حسين حزنى 17 كتابا خصص 11 منه للتأريخ الكردي ويبلغ عدد صفحات كتب موكريانى 1681 صفحة منها 1295 صفحة مخصصة للحديث عن التأريخ الكردي . هذا اضافة

الى كتاباته في الصحف والمجلات .

ويتحدث المؤلف عن توفيق وهبي الذي نشر العديد من الدراسات العلمية عن التأريخ الكردي في مجلات سومر والكاتب والمجمع العلمي العراقي . وينتقل بعد ذلك للحديث عن رفيق حلمي ومذكراته التي تعتبر مصدرا اصيلا لكشف جوانب مهمة من التأريخ الكردي المعاصر .

ولا يغفل المؤلف الاكراد الآخرين الذين سجلوا ذكرياتهم كأحمد تقي وأحمد خواجه . كما يتحدث عن انور مائى وعلاء الدين السجادي وملا جميل بندي الرويبياني وجلادت بدرخان ومحمد علي عوني وعلى سيدو الكوراني ويعطي اخبار دقيقة عن كل واحد منهم كما يقيم مؤلفاتهم تقييما علميا ويبرز الجوانب الايجابية والسلبية في نتاجاتهم .

وخصص المؤلف المبحث الاخير من هذا الفصل للحديث عن مؤرخي اليوم ويورد اسماء العديد من الاكراد اللذين يكتبون في التأريخ الكردي ، كما يشير الى الاطروحات العلمية التي قدمها العشرات من الاكراد الى المؤسسات العلمية في العديد من بلدان العالم . كما يتحدث عن المؤرخين الاكراد في الاتحاد السوفيتي واطروحاتهم عن التأريخ الكردي امثال الدكتور شاكرو محوى والدكتور جليلي جليل والدكتور شرف اشيري والدكتور خالد چتو وغيرهم كثيرون . ويذكر المؤلف ان التأريخ الكردي الحديث والمعاصر اثار اهتمام الباحثين والمؤرخين الاكراد أكثر من أية مرحلة أخرى .

ومن الجدير بالذكر بأن الكتاب مرفق ببيلوغرافيا التأريخ الكردي التي تعتبر بحد ذاتها عملا علميا كبيرا . ونظرة الى هذه البيلوغرافيا توضح للقارىء مدى الجهد المبذول في تأليف هذا الكتاب حيث اشار المؤلف الى 976 نتاجا للمؤلفين الاكراد بين كتاب ومقالة ودراسة وباللغات الكردية والعربية والتركية والفارسية والروسية والانكليزية والفرنسية والالمانية والاذربايجانية .

اما خاتمة الكتاب فقد توج فيها المؤلف كتابه بحكمة ردها الاولون من قبل وهي ان في التأريخ اعظم دروس الحياة وبخاصة للذين بيدهم الحل والعقد .

واخيرا فان هذا الكتاب هو سفر قيم يسد فراغا كبيرا في المكتبة الكردية بل يمكن القول انه بمثابة حجر الاساس لدراسة التدوين التاريخي عند الاكراد .

الشيخ العلامة محمد بن حسن الآلاني الكردي ومنظومته المحاسن الفرر

بقلم حمدي عبدالمجيد السلفي

« القسم الثاني والآخر »

بيان سمعه ۞

وَسَمِعُهُ اسْمَعُ كُلُّ سَامِعٍ يَسْمَعُ غَيْبًا مِّنْ سِوَاهُ لَمْ يَعْ
حَسْبُكَ فِيهِ مَا رَوَاهُ التُّرْمِذِيُّ وَمِثْلُهُ ابْنُ نُعَيْمٍ يَحْتَسِذِي
إِنِّي إِرَى مَا لَاتَرَوْا وَلَمْ تَعْبُوا وَإِن مَّا لَاتَسْمَعُونَ اسْمَعُ»

وَصَحَّ كَانَ وَأَضِخَ الْجَبِينُ» مُزْجَجًا اقْرَأْ حَاجِبِينَ»
يعني هُما مُتَّصِلًا الشَّعُورِ وَكَانَ ذَا فِي الْبُعْدِ وَالْحَضُورِ
وَفِي حَدِيثِ النَّبِيِّ الْعَلَامَةِ صَحَّحَهُ كَانَ عَظِيمِ الْهَامَةِ
ضَخَمَ الْكَرَادِيسَ عَنَوَا رُؤْسًا مِنَ الْعِظَامِ أَحْفَظَ حَمِيَّتِ الْبُؤْسَا
تِلْكَ الْعِظَامُ مِثْلُ رُكَّتَيْهِ وَالْمَرْفَقَيْنِ ثُمَّ مَنَكَبَيْهِ»
وَقَدْ رَوَوْا أَنَّ كَانَ اقْنَى الْأَنْفِ دَقِيقَ عِرْنَيْنِ هُمَا كَالرَّدْفِ
إِذِ الْقَنْى فِي الْأَنْفِ دِقَّةُ الْقَصَبِ وَطَوْلُهُ وَكَانَ فِي الْوَسْطِ حَدَبٌ
مَعَ ضَيْقٍ مَنخَرَيْنِ وَالْعِرْنَيْنِ بِالْكَسْرِ أَنْفٌ خُذَهُ يَأْقَمِينَ
وَعُنُقُهُ إِبْرِيْقُ فِضَّةٍ رَوَى ذَلِكَ مُقَاتِلٌ حَدِيثُهُ حَوَى»

بيان فمه وريقه ولسانه
وصوته ۞

بيان جبينه وحاجبيه وراسه
وانفه وعنقه ۞

وَجَاءَ أَنَّهُ مَقَاضُ الْبَطْنِ^(٢٧) وَجِلْدُهُ كَقِرْطُسٍ مَشْنُونٍ^(٢٨)
 مَعْنَى الْمَقَاضِ وَاسِعٌ أَوْ مُسْتَوِيٌّ صَدْرٌ مَعَ الْبَطْنِ وَلَيْسَ مِنْهُوِيٌّ
 بَعِيدٌ بَيْنَ الْمُنْكَبِينَ فَادِرٌ^(٢٩) يَغْنُونُ أَنَّهُ عَرِيضُ الصَّدْرِ
 وَقَلْبُهُ أَوَّلُ قَلْبٍ أَوْ دَعَا سِرًّا لِأَلِهٍ ثُمَّ مِنْهُ وَرَعَا
 وَزِدْ بِشَقِّ صَدْرِهِ إِذْ عَانَا مُكَرَّرًا وَمَلَّيْهِ إِيمَانًا
 قَدْ شَقَّ قَلْبُهُ مِرَارًا أَرْبَعًا وَقَتَّ الصَّبَا وَحِينَ كَانَ يَأْفَعَا
 وَعِنْدَ بَعَثِ وَالسُّرَى لِرَبِّهِ^(٣٠) وَقِيلَ خَامِسٌ وَلَا تَغْيَابُهُ^(٣١)
 يَكْرَارُ شَقِّ صَدْرِهِ الشَّرِيفِ تَخْصِيصُهُ بِغَايَةِ التَّنْظِيفِ
 وَعِنْدَ أَعْلَى كَتْفِهِ مِنْ أَيْسَرٍ^(٣٢) خَاتَمُهُ كَتِينَةٌ فِي الصَّغْرِ
 أَوْ بَيْضَةُ الْحَمَامِ أَوْ كَبُضْعَةٌ بِنُدْقَةٍ تَفَاحَةٍ أَوْ سَلْعَةٌ^(٣٣)

بيان قدميه

رَجُلَيْهِ قَدْ وَصَفَ غَيْرَ وَاحِدٍ بِالشُّنَنِ مِثْلَ مَا رَوَاهُ فِي الْبَيْدِ^(٣٤)
 لَكِنْ سَبَابَةٌ تَيْنٌ سَامِعِيٌّ أَطْوَلُ مِنْ بَقِيَّةِ الْأَصَابِعِ^(٣٥)
 وَمَنْ رَوَى ذَلِكَ فِي الْيَدِ فَقَدْ آتَى بِمَا غَلَطَهُ غَيْرُ أَحَدٍ
 مُعْتَدِلٌ الْأَخْمَصَ لِأَمْنِ خَفِضٍ وَظَاهِرُ الْخُنْصَرِ لِأَمْنِ قَبْضِ^(٣٦)

بيان قامته وطوله

وَصَحُّ كَانَ رَبْعَةً مُعْتَدِلًا وَأَنَّهُ كَانَ لِطُولِ أُمَّيَلًا^(٣٧)
 وَجَاءَ لَيْسَ بِالطُّوِيلِ الْمَفْرَدِ وَلَا قَصِيرٍ كَانَ ذَا تَرْدِدٍ
 وَفِي أَنْفِرَادٍ هَذِهِ وَصَفَ لَهُ وَإِنْ مَشَى مَعَ الطُّوِيلِ طَالَهُ
 وَقَالَ بَعْضُ كَانَ فِي الْمَجَالِسِ بِكَتْفِهِ يَفُوقُ كُلَّ جَالِسٍ^(٣٨)

بيان شعره من راسه إلى قدمه

شَعْرُهُ لِأَسْبَطِ لِأَجْعَدِ قَطْ بَلْ إِنَّهُ بَيْنَهُمَا فَلْيَلْتَقَطْ^(٣٩)
 وَصَحُّ أَنْ مُنْتَهَاهُ شَحْمَةٌ مِنْ أُذُنٍ وَمُنْكَبٍ فَالْجُمَّةُ
 وَأَنَّهُ بَيْنَهُمَا فَالْمَاءُ رَوَى حَدِيثَ كُلِّهَا الْأَيْمَةَ
 وَالْأَخْلَافَ بَيْنَ ذِي الْحَالَاتِ لِكُونِهَا فِي جُمْلَةِ الْأَوْقَاتِ^(٤٠)
 وَكَانَ فِي صُدْغَيْهِ ثُمَّ الْعُنْفُقِ وَهَكَذَا فِي رَأْسِهِ أَيَّ مَفْرَقِ
 نُورِ الْمَشِيبِ دُونَ عَشْرِي شَعْرَةٍ^(٤١) لِحَيْتُهُ شَعُورُهَا فِي كَثْرَةِ^(٤٢)
 مَعَ قَصْرِ مَائِلَةٍ لِلشَّغْرَةِ^(٤٣) أَعَالِي صَدْرٍ مِثْلَهَا فِي وَقْفَةٍ
 وَأَشْعَرُ الذَّرَاعِ وَالْمَنَاكِبِ طَوِيلٌ زَنْدَيْنِ فَهَكَذَا صَاحِبِي
 وَبَيْنَ سُرَّةٍ وَصَدْرٍ مَنَقِبَةٌ خَيْطٌ مِنَ الشَّعْرِ يُسَمَّى مُسْرَبَةٌ
 بَلْ عَنْ عَلِيٍّ بَيْنَهُمَا وَاللَّبَّةُ خَطُّ شَعُورِ حَاوِيِ الْمُنْقَبَةِ
 مِثْلُ الْقَضِيبِ لِأَيْرِى فِي الصَّدْرِ وَالْبَطْنِ أَيْضًا غَيْرُهُ مِنْ شَعْرِ^(٤٤)

كَأَنَّ ضَلِيعَ الْفَمِ وَهُوَ وَاسِعٌ وَذَا لَمَدَحٍ عِنْدَ عُرْبٍ جَامِعٌ
 أَشْنَبَ أَي لَيْسَنَهُ بِرَيْقٍ^(٤٥) أَفْلَجَ اسْتَنَّانَ لَهَا تَفْرِيقٌ
 أَفْلَجَ ثُنَيْيَهُ إِذْ تَكَلَّمَا رَأَيْتَ مِثْلَ النُّورِ مِنْ فِيهِ نَمَا
 عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالِدَارِمِيُّ وَالطَّبْرَانِيُّ مِثْلَ ذِي^(٤٦)
 كَمْ شَفِي بِرَيْقِهِ غَلِيلٌ فِي فِيهِ عَذْبُ الشَّهْدِ بِأَخْلِيلِ
 لِكُلِّ ذَا رَيْقَةٍ شَفَاءٌ وَمِنْ بُذَاتِهِ يَطِيبُ الْمَاءُ^(٤٧)
 لِسَانُهُ أَفْصَحُ كُلِّ الْأَلْسُنِ وَأَنْظَرُ إِلَى إِجَارِهِ وَاسْتَبِينَ
 أَفْصَحُ خَلَقَ اللَّهُ إِذْ تَلَفَّظَا إِوْضَحَهُمْ أَخْلَاهُمْ إِذْ وَعَظَا^(٤٨)
 آتَاهُ رَبُّهُ جَوَا مَعَ الْكَلِمِ^(٤٩) كَانَتْهَا فِي عَقْدِهَا دُرٌّ نُظْمٌ
 سَمَاعُهَا يَذْهَبُ بِالْقُلُوبِ وَيُنْكَرُ الْأَرْوَاحَ بِالسُّلُوبِ
 كَانَ جَهْرَ الصُّوْتِ حُسْنَ النَّغْمَةِ^(٥٠) فَيَالِهَا مِنْ لَذَّةٍ وَنِعْمَةٍ
 وَصَوْتُهُ يَبْلُغُ حَيْثُ مَا انْتَهَى صَوْتٌ لِغَيْرِهِ إِلَى ذَا الْمُنْتَهَى^(٥١)
 وَأَذْكَرُهُ يَوْمَ جُمُعَةٍ إِذْ يَجْلِسُ بِمَنْبَرٍ وَقَالَ لِلنَّاسِ : اجْلِسُوا
 وَأَبْنُ رَوَاحٍ فِي تَمِيمِ الْخَبْسِ فَسَمِعَ الصُّوْتِ فِيهِ الْحَالِ جَلَسَ^(٥٢)

بيان ضحكه وبكائه

وَكَانَ جُلُّ ضَحْكِهِ التَّبَسُّمُ وَرُبَّمَا زَادَ لِضَحْكِهِ فَاعْلَمُوا
 وَلَمْ يَكُنْ قَهْقَهَةً فِي ضَحْكِهِ كَذَاكَ بِهَذَا قُفْصَنُهُ وَآخِيهِ^(٥٣)
 أَمَا بُكَاءُهُ فَجِنْسُ الضَّحْكِ لِأَبْشَهِيْقٍ وَبِمَلِّهِ الْخَنَكِ
 عَيْنَانِ تَدْمَعَانِ حَتَّى تَهْمَلَا بِصَدْرِهِ كَانَ أَزِيْرٌ يُجْتَلَا^(٥٤)
 بُكَاءُهُ إِذْ يَسْمَعُ الْقُرْآنَا^(٥٥) وَفِي صَلَاةٍ لَيْلَةً أَحْيَانَا^(٥٦)
 وَتَارَةً يَرْحُمُ مَيْتَا فَبِكَيْ^(٥٧) أَوْخَافَ مِنْ أُمَّيْهِ أَنْ تَهْلِكََا^(٥٨)

بيان يده الكريمة

وَغَيْرَ وَاحِدٍ آتَى بِالْوَصْفِ بِأَنَّهُ قَدْ كَانَ شَتْنُ الْكَفِّ^(٥٩)
 عَنُوا بِشَتْنِ غِلْظَةِ الْأَصَابِعِ بِطُولِهَا وَلَيْنِ جِلْدِ بَارِعِ
 عَمَلِ الذَّرَاعَيْنِ^(٦٠) وَرَحْبِ الرَّاحَةِ^(٦١) وَكَمْ غَلِيلٍ أَوْقَعَتْ فِي رَاخَةٍ
 وَكَفُّهُ الْيَنْ مِنْ حَرِيرِ أَطِيبٍ مِنْ مِسْكِ وَمِنْ غَبِيرِ
 وَصَحُّ ذَا عَنْ أَنَسٍ وَجَابِرٍ وَسَعْدِيهِمْ مِنْ صَحْبَةِ الْأَكَابِرِ^(٦٢)

بيان إبطه

وَإِبْطُهُ أَيْبَضُ غَيْرُ نَاصِعٍ أَي غَيْرُ خَالِصِ الْبَيَاضِ فَاجْمِعْ^(٦٣)
 إِبْطَاهُ كَانَ مِنْهُمَا يَسِيلُ عَرَقُ مِسْكِ مَالَهُ عَدِيلٌ

بيان بطنه وضدره وقلبه

وخاتم نبوته

بيان خلق شعر راسه وغيره وقص شاربه ❦

الهوامش

وَحَلَقُ شَعْرِهِمَا نَبِيٌّ فِي غَيْرِ نُسْكَ لَيْسَ بِالْمَرْوِيِّ
فِي حَجَبِ الْوَدَاعِ لَمَّا أَنْ حَلَقَ أَصْحَابَهُ لِشَعْرِهِ قَامُوا حَلَقَ
وَلَمْ يَقْعُ مِنْ شَعْرِهِ ثَقْلٌ فِي غَيْرِ كَفِّهِمْ زَوَاهُ مُسْلِمٌ⁽¹³⁾
فَمَنْ يُبْقِ شَعْرَهُ فِي الرَّأْسِ فَسِنَّةٌ مُنْكَرٌ ذُو بَأْسٍ
وَإِنْ يَخْفُ مَشَقَّةَ الْأَرْسَالِ يُبَاحُ خَلْقُهُ فَلَا يُبَالُ
وَالْحَلْقُ أَوْ تَنْوُزٌ لِلْعَانَةِ حَدِيثٌ كُلُّ لَيْسَ بِالْمَتَانَةِ⁽¹⁴⁾
كَانَ يَقْصُ شَارِباً إِنْ عُنَا وَقَالَ : مَنْ يَتْرُكُ فَلَيْسَ مِنَّا⁽¹⁵⁾
وَفِي الصَّحِيحَيْنِ حَدِيثٌ خَالَفُوا عِبَادَ الْأَوْثَانِ وَلَا تَوَا لِفَوْا
أَخْفُوا شَوَارِباً وَوَفَرُوا اللَّحَى إِي فَعَلَهُمْ عَنْ ضِدِّ مِنْ هَذَا أَنْتَحَى⁽¹⁶⁾

بيان مشيه ❦

وَمَشِيَهُ قَوْدٌ وَخَاوِي الْقُوَّةِ ذَرِيْعٌ إِي ذُو سَعَةٍ فِي الْخَطْوَةِ
وَلَا يَبِينُ مِنْهُ فِيهِ الْعَجَلَةُ كَأَنَّهَا تَطْوِي الْأَرْضِي قَبْلَهُ
وَمَنْ مَشَى وَزَاهَهُ يُهْزِلُ يُجْهَدُ نَفْسَهُ وَلَا يَتَّصِلُ⁽¹⁷⁾
يُقَدِّمُ الْأَصْحَابَ فِي الْمَسَالِكِ ثُمَّ يَخْلِي الظَّهْرَ لِلْمَلَأِ نِيكَ⁽¹⁸⁾
إِذَا مَشَى فِي الشَّمْسِ أَوْ فِي الْقَمَرِ ظِلٌّ لِنُورِ جِسْمِهِ لَمْ يَظْهَرَ⁽¹⁹⁾

بيان لونه ❦

تَعَارَضَتْ فِي لَوْنِهِ الْأَخْبَارُ نَحَا لَجَمْعِ مَعَشَرَ أَحْيَارٍ
أَبْيَضُ وَجْهِ مُشْرَبٌ بِحُمْرَةِ وَغَيْرُ وَجْهِ أَبْيَضُ ذُو شَهْرِهِ⁽²⁰⁾
فَمَنْ زَمَاهُ بِالسَّوَادِ يُقْتَلُ لِنَقْصِهِ كَكُلِّ مَا يُبْتَدَلُ

بيان طيب ريحه وعرقه

ونومه ❦

وَنَوْمُهُ الْأَغْفَاءُ لَا اسْتِغْرَاقٌ لَا يَنْقُضُ الْوُضُوءَ ذَا اتِّفَاقٍ⁽²¹⁾
تَمَّ بِحَمْدِ اللَّهِ صِدْقاً وَوَقَا نَظْمُ مَحَاسِنِ زَهَتْ بِالْمُصْطَفَى
لِلضَّارِعِ الْحَزِينِ ذِي اغْوَجَاجِ مُحَمَّدِ الشَّهِيرِ بِابْنِ الْحَاجِ
مُصَلِّياً عَلَى الَّذِي هَدَاهُ دَوَاءَ قَلْبِ شَأْنِهِ هَوَاهُ
وَأَلِهِ وَصَحْبِهِ وَمَنْ تَلَا مِنْ سَائِلِكَ فِي هَدْيِهِ قَدْ كَمَلَا
عَامَ ثَلَاثَ وَتَمَانِينَ الَّتِي مِنْ مِئَةِ وَزَاءِ أَلْفِ خَلَّتْ
وَعَبُّ مَا جَزَمْتُ أَنْ أَتَمَمْتَهُ وَقَدْ أَخَذْتُ خَاتَمِي لِأَخْتَمْتَهُ
سُئِلْتُ مِمَّنْ لَمْ يَسْعَ خِلَافَهُ وَلَا زِمَ مُحْتَمٌ إِسْعَافُهُ
سَحْبُ ذُبُولِ النُّظْمِ لِلْخِصَانِصِ حَتَّى يَهْوُونَ جِغْظَهُ لِلْقَائِصِ
يَعْنِي خِصَانِصَ النَّبِيِّ وَأُمَّتَهُ لِكُونِهَا تَنْبِيٌّ عَنْ تَكْرِمَتِهِ
أَجَبُّبَتْهُ مُبَادِراً فَقُلْتُ هَا إِنَّهَا فِي سِلْكِهِ نَظَّمْتُ

(13) رواه احمد (١٧٣/٥) والترمذي (٢٤١٤) وابن ماجه (٤١٩٠) وابونعيم في دلائل النبوة (ص ٣٧٩) والحاكم (٥١٠/٢) من طريق ابراهيم بن مهاجر عن مجاهد عن موزق العجلي عن ابي ذر رضي الله عنه قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : «إني أرى ما لا ترون وأسمع ما لا تسمعون... الحديث»

قال الترمذي: هذا حديث حسن غريب، ويروى من غير هذا الوجه ان ابا ذر قال:

لوددت اني شجرة تعضد .

وقال الحاكم : حديث صحيح الاسناد ولم يخرجاه ، وسكت عليه الذهبي .

والحديث وان كان في اسناده إبراهيم بي مهاجر قال الحافظ في حقه في التقريب :

صدوق لين الحفظ ، فله شواهد فهو بها صحيح .

وقوله لم يع اي لم يحط به ولم يدركه غيره .

(14) هكذا في النسخة المخطوطة واضح الجبين ، والذي في الروايات واسع الجبين او ما كان في معناه كما سيأتي . إلا في رواية مقاتل الموقوفة الآتية .

(15) في حديث هند بي ابي هالة : كان فحماً ، يتلأأ وجهه تلالؤ القمر

ليلة البدر . أطول من الكزبوع . وأقصر من المشدب . عظيم

الهامة . زجل الشعر . إن انفردت عقينته فرق . وإلا فلا يجاوز

شعره شخمة أدنيه إذا هو وفره . أزهر اللون واسع الجبين أزج

الخواجب سوايح في غير قرن . بينهما عرق يدرة الغضب . ألقى

العزتين . له نور يغلوه . يخسبه من لم يتأمله أشم . كث اللحية

سهل الخدين . ضليخ الفم أشنب . مفلج الأسنان . دقيق المنزبة .

كان عنقه جيد دمية في صفاء الفضة . معتدل الخلق . بادنأ

متمايكا . سواء البطن والصدر . غريض الصدر . بعيد ماين

المنكبين . ضخم الكراديس أنور المتجريد . موصول ماين اللبة

والسرة بشعر يجري كالخط . عاري الثديين والبطن مما سوى

ذلك . اشعر الذراعين والمنكبين واعالي الصدر . طويل الرندين .

رحب الراحة . سبط العصب . شئن الكفين والقدمين . سائل

الاطراف . خمضان الاخمصين . مسيح القدمين . ينبو عنهما الماء .

إذا زال ثقلها . ويخطو تكفؤأ . ويمشي هونأ . ذريع المشية . كانما

يخط من صنب . وإذا التفت إلتفت جميعأ . خافض الطرف . نظره

الى الارض اطول من نظره الى السماء . جل نظره الملاحظة . يسوق

اصحابه . ويبدا من لقيه بالسلام .

رواه ابن سعد في الطبقات (١/٤٢٢-٤٢٥) والترمذي في الشمائل

(٣٣٥) والطبراني في المعجم الكبير (ج ٢٢ رقم ٤١٤) وفي

(19) روى أحمد (٩٣/٦) والبخاري (٥٧٤٥ و ٥٧٤٦) ومسلم (٢١٩٤) وأبو داود (٣٨٧٧) والنسائي في عمل اليوم والليلة (١٠٢٣) وابن ماجه (٣٥٢١) وابن أبي شيبة في المصنف (٤٥/٨) وأبو يعلى (١/٢٠٨) وابن السنن في عمل اليوم والليلة (٥٧٦) والبغوي في شرح السنة (١٤١٤) من حديث عائشة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يقول للمريض هكذا بريقه على الأرض باصبعه ويقول: «بسم الله تربة أرضنا بريق بعضنا يشفي بها سقيمنا باذن ربنا، واللفظ للنسائي».

وَبِصْقِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي عَيْنِي عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَوْمَ خَيْبَرَ. رواه أحمد (٣٢٢/٥) والبخاري (٢٤٩٢) و٣٠٠٩ و ٣٧٠١ و ٤٢١٠) ومسلم (٢٤٠٦) والطبراني في المعجم الكبير (٥٧٣٠) وذكر القاضي عياض أمثلة كثيرة من ذلك في كتابه الشفاء فراجعه. هذا كله مالا شك فيه من فصاحة رسول الله صلى الله عليه وسلم. ولكن يظهر أن المؤلف يشير بذلك إلى ما ورد في بعض الأحاديث: مثل أنا أفصح من نطق بالضاد وهو حديث لا أهل له كما قاله الحافظ بن كثير والزركشي وغيرهما. وحديث أبي سعيد الذي رواه الطبراني في الكبير (٥٤٣٧) ولفظه «أنا النبي لا كذب أنا ابن عبدالمطلب، أنا أعرب العرب، ولدتني قريش ونشأت في بني سعد بن بكر، فأنى يأتيني اللحن؟» وهو حديث موضوع مسلسل بالضعفاء والمتروكين والكذابين.

(21) رواه أحمد (٢/٢٥٠ و ٢٦٤ و ٢٦٨ و ٤١١-٤١٢ و ٤٤٢ و ٤٥٥ و ٥٠١-٥٠٢) والبخاري (٢٩٧٧ و ٦٩٩٨ و ٧٠١٣ و ٧٢٧٣) ومسلم (٥٢٣) وغيرهم.

(22) لم يأت في حديث فيما نعلم أنه كان جهير الصوت، وإنما ورد في الصحيح من حديث جابر أنه كان إذا خطب علا صوته ورفع صوته.

وورد من حديث البراء عند أبي يعلى (٢/٩٥) وأبي نعيم في الدلائل (ص ٣٧٦) خطبنا رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى اسمع العواتق في بيوتهن (خدورهن). ورواه أحمد (٤٢٠-٤٢١ و ٤٢٤) وأبو داود (٤٨٦٠) من حديث أبي برزة الأسلمي، ورواه الترمذي (٢١٠١) والبغوي في شرح السنة (٣٥٢٦) من حديث ابن عمر.

(23) روى أحمد (٦١/٤) وأبو داود (١٩٤١) والنسائي (٢٤٩/٥) والطبراني ومن طريقه أبو نعيم في دلائل النبوة من حديث عبد الرحمن بن معاذ قال: خطبنا رسول الله صلى الله عليه وسلم بمنى ففتحت أسماعنا حتى أن كنا نسمع ما يقول ونحن في منازلنا الحديث. ورواه أحمد (٦١/٤) ومن طريقه أبو داود (١٩٣٥) من حديث عبد الرحمن بن معاذ عن رجل من أصحاب النبي.

(24) روى أبو نعيم في دلائل النبوة (ص ٣٧٨-٣٧٩) عن عائشة أن النبي صلى الله عليه وسلم جلس يوم الجمعة على المنبر فقال

الأحاديث الطوال (٢٩) ومن طريقه أبو نعيم في الدلائل (ص ٥٥١-٥٦١) والبيهقي في الدلائل (١/١٦١-١٦٢) وابن قتيبة في غريب الحديث (١/٤٨٨-٤٨٩) وهو حديث ضعيف لأن في أسناده من لم يسم. وانظر حديث مقاتل الآتي.

(16) في حديث علي بن أبي طالب رضي الله عنه في وصفه الرسول صلى الله عليه وسلم أنه كان عظيم الرأس (ضخم الهامة) ضخم الكراديس شثن الكفين والقدمين، انظر حديثه في مسند أحمد (٧٤٤ و ٧٤٦ و ٩٤٤ و ٩٤٦ و ٩٤٧ و ٩٥٣ و ١١٢٢) حيث رواه هو وابنه، والمصنف لابن أبي شيبة (٥١٤/١١) ومسند الطيالسي (٢٤٠٩) وطبقات ابن سعد (٤١١/١) وصحيح ابن حبان (٢١١٧) والدلائل للبيهقي (١/١٦٣ و ١٦٤ و ١٩٢ و ٢١٩) وللحديث طرق كثيرة. وهو حديث حسن، ويظهر من كلام الناظم أن البيهقي صححه وليس كذلك. وفي حديث انس عند البخاري (٥٩٠٧) ضخم الرأس والقدمين، ووقع خطأ ضخم اليدين يظهر وجه الخطأ من الفتح.

(17) رواه البيهقي في دلائل النبوة (٣٣٥/١) من طريق يعقوب بن سفيان الفسوي عن الفيض البجلي عن سلام بن مسكين عن مقاتل بن حيان فذكره من قوله، ومقاتل من أتباع التابعين. وفيض ذكره ابن أبي حاتم والبخاري ولم يذكر فيه ولا تعديلاً فهو مستور عندهما. ومع ذلك فهو موقوف على مقاتل وهو من أتباع التابعين، وربما أخذه من علماء أهل الكتاب. وفيه في وصف النبي صلى الله عليه وسلم: الصلت الجبين، المقرون الحاجبين، الأنجل العينين، الأهدب الأشفار الأدهج العينين، الألقى الأنف الواضح الجبين.

وروى الطبراني في الكبير (١٠٣٩٧) وأبو نعيم كما في الشمائل لابن كثير (ص ٢٠-٢١) من حديث ابن مسعود قال في وصفه صلى الله عليه وسلم سلم ألقى بذلك براق الثنايا، أدهج العينين، كث اللحية، دقيق المسربة، شثن الكفين والقدمين. وعند أبي نعيم ألقى الأنف بدل ألقى الألف. وفي أسناده يحيى بن حاتم العسكري قال الحافظ الهيثمي في المجمع (٣٠/٨) لم أعرفه، عن بشر بن مهرا ن ترك أبو حاتم حديثه فهو ضعيف.

(18) أما ضليح الفم فرواه مسلم (٢٣٣٩) من حديث جابر بن سمرة، وتقدم في حديث هند بن أبي هالة ضليح الفم وأشنب وسنده ضعيف.

(19) رواه الترمذي في الشمائل (١٥) والدارمي (٥٩) والطبراني في المعجم الكبير (١٢١٨١) والأوسط (ص ٣٢٤ مجمع البحرين) لكن لم يذكر في الأوسط أفلج الثنيتين.

وفي أسناده عبد العزيز بن أبي ثابت وهو ضعيف. ورواه أيضاً من هذا الطريق يعقوب بن سفيان الفسوي، فهو حديث ضعيف. وفي حديث هند بن أبي هالة الضعيف مفلج الأسنان.

- للناس: «اجلسوا، فسمع عبدالله بن رواحة، فجلس في بني غنم، فقليل: يارسول الله ذاك ابن رواحة جالس في بني غنم سمعت وانت تقول للناس: «اجلسوا، فجلس في مكانه.
- وفي اسناده يعقوب بن كاسب وفيه كلام وفضالة بن يعقوب ولم ار له ترجمة فيما لدي من المراجع، وابراهيم بن اسماعيل بن مجمع ضعيف. فالحديث ضعيف جداً.
- (25) روى أحمد (٩٧/٥ و ١٠٥) والترمذي (٣٧٢٥) والطبراني في الكبير (٢٠٢٤) من حديث جابر بن سمرة ان النبي صلى الله عليه وسلم كان لا يضحك إلا تبسماً.
- (26) روى أحمد (٢٦٢٥/٤) وابو داود (٨٩٠) والنسائي (١٣/٣) والترمذي في الشمائل (٣٢١) من حديث عبدالله بن الشخير قتل اتيت النبي وهو يصلي ولصدره ازير كازير الرجل.
- وروى ابن حبان (١٦٩٠) من حديث علي بن ابي طالب قال: ما كان فينا فارس يوم بدر غير المقداد، ولقد رأيتنا وما فينا قائم الا رسول الله صلى الله عليه وسلم تحت شجرة يصلي ويبكي حتى اصبح.
- (27) روى أحمد (٣٥٥٠ و ٣٥٥١ و ٣٦٠٦ و ٤١١٨) والبخاري (٤٥٨١ و ٥٠٤٩ و ٥٠٥٠ و ٥٠٥٥ و ٥٠٥٦) ومسلم (٨٠٠) وابو داود (٣٦٥١) والترمذي والحاكم (٥٠١٣ و ٥٠١٤ و ٥٠١٥) وفي الشمائل (٣٢٢) والبزار (٢٨٤/١) والطبراني (٤٨٥٩) (٣١٩/٣) من حديث عبدالله بن مسعود ان النبي صلى الله عليه وسلم قال له: «اقرأ علي سورة النساء، فقرأ حتى اذا بلغ (فكيف اذا جئنا من كل امة بشهيد وجئنا بك على هؤلاء شهيداً) بكى رسول الله صلى الله عليه وسلم.
- (28) انظر التعليق (٢٦).
- (29) روى أحمد (٢٤١٢ و ٢٤٧٥) والنسائي (١٢/٤) والترمذي في الشمائل (٣٢٤) من حديث ابي عباس ان النبي صلى الله عليه وسلم بكى على ابنة له الحديث.
- (30) روى مسلم (٢٠٢) من عبدالله بن عمر بن العاص ان النبي صلى الله عليه وسلم قال: «أمتي أمتي وبكى الحديث.
- (31) روى لبخاري تعليقاً (٥٩١٠) من حديث انس انه صلى الله عليه وسلم كان شثن الكفين والقدمين، ووصله الاسماعيلي ويعقوب بن سفيان الفسوي. وانظر ماتقدم من التعاليق فان فيها كذلك.
- (32) لم ار وصف ذراعي رسول الله صلى الله عليه وسلم بالعبل، وروى أحمد (٣٢٨/٢ و ٤٤٨) وابن سعد (٤١٤/١) والبيهقي في الدلائل (١٩١-١٩٢) من حديث ابي هريرة انه صلى الله عليه وسلم كان شنب الذراعين، بعيد ما بين المنكبين اهدب اشفار العينين. وفي اسناده صالح مولى التوأمة وكان قد اختلط الا ان الراوي عنه ابن ابي ذئب وقد روى عنه قبل الاختلاط، فهو حديث حسن كما قال شيخنا، وقوله شنب الذراعين اي طويلهما، وقيل عريضهما.
- (33) لم ار وصف راحته صلى الله عليه وسلم بالراحة.
- ٣٣٤ - اما حديث انس فرواه احمد (١٠٧/٣) و ٢٠٠ و ٢٢٢ و ٢٢٧ و ٢٢٨ و ٢٦٥ و ٢٧١) والبخاري (١٩٧٣ و ٣٥٦١) ومسلم (٢٣٣) والترمذي (٢٠٨٤) وغيرهم. واما حديث جابر وهو ابن سمرة فرواه مسلم (٢٣٢٩) والطبراني في الكبير (١٩٤٤) والبيهقي في الدلائل (٢٠٥/١) ولفظة فوجدت ليده برداً او ريحاً. واما حديث سعد فلم اره، اللهم الا اراد حديث سعد بن ابي وقاص الذي رواه احمد (١٤٧٤) وفيه يقول سعد: فما زلت يخيّل إلي باني اجد برد يده على كبدي حتى الساعة.
- (25) روى البخاري (١٠٣١ و ٣٥٦٥ و ٦٣٤١) ومسلم (٨٩٥) والنسائي (١٥٨/٣) وابو داود (١١٥٨) والبغوي في شرح السنة (١١٦٣ و ١١٦٤) من حديث انس انه صلى الله عليه وسلم كان يرفع يديه في صلاة الاستسقاء يدعو حتى يرى بياض إبطيه.
- (26) رواه البيهقي في الدلائل (١٨٨/١) من حديث ابي هريرة انه صلى الله عليه وسلم كان مفاض البطن، وفي اسناده صالح ابن ابي الاخضر وهو ضعيف يعتبر به كما قال الحافظ في القريب.
- (27) رواه الطبراني في المعجم الكبير (ج ٢٤ رقم ١٠٠٦) من طريق ابي داود الطيالسي (٢٤١٥) من حديث ام هاني انها قالت: ما رايت بطن رسول الله صلى الله عليه وسلم قط الا ذكرت القراطيس بعضها على بعض. وفي اسناده جابر الجعفي وهو ضعيف.
- (28) تقدم في احاديث كثيرة انه صلى الله عليه وسلم بعيد ما بين المنكبين.
- (29) شق صدره وهو غلام رواه مسلم (١٦٢) والبيهقي (٣٥١-٣٥٠/١) من حديث انس. ورواه احمد (١٨٤-١٨٥/٤) والدارمي (١٣) والحاكم (٦١٦/٢) والبيهقي (٣٥٤-٣٥٢/١) من حديث عتبة بن عبد.
- وحديث شق صدره وهو يافع بن عشر حجج رواه عبدالله بن احمد في روائد المسند من حديث ابي بن كعب (١٣٩/٥) قال الحافظ الهيثمي في مجمع الزوائد (٢٢٣/٨) ورجاله ثقات وثقهم ابن حبان. وكذلك رواه ابو نعيم (ص ١٧٥).
- واما شق صدره اول ما بدىء بالوحي فرواه ابو داود الطيالسي (٢٣١٨) من حديث عائشة.
- واما شق صدره للاسراء فرواه البخاري (٣٤٩ و ١٦٣٦ و ٣٣٤٢) ومسلم (١٦٣) وغيرهما من حديث ابي ذر. وهو في الصحيح من حديث انس ومالك بن صعصعة.
- (30) قال الحافظ في الفتح (٤٦٠/١) وروي مرة آخر خامه ولا تثبت.
- (31) رواه مسلم (٢٣٤٦) من حديث عبدالله بن سرجس قال فيه: فنظرت الى خاتم النبوة بين كتفيه عندنا غض كتفه اليسرى.
- (32) جاء وصف خاتم النبوة بانه كبيضة حمامه من حديث جابر بن سمرة رواه احمد (٩٠/٥ و ٩٥ و ٩٨ و ١٠٢ و ١٠٧) ومسلم (٢٣٤٤) والترمذي (٣٧٢٤) والطبراني في المعجم الكبير (١٩٠٨)

ونسبه السيوطي في الحصائص (١٦٩/١) إلى البيهقي وابن عساكر أيضا وقال: وذكر ابن سبع في الخصائص ذلك وزاد: أنه كان إذا جلس يكون كتفه أعلى من جميع الجالسين. وفي الحصائص أول الحديث: لم يكن رسول الله بالطويل البائن ولا بالقصير المتردد الحديث.

(38) وقع في حديث انس الذي مر في التعليق (١) أنفاً ليس بالجعد القلط ولا بالسبط. قال الحافظ في الفتح (٥٧٠/٦) البسط بفتح أوله وكسر الموحدة، والجعودة في الشعر أن لا يتكسر ولا يسترسل، والسبوطه ضده. فكانه أراد أنه وسط بينهما، ووقع في حديث علي عند الترمذي (٣٧١٨) وابن أبي خيثمة: ولم يكن بالجعد القلط ولا بالسبط، كان جعداً رجلاً وقوله رجل بكسر الجيم ومنهم من يسكنها أي متسرح.

(39) روى البخاري (٣٥٥١ و ٥٨٤٨ و ٥٩٠١) ومسلم (٢٣٣٧) له شعر يبلغ شحمة أذنيه واللفظ للبخاري وللفظ مسلم عظيم الجمة إلى شحمة أذنيه، وفي لفظ عند البخاري إلى منكبيه.

قال الحافظ في الفتح (٥٧٢/٦) قال ابن التين تبعاً للداودي قوله يبلغ شحمة أذنيه مغاير لقوله إلى منكبيه. واجيب بأن المراد أن معظم شعره كان عند شحمة أذنه، وما استرسل منه متصل إلى المنكب، أو يحمل على حالتين، وقد وقع نظير ذلك في حديث انس مسلم (٢٣٣٨) من رواية قتادة عنه أن شعره كان بين أذنيه وعاتقه. وفي حديث حميد عنه إلى انصاف أذنيه، ومثله عند الترمذي (في الشمائل ٢٢٩) من رواية ثابت عنه. وعند ابن سعد (٤٢٨/١) من رواية حماد عن ثابت عنه: لا يجاوز شعره أذنيه. وهو محمول على ما قدمته أو على أحوال متغايرة، وروى أبو داود (٤١٦٩) وكذلك رواه أحمد (١٠٨/٦ و ١١٨) والترمذي (١٨٠٨) وابن ماجه (٣٦٣٥) والبيهقي في الدلائل (١٧٢/١) من طريق هشام بن عروة عن أبيه عن عائشة قالت: كان شعر رسول الله صلى الله عليه وسلم فوق الوفرة ودون الجمة. وفي حديث هند بن أبي هالة (المتقدم) في صفة رسول الله صلى الله عليه وسلم عند الترمذي وغيره فلا يجاوز شعره شحمة أذنيه إذا هو وفره، فهذا القيد يؤيد الجمع المتقدم.

وروى أبو داود (٤١٧٣) والترمذي (١٨٨٠) [وفي الشمائل (٢٨) وأحمد (٤٢٥/٦) وابن ماجه (٣٦٣١) والطبراني في الكبير (ج ٢٤ رقم ١٠٤٩ و ١٠٥٠) والبيهقي في الدلائل (١٧٢/١)] من حديث أم هانئ قالت: رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم وله أربع غداثر، ورجاله ثقات. انتهى.

قلت ورواه أحمد (٣٤١/٦) والترمذي (١٨٨١) والطبراني (ج ٢٤ رقم ١٠٤٨) من طريق آخر عن ابن أبي نجيح عن مجاهد عنها، وحسنه الترمذي مع أنه نقل عن البخاري أنه قال: لا يعرف لمجاهد سماعاً بن أم هانئ.

و ١٩١٨ و ٢٠٠٩ و ٢٠٥٦).

وجاء فيه أنه مثل البندقة من لحم من حديث عبد الله بن عمرو وابن حيان (٢٠٩٧). وجاء في وصفه بضعة ناشرة من حديث أبي سعد الحضري رواه الترمذي في الشمائل (٢٢).

وجاء في وصفه أنه مثل السلعة من حديث قرة المزني رواه أحمد (٤٣٤-٤٣٥ و ٣٥/٥) والطيالسي (٢٤٢٠) والطبراني في المعجم الكبير (ج ١٩ رقم ٥٠) والبيهقي في الدلائل (٢١٣-٢١٤).

(33) تقدم ذلك في كثير من الأحاديث.

(34) رواه الطبراني في الكبير (ج ٢٥ رقم ٧٥) من حديث ميمونة بنت كردم. قال الحافظ الهيثمي في مجمع الزوائد (٢٨٠/٨) وفيه من لم اعرفهم. وكذلك رواه البيهقي في الدلائل (١٩٤/١).

ورواه البيهقي في الدلائل (١٩٦/١) من حديث جابر بن سمرة قال الحافظ ابن كثير في الشمائل () وهذا حديث غريب. ولفظه خنصره من رجليه متظاهرة.

(35) روى البيهقي في الدلائل (١٩٣/١) من حديث أبي هريرة أنه قال: كان يظا بقدميه جميعاً، ليس له أخمص.

(36) في حديث انس بن مالك عند البخاري (٣٥٤٧ و ٣٥٤٨ و ٥٩٠٠) ومسلم (٢٣٤٧) قال يصف النبي صلى الله عليه وسلم: كان ربة من القوم ليس بالطويل البائن ولا بالقصير.

قال الخفاف ابن حجر في الفتح (٥٦٩/٦) (قوله كان ربة) بفتح الراء وسكون الموحدة أي مربوعاً، والثاني باعتبار النفس، يقال رجل ربة وامرأة ربة، وقد فسره في الحديث المذكور بقوله ليس بالطويل البائن ولا بالقصير، والمراد بالطويل البائن المفرط بالطول مع اضطراب القامة وسياتي في حديث البراء بعد قليل أنه قال: كان النبي صلى الله عليه وسلم مربوعاً، ووقع في حديث أبي هريرة عند الذهلي في الزهريات باسناد حسن: كان ربة وهو إلى الطول أقرب انتهى.

قلت: حديث أبي هريرة رواه الطبراني في مسند الشاميين (١٧١٧). وحديث البراء رواه البخاري (٣٥٥١ و ٥٨٤٨ و ٥٩٠١) ومسلم (٢٣٣٧). وفي حديث البراء أيضاً عند البخاري (٢٥٤٩) ومسلم ليس بالطويل البائن ولا بالقصير، هذا لفظ البخاري وللفظ مسلم ليس بالطويل الذاهب ولا بالقصير.

(37) قال الحافظ في الفتح (٥٧١/٦) ووقع في حديث عائشة عند أبي خيثمة: لم يكن أحد يماثيه من الناس ينسب إلى الطول إلا طاله رسول الله صلى الله عليه وسلم، ولربما اكتنفته الرجلان الطويلان فيطولهما، فإذا فارقاها نسبا إلى الطول ونسب رسول الله صلى الله عليه وسلم إلى الربة.

(40) روى البخاري ومسلم وغيرهما في حديث المتقدم في التعليق (١) أنها انه ليس في رأسه ولحيته عشرون شعرة بيضاء. ورواه غيرهما.

قال الحافظ في الفتح (٥٧١/٦) (٥٧١) تعليقا على ذلك: اي بل دون ذلك. ولابن ابي خيثمة من طريق ابي بكر بن عياش قلت: لربيعة: جالست انسا قال: وسمعت يقول: شاب رسول الله صلى الله عليه وسلم عشريين شيبه ههنا يعني العنقفة. ولاسحاق بن راهويه وابن حبان (٢١١٩ و ٢١٢٠) والبيهقي [في الدلائل (١/١٨٥-١٨٦)] والترمذي في الشمائل (٣٩) من حديث ابن عمر: كان شيب رسول الله صلى الله عليه وسلم نحواً من عشريين شعرة بيضاء في مقدمه. وقد اقتضى حديث عبد الله بن بسر [الذي رواه البخاري (٢٥٤٦)] ان شيبه كان لا يزيد على عشر شعرات لا يراده بصيغة جمع القلة. لكن خص ذلك بعنقفته. فيحمل الزائد على ذلك في صدغيه كما في حديث البراء [لم ار هذا الحديث]. لكن وقع عند ابن سعد (٤٣/١) باسناد صحيح عن حميد عن انس في اثناء حديث قال: ولم يبلغ ما في لحيته من الشيب عشريين شعرة. قال حميد: واوما الى عنقفته سبع عشرة. وقد روى ابن سعد (٤٣١/١-٤٣٢) ايضا باسناد صحيح عن ثابت عن انس قال: ما كان في رأس النبي صلى الله عليه وسلم ولحيته إلا سبع عشرة او ثمانى عشرة. ولابن ابي خيثمة من حديث حميد عن انس. لم يكن في لحية رسول الله صلى الله عليه وسلم عشرون شعرة بيضاء. قال حميد: كن سبع عشرة. وفي مسند عبد بن حميد من طريق حماد عن ثابت عن انس: ما عدت في رأسه ولحيته الا اربع عشرة شعرة. وعند ابن ماجه (٣٦٢٩) من وجه آخر عن انس: إلا سبع عشرة او عشريين شعرة. وروى الحاكم في المستدرک (٦٠٧/٢) [ومن طريقه البيهقي في الدلائل (١/١٨٦)] من طريق عبد الله بن محمد بن عقيل عن انس قال: لو عدت ما اقبل على من شيبه في رأسه ولحيته ماكنت ازيد من احدى عشرة شيبه. وفي حديث الهيثم بن زهير [دهر] عند [ابن سعد (٤٣٤/١)] ثلاثون عددا.

(41) روى النسائي في سننه (١٨٣/٨) من حديث البراء بن عازب في وصفه صلى الله عليه وسلم: كان كث اللحية. وروى مسلم (٢٣٤٤) واحمد (١٠٤/٥) بلفظ كان كثير شعر اللحية. ولفظ الطبراني في الكبير (١٩١٦) كان كث الشعر واللحية. كلهم من حديث جابر بن سمرة. وورد في احاديث ضعيفة وتقدمت.

(42) لم ار دليلاً يدل على ذلك، وقال عياض في الشفاء: كث اللحية تملأ صدره. وقال الشارح الخفاجي (٣٣١/١) يعني انها طولاً وعرضاً بمقدار صدره. ثم قال: ومثله قولهم قد ملأت نحره، ونحر الصدر اعلاه او موضع القلادة منه. وحديث بن عباس عند احمد (٣٤١٠) وابن سعد (٤١٧/١) فيه قد ملأت لحيته مالدن هذه الى

هذه. و اشار بيده الى صدغيه حتى كادت تملأ نحره.

(43) ورد في حديث هند بن ابي هالة الذي تقدم موصول ما بين اللبة والسرة بشعر يجري كالخط. وفيه اشعر الذراعين والمنكبين واعالي الصدر طويل الزندين. وهو ضعيف كما تقدم.

وحديث علي تقدم ايضا. وهو عند ابن سعد (٤١٠/١)

(44) رواه مسلم (١٣٠٥) والبخاري (١٧٠ و ١٧١) وابو داود (١٩٨١) والترمذي (٩١٤) وليس فيه ان النبي صلى الله عليه وسلم كان يقسم شعره بعد الحلق.

وروى ابو يعلى (٢/٣٣٥) والطبري (٣٨٠٤) وابو نعيم في الدلائل (ص ٣٨١-٣٨٢) والحاكم (٢٩٩/٣) من حديث خالد بن الوليد قال: اعتمر رسول الله فحلق رأسه فابتدر الناس جوانب شعره فسبقتهم الى ناصيته الحديث.

لكن قال الذهبي: منقطع.

(45) حديث التنور عند ابن ماجه (٣٧٥) وغيره. وانظر نيل الاوطار (١٣٠/١).

(46) حديث «من لم يأخذ من شاربه فليس منا» رواه احمد (٤/٣٦٦) و (٣٦٨) والترمذي (٢٩١٠) وقال: حسن صحيح والنسائي في المجتبى (١٥/١ و ١٢٨/٨ و ١٢٩) والكبرى (١٤ و ١٥) والفسوي في المعرفة (٢٣٣/٣) والطبراني في البير (٥٠٣٣ و ٥٠٣٤) و (٥٠٣٦ و ٥٠٣٥) والصغير (١٠٠/١) وابن حبان (١٤٨١) والقضايي في مسند الشهاب (٥٣٦ و ٣٥٧ و ٣٥٨) من حديث زيد بن ارقم.

(47) روى البخاري (٥٨٩٢ و ٥٨٩٣) ومسلم (٢٥٩) وابو عوانة (١٨٩/١) والبيهقي (١٥٠/١) من حديث ابن عمر: «خالفوا المشركين احفوا الشوارب واوفوا اللحي» واللفظ لمسلم. وعند ابي عوانة خالفوا المجوس.

وروى مسلم (١٦٠) من حديث ابي هريرة «جزوا الشوارب وارخوا اللحي خالفوا المجوس».

(48) روى احمد (٢/٣٥٠ و ٣٨٠) والترمذي (٣٧٢٨) وفي الشمائل (١٢٢) وابن سعد (٤١٥/١) وابن حبان (٢١١٨) والبيهقي في الدلائل (١٥٦/١) من حديث ابي هريرة قال: ما رايت احد اسرع في مشيه من رسول الله صلى الله عليه وسلم كأنما الارض تطوى له. إنا لنجهد انفسنا وإنه لغير مكترث.

ونسب السيوطي حديث يزيد بن مرثد: كان اذا مشى اسرع حتى يهرول الرجل وراءه فلا يدركه. نسبه الى ابن سعد. وهو مرسل والمرسل من انواع الضعيف.

(49) روى ابن ماجه (٢٤٦) وابن حبان (٢٠٩٩) والحاكم (٢٨١/٤) من حديث جابر بن عبد الله قال: كان النبي صلى الله عليه وسلم اذا مشى مشى اصحابه امامه وتركوا ظهوره للملائكة. وهو حديث صحيح.

(50) قال السيوطي في الحضانة (١/١٦٩) اخرج الحكيم الترمذي عن ذكوان رسول الله صلى الله عليه وسلم لم يكن يظل في شمس ولا قمر.

وعلق عليه الدكتور محمد خليل هراس بقوله : لم ترد هذه الخصوصية في شيء من الصحيح ، ولا نظنها صحيحة ، فان النبي صلى الله عليه وسلم كان جسداً يأكل ويشرب وله صفات الاجساد ، وإذا فرض انه لم يكن لجسده ظل فما بال ثيابه؟ ام انه كان يمشي عارياً حتى لا يرى له ظل؟ قلت : سيأتي في التعليق (٢١) انه موضوع .

(51) تقدم في حديث انس في تعليقنا رقم (١) أنفا صفة صلى الله عليه وسلم وفيه «ازهر اللون ليس بابيض امهق» وهذا لفظ البخاري ولفظ مسلم «وليس بالابيض الامهق ولا بالآدم» وعنده ايضاً كان ازهر اللون (٢٣٣٠).

قال الحافظ في الفتح (٦/٥٦٩-٥٧٠) قوله ازهر اللون اي ابيض مشرب بحمرة. وقد وقع ذلك صريحاً في حديث انس من وجه آخر عند مسلم (٢٣٣٠) وعند سعيد بن منصور والطيالسي (٢٤٠٩) والترمذي (٣١٧١٨) والحاكم (٢/٦٠٦) من حديث علي قال : كان النبي صلى الله عليه وسلم ابيض مشرباً بياضه بحمرة ، وهو عند ابن سعد ايضاً عن علي (١/٤١٠-٤١١ و ٤١٢) وجابر (١/٤١٨-٤١٩) وعند البيهقي [في الدلائل (١/٢١٩-٢٢٦)] من طريق عن علي . وفي الشامل (١٨) من حديث هند بن ابي هالة انه ازهر اللون .

قوله ليس بابيض امهق ، كذا في الاصول ، ووقع عند الداودي تبعاً لرواية المروزي امهق ليس بابيض ، واعترضه الداودي . وقال عياض : انه وهم . قال : وكذلك رواية من روى انه ليس بالابيض ولا الآدم ليس بصواب ، كذا قال ، وليس بجيد في هذا الثاني ، لان المراد انه ليس بالابيض الشديد البياض ولا بالآدم الشد الادمه ، وإنما يخالط بياضه الحمرة ، والعرب قد تطلق على من كان كذلك اسمر ، ولهذا جاء في حديث انس عند احمد (٣/٢٥٨-٢٥٩) و (٢٦٧) والبزار (٢/٢١٩) وابن منده وابي يعلى باسناد صحيح والبيهقي في الدلائل (١/١٥٠-١٥١) والترمذي (١٨٠٧) وصححه بن حبان (٢١١٥) ان النبي صلى الله عليه وسلم كان اسمر ، وقد رد المحب الطبري هذه الرواية بقوله في حديث الباب من طريق مالك عن ربيعة «ولا بالابيض الامهق وليس بالآدم» والجمع بينهما ممكن . واخرجه البيهقي في الدلائل (١/١٥١) من وجه آخر عن انس فذكر الصفة النبوية قال : كان رسول الله صلى الله عليه وسلم ابيض بياضه الى السمرة . وفي حديث يزيد الرقاشي عن ابن عباس في صفة النبي صلى الله عليه وسلم : رجل بين رجلين جسمه ولحمه احمر ، وفي لفظ : اسمر البياض ، اخرج احمد (٣٤١٠) [وابن سعد (١/٤١٧)] ولفظه عندهما جسمه ولحمه

اسمر الى البياض] وسنده حسن قلت : بل ضعيف لضعف يزيد . وتبين من جميع الروايات ان المراد بالسمرة الحمرة التي تخالط البياض ، وان المراد بالبياض المثبت ما يخالطه الحمرة ، والمنفي بالايخالطه ، وهو الذي تكره العرب لونه وتسميه امهق . وبهذا تبين ان رواية المروزي «امهق ليس بابيض» مقلوبة والله اعلم .

على انه يمكن توجيهها بان المراد بالامهق الاخضر اللون الذي ليس بياضه في الغلظ ولا سمرة ولا حمرة ، فقد نقل عن رؤبة ان المهق خضرة الماء ، فهذا التوجيه يتم على تقدير ثبوت الرواية . وقد تقدم في حديث ابي جحيفة [عند البخاري (٣٥٤٤)] إطلاق كونه ابيض ، وكذا في حديث ابي الطفيل عند مسلم (٢٣٤٠) وفي رواية عند الطبراني : ما نسي شدة بياض وجهه مع شدة سواد شعره ، وكذا في شعر ابي طالب المتقدم في الاستسقاء «وابيض يستسقي الغمام بوجهه» وفي حديث سراقه عند ابن اسحاق [عند البيهقي في الدلائل (١/١٥٤-١٥٥) والطبراني (٦٦٠٣) من طريق الزهري] فجعلت انظر الى ساقه كأنها جمارة ، ولاحمد (٣/٤٢٦) وكذا الشافعي (٧٧١) والحميدي (١٨٦٣) والنسائي (٧/٢٠٠) والطبراني (ج ٢٠ رقم ٧٧٢) والبيهقي (٤/٣٥٧) من حديث محرش الكعبي في عمرة الجعرانة انه قال : فنظرت الى ظهره كأنه سبيكة فضة . وعن سعيد بن المسيب انه سمع ابا هريرة يصف النبي صلى الله عليه وسلم فقال : كان شديد البياض ، اخرج يعقوب بن سفيان والبزار (٢/٢١٩) باسناد قوي ، والجمع بينهما بما تقدم .

وقال البيهقي [في الدلائل (١/٢٥٣)] يقال : إن المشرب منه حمرة والى السمرة ماضى منه للشمس والريح ، واما ماتحت الثياب فهو الابيض الازهر .

قلت : وهذا ذكره بن ابي خيثمة عقب حديث عائشة في صفة بابسط من هذا وزاد : ولونه الذي لا يشك فيه الابيض الازهر . واما ما وقع في زيادات عبدالله بن احمد في المسند (١٢٩٩) من طريق علي : ابيض مشرب شديد الوضع ، فهو مخالف لحديث انس : ليس بالامهق ، وهو اصح .

ويمكن الجمع بحمل ما في رواية علي على ماتحت الثياب بما لا يلاقي الشمس والله اعلم انتهى ، قلت : لفظ الحديث ابيض شديد الوضع . واسناده ضعيف وانظر تعليق المرجوم احمد محمد شاكر على المسند فلا يحتاج الى تكليف الجمع .

(52) روى البخاري (١١٤٧ و ٢٠١٣ و ٣٥٦٩) ومسلم (٧٣٨) وابو داود (١٣٢٧) والترمذي (٤٣٧) والنسائي (٣/٢٣٤) من حديث عائشة مرفوعاً : «إن عيني تنامان ولا ينام قلبي» . ورواه البخاري (٣٥٧٠ و ٤٩٦٤ و ٥٦١٠ و ٦٥١٨ و ٧٥١٧) من حديث انس . ولذا قال العلماء : لا ينقض وضوؤه بالنوم .

الفنان سعدون يونس

اعداد

جعفر
البرزنجي

● انت لم تخرج مسرحية - عالمية - صحیح .. ولكن لايمكن ان يكون هناك مسرح كردي إلا بوجود مسرحية كربية .. انا انتمي لشعبي وارضی .. اريد لاعمالی ان تنبع من الشعب وهذا لايعني - الانغلاق - اننا اهوج مانكون لكي نخلق تقاليد مسرحية .. انت تعرف في اربيل مثلاً .. اخرج في السنة الواحدة مسرحية فقط واشترك في التمثيل لمسرحيات لزملاء آخرين . ابحت لكي استغل الفرصة من جميع جوانبها .. اولئك الذين يلتقون حول المسرحيات الاجنبية .. يبحثون عن الكمال في وجوه الآخرين .. ويبدو انهم يتناسون وجوههم وكيف يجب ان تكون ؟ .. إن التجارب ضرورية ولكن المبالغة تقودنا الى الخطأ .. لابد لمسرحيات هوية وعلينا جميعاً وبوعي ان نرسم الطريق بوضوح .. بعض الزملاء يعتقد انه يفعل شيئاً بعيداً عن الوعي - او - الغاية تبرر الوسيلة - هذه علة الكثير - الجيل يأتي عبر طريق جيل ..

انا اقول دائماً .. لماذا لاتعمل على ان تكون المسرحيات الكردية مسرحيات عالمية فما دامت هذه الاخيرة تعبر عن حالات انسانية ضمن مجتمعاتها ومادنا نرتضي الاخذ بقيم مبادئ انسانية عامة فلماذا لاتعمق مبادئنا بالاتجاه العالمي . لان عالمية المسرحيات في اغلبها ماكانت إلا تلك المتميزة بمحليتها وذات البعد الانسانية .

● التراث ماذا يمثل لك ؟

انا ارفض التراث بصيغة مجردة ومنفصلة - اشدد دائماً على الفكر .. لانني ابحت في التراث عن الشمول الانساني والزمني التراث هو الحاضر ويمكن ان يكون المستقبل .. انني اريد اقتناص الزوايا الرائدة والكشف عن المدلولات الاكثر عمقاً .. وتوظيف ذلك كله وفق صياغات تبعث الحياة في الموروث الشعبي والتراث ولا تعامل مع العاطفة المجردة .

● والنقد ..

حاله اساسية في العمل الابداعي . ولكن احدهم يكتب ثم يأتي ويعتذر ويقول - لم اقصد ماكتب - لقد كنت مدفوعاً من الآخرين هذا بالتأكيد نموذج سيء .. لازلنا بحاجة الى استقرار في النقد بعضهم يكتب باخلاص رغم الانفعال ..

● التمثيليات الكردية في التلفزيون قليلة .. لماذا ؟

الفنان الكردي بطاقاته وامكانياته اكبر بكثير من التلفزيون .. ولكن التلفزيون لايبحت إلا عن انصاف الفنانين وربما هذه حالة مدروسة .. وأنا اعتقد ذلك .

سعدون يونس فنان مارس التعليم ثم مشرفاً فنياً في النشاط المدرسي وحالياً استقر في المؤسسة العامة للسينما والمسرح - فرقة اربيل للتمثيل - متزوج وله سبعة اطفال --

● عرفه الجمهور الواسع عبر شاشة التلفزيون عندما مثل دور « رجب » في مسرحية كان ياماكان .. رغم انه مارس الاخراج المسرحي في عام « 1970 » لأول مرة . وكممثل في عام « 1967 » ..

إذا كان لابد من البداية .. من مواليد 1948 اربيل تخرج من دار المعلمين الابتدائية في اربيل عام 1966 اكمل دراسته في معهد الفنون الجميلة عام 1974

● في التلفزيون مثل دور - محمد - في مسرحية - محمد وسنوي - و « ماله » في تمثيلية - ماله - و « ملافتح الله » في تمثيلية - مهرايه - آخر دور في المسرح شخصية - حسين بك - في مسرحية - سورمه خان -

● ابرز اعماله الاخراجية

1- مسرحية - قصة ثورة

2- = - زهرة القرنفل

3- = - فوانيس

4- = - المنجل

5- = - مخاض العودة

6- = - البيت الجديد

7- = - مقامات ابي الورد

8- = - خوتان بگرن .. هات

9- = - محمد وسنوي ..

آخر عمل اخراجي مسرحية - قلعة ومدم -

● كتب الكثير من المقالات والدراسات في المسرح الكردي في الصحف والمجلات العراقية ..

● ابرز ادواره في المسرح باستثناء التلفزيون والمسرحيات التي اخرجها شخصية - ولي ديوانه - الشاعر الكردي المعروف وشخصية - ناودهل - في مسرحية - البيت الجديد -

● حالياً يمثل الدور الرئيسي في مسرحية - المجنون - لولير - ترجمة جتو حسن اعداد واخراج الفنان تحسين شعبان -

● من اسلوبه الاخراجي يقول ..

« انا اؤمن بالواقعية .. هدي الاساسي ان انقل الافكار بوضوح للناس وعلى هذا الاساس تعامل مع الممثل فهو وسيلتي المركزية عليه ان يعرف ما يريد ويقتنع لكي يبدي هو الآخر »

KARWAN CARAVAN

Monthly Cultural Magazine Issued in Kurdish
and Arabic languages by the General Secre-
tariat for Culture and youth .

كاروان المسيرة

مجلة ثقافية شهرية
تصدرها الامانة العامة لادارة الثقافة والشباب
باللغتين الكردية والعربية

نرخى (200) فلسه

ژماره‌ى سپاردنى به كتيبخانه‌ى
نيشتمانى «483» سالى 1982

طبع دار آفاق عربية - بغداد